

79293

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARİ ÇEVRENİN OLUŞMASINDAKİ
ETKENLER

Mimar Neslihan ÇAMDAL

F.B.E.Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Prof. Işık Aydemir

[Handwritten signatures]
Prof. Dr. İlgi Yüce Aşken

İSTANBUL, 1998

İÇİNDEKİLER

KISALTIMA LİSTESİ.....	i
ŞEKİL LİSTESİ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. MİMARİ ÇEVRE.....	7
2.1. Çevrenin Tanımı.....	7
2.2. İnsan-Çevre İlişkisi.....	12
2.3. Mimari Çevre.....	15
2.3.1. Toplum Yapısı, Kültür ve Mimari Çevre.....	18
2.3.2. Doğal Çevre ve Mimari.....	23
2.3.3. Tarihi Çevre.....	26
2.4. Çevreye Uyum.....	31
2.4.1. İşlevsel Uyum.....	34
2.4.2. Biçimsel Uyum.....	36
3. ÜLKEMİZDE MİMARİ ÇEVRENİN OLUŞMASINDAKİ ETKENLER	39
3.1. PLAN VE PLANLAMA YÖNTEMLERİ.....	39
3.1.1. Plan ve Planlama Kavramları.....	39
3.1.2. Planlama Yöntemleri.....	41
3.1.2.1. Belediyelerin Plan Yaptırma Zorunluluğu.....	41
3.1.2.2. İmar Yasasındaki Plan Kavramları.....	43
3.1.2.3. İmar Planı Yapılması Esaslarına İlişkin Yönetmelikteki Plan Kavramları.....	47
3.1.2.4. Başka Yasalarda Plan Kavramları.....	48
3.1.2.5. Plan Yaptırma Yolları.....	49
3.1.2.6. İmar Suçlarının Bağışlanması (İmar Affı).....	53
3.1.2.7. Planlamaya Halkın Katılımı.....	54
- Katılım Kavramı.....	54
- Halkın Katılım Biçimleri ve Araçları.....	58
- Halk Katılımının Yarattığı Sorunlar.....	61
3.1.3. Nazım Plan Sorunu.....	63
3.1.4. Tek Yapının Oluşmasındaki Etkenler.....	68
3.1.4.1. Yapıya Başlamadan Önce.....	68
- Başvuru.....	68

- Yapı İzni.....	70
3.1.4.2. Yapım Süreci İçinde.....	72
- Yapı Yeri.....	72
- İzinsiz Yapılar ve Eklerine Aykırı Yapılar.....	72
- İzin Alınmadan Başlanan Yapılar.....	73
- Fen Adamlarının Sorumluluğu.....	73
3.1.4.3. Yapının Bitiminden Sonra (Kullanma İzni).....	74
3.1.4.4. Cezalandırma Yetkileri.....	76
3.2. MALSAHİBİ.....	78
3.2.1. Malsahibi Tipleri.....	79
3.2.1.1. Özel Sektör.....	79
- Kişisel Girişimci - Şahıs.....	79
- Ticari Kuruluş.....	79
- Kooperatifler.....	79
3.2.1.2. Kamu Sektörü.....	80
- Devlet Kuruluşları.....	80
- Belediyeler.....	80
- Sivil Toplum Örgütleri.....	80
3.2.2. Malsahibinin Hakları ve Sorumlulukları.....	81
3.2.2.1. Malsahibinin Projedeki Katılım Miktarı.....	82
3.2.2.2. Malsahibinin Proje Amacı.....	83
3.2.2.3. Malsahibinin İstek ve Beklentileri.....	83
3.3. MİMAR.....	85
3.3.1. Mimari Eğitim.....	85
3.3.1.1. Mimarlık Mesleğine Hazırlanış Esasları.....	86
3.3.1.2. Eğitim ve Hedefleri.....	89
3.3.1.3. Onay / Tanınma.....	92
3.3.1.4. Pratik Deneyim.....	93
3.3.1.5. Kayıt / Yetki / Lisans.....	95
3.3.1.6. Yurtdışında Mimari Eğitim.....	100
3.3.2. Mimarlık Mesleğinin Uygulanması.....	103
3.3.2.1. Bir Mimarda Aranılan Temel Koşullar.....	104
3.3.2.2. Mesleğin Uygulanmasının Kapsamı ve Şekilleri.....	105
3.3.2.3. Sürekli Eğitim.....	109
3.3.2.4. Yurtdışında Uygulama.....	110
3.3.2.5. Mesleki Kuruluşların Rolü.....	110
3.3.2.6. Yasal Denetleyiciler.....	111

3.4. YÜKLENİCİ	113
3.4.1. Yüklenici Tipleri	115
3.4.1.1. Geleneksel Yüklenicilik Sistemi.....	115
3.4.1.2. Tasarım İnşaat Sistemi.....	116
3.4.1.3. İnşaat Yönetimi Sistemi.....	117
3.4.1.3. Malsahibi Olarak Yüklenici.....	118
3.4.2.. Yüklenicilerin Sorumlulukları	120
3.4.2. İnşaat Firma Büyüklükleri	120
3.5. DENETİM	124
3.5.1. Denetleyici Kurum Açısından	124
3.5.1.1. Mesleki Denetim.....	124
3.5.1.2. Belediye Denetimi.....	126
3.5.1.3. Sigorta Denetimi.....	126
3.5.2. Denetim Amacı Açısından	127
3.5.2.1. Süre Denetimi.....	127
3.5.2.2. Maliyet Denetimi.....	127
3.5.2.3. Kalite Denetimi.....	127
3.5.3. Türkiye'de ve Dünya'da Yapıda Denetim-Sigorta Konusunda Uygulanan Sistem	128
3.5.3.1. Almanya.....	128
3.5.3.2. Fransa.....	129
3.5.3.3. A.B.D.....	130
3.5.3.4. Türkiye.....	130
4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	134
KAYNAKLAR	139
EKLER	143
ÖZGEÇMİŞ	144

KISALTMA LİSTESİ

AET	Avrupa Topluluğu Enstitüsü
AFNOR	French National Standarts Organization / Fransız Ulusal Standartlar Örgütü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
İBT	Institute für Bautechnik / Yapı Tekniği Enstitüsü
İBŞB	İstanbul Büyük Şehir Belediyesi
INTES	Türkiye İnşaat ve Tesisat Mütcaahhitleri İşveren Sendikası
PA	Professional Architect
PE	Professional Engineer
RIBA	İngiliz Kraliyet Enstitüsü
TMMOB	Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliğı
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TUS	Teknik Uygulama Sorumlusu
TUSSİDE	Türkiye Sanayi ve Sevk İdare Enstitüsü
UIA	Uluslararası Mimarlar Birliğı
YEM	Yapı Endüstri Merkezi

ŞEKİL LİSTESİ

	sayfa
Şekil 2.1. Çevre ilişkileri.....	2
Şekil 2.2. Yapıda iç, dış çevre ve kullanıcı etkileşimi.....	10
Şekil 2.3. Yapı ve çevresindeki ortamlar, ilişkiler ve sistemler.....	11
Şekil 3.1.1. Proje sürecinde kullanıcı-mimar bilgi alışverişine dayalı çözüm modeli.....	59
Şekil 3.3.1. AET ülkelerinde ve Türkiye'de mimarlık mesleğinin uygulanması için gerekli koşullar.....	101
Şekil 3.3.2. Akademik öğretim / uygulamalı çalışma dialektik süreci.....	108
Şekil 3.3.3. Mimarlık eğitiminde öğretim, araştırma ve uygulama ilişkileri.....	109
Şekil 3.4.1. Genel yüklenicilik sisteminde rol alan kişi ve kuruluşların ilişkileri.....	115
Şekil 3.4.2. Tasarım inşaat sistemine ait proje organizasyon şeması.....	117
Şekil 3.4.3. İnşaat yönetim sisteminde rol alan kişi ve kuruluşların ilişkileri.....	118
Şekil 3.4.4. Çekirdek bir inşaat firmasının organizasyonel yapısı.....	121
Şekil 3.4.5. Orta büyüklükte bir inşaat firmasının organizasyonel yapısı.....	121
Resimler:	
Resim 2.1. Pek kısa zamanda inşa edilen apartman yapıları.....	19
Resim 2.2. Bu manzara bizi hast ediyor, psikolojik yorgunluk yaratıyor.....	24
Resim 2.3. Mühürlenmiş Park Otel inşaatı, M.S.Ü., S. Eldem'in yapıları, Galata Kulesi.....	25
Resim 2.4. Avrupa yakasının en güzel semtlerinden biri Arnavutköy.....	26
Resim 2.5. Anadolu yakası sırtlarında yağma var!.....	26
Resim 2.6. Kentsel dokuyu canlı tutan Ortaköy ve Barboros Bulvarı'nda Conrad O.....	28
Resim 2.7. Çevreye uyumlu binalara örnekler.....	30.
Resim 2.8. Özgün çevre analizi ve infil binalarına örnekler.....	31
Resim 2.9. Yeni ve eski binaları ile Kadıköy.....	31
Resim 2.10. Geleneksel dokuya örnek Kastamonu Evleri.....	34
Resim 3.1.1. Masum gecekondu ve hoşgörülü denetimler.....	53
Resim 3.1.2. Konut açığı hızla büyürken, lüks villalar yok satıyor.....	64
Resim 3.1.3. İstanbul bir köy manzarasında kalamaz.....	64
Resim 3.1.4. İzmir - Karaburun'daki yapılaşmaya örnekler, değişen bir şey yok!.....	64
Resim 3.1.5. Yeni yerleşim bölgelerinden Zekeriyaköy.....	65

Resim 3.1.6.	Tek tek oluşan yapılar ve uydu kentler.....	66
Resim 3.2.1.	Yatırımın büyüklüğü ve süresi.....	83
Resim 3.2.2.	Prestij binalarına örnek olarak Sabancı İş Merkezi.....	83
Resim 3.2.3.	Başka bir prestij binası olan Garanti Bankası Gn. Md. Binası.....	83
Resim 3.5.1.	Swiss Otel ve Gökkafes Binaları.....	124

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans eğitimim boyunca ve özellikle bu tez konusunun seçimi, çalışmanın gerçekleştirilmesi sırasında yol gösterici, yönlendirici katkıları, desteği ve sabrı için, öncelikle değerli hocam Sn. Prof. Işık Aydemir'e sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

İş hayatının yoğun ve stresli atmosferine rağmen beni master yapmam konusunda yüreklendirerek tez dönemim boyunca engin hoşgörü ve anlayışlarını esirgemeyen, çalışmalarım için gerekli her türlü ortamı sağlayan değerli aileme bana bu fırsatı tanıdıkları ve güvendikleri için teşekkür ederim.

Eylül 1998

Neslihan Çamdal

ÖZET

Mimari çevrenin oluşmasındaki etkenler olarak malsahibi - mimar - yüklenici üçlüsü ve bunlar kadar etkili olan imar durumları ve denetleme mekanizması incelenmiştir. İmar durumlarını biçimlendiren yasa ve yönetmeliklere göre oluşturulan planlar, malsahibi-mimar-yüklenici'lerin niteliği ve aralarındaki koordinasyonun düzeyi yapılaşmayı / yapay çevreyi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda tez çalışması üç ana başlıktan oluşur.

Birinci bölümde konuya ilişkin giriş yapılmış, tezin amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır.

İkinci bölümde, genel olarak çevre, insan - çevre ilişkisi, kültürel, doğal, tarihsel çevrelerin mimari çevre ile ilişkisi, işlevsel ve biçimsel olarak çevreye uyum konuları genel olarak incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, ülkemizde mimari çevrenin oluşmasındaki etkenler olarak planlama, malsahibi, mimar, yüklenici ve denetleme konularına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde bu başlıkların açılımları yer almaktadır.

Üçüncü bölümün birinci kısmında, planlama kavramları ve yapılaşmayı etkileyen imar planları, bu planlara göre hazırlanan imar durumları ve halkın planlamaya katılımı planlama yöntemlerinde, nazım plan sorununa değinilmiş, tek yapının başlamadan, yapım süreci ve bitiminden sonra yapılan işlerin yasal olarak içerikleri tek yapının oluşmasındaki etkenler kısmında ele alınmıştır.

Üçüncü bölümün ikinci kısmında, malsahibi tanıtılmış, farklı malsahibi tipleri, malsahibi - mimar ve malsahibi - yüklenici arasında yaşanan sorunlar, ilişkilerin yasal boyutları yer almıştır. Ayrıca malsahibinin hakları ve sorumlulukları, proje amacı, projeden istek ve beklentilerinin neler olduğu konularına değinilmiştir.

Üçüncü bölümün üçüncü kısmında, çevre ve meslek sorunlarımız içindeki mimari eğitimin yeri, eğitim başarısındaki etkenler ve eğitimin hedefleri, yurtdışında mimarlık eğitimi, eğitim sonrası mimarlık mesleğinin uygulanmasının kapsamı ve şekilleri, yurtdışında uygulama ve yasal denetleyicileri içermektedir.

Üçüncü bölümün dördüncü kısmında, projenin uygulanması ve gerçekleştirilmesinde sorumlu olan yüklenici, yüklenicinin inşaat sektöründeki çalışma sistemini ve yüklenicilerin sorumluluklarını kapsamaktadır.

Üçüncü bölümün beşinci kısmında, mimari çevreyi oluşturan etkenlerin meslek odaları, belediye ve sigortayı içeren kurum olarak ve süre, maliyet, kalite açısından amaç olarak denetleme konusu incelenmiştir.

Son bölümde ise, yapılan çalışmanın sonuç ve öneriler kısmı sunulmuştur.

Herşeyden önce ülke çapında yerleşme planlamasının yapılması, hangi yörelere nelerin yerleşeceği, hangi yatırımların nerelere yapılacağı, öncelikle korunacak bölgelerin belirlenmesi gerekmektedir. Bunun yanında malsahibinin mimari çevre konusunda duyarlı olması, iyi bir işverenin özelliklerini taşıması, malsahibinin seçeceği mimarın eğitiminde ve mesleğini uygulama konularında yetişmiş olması, çevrenin oluşmasında mimara başvurulma zorunluluğu, her önüne gelenin yüklenici olamaması, sonuçta ürünün her aşamada denetlenmesi gerekmektedir.

Çalışma sonucunda; daha iyi mimari çevreler sağlama çabalarının başarıya ulaşması oranı inşaat sektöründe yer alan üç ana katılımcı grubun -malsahibi, mimar, yüklenici- aralarında kuracakları ilişki ile doğru orantılıdır. Bunların yanında toplumun teknolojik düzeyi, yapının inşasının bitiminden sonra tasarlandığı işlev doğrultusunda kullanılıp kullanılmaması, bakım ve onarım çalışmaları vb. nedenler mimari çevreyi etkilemektedir. Ancak konunun etkenleri çok çeşitli olduğundan, bu başlıklar başka çalışmalar yapmaya yol açmıştır.

ABSTRACT

In this thesis, the three factors of architectural environment that create it, property - architecture - contractor and the other factors that are effective at least the other mentioned, controlling mechanism and development levels are investigated. The rules determine the development level and plans made by specifications, property - architecture - contractor quality and level of their interrelational coordination creates the urbanization / artificial environment. In this direction, this study includes three main title.

In the first chapter, the purpose of thesis, contents and methods are explained and the subject introduced.

In the second chapter, generally environment, human environment relationship, cultural, natural, historical environment relationship with architectural environment, functionally and modely suitability to environment subjects investigated.

In the third chapter, the factors that are effecting our country environment, planning property, architecture, contractor and controlling subjects included. In this chapter these titles explained.

In the first section of third chapter, planning motions and development plans for urbanization, development conditions determined according to this plans and behaviour of people in the planning type, extension plan problem was pointed, before single structure constructed, constructing steps and formal procedures after it is completed considered in the factors for construction of the single structure.

In the second part of third chapter, property introduced, type of property, problems between property-contractor, formal size of relationships included. Property must be considered as the becoming cause of architecture, during design period property determine the path of architecture and property is the most affecting person after our product is completed, without property need we can not mention about architecture.

Additionally, responsibility and property rights, project purpose, expectation from project subject mentioned.

In the third part of third chapter, location of the architectural education in the environmental and professional problems, factors effecting educational success and aims of education, architectural education in the abroad, contents and type of architectural application after education, application in the abroad and formal controller included.

In the fourth part of third chapter, responsible contractor from application of project, working system of contractor in the construction sector and responsibilities of contractor included.

In the fifth part of third chapter, controlling subject for quality, cost, time, professional unions, and architectural environment, municipality and insurance offices was researched.

The last chapter includes, the conclusion and advice for further study.

First of all, the settlement plan for all country, what settlement should be carried out in which area which investment should be done and the area should be protected, must be determined. Additionally, property must be sensitive about architectural environment, has a good qualification as a boss, selected architect should be well trained and skillfull during job application, the necessity of architecture when environment setting, contractor for construction should be selected carefully, as a result product must be controlled at every stage. At the end of the study, the rate of success to get better result for architectural environment is directly proportional with the three main groups of construction sector, property, architecture and contractor. In addition to above factors, level of technology, correct usage of building after its competition, operation and repair sturdy and etc. affect the architectural environment. But the subject has different factors and factors cause other studies.

GİRİŞ

Ülkemizde, yaşanmakta olan hızlı ve düzensiz yapılaşma, çarpık şehirleşmenin ortaya çıkmasında en büyük etken olarak gösterilmektedir. Bu çalışmada, mimari çevrenin oluşmasında önemli rolleri üstlenen **planlama, mimar-malsahibi-yüklenici ve denetleme** konularının irdelenmesi ve bu faktörlerin mimari çevre üzerindeki etkisini inceleyip değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Günümüzde birçok örnekte iç ve dış mekanlarda oluşan mimari kompozisyonun, kullanıcıların beklentilerine tam olarak cevap veremediği, eksiklik ve yanlışlar içerdiği gözlemlenmektedir. Yeni yapılan ya da yakın tarihte yapılaşmış olan çevremize altı gözüyle bir baktığımızda mimarimizin ne durumda olduğunu, hergün bu çevre ile içiçe olan halkı gerek görsel gerek fonksiyonel olarak ne şekilde etkilediğini farkedebiliriz. Mimarimizi yani yaşam tarzımızı daha da iyileştirebilmek için mimari çevreyi oluşturan nedenler, bununla ilgili sorunlar ve çözüm yolları incelenmiştir. Ancak konu oldukça geniş bir perspektifte ve her etken daha geniş araştırmalara neden olduğundan, çalışma genel olarak ele alınmıştır.

Görsel kirlenme, genelde, doğal ve yapay çevre içinde yer alan, çoğu kez dolaylı olarak sergilenen ve bellekte olumsuz grafik simgeler bırakan, düzensiz biçimlemelerin tümü olarak tanımlanabilir. Görsel kirlenme, çevrenin fizik yapısını olumsuz yönde etkilemekte, bazı işlevlerin yerine getirilmesini engellemekte ancak, çok daha önemlisi, bireyler üzerinde dolaylı olarak psikolojik etkilere de neden olabilmektedir. Şehirleşmenin etkisiyle gelişen ve büyüyen şehirler, bilim ve teknolojinin yardımıyla çevrelerini ve doğayı büyük bir hızla tahrip etmeye başlamaktadır.

Görsel nitelik açısından giderek artan olumsuz çevre şartları, bu yönde bir çalışma ve araştırma yapmanın yolunu açmıştır. Hedef, görsel açıdan beğeni düzeyi yüksek mimari ve çevre şartlarına ulaşmak üzere bazı sonuçlara, önermelere varabilmektir. Bu etkenlerin ağırlıklarının ortaya konulabilmesi ve sonuç önerilerine varılabilmesi için geniş kapsamlı, tartışılabilir çalışma yapmanın gereği açıktır.

Mimar, çevre oluşumuna etki eden faktörleri bilmek zorundadır. Çünkü kendisi bizzat çevreyi tasarlayan ve onu gerçekleştirendir. Mimarlığın ürünü olan yapılar ve yapı grupları, belirli ihtiyaçları karşılamak üzere gerçekleştirilen, belirli yapım tekniklerine dayanan kendi içlerinde belli anlamlar ve semboller taşıyan fiziksel kabuklardır. Fiziki ve kültürel çevrenin ortaya koyduğu bir takım veriler, insanoğlunun yaşamı ile bir bütünlük oluşturmaktadır. Ancak kullanıcı olarak tanımlanan insan ile günlük yaşamını geçirdiği çevre arasında bir uyum sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu sorun öncelikle, hem tasarımı yapan mimar, hem de kullanıcı açısından, belirli yapay çevre ölçütleri göz önünde bulundurularak ele alınmalıdır.

Varolan çevrenin değiştirilmesinden ve kullanıcının memnuniyetsizliğinden duyulan rahatsızlık, tasarımcılar için ciddi bir sorundur. Bu rahatsızlığın ortadan kaldırılması ne düzeyde ve hangi aşamada olmalıdır?, sorusuna yanıt gereklidir. İnsana uyum sağlamada sorun yaratmayacak bir çevre verebilmek için gereksinmelerin çok iyi belirlenip doğru bir tasarımla ürüne dönüştürülmesi gerekir.

Çevreyi değiştirerek yeni olanaklar yaratarak, ortamı insan için daha uygun, daha yüksek düzeyde organizasyonlara hazırlama çabasına getirilen katkılar ve kararların alınmasında büyük bir titizlik ve nesnellğe özen göstermek gerekir. Bu nedenle **planlama-tasarım-uygulama-denetim** olaylarına bilimsel yöntemlerle yeniden dönmenin ve bu süreçlerin gerçeğinin araştırılmasının önemi vurgulanmış olmaktadır.

Başarılı mekan örgütlenmelerine erişmek için hangi çevrelerde, kim için, ne zaman, hangi koşulda, niçin, sorularının yanıtlanması gerekir. Zaman ve mekan etkileşimlerinin doğru tanımlanması gerekir. Genel olarak tüm mimari tasarımlarda, özel olarak da **konut** tipleri ve konut bölgeleri tasarımında kültürden sözedebiliriz. Hem kent bütününde, hem de tarihi çevrede, tarihi ve kültürel süreklilikten söz edebilmek için, çağının teknolojik olanaklarını ve kültürünü yansıtan, çevresine ve geçmişine saygılı tasarımlara gereksinim vardır. Çünkü **"Mimarlık, kültürün bir ifadesidir"**.

İmar Mevzuatı açısından göz önünde bulundurulması gereken imar planları ve imar planlarına göre hazırlanan imar durumları yapılaşmaları etkiler. İmar durumları genellikle

kentlerde, kentsel yapı dokusunun en sağlıklı ve en kullanışlı bir yöntemle ve belirli sınırları aşmaksızın tasarım ve yapımını amaçlar. Bu doğrultuda kat yüksekliği, yan, ön, arka bahçe, yoğunluk vs. gibi bazı sınırlamalar ortaya çıkmaktadır. Bu sınırlamalar, bir anlamda "**kentin düzen altına alınmasıdır**" diyebiliriz. Plansız kalkınma ve yanlış planlama hepimizin güncel sorunlarından. İmar durumlarını biçimlendiren yasa ve yönetmelikler kentimize, çevremize neler kazandırmakta, kentlerimizin, yaşadığımız çevrenin yaşanabilir olmasının çözümleri bunlar mıdır?, vb. sorunları hep beraber politikacısıyla, belediye yönetimiyle, mimarlarla, plancılarla, en önemlisi bu çevrede yaşayan insanların tümüyle tartışmamız gerekmektedir. Plansız kalkınma ve yanlış planlama hepimizin güncel sorunlarıdır.

Planlamaya halkın katılımı, Türkiye'de çok yeni, politik ve ekonomik nedenlerden dolayı tam olarak yürürlüğe girememiş bir kavramdır. Bu kavram genel olarak; halka mimarlığı öğretmek, halka yapılaşmış çevrelere bakmayı ve duyarlı olmayı aşılama, halkın mimarlığa ve kente bilinçli yaklaşımını sağlamak, halkı düşündürmeye yönlendirmek, kendi gereksinimleri ve kullanımları için başkaları (mimarlar, kent tasarımcılar, mühendisler, müteahhitler, yap-satçılar, v.b.) tarafından oluşturulan mimari çevreyi yaratmada kendi öz katılımlarını sağlamak, halkı çirkin yapılaşmaya karşı tepki göstermeye, karşı çıkmaya yönelmek gibi konuları içine alan ve uygulamada kendini gösterecek olan bir kavramdır. **Halkın beğeni düzeyini yükseltmek amaçlanmıştır.** Halkın planlamaya katılımı kavramı, **demokrasi ve kamu çıkarı** gibi iki kavramla doğrudan ilişkili ve onunla iç içedir.

Planlama sağlandıktan sonra mimari çevrenin oluşmasında 3 temel grup bulunur:

- I. Malsahibi / Müşteri
- II. Mimar / Tasarımcı
- III. Yüklenici / Uygulayıcı

Bu katılımcıların sorumlulukları, üstlendikleri görev ve yetkilerin sınırları, malsahibi-tasarımcı sözleşmesinde, malsahibi-inşaatçı sözleşmesiyle, ilgili diğer belgelerle tanımlanır ve kontrol edilir. Proje için gereken fonu sağlayan ve başlatan kişi olarak **malsahibi** diğer ekip üyelerini seçmekte ve proje ekibini yönetmekle ve yönlendirmekle sorumludur.

Malsahibinin, proje yönetimi ve programıyla, arzulanan işletme özellikleriyle, yapım malzemeleriyle vs. ilgili koşullarının tasarımcı ve inşaat firması tarafından karşılanabilmesi için süre, maliyet ve kalite açısından dikkatli bir denge kurulmalıdır. **Tasarımcı**, müşteriye karşı olan sorumluluklarının yanı sıra halkın yararını korumakla, **yüklenici** ise, tasarımcının projesine uygun olarak geliştirilecek yapım teknikleri ve yöntemleriyle yapım faaliyetlerini kontrat şartlarına uygun olarak zamanında ve istenen kalite standartları dahilinde bitirmekle yükümlüdür.

İyi projelerin, yapıların oluşması **yarışma yoluyla** elde edilebilir, böylece olumlu örnekler oluşacaktır. Ülkemizde yarışma koşulları yok olmaktadır. Nitelikli mimarın devlet ya da özel sektör tarafından teşvik edilmesi sağlanmalıdır.

Mimarlık, yapma çevrenin yaratılması olarak tanımlanmakta ve uğraşta, insanın fiziksel ve psikolojik gereksinmelerinin mimarın tasarlayacağı mekanlarda karşılanması öngörülmektedir. İşte bu görevi yapacak olan mimarın eğitimi, çevrenin algılanması ve mekan örgütlenmesinin estetik yönlerinden, endüstrileşmiş yapım teknikleri ve ekonomisini ilgilendiren konulara kadar uzanan geniş bir alanı kapsamaktadır. Yeni mezun mimar, uygulama dünyasına bazı şeyleri değiştirmek üzere atılacak, bu esnada uygulama dünyasının bazı değer ve yöntemlerini alacak ve giderek, bir sonraki kuşağın mezunlarının getireceği değişme ve yenilikleri bekleyen uygulamacı haline dönüşecektir.

Ülkemizdeki mimarlık eğitimi ile yurtdışında gözlenen eğitim arasındaki farkı şöyle ifade edebiliriz: Yurtdışında oluşmuş mimari çevreyi,

- çevresini analiz edebilen (doğru-yanlış örnekleri),
- görebilen,
- okuyabilen,
- bunları ifade edebilen,
- bunlardan bir senteze varıp tasarım yapabilen bir mimarlık eğitimine sahiptirler. Ancak bizim eğitim kurumlarımızda bunlardan söz etmemiz mümkün değildir. Bu nedenlerden dolayı bu konu da çalışma kapsamı içine alınmıştır. Aydemir, I.

Mimarlık eğitimi, ülkenin çeşitli kentlerindeki, büyük merkezlerindeki ve kırsal alanlarındaki çevre düzenleme gereksinmelerini karşılayacak bir etkinliğe karar verici, planlayıcı, tasarımcı, gerçekleştirici ve denetleyici bilgi ve yeteneklerle donatılmış yaratıcı kişileri yetiştirmeyi, çevre ilişkilerini dikkate alarak mimari yaratmayı amaçlamaktadır. Günümüzde, üniversiteye giriş ve meslek seçme koşullarının çarpıklığı ile başlayıp, mezuniyet sonrası hemen kayıtlı mimar olma hakkı ile devam eden bir serüven içinde, mimarlık eğitim programlarının "iyi mimar" yetiştirmedeki etkinliği çalışmanın kapsamındadır.

Mimarlar arazi geliştirme, yapı ve inşaat işlerini içeren ve içinde yer alanların, proje yaptırarak, koruyarak, tasarım yaparak, inşa ederek, donatarak, finansman sağlayarak, kurallar koyup, işlemler yürüterek yapılı çevremizi toplumun gereksinmelerini karşılamak için etkilediği daha geniş bir ekonomik sektörün içinde yer alan kamu ve özel sektörlerin bir parçasıdır. Mimarlık, kamu yararına ilişkin eylemler bütünüdür. Mimari yaratıcılık, inşaatların niteliği, binaların onları çevreleyen ortama uyumlu katılımı, doğal, yapay ve tarihi (korunması gerekli) çevre ile saygılı ilişkileri, kamu yararını oluşturmaktadır.

Yüklenici, malsahibi ile yaptığı sözleşme koşulları çerçevesinde; projenin organizasyonu, yönetimi, gerçekleştirilmesinde sorumlu olan kişi veya firmadır. Yüklenicilerin en önemli hedefi, işi proje şartnamelerine uygun olarak gerçekleştirmek ve sözleşmede belirtilen tarihte teslim etmektir. Yükleniciler proje ile ilgili her türlü talimatı malsahibinden ve onu temsil eden proje yönetimi ekibinden alır ve bu talimatlara harfiyen uymakla yükümlüdür.

Ülkemizde, yaşanmakta olan hızlı ve düzensiz yapılaşma, çarpık şehirleşmenin ortaya çıkmasında en büyük etken olarak gösterilmektedir. Denetim mekanizmasının daha etkin bir şekilde nasıl çalışacağını ve denetimin sonunda, inşaat sektöründeki kalite düzeyinin oluşumuna değinilmiştir. İşgücü açısından, ülkemizin büyük bir potansiyeli olmasına karşın inşaat sektöründeki denetim ve sorumluluk sistemleri daha tam olarak oturmuş değildir. Avrupa Topluluğu Ülkeleri yapı denetim ve sorumluluk olayını en iyi uygulayan ülkeler arasında yer almaktadır. Sistemi, yapıyı sigortalama işlemi ile bütünleştirmişlerdir. Denetimin amacı, yapılarda yaşam kalitesi ve konforunun sağlanması, yapıda aynı hak sahibi olan tarafların yapıya gelecek, bu denetimin öngördüğü kusur ve hasarlara karşı korunmasıdır.

Mal sahipleri, proje müellifleri, inşaat müteahhitleri, inşaat malzemesi imalatçıları ve satıcıları, inşaat denetim şirketleri ve zarar görenler arasındaki hukuki ilişkileri düzenler.

Çalışma sonucunda, inşaat sektörü açısından, daha iyi mimari çevreler sağlama çabalarının başarıya ulaşması, sektörde yer alan üç ana katılımcı grubun -mallsahibi, mimar, yüklenici- aralarında kuracakları koordinasyonun düzeyiyle doğru orantılıdır. Bunların yanında toplumun teknolojik düzeyi, yapının inşasının bitiminden sonra tasarlandığı işlev doğrultusunda kullanılıp kullanılmaması, vb. nedenler mimari çevreyi etkilemektedir. Ancak konunun etkenleri çok çeşitli olduğundan bu başlıklar başka çalışmalar yapmaya yol açmıştır.

2. MİMARİ ÇEVRE

2.1. Çevrenin Tanımı

Türkçe Sözlük'te "çevre" sözcüğünün karşılığı, "muhit, etraf, dolay, havali" sözcüklerinin içerdiği ortak ve benzer anlamla "çevrelemek, sarmak, kuşatmak"tır (Türkçe Sözlük, TDK). Webster sözlüğü çevre'yi, "bir organizmanın yaşam ve gelişimini etkileyen tüm dış koşul ve faktörler toplamı" olarak ve sosyolojik açıdan da, "insanı çevreleyen ya da etkileyen faktörler" biçiminde tanımlamaktadır (Webster's New International Dictionary, Second Edition). Bu konudaki diğer bazı tanımlar da yaklaşık olarak benzer niteliktedir.

" Çevre, bir organizmayı dışarıdan etkileyen tüm koşul ve faktörlerdir" (J. Drever, A Dictionary of Psychology).

" Çevre, bir nesnenin performansının etkileyen tüm dış koşullardır" (Anon.,Le Concept de Performance et sa Terminology, CIB) .

" Belli bir organizmanın çevresi, değişimleri o organizmayı etkileyen ve aynı zamanda o organizmanın davranışı ile değişen değişkenlerdir" (W.R. Ashby, Design for a Brain)

Çevre, "yaşayan bir varlığın yaşamını, gelişimini etkileyen tüm değişebilir dış koşullar ve faktörler" olarak tanımlanabilir. Bu tanımlamalarda geçen organizma ve varlık sözcükleri, tasarımcılar için insan'ı belirler. Görüleceği gibi bu tanımlamalarda, çevrenin organizmayı etkileyişinin yanında, ondan etkileneneği görüşü de belirlemektedir. Yani karşılıklı bir ilişki sözkonusudur. Gerçekten, insan hem çevresinin merkezi hem de çevrenin onunla bütünleşmiş bir parçasıdır. Dolayısıyla kişi çevreyi etkiler ve ondan etkilenir. Çevre'nin insan'la ilişkileri, çevre açısından, genel olarak üç bölümde gelişir:

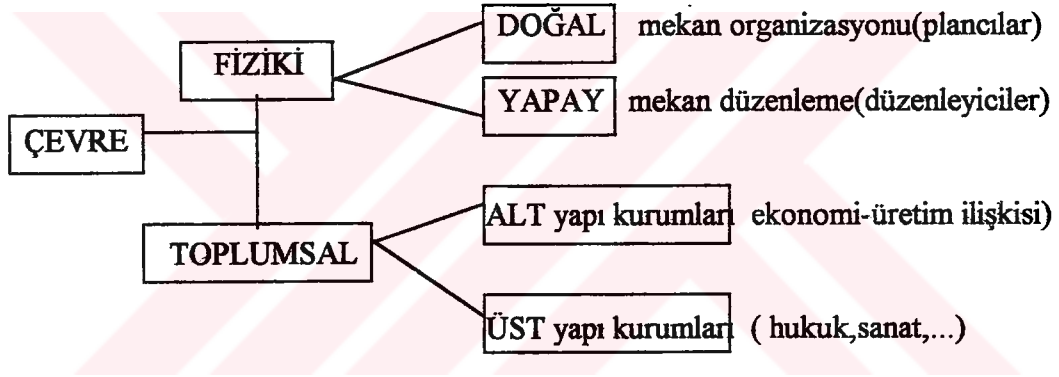
- Çevre, insanın **fizyolojik ihtiyaçları** ve bunlardan doğan amaçları için imkanlar sağlar.
- Çevre, insanın amaçlarını gerçekleştirmesi için gerekli olan özel davranış örüntülerine imkan sağlar.
- Çevre, insanın amaçlarını gerçekleştirmesi için **psikolojik koşulları**, belli simgesel ve etkileyici görevleri yerine getirerek destekler. Gerçekte bu üç genel görev (fonksiyon), çevrenin insan ihtiyaçlarının karşılayışının ifadesidir. Bu görevi yerine getiren **düzenleşmiş çevre**'dir. Tasarımcılar, düzenlenmiş çevreyi çoğunlukla fiziksel çevre olarak nitelendirirler.

Fiziksel çevre, içinde insanın kısa ya da uzun zaman sürelerinde yaşadığı, karşılıklı etkileştiği ve eylemlere katıldığı her fiziksel yer'i belirleyen karmaşıklık (complexity) demektir. Kısaca, inşa edilmiş çevre'dir. Mimar, tasarımcı ve planlayıcıların ilgi, çalışma alanı da bu çevre'dir.

Çevre, aslında ekolojik anlamda bir sözlük olarak kullanılmakla beraber, yaşam ortamımızın bir ilişkiler sistemidir. Bu anlamda çevreyi;

- a- Fiziki,
- b- Toplumsal olarak incelemek mümkündür.

Fiziki çevreyi, doğal ve yapay çevre oluşturur, toplumsal çevreyi ise üst yapı ve alt yapı kurumları teşkil eder. Böylece çevreyi aşağıdaki gibi şemalaştırabiliriz. Çubuk ve Karabey, 1977.

Şekil 2.1. Çevre İlişkileri, Çakın, 1991.

Fiziki çevreyi oluşturan yapay ve doğal çevreden, yapay çevre çevre düzenleyicinin eylem alanı olan strükleşmiş mekandır. Ne var ki yapay ve doğal çevre karşılıklı olarak olumlu ve olumsuz yönlerde etkilenmektedir. Üretim-tüketim etkileşimi içinde de doğal çevre, yapay çevredeki üretim için veri teşkil eder, bir diğer ifade ile yapay çevre doğal çevreyi tüketir. Fakat yapay çevre herşeye rağmen doğal çevrenin ortadan kalkması pahasına olmaz, dolayısıyla iki çevre arasında ussal bir dengenin sağlanması gerekir. Böyle bir dengenin ortaya konması ise, çevre tasarımı çerçevesi içinde mimarı aşan, onun katıldığı disiplinler arası bir ekibin çalışmasının söz konusu olduğu mekan düzenlemedir. Hem doğal hem de yapay çevrede -diğer bir deyişle fiziki mekanda-beşeri faaliyetlerin uyumlu bir tarifini getirir.

Şehircilik eylemleri ve sonuçları bu düzenlemenin içindedir ve onun ancak bir dalıdır. Çubuk ve Karabey, 1977.

İnsanın biyolojik, psikolojik ve sosyolojik gereksinimlerinin giderildiği tüm doğal ya da yapma ortamlar "fiziksel çevre" yi, bu ortamları kullanarak birbirleri ile etkileşim içinde bulunan insanlar "sosyal çevre" yi oluşturur.

Yapının fiziksel dış çevresinde,

- doğal / hava, su, toprak, canlılar /ve
 - yapma / binalar, yollar, parklar, vb.
- çevreler bulunur.

Yapının fiziksel iç çevresinde,

- boyutsal ve biçimsel / en, boy, yükseklik, alan, hacim, oran, biçim /
 - görsel / ışık, renk, estetik /
 - ses ile ilgili / işitme, gürültü /
 - dokunma ile ilgili / sertlik, pürüzlük, keskinlik, sıcaklık /
 - atmosferik / hava niteliği, sıcaklık, nem, basınç, hareket edebilme /
- niteliklerinin yapının fiziksel iç çevre özellikleridir.

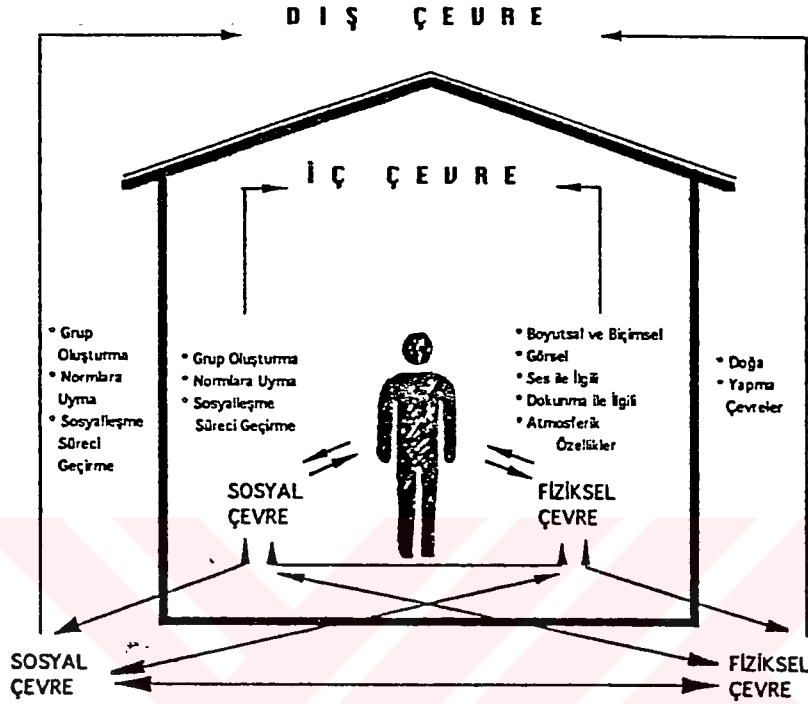
Yapının sosyal dış ve iç çevresi,

- yapının dışındaki grupların oluşması,
- normlara uyum / din, ahlak, moda, hukuk /
- sosyalleşme süreci geçirme özellikleri ile belirginleşir.

İnsanı etkileyen iç çevre özellikleri, salt yapının kendi tasarımı, üretimi ve kullanımı ile değişiklik göstermez. Bu çevreye, yapı dışındaki fiziksel ve sosyal çevreler de olumlu ya da olumsuz katkılarda bulunur. Şekil 2.2.'de yapıyı kullananlar yapının hem iç hem de dış çevresinden etkilenir.

Çevre, yaşam içinde yer alan ilişkiler ve yaşamın gerçekleştiği ortamlar bütünüdür. Bu bütünü canlı ve cansız varlıklar oluşturur. Canlı varlıkların / organizmalarının yaşamları

içindeki tüm ilişkilerini kapsayan ortam canlı çevre, yaşamlarının oluşturduğu ortamlar ise cansız çevre olarak tanımlanabilir. Cansız çevre doğal ve yapma çevredir.

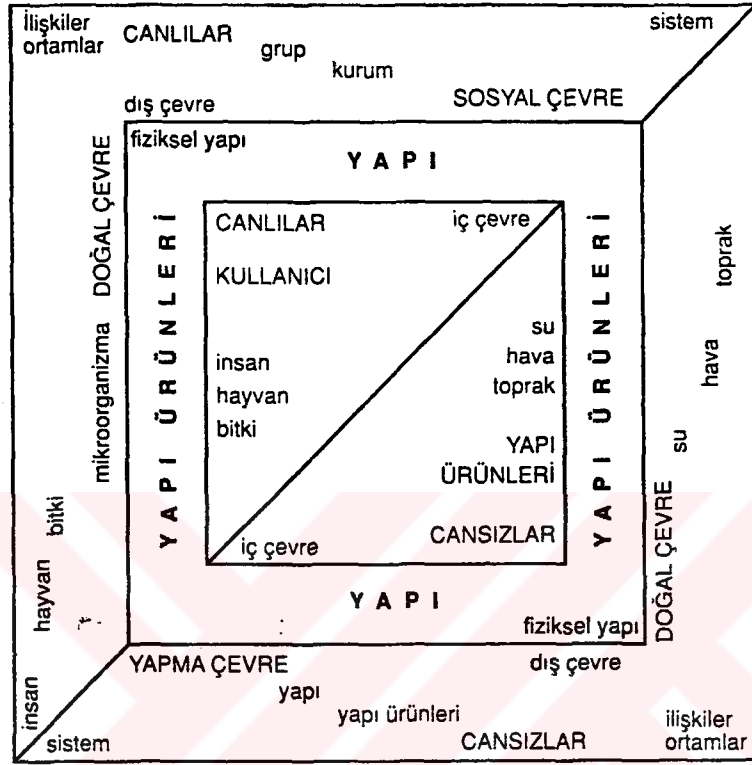
Şekil 2.2. Yapıda İç, Dış Çevre ve Kullanıcı Etkileşimi

Çevre sistemin birer canlı ve cansız varlıkları olan insan ile yapı arasında yaşam açısından bir benzerlik kurulabilir. Yapı, cansız olmasına karşın canlılar gibi ömrü olan bir varlıktır. Yapının ömrünü insan gereksinimleri sınırlar. İnsanın gereksinme duyduğu an doğan yapı, gereksinmelerin karşılandığı sürece yaşar ve işlevini bitirince ölür.

İnsan yaşamını sosyolojik, psikolojik ve biyolojik yapısı ile sürdürür. Yapı ise "çevresel" ve "fiziksel/maddesel" yapısıyla vardır. Yapının çevresel yapısını iç ve dış çevresi, yapısını da yapı ürünleri (gereç, parça, bileşen, öge, birim) oluşturur. İç ve dış çevresinde canlı ve cansız varlıkları bulunduran yapı Şekil 2.3.'de çevresindeki ortamlar, ilişkiler ve sistemlerle gösterilmiştir. Balanlı, 1995.

Çevre sözcüğünün çok çeşitli kaynaklarda geçen bir kavram olması yorumunu güçleştirmekte, kavram kargaşasına neden olmaktadır. Çevre, geleneksel olarak coğrafya bilimcileri için toprak yüzey biçimleri ve iklimden oluşan fiziksel bir çevredir. Mimarlar için

ise insanın oluşturduğu yapıların tümüdür. Toplumbilimciler için çevre bireyin etrafını saran diğer insan gruplarıdır. Psikologlar içinse, daha çok bireyin arka tarafı, geçmiştir. Çevreyi ayırd edici kavramların ortaya çıkışının bir nedeni de bu farklı disiplinler yorumlarıdır.

Şekil 2.3. Yapı ve Çevresindeki Ortamlar, İlişkiler ve Sistemler. Balanlı, 1995.

Çevre sözcüğü, toplumsal çevre, molar çevre, fiziksel çevre, konut çevresi, tinsel çevre, davranışsal çevre, coğrafyasal çevre çeşitli sıfatlarla tanımlanır duruma gelmiştir. Fakat disiplinlerden yaklaşımdan başka çevreyi anlamsal olarak ayırd etme isteği de sözcüğe hava, atmosfer (ambience), bağlam (context), dolay (surrounding), ortam (milieu) gibi seçenekler getirmiştir. Bu çalışmada çevre sözcüğü insanı saran varoluşsal bir yapıyı anlatmakta olup bireyi saran en kapsamlı jeofiziksel düzeyde, bireyin en yakın dolayına kadar, her biri bir diğerini saran, iç içe yuvalanan çeşitli düzeyleri kapsayan bir biçimde kullanılmaktadır. Gür, 1996.

2.2. İnsan - Çevre İlişkisi

Çevre ile insan davranışları arasındaki ilişkilerin alt açılımları şöyledir:

- * Kozmik Faktörler : İnsanın dışındaki tüm etkenlerdir.
- * İnsani Faktörler : İnsanoğluna ait tüm özellikleri kapsamaktadır.
- * Kültürel Faktörler : İnsanoğlunun yarattığı tüm eylem biçimlerini içermektedir.

Çevrenin kozmik, insan ve kültürel bileşenleri doğal bir eko denge içindedir.

İnsan-çevre ilişkileri için kavramsal bir model :

- * *İnsan Davranışları* : Ya amaca yönelik bireysel ve toplumsal, ya da örgütsel biçimde " ortaya çıkmaktadır.
- * *Fiziksel Çevre* : Gerek iklimsel, görsel, işitsel, gerek mekansal özellikleri içermektedir.
- * *Toplumsal Çevre* : İnsanlar arasındaki ilişki türleri ve toplumsal normlar ile kişinin içinde bulunduğu örgütsel ve kültürel yapıya ilişkin özellikleri kapsamaktadır.
- * *Potansiyel Çevre* : Modeldeki insan, yeni inşa edilecek olan bir binanın gelecekteki kullanıcısı olarak düşünüldüğünde, ortada henüz toplumsal ve fiziksel çevrenin olmadığı görülecektir. Bu açıdan modelde, fiziksel, toplumsal çevre bütününde potansiyel çevre denmektedir.
- * *Etkin Çevre* : Binanın yapımı bitip, kullanıma açıldığında, kullanıcının davranışları ile potansiyel çevre arasındaki etkileşimi, etkin çevreyi oluşturacaktır.
- * *Tüm Çevre* : Kullanıcının güncel yaşamında ve yakın çevresinde kolayca algılayamadığı, üst düzeydeki fiziksel, toplumsal / kültürel faktörleri içermektedir. Çakın, 1991.

Çevre, insanı yansıtır. Bunun tersini söylemek yanlıştır. En geniş kentsel ölçekten, en küçük kişisel mekan ölçeğine kadar, insan çevresine kişiliğinin, kültürünün belirgin damgasını basar.

İnsanın yaşadığı çevreyle ilişkileri, insanlık tarihiyle birlikte başlar. Muhtemelen, çeşitli doğal etkenlerden ve tehlikelerden korunmak amacıyla bir kovuğa sığınması, insanın çevreye karşı ilk tepkisel davranışı olmuştur. Giderek, insan, ihtiyaç, gelenek ve değerlerine uygun biçimde düzenleyerek, çevrenin hem inşa edicisi, hem de kullanıcısı rolünü uzun süre sürdürmüştür. Bu belki de, o'nun çevre ile en uyumlu biçimde yaşadığı dönemdir. Daha sonra, toplumların gelişmesiyle, diğer eylemler gibi inşa-etme ve mimarlığın da kurumsallaşması sonucu, insanla çevresi arasında, artık o'nun için düşünen, tasarlayan ve inşa eden üçüncü bir unsur, yani inşaatçı ve mimar girmiş ve insanın, yaşadığı çevrenin oluşumuna doğrudan etkisi sona ermiştir.

Doğaldır ki, kurumsallaşmış bir toplumda, çevrenin oluşumunda etkin olan, yasalar, yönetmelikler, ihtiyaçlar, kültür vb. faktörlerin kökeni de toplumsaldır. Dolayısıyla, insan çevrenin oluşumunda yine etkindir, ancak bu kurumlar aracılığıyla yürütülen dolaylı bir etkidir ve çevreyi artık bireyler değil toplum oluşturmaktadır. Bu bakımdan, her çağın insan ve topluluklarının kendilerine en uygun çevreyi yarattıklarını söylemek, yanlış olmayacaktır. C.Alexanderin dediği gibi, "büyük ya da küçük her çevre, bir kültürün üçboyutlu simgesidir". Eğer bir çevre, olumlu ya da olumsuz bir değişim içinde ise, toplumun ihtiyaç ve kültürel değerlerinde buna paralel bir değişim söz konusudur. Erkman.

Çevre bileşenleri, insan etmeni ve ortamın nitelikleri; insan etmenini temsil eden, insanın davranışları da olarak tanımlanan onun bütün eylem ve ilişkileri, tüm yaşantısıdır. Ortamı temsil eden, insanın hareket, iş, iskan, çeşitli kültürel ve sosyal ilişkiler, üretim v.b. etkinliklerini çevreleyen, onların oluşumuna olanak veren fiziksel çevredir. Çevre bütünü, bu ortam ve insan ilişkilerinin bir serisidir ve bu niteliği ile hem insanlar ve fiziksel elemanlar arasındaki ilişkileri yansıtır hem de onlara aracı olur.

Çevre biçimlenişinde insan-ortam ilişkisinde, bir iletişimin varlığı sözkonusudur. İnsan çevreyi duyu organları ve beynin işleme kapasitesi ile kavrar ve tanır. Çevre ise işaretler biçiminde mesajlar taşır ve insan ile çevre arasında bu mesajlar vasıtasıyla sürekli bir iletişim oluşur, bu iletişim, karşılıklı etkileşim yoluyla, hem insanda hem de çevrede sürekli değişim

ve gelişime yol açar. Yürekli, 1977. Bu iletişim işlemi çerçevesinde, insanın gösterdiği eylem ve tepkiler çevreye yeni biçim vermeler şeklinde yansyarak ortamı değiştirir. Değişen ve gelişen yeni ortam insana yeni mesajlar verir, bu da insanda yeni tepkilere yol açarak, yeni düzen, denge ve uyum arayışlarına, yeni biçim vermelerine yol açar. Bu işleyiş ve etkileşim sonsuz kez tekrar ederek çevrenin daima canlı, yaşayan niteliğini sürdürür. Dolayısıyla insana bağlı olarak bir uyum ve yaratma ikilemi, çevrenin temel özelliği olarak belirir. Şentürer, 1990.

İnsan-çevre ilişkilerini olumlu yönde geliştirmede hazır teknikler yoktur. Ayrıca toplum-fiziksel yaklaşım başlı başına bir değişme stratejisinde değildir. Ancak sistemli gelişmelerinden tümünden planlamasında çok etkili bir yaklaşımdır. Bu çalışma herhangi bir örgütsel konum üzerinde yoğunlaşp değiştirme amacı gütmemektedir. **Çalışmanın hedefi;** bir birey, grup veya örgüte, özellikle normatif konumunu seçecek mimar adayına çevresel yetkinlik kazandırmaktır.

Çevresel yetkinlik ise;

1. Kişinin fiziksel çevresinin ve onun kendine yaptığı etkinin bilincinde olması,
2. Kişinin gereksinimleri doğrultusunda çevresini kullanması ve değiştirebilmesidir.

Bu çalışmada ağırlık;

- * Genelde insanın özelde tasarımcının çevresinin bilincine varması,
- * Ortaya konulmak istenen şey için mevcut ya da yaratılacak çevrenin uygun olup olmadığının önden kestirilmesi,
- * Gereki değişiklikleri yaparak çevre ve insan arasında uyum sağlanması gibi çeşitli aşamalar içeren bir süreç üzerinedir.

Kısaca, çevresel yetkinlik deyimini çevresel bilinç ve kullanım olarak tanımlanabilir. Bireyin çevresel yetkinlik düzeyi, onun davranışı ve davranışlarının sonuçları ile saptanabilir. Bunun gibi grup ve örgütlerin çevresel yetkinliği de, o grubun çevresindeki yapıların bilincinde olması ve onların kullanılmasına ilişkin yerinde kararlar vermesiyle ölçülür. Gür, 1996.

2.3. Mimari Çevre

Mimari insan ve çevre arasındaki ilişkileri düzenler, kontrol eder, aynı zamanda insan eylemlerine elverişli ortamın yaratılmasında rol oynar. Mimari, tüm çevre sistemini oluşturan iki ana bileşenden, doğal ve yapay çevreyi temsil eden ortamın insanın biçim verdiği, düzenlediği kısmıdır, ortamla birlikte çevrenin bir alt bileşenidir. Erkman, 1982.

Mimari bir nesne üzerinde geniş ölçüde deneysel, kültürel, subjektif, hemen hemen teknolojik, sanatsal, sosyolojik, ahlaki nitelikleri olan, belirsiz ve değişken şartlarda meydana gelen fakat belirli bir yapısal karakter ve süreç içinde tekrar eden bir eylem alanı, olgudur (Teymur, 1981). Bu durumda, mimariyi oluşturan temel bileşenler "gereksinim, teknoloji, estetik", etkenler "kültür, sosyal yapı ve ahlak" ve mimarinin etkiledikleri ise "insan-toplum, doğa ve onlarla bağlantılı olan herşey" dir. Bu niteliği ile kendi ürün grubunun en küçük birimi olan tek bir "bina"dan, binalar grubu "sokak"lar ve daha büyük ölçekteki biraraya gelişler olan "şehir"lere kadar çevrenin büyük bir kısmını kapsamına alan "mimari" böylece insanın ve yeryüzünün en önemli oluşumlarından olan biri olma niteliğini taşır.

Her tasarımın arkasında bir toplumsal değer ve tutumlar kümesi yatar. Mimarın her kalem oynatışında insan davranışı yönlenir. Her çizgi ya bir olanak ya da bir kısıtlama barındırır. Mimari çevre salt bir kabuk ya da korunak değildir. Fiziksel çevre etmenleri ile canlı arasındaki dengeyi amaçlayan bir 'ara çevre' olan binada bunca çeşitlenmenin nedenleri vardır. Gür, 1996.

Yapı, doğanın bir varlığı olan insanın, yine doğal çevre içinde, gereksinmelerini gidermek üzere tasarladığı ve onun kaynaklarını kullanarak ürettiği bir yapma çevredir. Yapı da onu kullanan insan da bir yandan çevre oluştururken, bir yandan da çevreler (doğal çevre, yapma çevre, sosyal çevre, v.b.) içinde varlıklarını sürdürürler. Bu bağlamda yapı ile insan arasındaki tüm ilişkiler çevre bütünü içinde değerlendirilebilir ve yapı biyolojisi çevre kapsamı içinde bir kavram olarak ele alınabilir. Balanlı, 1995.

Antikite'den bu yana, Augustos döneminin ünlü Romalı mimar ve mimarlık teorisyeni Vitruvius'un özgün bir mimari için varlığını şart koştuğu üç temel öge, aradan geçen zamana ve çeşitli kavramsal çalkantılara rağmen, anahatlarıyla bugün de hala geçerlidir. Vitruvius'un başarılı bir mimari için sırasıyla Sağlık-Fayda, İşe Yararlılık-Hoşluk, Çekicilik-Zariflik faktörlerinin gerekliliğini ileri sürüyordu. Böylece, kökleri Antikite'ye kadar uzanan bir gelenek, çağdaş süzgeçten geçirilerek aşağıdaki denklemle açıklanabilir:

Mimari = Fonksiyon + (Strüktür + Konstrüksiyon) + Sanatsal Değer.

Mimarinin bugünkü anlayışa ve duruma en iyi şekilde cevap verebilecek tanımını aşağı yukarı şöyle formüle edebiliriz: "Belirli bir toplumun gerçek ihtiyaçlarıyla imkanları çerçevesinde, o toplumu ilgilendiren faaliyetleri duygusal yönden de destekleyerek barındırabilecek nitelikte mekan düzenleri oluşturma becerisidir". Özer, 1993.

Mimarlık; zaman, mekan, anlam ve iletişimin örgütlenme sürecidir. İnsan yapısı çevrelerin örüntüleri, oluşukları dönemlerde yaşamış insanların etkinlikleri, zaman kullanımları, iletişim ağları ve bu ağların hiyerarşi ve teknolojisine atfettikleri anlamın mekansal yansımalarıdır. Mekansal örgütlenme mekansal gereksinmelerin yanıtıdır. Kavram ölçekten bağımsız olarak, sistem/görelilik; dinamik denge; kar/yarar/doyum kavramlarıyla açıklanabilir. Bu gün mimarlık edimini bir mekan örgütlenme süreci olarak görme eğiliminin başlıca nedeni mekansal olguların arzu edilenden çok edilmeyene doğru gelişme göstermesinde aranmalıdır. Geleneksel çevrelerin başarısı örgütlenme kurallarının doğrudan ve sistematik bir biçimde kültüre dayalı olmasındandır.

" Mimarlık sanatı, mekanlar, kütleler ve çizgilerin doğrudan kavranan görüntüleri ile ilgilidir ve bu görüntüler insan etkinliklerine bağlıdır. Bu mekanlarda dolaştığımızı hayal edebiliriz. Bu kütleler kendimiz gibi, iter ve itilirler. Bu çizgileri izler ve betimlersek onlar bizim yolumuz ya da jestimiz olabilirler." Scott, G. 1956.

Mimari, çok kere sanıldığı gibi, birtakım genişlik, uzunluk ve yüksekliklerin toplamı demek olmayıp, kişinin duyup yaşadığı, içinde gezip dolaştığı boşluğun, kapsanan bir mekanın, iç

mekanın ta kendisidir. Diğer bir deyişle, herhangi bir yapı iki türlü mekan yaratır: Bir yandan yapının kendi başına tanımladığı iç mekan, diğer yandan çevredeki yapıların da katılımıyla ortaya çıkan urbanistik mekan, yani şehir içi mekandır.

Zevi, binaların eleştirisini yaparken şu yaklaşık sıraları izlememizi öğütlüyor.

1. Urbanistik, yani söz konusu binanın içinde türediği, bir yandan da yeni bir nitelik kazanmasına yardım ettiği mekanın analizi,
2. Salt mimari değerlerin, başka bir deyimle mekan tasavvurunun ve iç mekanla ilgili yaşantıların değerlendirilmesi,
3. Volümetrinin, mekanı çevreleyen duvar kompleksini incelenmesi,
4. Dekoratif elemanların analizi,
5. Ölçeğin yani binanın ölçüleriyle insan ölçüsü arasındaki bağlantının değerlendirilmesidir.

Özer, 1993.

"Mimariyi Görmeyi Öğrenmek" adlı kitabında Zevi, toplumun mimari alandaki bilgisizliğine temas etmekle işe başlamakta, sorumluluğun özellikle çağdaş mimarlara, mimarlık tarihçi ve eleştiricilerine düştüğü kanısına varmaktadır. Zevi, 1990.

Mimarlık, Kamu yararına ilişkin eylemler bütünüdür. Mimari yaratıcılık, inşaatların niteliği, binaların onları çevreleyen ortama uyumlu katılımı, doğal, yapay ve tarihi (korunması gerekli) çevre ile saygılı ilişkileri, **kamu yararını oluşturmaktadır.** Bu açıklama Avrupa Konseyi 85/384 10 Haziran 1985 kararı önsözünde aynı sözcükler ile yer almaktadır.

İnşaat izni veren "yetkililer" izin başvuruları sırasında sözkonusu yasalara saygılı davranmayı yükümlenirler. Bunun sonucu olarak;

- Mal sahiplerine sınırları ve koşulları metinde belirtilen durumlarda mimara başvurma zorunluluğu, getirilmesi,
- Mimarlık , Şehircilik ve Çevre Konseyleri'nin toplumu uyarma ve bilgilendirme görevini üstlendikleri,

- Mimarlık mesleği uygulaması ve örgütünün yasaya bağlı olduğu doğrultusundadır. Aydemir, 1992.

2.3.1. Toplum Yapısı, Kültür, Kimlik ve Mimari Çevre

Çevrenin oluşmasında etken olan bileşenlerin karmaşıklığı onun yorumunu değişik bağlamlarda ele almayı olanaklı kılar. Çevre, bir kültürün ifadesidir. Egemen kültürün eğilimlerini, sınıfsal yapısını, ekonomisini, estetik eğilimlerini hatta dünya görüşünü yansıtmaktadır. O kültürün ataletini, tutarcılığını da yansıtmakta, teknolojik değişmelerini açıklamaktadır. Çevre değişimi, kültür değişmelerinin ifadesidir. Kuban, 1996.

Bugünkü fiziksel çevrede kimliksizleşme, tekdüzeleşme ve yer yer çürüme biçiminde gözlenen yozlaşma, toplumsal bilincin derinliklerine kök salmakta olan bir kültürel yabancılaşmanın varlığını göstermektedir. Sorunun Türk kentlerinin bugünkü biçimlenişine nasıl yansıdığını görebilmek için, etkin olan yapı pratiğinin anatomisine kabaca göz atmak yeter. Bir yanda hızla yok olan tarihsel çevre ve onun yerini alan inanılmaz bir duyarsızlık örneği çok katlı yapılaşmalar; diğer yanda gecekondu ya da kent içi yoğunlaşmaya alternatif olarak önerilen, yaşamsal zenginlikten yoksun toplu konut yerleşmeleri ve uydu kentler, vb.; fiziksel çevrenin önemli bir bölümünü oluşturan konut yapılaşmasının yanı sıra, belediye, bakanlık, kültür merkezi, v.b. devletin prestijini görüntüleme iddiasındaki kamu yapılarının; diğer yanda da banka, otel, tatil köyü, alışveriş-eğlence merkezi gibi özel kuruluşların gücünü simgeleyen yapıların boy gösterdiği görülmektedir. Özellikle, Batı'daki post-modern modalardan da etkilenildiği gözlenen sonuncu grup yapılarda, gösterişli biçimlerin ve anıtsallığın ön plana çıktığı dikkati çekmektedir (örneğin; İstanbul-Galleria, Ankara-Atakule, v.b.). Tüketim ekonomisinin anıtları olan bu yapıların yakın çevre üzerindeki etkilerinin, simgesellikle sınırlı kalmayıp, sebep oldukları yoğunluk artışıyla ortaya çıkan ulaşım gereksinmelerini karşılamak amacıyla, kimi zaman tarihsel dokunun (pek yakın geçmişte Tarlabası örneğinde yaşandığı gibi) topyekün yıkımına kadar varabildiği bilinmektedir. (Resim 2.11. ve Resim 2.12.)* Örgüt, 1990.

* Resim 2.11.ve Resim 2.12. ektedir.

Geleneksel yapılaşmanın çok yakın zamana kadar varlığını koruduğu Anadolu kentlerinde ise, eski kent dokusunun büyük bir hızla yıkıldığı ve yerine pek kısa zamanda inşa edilen inanılmaz zevksizlikte apartman yapılarının yükseldiği görülmektedir. (Resim 2.1.) Sıradan insanın bu yıkım tablosu karşısındaki tavrı, popüler mentaliteye uygun biçimde dar anlamda bir ekonomik nedenselliğe dayalı olarak algılanan bir çağdaşlaşma ve modernleşme adına, söz konusu yıkımın kaçınılmazlığı doğrultusundadır. Bu arada, geleneksel inançların ve yaşama alışkanlıklarının değişmesi, fiziksel yapıdaki değişmeye oranla çok yavaş olduğundan, yeni yapılaşma ve bu yapılaşma içinde biçimlenmeye zorlanan yaşam arasında çarpık ilişkinin ortaya çıktığını belirtmek gerekir. Biçim ve anlam arasında giderek büyüyen bu uçurumun yarattığı **kültürel yabancılaşma içinde**, estetik ilginin günlük yaşam içinde doğrudan konusu olan mimari biçimlerin yarar nesnelere dönüştüğü bir çeşit kaba gerçekliğin varlığı söz konusudur. Yıkım ve yapımın birlikte ortaya çıkardıkları bu kaba gerçekliğin estetik alanda yarattığı boşluğun, kültür endüstrisinin "kitsch"i için mimarlık alanında yeni bir pazar oluşturduğu açıkça görülmektedir. Son yıllarda giderek yaygınlaşan bir tutumla, geri getirilmesi olanaksız biçimde yitirilmiş bir yaşamın estetiğine ait imgelerin nostaljik bir tavrıla benimsenip yeni yapılaşmanın görüntüsüne yansıyan kaba gerçekliğin estetize edilerek maskelenmesi için kullanılırken, diğer yanda da sanki kültür ve gelenek korunuyormuş izlenimini veren bir yanılısamanın oluştuğu dikkati çekmektedir.

Bu yanılısamanın kurumsallaşmış biçiminin en iyi örneği, bugün sanat ve kültür varlıklarının "müze nesnesi" olarak günlük yaşamdan bütünüyle soyutlanmış, steril ortamlarda korunmasında görülmektedir. Kendi yarattığı uygarlığa yabancılaşmış olan bugünün insanının, sanat ve kültür ile müze ve galerilerde kurduğu uzak ve yapay ilişkinin, mimarlık alanındaki benzerini, son yıllarda gündeme gelen "açık hava müzeleri" nde yaşaması güçlü bir olasılık olarak belirlemektedir. Örgüt, 1990.

Yukarıda kabaca özetlenen tablonun yıkıcı gerçekliği karşısında sorumlu kuruluşların, mimarların ve akademik çevrelerin tavrı, yeterince açık değildir. Belirsizliğin büyük ölçüde kavram karışıklığından kaynaklandığı; soruna daha çok, bir üslup sorunu olarak, biçimsel düzeyde yaklaşıp, anlama konusundan pek az söz edildiği görülmektedir. Çoğunlukla, bir

Resim 2.1. Pek Kısa Zamanda İnşa Edilen Apartman Yapıları ve Bütün Şehirler Birbirine Benzemektedir.

söz kalabalığı olmaktan öteye gidemeyen bugünkü mimarlık tartışmaları, var olan değer ve düşünce bunalımının fiziksel çevreye olduğu kadar, kuramsal düzeye de yansıdığını göstermektedir.

Mimarlık alanındaki kültürel yabancılaşmayı derinlemesine anlayabilmek için, kavram karışıklığının en belirgin biçimde görüldüğü evrensel, yöresel, ulusal v.b. bunun için de öncelikle "kültür" kavramını açıklığa kavuşturmak gerekir.

- Kültür kavramı:

Kültür, belli bir toplumun kendisidir.

Kültür toplumsal yapı ve kurumların kavramsal ve soyut bir modeli olduğundan, toplumda bütünleştirici bir rol oynar. İnsan organizmasının, geniş öğrenme ve kültürel elemanları oluşturabilme kapasitesine rağmen, bireyler bir kültür oluşturamazlar. Yürekli, 1980.

Kültür, en geniş anlamıyla, doğal oluşumun dışında kalan ve varlık nedeni insana dayanan her şeyi kapsar. İnsanın kendini doğal olandan farklı bir oluşumun nedeni kılan özelliği akıl sahibi varlık oluşudur. Bu özelliği sayesinde ki insan, kendi yasasını kendisi koyabilir ve kendi dışındaki (doğayı olduğu kadar toplumsal durumu da) gerçekliği de değiştirebilir ve yeniden kurabilir. Yasa koyucu bir varlık olarak insan aklının pratik amacı, kendisi için ideal olan biçimi, en yüksek iyiyi istemektedir. Denebilir ki, tinsel varlığın kendini zaman ve mekanın tanımladığı koşullarda dışlaştırarak açılımı olarak kültür "insan aklının tarihsel gelişimi"dir.

Kültürün vazgeçilmez boyutu, insanın toplumsal bir varlık oluşundan kaynaklanan iletişim olgusudur. Çeşitli sanat dalları arasında mimarlık, yararlı ve güzelin birlikte gerçekleştirildiği kültürel yaratım olarak, çok özgün bir konuma sahiptir. Bu anlamda mimarlık, günlük yaşamın doğrudan tasarımı olduğu kadar, ona ilişkin imgelemin de yaşama geçirildiği, gerçekliğin bir bütün olarak kavranıp biçim verildiği, kültürel oluşumun en üst biçimidir.

Bir mimarlık yapıtının evrenselliği, zaman ve mekanla koşulsuz olan "iyi"nin, yani kültürün amacı olan insansal değerini, belirli bir tarihsel ve coğrafi bağlamda var olan dünya görüşü,

bilgi, beceri, elde bulunan malzeme ve teknik olanaklarının sınırları içerisinde ne ölçüde gerçekleştirildiğindedir. İnsana, doğaya, yakın çevresinde saygılı bir mimarlık yapıtı; dünyanın hangi köşesinde, tarihin hangi kesitinde, hangi malzeme, teknik ya da üslupla inşa edilmiş olursa olsun, evrensel değer taşıyabilir. Selimiye Camii'nin Amiens Katedrali'nden; Trabzon evinin Urfa evinden, daha az ya da çok evrensel olduğunu tartışmak anlamsızdır. Örgüt, 1990.

Günümüzde ise, çevreyi oluşturanlar ve çevreyi kullanacaklar arasında, değerleri açısından büyük çelişkiler olabilmektedir. Çevre ile ilgili değerler, iki grupta düşünülebilir:

- a) Çevreyi oluşturanların değerleri,
- b) Çevreyi kullananların değerleridir.

Çevreyi yaratanlar, bu işi salt ekonomik değerleri için yapabilmekte ve çevreyi bu amaçlarına uygun olarak şekillendirebilmektedirler. Bu ekonomik değerler aynı zamanda tarihsel çevreyi tehdit eden en önemli etken olmaktadır.

Kullanıcılar açısından ele alındığında, kent ölçeğinden yapı ölçeğine kadar her ölçekteki çevrenin hangi ortak değerlere cevap verdiğini araştırmak gerekir. Michelson, çeşitli yapı tiplerinin hangi tür değerleri karşıladığını saptamak için bir araştırma yapmış bu araştırmada çevre ile ilgili değerler olarak şunları kabul etmiştir:

- * Çevrenin ekonomik ve kullanılan bir araç olarak değeri,
- * Çevrenin ifade değeri,
- * Topluluk bilinci açısından değeri,
- * Mahremiyet açısından değeri,
- * Yapabilirlik (yapabilmeye yönelme) değeridir.

Çevre İmajını ise şu şekilde tarif edebiliriz: Bir çevrede yaşayan kişinin, kişisel ve bağlı olduğu toplumsal sınıfa ilişkin özelliklerinin etkileri altında, amaçları ile ilişkili olarak seçtiği, kalıcı çevre öğelerinin tipolojik ilişkilere göre kurulan zihinsel resimdir. Yürekli, 1980.

Mimarlık, bir bölgede yaşayan insanların kültürel birikimine ve yorumuna işaret eder. Ancak kültür, durağan değil devingen bir olgudur. Zaman içinde çok karmaşık yapıdaki etkiler süregelen biçimde kültürü değiştirmeye zorlar ve kültürün aynası olan mimarlık da değişime uğrar.

Bugün mimarlık edimini, bir mekan örgütlenme süreci olarak görme eğiliminin başlıca nedeni, mekansal olguların arzu edilenden çok edilmeyene doğru gelişme göstermesinde aranmalıdır. Geleneksel çevrelerin başarısı örgütlenme kuralının doğrudan ve sistematik bir biçimde kültüre dayalı olmasındandır.

Yeni çevrelerin tasarımı ve alternatif çözümleri sözkonusu olduğunda, kültürel öğelerin tanımı kadar değişim sürecinin ve değişime uğramış davranışın belirlenmesi de önemlidir. Buna koşut olarak gerek geleneksel çevrelerden, gerekse değişmekte olan çevrelerden veri toplaması ve bu çevresel verilerin analizi önemli olacaktır. Bu veri kümelerinin karşılıklı yorumlanmasından, geleceğin çevresinin ilkeleri ve standartları belirlenebilir.

Kültürel öğeler aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1. Kültürel grubun çevresinin iklimsel ve topoğrafik özellikleri,
2. Etkin dil, din ve benzeri nitelikler,
3. Yerleşme örüntüleri, toprak bölünmeleri, toprak sahipliği ve tapu sistemleri,
4. Aile ve akrabalık strüktürleri,
5. Yiyecek alışkanlıkları, yeme tarzı,
6. Dinsel ve sembolik sistemler,
7. Statü belirtme biçimleri ve simgeleri, sosyal kimlik,
8. Tavırlar ve sözsüz iletişim,
9. Mahremiyet, kişisel mekan, egemenlik sınırı, kalabalıklaşma ile ilgili tutum ve davranışlar,
10. Toplumsal davranışı ve normları,
11. Çalışma, kooperatifleşme, ortak iş yapma, ticaret alışkanlıkları,
12. Üretim biçimleri ve ilişkileri,
13. Gelenekler, ahlaki ve töresel ilişkiler; ideal kurallar, normlar, mekansal normlardır.

Genel olarak tüm mimari tasarımlarda, özel olarak da konut tipleri ve konut bölgeleri tasarımında kültür önemlidir. Başarılı mekan örgütlenmelerine erişmek için hangi çevrelerde, kim için, ne zaman, hangi koşulda, niçin ve kültürün hangi yönleri önemlidir, sorularının yanıtlanması gerekir. Zaman ve mekan etkileşimlerinin doğru tanımlanması gerekir: Belli kültür öğelerinin salt dün gerçekleştiği biçimde değil bugün ve gelecek için yeniden belirlenmesi; değiştiren etkilerin neler olduğu ve olabileceğinin araştırmalarla ortaya konması zorunludur. Gür, 1996.

2.3.2. Doğal Çevre ve Mimari

Doğal çevre, insan varlığının temelidir. İnsanlar, maddi ve manevi yaşayışlarında gereksinim duydukları herşeyi doğada bulurlar, bu nedenle yaşamları boyunca doğayla sürekli ilişki içindedirler. Ancak, bu ilişki, dünya nüfusunun hızla artması, bilim ve teknolojinin ilerlemesi insanın, yaşam şartlarının temelinden değişmesi dolayısıyla doğal çevresiyle olan ilişkilerinde doğal varlıkları ve kaynakları daha fazla kullanmaya ve tüketmeye başlamıştır.

Toplumsal refahın artmasının tek gereksinimi olan gelişme, insan ve doğal kaynak kullanımını yüzyüze getirmiştir. Endüstri devrimine kadar insanla doğanın kendilerine sunduğu kaynakları direkt olarak kullanmışlar ve doğanın ekolojik dengesinin bir parçası olarak faaliyet göstermişlerdir. Ancak bu dönemden sonra hızla artan sanayileşme ile beraber insan faaliyetleri, doğada yalnızca alıcı konumuna gelmiş ve dengeleyici özelliğini yitirmiştir. Yüzyıllardır süren bu işleyiş doğanın kendi sistemi içerisinde kendi kendine yetme özelliğini yitirmiş ve gitgide insan desteğine bağımlı hale gelmiştir.

Günümüzde insan ve doğa ilişkileri, anlam ve önemini kat kat arttırmıştır. İnsan ve doğa ilişkilerinin düzenlenmesi, doğal varlıkların planlı ve rasyonel şekilde kullanılması bir zorunluluk haline gelmiştir. Şehirleşmenin etkisiyle gelişen ve büyüyen şehirler, bilim ve teknolojinin yardımıyla çevrelerini ve doğayı büyük bir hızla tahrip etmeye başlamaktadırlar. Doğanın ekolojik dengesinde büyük rol oynayan yeşil alanların iskana açılması, peyzajın bozulması, akarsuların kanalizasyon haline gelmesi, sahillerin beton yığını haline gelmesi ve

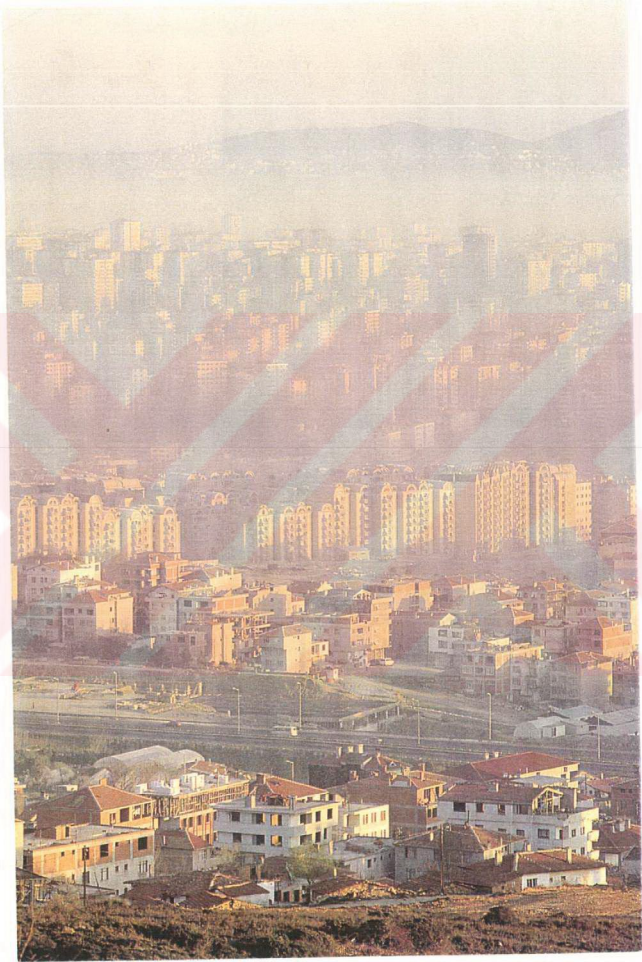
denizlerin, göllerin kirlenmesi; insan, toprak, hava, su ve yaşayan diğer canlılar arasında bulunan dengeyi, onarılması güç bir hale getirmiştir.

Bazı çevre düzenleme-planlama çalışmaları, doğal çevre açısından daha fazla irdelenen, bu konudaki verilere öncelik verilen çalışmalardır. Özellikle, doğal çevre olarak önem arzeden bölgelerde yaşayan sorunlar, bu çevre düzeni planlarında öncelikle ele alınmalıdır. Çakan ve Önce, 1993.

Doğal çevrenin ve içerdiği ekolojik sistemlerin ve bunlara bağlı dengelerin bozulmasının, yapay çevre oluşumları ile doğrudan ilişkili olduğu gerçektir. Özellikle yeni gelişmekte olan ülkelerde, kırsal alanlardan kente göçler, çarpık yapılaşmayı körükleyerek, doğal alanların yapı alanlarına dönüşmesine yol açmaktadır. Endüstriyel gelişmenin de, neden olduğu fiziksel ve kimyasal kirliliğin yanı sıra, doğal alan tüketiminde önemli bir payı vardır. Bu oluşumun sayısız örneklerine hergün bir yenisi eklenmektedir.

Doğa kirlenmesinin yol açtığı felaketler ve bunların yankıları, çevre sorunları olarak belleklerde yer ederken; gözden kaçmakta olan, fakat etkileri açısından hiç küçümsenemeyecek diğer bir kirlenme olgusu, "Görsel Kirlenme"dir.

Görsel kirlenme, genelde, doğal veya yapay çevre içinde yer alan, çoğu kez dolaylı olarak sergilenen ve bellekte olumsuz grafik simgeler bırakan, düzensiz biçimlenmelerin tümü olarak tanımlanabilir. Görsel kirlenme, çevrenin fizik yapısını olumsuz yönde etkilemekte, bazı işlevlerin yerine getirilmesini engellemekte ancak, çok daha önemlisi, bireyler üzerinde dolaylı olarak psikolojik etkilere de neden olabilmektedir. Çoğu kez, fiziksel bir engel oluşturmaması nedeni ile biliçaltına itilebilmekte, fakat kesinlikle bireylerin algılama yeteneklerine bağlı olarak, az veya daha çok etkin olabilecek izler bırakmaktadır. Bazı kişilerde, fiziki çevreye karşı oluşan ani tepki ve davranış bozukluklarının " Psikosomatik Yorgunluk" olarak tanımlandığı ve bir tür görsel etkileşimden kaynaklandığı bilinmektedir. Resim 2.2. Burada vurgulanması gereken önemli nokta, fiziksel olanların tersine, psikolojik rahatsızlıkların hem toplum, hemde bireyler tarafından zor kabullenilmesidir. Bu nedenle, görsel kirlenmeye ilişkin tepki ve önlemler oldukça yavaştır. Tepki sürecinin uzunluğu,

Resim 2.2. Bu Manzara Bizi Hasta Ediyor,
Psikolojik Yorgunluk Yaratıyor.

bireylerde ve sonuçta toplumun büyük bir kesiminde, görsel kirliliğe alışkanlık yaratabilmektedir. Uzun dönemde bu alışkanlığın, bir tür bağıışıklığa, vurdum duymazlığa dönüşümlzliğı kaçınılmazdır, böyle bir oluşumun sonuçları, toplum ve çevre sağlığı açısından üzücü olduğı kadar ürkütücüdür.

Kentsel yerleşim alanlarında, kırsal yerleşim alanlarına oranla, daha fazla görsel kirlenme olmaktadır. Bunun nedenleri, kentsel alanlarda sosyal yapı farklılıklarının fazlalığı, sayısal çokluk ve yoğunluk, çevre etmenlerinin kent yapısında daha karmaşık oluşudur. Gelişmekte olan ülkelerin bir çoğunda olduğı gibi, Türkiye'de de durumun pek farklı olmadığı ve kent peyzajının görsel niteliklerini hızla kaybettiğı izlenmektedir. (Resim 2.3.)*

Genelde, görsel kirlilik nedenleri birden fazla ve birbiriyle bağıntılıdır. Bu nedenle, çok kesin olmamakla beraber bilimsel bir analizin yapılabilmesi amacı ile görsel kirlenmeye neden olan etkenleri gruplayabiliriz:

* Planlamaya ve uygulamaya ilişkin etkenler

- Yasal eksiklikler
- Yanlış kararlar
- Denetim Yetersizliğı
- Hızlı kentleşme
- İşçilik ve malzeme kalitesi
- İşlev dışı kullanımlar

* Eğitime ilişkin etkenler

- Teknik eğitim düzeyinin düşüklüğü
- Genel eğitim ve kültür eksikliği

* Ekonomik Etkenler

- Yerel yönetim gelirlerinin yetersizliğı
- Yatırım ve harcama önceliklerinin başka işlere verilmesi. Kubaracıoğlu.

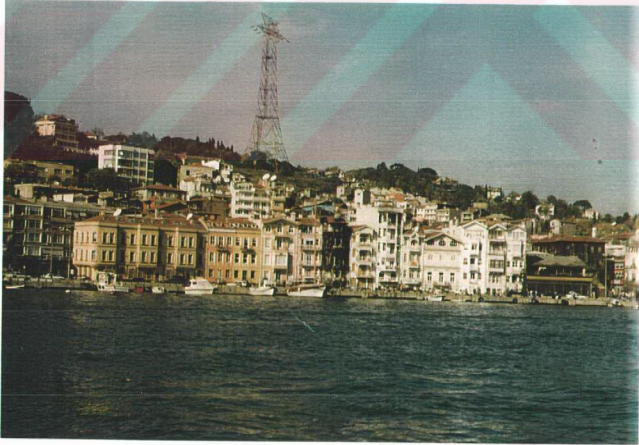
* Resim 2.3. ektedir.

2.3.3. Tarihi Çevre:

Çevre, bir tarihi birikimi yansıtır. Kent de bir tarihi birikimdir. Doğru ve ayrıntılı bir çözümleme onu bir tarih belgesi olarak değerlendirmemizi sağlar. Bir arkeolojik veri olduğu kadar bir fenomolojik (olgusal) veridir. Bir tarihi olgular birikimi olarak, derin zamanlı bir süreci zaman arakesitlerinde (bir fotoğraf gibi) netleştirilmiş bir sergidir. Geçmişin bugünü hazırlayan bir temel olduğu düşüncesinin ne denli güçlü bir imge olduğunu anımsarsanız, kente ve çevreye tarih olarak bakmanın, çevre değerlendirmedeki anlamı daha kolay anlaşılır. Bütün bu bakış açıları bazen bir tanesi ağırlıklı, bazen birkaç tanesi bir arada, bazen de tümü, çevre yada yörenin değerlendirilmesi için bir çerçeve oluşturabilir.

Çevre, sürekli değişen bir olgudur. İnsanın doğal çevre içinde oluşturduğu fiziksel çevrede sosyo-kültürel, ekonomik teknolojik v.b. etkenlere bağlı olarak yenileşir, değişir ve gelişir. Fiziksel çevrenin bileşenlerinden olan ve insanın doğal çevre içinde oluşturduğu bina eylemi, toplum yapısına, isteklerine ve gereksinimlerine paralel olarak biçim alır. Bina yapımı de bir anlamda çevre oluşturma işlemidir. Yürekli, 1983. Bu çevre, insanın kültürel evrimine koşut olarak farklılık kazanır, basitlikten karmaşıklığa, belirsizlikten düzene yönelir. Yani çevre bir anlamda yaşayan bir organizma gibi doğar, büyür ve gelişim göstererek gelişir. Süreç içinde bu gelişime bağlı olarak çevrelerde "tarih" ve "tarihsellik" kavramları yerleşmeye başlar. Geçmişe ait verilerin göstergesi olan, taşınabilir veya taşınmaz her türlü öğenin yer aldığı bu çevreler, yapıldıkları devirlerin sosyal, ekonomik, kültürel, teknolojik yönlerini ve ayrıntıya inildiğinde, toplumların beğenilerini, dini görüşlerini, anlayışlarını v.b. özelliklerini yansıtırlar. (Resim 2.4.)

Günümüzde hızlı kentleşme olgusuyla başlayan ve giderek artan düzensiz ve karmaşık yapılaşmalar sonucu fiziksel çevreler, dolayısıyla fiziksel çevrenin bileşenlerinden olan tarihi çevreler de olumsuz yönde etkilenmektedir; tarihi çevrelerin giderek bozulmaya, yok olmaya başladığı, gerek tarihi çevreler içinde ve gerekse yakın (etkileşimli olduğu) çevrelerinde oluşan yeni yapılaşmaların, geçmişe ait verilerin bir göstergesi olan bu çevreleri ikinci plana ittiği açıkça görülmektedir. (Resim 2.5.)

Resim 2.4. Avrupa Yakasının Sahil Kenarındaki Ahşap Yalıları, Köşkleri İle İstanbul'un En Güzel Semtlerinden Biri - Arnavutköy

Resim 2.5. Anadolu Yakası Boğaz Sırtlarında Yağma Var!

Yeni oluşan/oluşturulan veya yenilenen çevrelerdeki olumsuzluklar, karmaşık ve dışlayıcı mekanlar, dolaylı ya da direkt yollarla da olsa tarihi çevrelerin bütünlüğünü bozmaktadır. Yapıldıkları alanlarda mevcut doku ile bağlantısı düşünülmeden tasarlanan, bir anlamda da "komşu" veya "komşularına değer verilmeden oluşturulan ürünler" günümüz kentlerinin, çevrelerinin önemli sorunlarından biridir.

Tarihi çevrelerin veya çevre elemanlarının korunması çalışmalarının sağlıklı olabilmesi için öncelikle bu çevrelerin taşıdıkları değerlerin -özellikle mimari- bilinmesi, öğrenilmesi ve öğretilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu çevrelerde yapılacak yeni tasarımlarda, tasarım yaklaşımlarının ve ölçütlerinin nasıl ve ne şekilde olabileceği soruları da oldukça önem taşıyan bir konudur.

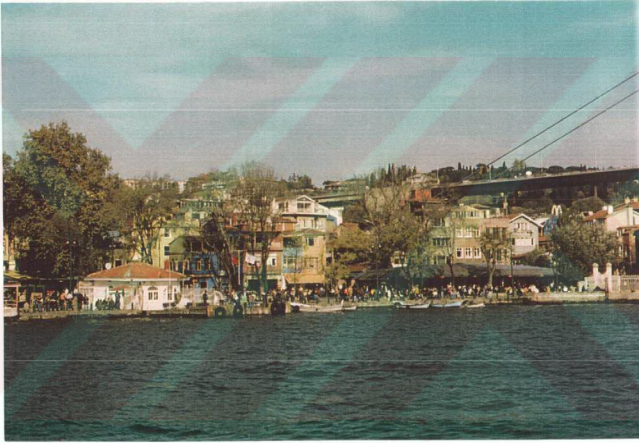
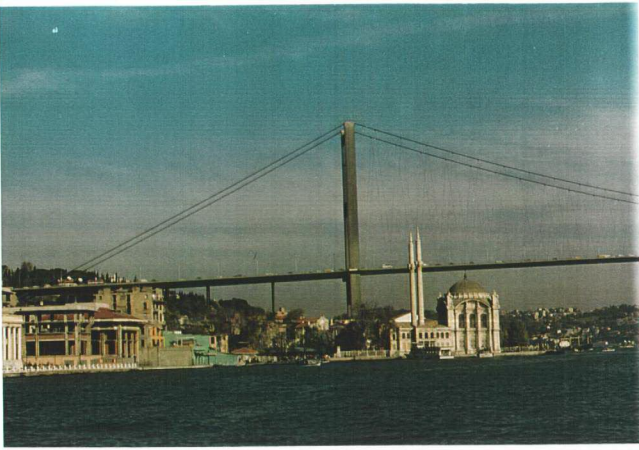
Tarihi çevrelerin oluşumu ve sürekliliğinde önemli olan mimari değerler aşağıda belirtilmiştir:

- * Tarihi birikim; tarih içinde bir yeri, değeri ve önemi olma (içinde tarihi bir olayın geçmesi)
- * Kolektif anıları yaşatma
- * Çevre kimliği ve kişiliğinde etkili olma; kentlerin sürekliliğinde, gelişiminde ve kimliğinde etkili olma
- * Yapı-Çevre uyumunu yansıtmaya
- * Estetik değerler ve fiziksel öğelerde uyum:
 - Doluluk, boşluklar
 - Oranlar
 - Ölçek
 - Malzeme
 - Doku
 - Sembolleşmiş nostaljik biçimler
- * Kullanım değeri; değişen gereksinimlere uyum sağlama
- * Dayanım değeri; kullanılan malzemeye bağlı olarak dayanımlara ve günümüze kadar gelebilmeleri
- * Belli dönemlere damga vurma; oluştukları ve geçirdikleri dönemleri temsil etmeleri:
 - Mimarî, kültürel, teknolojik (yapım sistemi ve malzeme)

- Yaşam tarzı ve anlayışı
- Sosyal ve ekonomik boyutlar
- * Tek yapıdan çok, yapı gruplarının birarada oluşumuyla imaj sürekliliği sağlama
- * Özgünlük değeri
- * Mekansal değerler; yapıların bir süreklilik sağlaması ve mekan oluşturma (sokak, meydan vb.) (Resim 2.6.)
- * Yerleşim formunu belirtmesi (sokak-yapı düzeni, sokak elemanları gibi).
- * Günümüzde örnek olma
- * Simgesel değerler
- * Çağrışımlar yapma
- * Günümüz çevrelerinde farklılık, çeşitlilik yaratma ve bundan dolayı etkili öge veya eleman olmadır.

Tarihi çevre içinde yapılan tasarım çalışmalarında gözönüne alınan ölçütleri şöyle sıralayabiliriz:

- * Yeni tasarımlarda çevreye baskın ve ezici olmama,
- * Tarihi çevrenin özelliklerini ön plana çıkartma,
- * Ekolojik kültür sürekliliğini devam ettirme,
- * Tarihi çevrenin bina dışındaki öteki boyutlarını da ele alma (ağaç, çeşme, yonkapanması)
- * Çevrenin anlamsal boyutunu araştırma,
- * Çevrenin tipolojisi ve analizi ile çevresel değerlerden yararlanma;;
- İki ve üç boyutlu örüntüleri çözümlenme
- Yerleşim dokusu, malzeme ve biçim özelliklerini saptama
- Eski dokuyu araştırma, yorumlama ve tasarımlarda uyum ve karşıtlık için kullanma
- Çevrede oluşmuş dilin şematik ölçeğini başka bağlamlara taşıma
- * Karşıt (kontrast) / zıt yaklaşım (çevre özelliklerine bağlı olarak),
- * Uyum (armoni) / benzerlik (çevre özelliklerine bağlı olarak),
- * Çağdaş tasarım, çağı vurgulama:
- Karşıtlık (kontrast)
- Uyum
- * Mimari algılamayı bütünleştiren, süreklilik sağlayan estetik ölçütler:

Resim 2.6. Kentsel Dokuyu Canlı Tutan Ortaköy ve Barbaros Bulvarı'ndan Çıkarken İri Kütlesi İle Conrad Oteli

- Modülasyon birliği
- Gabari
- Renk
- Malzeme
- Doku
- Oran
- Boyutlar
- Ritm/ Tekrar/ Simetri
- * Çevrenin tarihi süreci;
- Çevrenin tarihi niteliği; hangi dönemlere ait yapılmış olduğu
- Tarihsel gelişim içinde süreklilik etkeni
- Değişme, gelişme özellikleri ve nedenleri (fiziksel ve işlevsel eskime, değişme açısından tarihsel süreci inceleme)
- * Çevrede yaşayanların sosyal yaşantıları ve statüsü,
- * Uygun işlev şeklindedir.

Tarihi çevreler, yapıldıkları devirlerin duygu, düşünce, eğilim, yaşam deneyleri birikiminin anlatıldığı, ortak dil barındıran yerleşmelerdir. Kentlerin okunabilirliği ve algılanabilirliği açısından önemli yer tutan, ortak dil taşıyan ve bu nedenle tanıdık, bildik ortamlar olan tarihi çevrelerin hızlı, ancak olumsuz yöndeki değişimleri ve yok olmaya yüz tutmaları sonucunda bir bütün içinde algılanabilirlikleri zorlaşmaktadır. Oysa bu çevreler, geçmişle gelecek arasında köprü kuran mekanlardır, bu mekanların korunabilmelerinin yansısı önemli olan olgu sürekliliklerinin sağlanabilmesi olarak belirginleşmektedir.

Çevrelerin özelliklerine göre ve yerinde yapılan çalışmalar; saptamalar, görüşmeler hem tasarımlar için ortak kararların, yaklaşım türünün ne olduğunun belirlenmesine, hem de bu çevrelerin taşıdıkları değerlerin, anlamların ve göstergelerin bilinmesine ve öğrenilmesine yardımcı olacaktır. Tasarımcılar kadar çevre kullanıcılarının da bu konuda bilgilenmeleri, dolayısıyla ilgi duymaları sağlanmalıdır. Öztürk, Velioğlu, 1992.

Varolan çevreye ilave yapma sorunu, geçmiş ile günümüz, geleneksel ile modern veya çağdaş arasındaki uyumu sağlayabilmektedir. Günümüzde tarihi çevrede yeni tasarım çağdaş **koruma kavramının** bir boyutu olarak kabul edilmektedir. Hem kent bütününde, hem de tarihi çevrede, tarihi ve kültürel süreklilikten söz edebilmek için, çağın teknolojik olanaklarını ve kültürünü yansıtan, çevresine ve geçmişine saygılı tasarımlara gereksinim vardır. Doğrusöz, 1995.

Tarihi ve mimari önemi olan çevrelerde tasarlanacak yeni yapı, sıradan bir çevrede tasarlanacak olandan daha fazla sorunlar içerir. Bunların içinde en önemli olanı uyum sorunudur. Önemli olan hem günümüz gereksinim ve olanaklarını, anlayışını yansıtmak, hem de geçmişten miras kalana saygı ile yaklaşmaktır. (Resim 2.7.). Uyum anlayışı kişiden kişiye de çok değişir. Özgün nitelikli çevrelerde yapılan yeni yapının, infil binasının, tasarım yaklaşımları genel olarak üç başlık altında toplanabilir.

* Taklit etme

* Kontrast

* Yorumlama

Yorumlamaya temel oluşturan kriterler şöyle sıralanabilir:

* Kütle ilişkileri

* Üslup

* Yapım teknolojisi

* Fonksiyon

Tasarımda önceden mevcut örneklerden yararlanmak, giderek seçmeci (eklektik) ve hatta taklit edici davranışlar rastlanılan olaylardandır. Bu tür bir yaklaşım da bir tasarım biçimidir. Ancak, eskiden yapılmış binaları aynen kopya etmek ya da benzetme yoluyla onlardan yararlanmak yolları ile mevcut örnekleri bilimsel yöntemlerle inceleyerek edinilen bilgileri yeni koşullar ve durumlar için değerlendirmek yolu arasındaki farkı iyice belirlemek gerekir. Örneğin, bir " Eski İstanbul Evi" ni aynen kopya etmek ya da ona benzemeğe çalışmakla, o evi biçimlendiren yaşam biçimini ve koşulları inceleyerek çözüm sonuçlarına varmak arasındaki anlayış ve yaklaşım farkı önemlidir. Erkman.

S.S.K.
(Sosyal Sigortalar Kurumu)

İ.M.Ç.
(İstanbul Manifaturacılar
Çarşısı)

Tekel Binası

Resim 2.7.Çevreye Uyumlu
Binalara Örnekler

Özgün çevre analizi ve infil binalarında iki farklı değerlendirme yapılabilir: (Resim 2.8.)

*Binanın bağlamsal uyumunun değerlendirilmesi (amacın ve çevrenin belirlenmesi, seçilen binaların değerlendirilmesi-binaların seçimi ve tanıtılması, değerlendiricilerin seçimi, değerlendirme kriterlerinin seçimi (binanın yüksekliği, çatı bitişleri, kütle ölçeği, iki binanın ara kesit çizgisi, pencere boşlukları, kullanılan malzeme, binanın rengi, ilk bakıştaki seçici tercihi))

* Binanın öznel estetik değerlendirilmesidir (Kişilerin izlenimleri, tepkileri ve kişisel değer yargılarının oluşturduğu beğenilerin ışığında binaların cephelerinin değerlendirilmesidir). Doğrusöz, 1995.

2.4. ÇEVREYE UYUM

Günümüz mimarlık çevrelerinde en sık tartışılan konulardan biri özellikle mevcut kentsel doku içinde yapılacak yeni modern binaların çevreleriyle nasıl bir uyum sağlayacağı konusu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Binalar çevre ile sağladıkları mekan, biçim ve yerleşme düzenlerinin karakteristikleri yönünden ele alınmalı, veriler ışığında düzenlenen tasarım, şekillendirilen çevre karakteri toplumu yansıtmaktadır, (Resim 2.9.)*, Tunca, 1992.

Mimar, çevre oluşumuna etki eden faktörleri bilmek zorundadır. Çünkü kendisi bizzat çevreyi tasarlayan ve onu gerçekleştirendir. Mimarlığın ürünü olan yapılar ve yapı grupları, belirli ihtiyaçları karşılamak üzere gerçekleştirilen, belirli yapım tekniklerine dayanan kendi içlerinde belli anlamlar ve semboller taşıyan fiziksel kabuklardır.

Çevre sürekliliğinin devamının ve uyumunun sağlanması için de çevre görsel özelliklerinin tasarlanacak ürüne entegrasyonu ana yaklaşım olmaktadır. Bu süreci iki kısımda gerçekleştirebiliriz: Tunca, 1992.

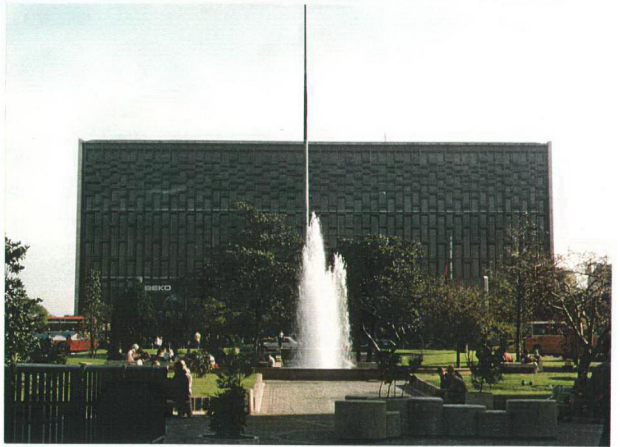
1. Görsel çevre bileşenlerinin incelenmesi,
2. Yorumlama ve entegrasyondur.

* Resim 2.9.ektedir.

İ.B.Ş.B. Binası
(İstanbul Büyük Şehir
Belediye Binası)

A.K.M.
(Atatürk Kültür Merkezi)

Resim 2.Ş. Özgün Çevre
Analizi ve infil Binalarına
Örnekler

Fiziki ve kültürel çevrenin ortaya koyduğu bir takım veriler, insanoğlunun yaşamı ile bir bütünlük oluşturmaktadır. Ancak kullanıcı olarak tanımlanan insan ile günlük yaşamını geçirdiği çevre arasındaki bu bütünlük sık sık bozulmakta ve insanla çevresi arasında bir uyum sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu sorun öncelikle, hem tasarımı yapan mimar, hem de kullanıcı açısından, belirli yapay çevre ölçütleri göz önünde bulundurularak ele alınmalıdır.

Sanayii Devrimi öncesi üretim sürecinde, tasarım ve üretim, kullanıcının kendisi tarafından gerçekleştirildiğinden, sezgi ve örüntü dili doğrultusunda oluşturulan mekanların geçerliliği bugün de sürmektedir. Ancak günümüzde bu görevi mimarlık bürolarının üstlenmesi, -basit olarak tanımlanırsa- yabancı bir kişinin tasarımı ve üretimi gerçekleştirilip, kullanıcıya sunması sonucu, çoğu gereksinmelere yanıt veremeyen mekanlar oluşmuştur. Bu nedenden ki, mimar ve kullanıcı diğer bir deyişle plancı ile halk arasındaki bilgi akışı ve her iki tarafın bir noktada uzlaşması sorunun çözümü için gerekli bir tutumdur.

İnsanlar gereksinmeleri doğrultusunda mekanları değerlendirir, fiziksel ve psiko-sosyal gereksinmelere yanıt veren ortama uyum sağlar. Bazı eksik ya da yanlış yönlendirici noktaları gereksinmelerine uydurur. Eğer bu çabalar sonuçsuz kalırsa, o mekanı terk etme davranışı gösterir. Uyum sorunu sonucu ortaya çıkabilecek temel davranış biçimleri bunlardır. Varolan çevrenin değiştirilmesinden ve kullanıcının memnuniyetsizliğinden duyulan rahatsızlık, tasarımcılar için ciddi bir sorundur. Bu rahatsızlığın ortadan kaldırılması ne düzeyde ve hangi aşamada olmalıdır?, sorusuna yanıt gereklidir. İnsana uyum sağlamada sorun yaratmayacak bir çevre verebilmek için gereksinmelerin çok iyi belirlenip doğru bir tasarımla ürüne dönüştürülmesi gerekir.

Mekan yaratma sanatı; fonksiyon, teknoloji ve estetiğin birlikte yorumu olarak tanımlanabilen mimari, tarihsel süreç içinde " biçim verme, eleştiri, yeniden biçim verme " şeklinde devam eden ürün oluşturma döngüsü insanın tasarladığı ürünleri çeşitleri ile bugüne getirmiş ve geleceğe uzatmaktadır. İnsanın, kendi kendisini ve meydana getirdiği ürünü eleştirerek daha iyiye ulaşma isteği, öncelikle biçimlendirme eylemi olan bina yapımı, mimarlık alanında da değişimin, gelişimin itici güçlerinden olmuştur. Gelişimin önemli bir unsuru da eleştiri olgusudur. Buradaki eleştiri, görsel açıdan giderek artan olumsuz çevre

şartlarında duyulan rahatsızlıktır, soru ise bu olumsuz gelişmenin nedenleri üzerinedir. **Hedef, görsel açıdan beğeni düzeyi yüksek mimari ve çevre şartlarına ulaşmak üzere bazı sonuçlara, önermelere varabilmektir.** Bu etkenlerin ağırlıklarının ortaya konulabilmesi ve sonuç önerilerine varılabilmesi için geniş kapsamlı, tartışılabilir çalışma yapmanın gereği açıktır.

İnsanların buldukları ortamlardan büyük ölçüde etkilendikleri, daha da öte, buldukları ortamların, çevrelerin insanların doğrudan mutluluklarını, mutsuzluklarını etkiledikleri yapılan çeşitli araştırmalardan bilinmektedir. Bu etkilemeyi yapan, büyük ölçüde bu çevreleri oluşturan mimarlık ürünlerinin nitelikleri ve görünümüdür. Bu doğrultuda şu sorular akla gelmektedir: İnsanlar hangi nitelikteki çevresel, mimari görüntüler karşısında memnuniyet, haz duymakta, beğenmektedir? Bu konuda, bugüne kadar yapılmış çalışmalar, öne sürülen görüşler nelerdir? Bunlar nasıl bir yöntemle araştırılabilir? İnsanların ve toplumların daha mutlu yaşayacakları, beğeni düzeyi yüksek, daha nitelikli mimarilerin, çevrelerin oluşturulmasına veri sağlayacak bilgilere nasıl varılabilir?, v.b. bu gibi sorunların, günümüz mimari ve çevre şartları dahilinde cevaplandırılması gerekmektedir. Buna karşın, bugün bazı bina ya da şehirler hemen herkes tarafından beğenilmekte, güzel bulunmaktadır. Bu doğrultuda onları güzel yapan değerlerin, niteliklerin neler oldukları bulunmak durumundadır. Şentürer, 1990.

Mimarlık ve çevre deyince, ilk akla gelen mimarlığın çevreyle uyumu, çevreye saygısı ve gün geçtikçe üzerine titrenen çevre bilinci ile mimarlığın dengesidir. Ülkemizde ve yurtdışında kırlardan kentlere geldikçe kent çerçevesinde ülkelerin gelenek ve hukuk sistemine bağlı olarak bir yoğunluk ölçüsü ortaya çıkmaktadır. Dünyanın her yerinde genelde kentlere doğru bir akın vardır. Bu da o kentin toprağının spekülatif bir hale, sıkıntılı bir yoğunluğa sürüklenmektedir. Bu durum özellikle Hong Kong, Singapur gibi kent devletlerinde, metropolün çekirdeği büyük yoğunluklar sergilemektedir. Çin Halk Cumhuriyeti gibi ülkelerde çevre bir "tarihi miras" mantığıyla özenle korunmaya çalışılmaktadır. Bunun yanında çevreciliğe gönül vermiş İsviçre gibi ülkelerde mimarlık ve çevrenin en güzel birleşimini izleyebilmekteyiz. 2000 'li yılların öncesi Türkiye'sinde, sanayileşmenin ve sosyal

değişim sürecinin belirli bir evresinde, köyden kente göçün pompaladığı **çarpık bir kentleşme** ile karşı karşıyadır.

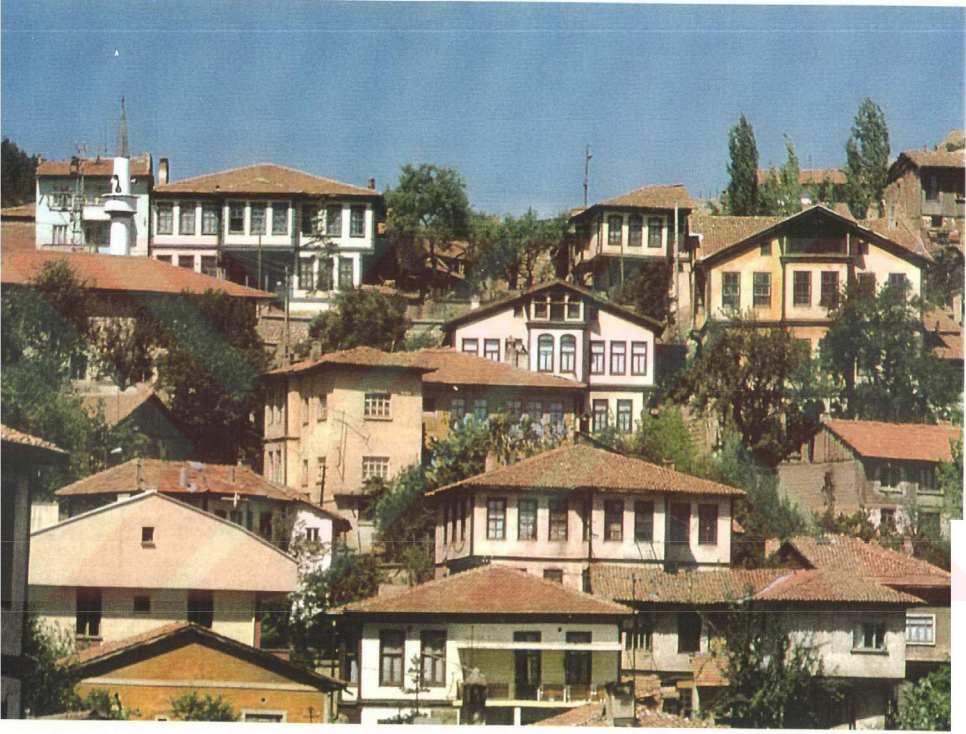
Her kentin tarihsel kimliği çok farklıdır; o kentin orada kurulmuş olmasına kaynak teşkil eden doğal yapısı çok farklı; mimariye ve kentsel dokusuna etki eden iklimi, coğrafyası, topoğrafyası çok farklı; tüm bunların yanısıra, o zenginliği yaratan ve yaşatan insanların kültürü de çok farklı; yine mimarisine ve hatta yine kentsel dokusuna şekil veren yaşam tarzı, beğeni yönleri çok farklıdır. (Resim 2.10.)

Eski fotoğraflara baktığımızda, ne Bursa İstanbul'a benziyor, ne Erzurum İzmir'e benziyor, ne de Antalya Adana'ya benziyor. Şimdi, bu kentlerden öylesine bol fotoğraf çekebiliriz ki, yan yana koyduğumuzda rahatlıkla "bunlar galiba aynı kentin değişik semtleri" diyebiliriz. Neden böyle oldu? Neden, kent planlamasında, o kentin kimliğini de yaşatmayı beceremeyişimizi, kentsel korumayı salt kentsel SİT' lerle sınırlı tutup, tarihsel bir yanlıgı içine düşmemizi, v.b. sorunlara yanıt aramak gerekir.

"Kuşkusuz bu sorunların yanıtını ararken,, suçu salt "spekülasyonun tek düze mimari anlayışına" yükleyip, mesleki sorumluluklarımızdan sıyrılmayız. Kentlerimizi birbirine benzeten, üstelik çirkinlikleriyle benzeten, kentsel kimliği yok eden yapılaşma sürecinin, önemli ölçüde "yık-yap-sat" düzeninden ve bu düzeni en güçlü "imar girdisi" sayan planlama politikasından kaynaklandığını biliyor ve bu politikalara karşı savaşıyoruz." İkinci, 1993.

2.4.1. İşlevsel Uyum

İşlev, bir bütünün her bir parçasının kendine düşen görevi yerine getirmesi ve kendi üstündeki sistemin görevini yapmasına ve böylece bütünün işlemesine yardımcı olmasıdır. Bir insanın vücudaki her bir ögenin ve bileşenin canlılığın yaşam sürdürmesindeki rolü o bileşenin işlevidir. İnsanın yaşam sürdürdüğü fiziksel çevrenin işlevselliği mimarlık evrimi içinde bina ile ilgili temel kaygılardan biri olmuştur.

Resim 2.10. Geleneksel dokuya örnek Kastomonu Evleri

Vitruvius, mimarlığın üç temel kaygısını sağlamlık, uygunluk, ve güzellik olarak tanımlarken, uygunluğu "bina birimlerinin kullanımı engellemeyecek şekilde düzenlenmesi ve her bina sınıfının yakışık alan ve uygun bir görünüme kavuşturulması" olarak tanımlar. Vitruvius'un tanımı çok eski olmasına karşın binanın temel görevinin nasıl mevcut değer ve normlarla belirlendiğine işaret etmektedir. Vitruvius'a göre, işlevsel düzen nesnelerin uygun yerlere ve "işin karakterine" göre yerleştirilmesidir. Uygunluk ise, görevselliği kapsamakla birlikte toplumsal düzendeki değer, norm ve alışkanlıkların göz önünde bulundurulması, mekan öğelerinin sembolik varlıklarıyla içten dışa, dıştan içe belirlenmesi, doğa ve doğal verilerle, örneğin ışık, mekan biçimlenişinin ve örgütlenişinin tamamlanması olarak açıklanmaktadır. Bu geniş kapsamlı tanımıyla Vitruvius'a göre bina işlevi, bir binanın temel etkinlik örüntüsünün üstünde, insan ve toplumun değer sistemini ve sembolik evrenini barındıran geniş ve gerçekçi bir yorumdur. Gür, 1996.

Oysa, 20. yy.'a damgasını vuran fonksiyonalizm (işlevselcilik) "form follows function" (biçim işlevi izler) sloganıyla özdeşleşmiştir. Fonksiyonalizm, 20. yy.'ın modern mimari döneminin doğması haline gelmiştir. Fakat sınıdıkları analogilerin yetersizliği, insanın değişken ve duygu varlığına ulaşmaktan uzak kaldı. Mimarlıkta, bir binanın temel görevini aksatmadan yerine getirmesi doğal olarak önemli kaygıdır. Verimlilik önemlidir. Bu pratik özellik fonksiyonalist mimarları da etkilemiş ve mekanik buluşlara hayranlık şeklinde söylemlerine yansımıştır: "İnsanların tümü aynı organizmaya aynı işleve sahiptir. Bütün insanların gereksinimlerine aynıdır," " Konut içinde yaşamak için bir makinadır", "Plan yaratıcıdır. Planın olmadığı yerde düzensizlik, keyfilik vardır," Corbusier, 1923.

İnsan, sosyo-kültürel bir canlıdır. Çevresine sembol sistemleriyle bağlıdır. İnsanı barındıran ortam bu karmaşık insan davranışlarına, uygun olarak tasarlanmalı, vernaküler mimaride gözlemlendiği gibi insan ve çevresi ekolojik bir bütün içinde ele alınmalıdır. Bu nedenle bina işlevleri içinde görevsellik, toplumsall etkileşim ve eğitselliği ayrı başlıklar altında ele alabiliriz. Gür, 1996.

2.4.2. Biçimsel Uyum

Mekan, gereksinmemizi karşıladığı zaman bir doyum sağladığımız gerçektir. Kısaca, konumun onu kullanan insanlarda uyandırdığı beğenin derecesi anlamına gelir. İnsanların bir mekana yönelik neler duyduğu, orada bulunmaktan hoşnut olup olmadıklarıyla ilgilidir. Örneğin, mekan bizi dış hava koşullarına karşı korur; toplumsal ilişkide bulunmamızı sağlar; görevimizi kolaylaştırır. Ancak, bir mekan bizde beğeni duygusu da oluşturabilir. Bir uzamın kullanıcılarında hoşnutluk yaratması:

1. Konumun duyuşal niteliklerine,
2. Kişinin deneyimlerine,
3. Kişinin anlık durumuna bağlıdır.

Topyekün çevresel estetiğin değerlendirilmesinde, herhangi bir mimari ürünün değerlendirilmesinde kullanılan nesnel veya öznel ölçütler yeterli değildir. Mimari biçimlerin estetik açıdan değerlendirilmesinde ilişkin birikmiş bilgilerimize dayanarak çok yakın yıllara kadar estetik olgunun tek tek binaların ele alınmasıyla tartışmaya getirildiğini ve hatta daha da indirgeyici tavrıyla tek bir bina cephesinin ele alınışıyla özdeş kılındığını söyleyebiliriz. Yazılı yapıtları günümüze aktaran ilk mimarlık kuramcılarından başlayarak estetik üzerine söylenmiş sözler, bir mimari nesnenin sahip olduğu estetik değerinin altında karmaşıklığa getirilmiş düzen ilişkilerinin yarattığını tekrarlar...Ve bu düzenin sayısal olduğu Vitruvius'tan beri söyleneğedir.

İnsan-çevre ilişkilerinin gözardı edilmesi, modern mimarlığa duyulan inancın sarsılmasına neden olmuştur. Öncü modern mimarlar mimarlığı içten dışa doğru bir edim olarak algılamak, içi, savunulması sadece biçimsel estetik açısından olanaklı olan biçim, boyut, ölçek, renk, doku v.b. olarak ele almış, işlevi ise salt bina görevi olarak yorumlamışlardır. Bu tavrın sonucu olarak binanın kabuğu işlev ve biçimle ilgili kendiliğinden oluşan bir zarfa indirgenmiş oldu. Bu yaklaşım alternatifi olan geleneksel yaklaşım ile bir çok yönden çelişiyordu.

Mimarlıktaki estetik değerlendirmelerde, binalar kendi içlerinde bitmiş ve çevresinden soyutlanmış birer bütün gibi ele alınırlar. Oysa gerçek yaşamda binalar kendilerini de içine alan daha kapsamlı bir çevrenin parçaları olarak algılanırlar. Bu nedenle binalar salt kendileri oldukları için değil, bir bütünün parçaları oldukları için ve olabildikleri ölçüde güzel ve anlamlı sayılabilirler. Gür, 1996.

Bir "yer" yaratma, bağlamı ile birlikte bir anlam üstlenmiş mekanlar yaratılmaktadır. Nedeni ne olursa olsun belli koşulları sağlayan kentsel biçimlenmelerin insanlara duygusal doyum sağladığı gerçeği yadsınamaz. Bunlar arasında Prag, Stockholm, Amsterdam gibi bütünüyle çok iyi korunmuş kentler bilinen en iyi örneklerdir. Psikolojik yanı ağır basan bir olgu olan estetik doyum olgusu nesnenin çağrışım değeri ile ilişkilidir. Smith, 1987.

Mimarlık, öncü bir alt kültürün ürünüdür: yeni duygusal deneyimler peşinde koşar. Doğal olarak diğer sanat dalları da insan deneyimlerini aşmayı hedefler. Psikologlar da zihinsel performansın gelişmesi için insanın yeniliklere süprizlere maruz kalmasını savunurlar. Ancak, mimarlıkta bilindik ile yabancı olanın dengesi iyi kurulamazsa, yabancı olanın ağır basması olanaklıdır. Böyle olunca bütünün reddedilmesi olasıdır. Demek ki, beğeni toplaması beklenen her bina ya da mekan nedenli yenilikçi olursa olsun bilindik bazı öğeler de taşımak zorundadır. Smith, 1987.

Bu koşul, mevcut çevreye "uyum" yapmayı güden tasarım yaklaşımlarıyla gerçekleştirilebilir. Ancak, uyumun her zaman sayısal tekrarlarla sağlanması gerekmez. Geçmişten seçkin ve stilize alıntılar ve sürekliliğin sağlanması da geçmiş ile kafiyelidir Smith, 1987. Bu kafiye, kurulamadığı içindir ki, içinde birkaç iyi mimarın yapıları bulunsa bile bugünün kentleri, özellikle ülkemiz kentleri, ezici, hüznü ve kederli bir tavra bürünmüştür. Kentlerde işlerliği olan imar kuralları, uyulması gerekli koruma kuralları, düzgün parsellemelelere olanak tanımakta, mekansal ve hacimsel fantazilere sınırlanmaktadır. Böylece eski ve yeni yapılar birbiriyle bağlantısız bir biçimde hepsi kendine ait parselin yönetmelik koşulları doğrultusunda birbirinden habersiz ve saygısız bir biçimde varılmaktadır. Zamanda ileri-geri giderek sağlanan bir ritim ve geçmiş ile bir kafiye aramanın çevresel estetik üzerine etkilerinin bilincine Batı'da erken varılması koruma kavramını da etkilemiş, çevre

korumacılığına yeni boyutlar kazandırmıştır. Smeallie ve Smith eski binalara yapılan ekleri üç grupta sınıflandırıyor.

1. Tamamen taklit edilen ekler
2. Kontrast ve soyutlamalarla sağlanan ekler
3. Saygılı (uyumlu) ekler.

Eski bağlamlara eklenen yeni yapılara yaklaşımları ise beş grupta ele alıyorlar:

1. Tarihi bağlamanın mimari öğelerini kullanarak bağlamla ilişki kuran yeni yapılar,(fotoğraf konulabilir).
2. Eski yapılara ilişkin yeni yapılar,
3. Cepheleri aynen koruyarak arkaya gizlenen yeni ekler,
4. Yeni yapılar yaparken geleneklere uygun kentsel dış mekanlar oluşturma yoluyla tarihi bağlamı yeniden yaratmak,
5. Tarihi yapılar arasındaki boşlukları uyumlu yeni yapılarla doldurmak

Batı'daki uygulamalar gösteriyor ki, korunacak çevreye ve genel olarak çevreye daha geniş bir perspektiften bakmak ve özellikle korunacak yapıyı bağlamıyla birlikte ele almak çevresel estetiğin sağlanmasında çok daha etkili oluyor. Bu nedenle geleceğin mimarının koruma ve estetik konusundaki eğitimine bağlam boyutunu katmak ve özenle vurgulamakta yarar vardır. Ayrıca, yine bu görüş açısından ülkemizde, görev yapan koruma kuruluşlarının da koruma altına alınacak yapıları, özellikle sivil yapıları sınıflarken onları bağlamlarıyla birlikte ele almaları, kapsamlı bir yorum süzgecinden geçirmeleri, bu doğrultuda ilke ve ölçütlerini yeniden gözden geçirmeleri gerekecektir. Ancak böyle olursa, koruma altına alınan bir yapı bulunduğu yerin genel çevresel estetik değerini artırıcı bir rol oynayabilir ve korunması bir anlam ifade eder. Bir başka deyişle, sadece korunacak yapıyla ilgili ölçütler belirlemek yerine onu saran yapıların da bazı özel ilke ve koşullara uygun olarak tasarlanması ivedilikle bir yönetmelik maddesi haline getirilmelidir. Gür, 1996.

3. ÜLKEMİZDE MİMARİ ÇEVRENİN OLUŞMASINDAKİ ETKENLER

3.1. PLAN VE PLANLAMA YÖNTEMLERİ

3.1.1. Plan ve Planlama Kavramları

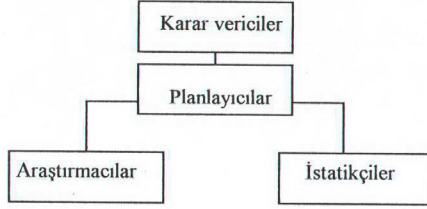
Planın bir çok tanımı bulunmaktadır. Belli başlı şu şekilde sıralanabilir.

- Plan, genel anlamda bir projenin (amacın) gerçekleştirilmesi için gerekli araçların belirlenmesidir.
- Plan, "teknik ve sosyal bir iktisadi ünitenin (bir bölge) kalkınmasına ait amaç ve araçların devlet veya yetkili kimseler tarafından belirlenen tercih sıralarını dikkate alan bir bütündür". Bu tanımdaki bütün kelimesi, planın iktisadi sosyal, kültürel, v.b. gibi unsurlarını kapsamaktadır.
- Plan, toplumun çeşitli ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla gerekli üretim faktörlerinin en iyi kullanımlarını belirler.
- Plan, bir organizasyon modeli ve biçimidir.

Bu tanımlarının başlıca iki önemli özelliği vardır: Varılacak amacın belirlenmesi ve bu amaca ulaşabilmek için gerekli araçların sağlanmasıdır.

Planlama; bir amacı gerçekleştirmek için en iyi hareket biçimini seçme ve geliştirme niteliği taşıyan biliçli bir süreçtir. Ekonomik planlama, belirli sürelerde, belirli kalkınma hedeflerine ulaşabilmek için eldeki ekonomik olanakların en akılcı biçimde kullanılmalarını sağlamak üzere alınacak önlemler bütünüdür. Ekonomik planlama; iki önemli öğeye dayanmaktadır. Birincisi, belirli süreler için ekonomik hedeflerin saptanmasıdır ki, bu planlamanın politik yanını oluşturur. Diğer de kaynakların bu hedeflere ulaşmak üzere kullanılmasıdır ki, bu da planlamanın teknik yanını oluşturur. Önemli olan plan hedeflerinin ülke gerçeklerine dayalı olarak kalkınmayı ve geniş halk kitlelerine refahı sağlayacak biçimde belirlenmesidir. Tezer, 1984.

Geniş anlamı ile zaman ve mekanda bir tür geleceğin belirlenmesi olarak ifade edilen **planlama** olgusu; insanın davranış ve devinimlerine yanıt aramak üzere, sosyal-ekonomik-politik boyutları inceleyerek, fizik mekanı biçimlendirecek kararları üretmek ve bu kararları gerçekleştirecek araçları aramak çabasıdır.

Şekil 2.1. Planlama işleminde bilgi akışı:

Bugün Türkiye'de uygulama alanı bulan girişimleri, ulusal ölçekte ekonomik kalkınma planlaması, yerleşim birimlerini dar ve geniş kapsamda ele alan fiziksel planlama ve sektör arsa planlarından oluşmaktadır. Ekonomik ve sosyal gelişmenin mekanda yansımalarını yönlendirecek bölge düzeyinde planlama ile ulusal düzeydeki planlama yaklaşımlarının temel verilerini bölge ölçeğine aktaracak bölgelerarası planlama aşaması gelişmemiştir.

Mevcut eğilimlerin belirli bir süre devam edeceği varsayıldığında, bölgesel dengesizliklerin artış göstermesi ve üretken yatırımların belirli bölgelerde yığılması kaçınılmaz olacaktır. Artan bölgelerarası dengesizliklerin belirli bir süre sonra gelişmeyi önleyici nitelik kazanması ve ortaya çıkan sorunların çözümünün karşılanamayacak düzeylere varması kaçınılmaz olmaktadır. Eraydın, 1983.

Ülkemizde kentsel planlama olgusu, sonuç ürünü "imar planı" olan fiziksel tasarımlar ile değerlendirilmektedir. Ancak sürecin statik olarak, toplumun değişen değer yargıları ve mekan taleplerine yanıt üretmemek ve olayı yalnızca fiziksel tasarım (sınırlayıcı ve koşullandırıcı) boyutu ile ele almak gibi olumsuzlukları içermesi, sonuç ürün olan imar planlarının pek çok noktada tıkanmasına neden olmaktadır. Çok hızlı değişen toplumsal dengelerin taleplerine yanıt üretmeyen planlar aracılığı ile kentin planlı ve plansız gelişme

gösteren alanlarında benzer problem ve sağlıksız yapılaşma koşullarının yer aldığı gözlenmektedir.

Ülkemizde Büyükşehir Belediyeleri'nin yönetimi hakkındaki kanun, büyük şehrin nazım planı (Metropol Planı) yapma yetkisini Büyükşehir Belediyeleri'ne, büyük şehir içindeki İmar Uygulama Planlarını yapma yetkisini de ilçe belediyelerine vermiştir. Büyükşehir Belediyeleri, kent bütünü - strüktürünü belirleyici fonksiyonların yer seçimi, bu fonksiyonlar arasındaki ulaşım kararlarının belirlenmesi ve ilçe belediyeleri arasında koordinasyonun sağlanması rolünü üstlenmiştir. Kısaca, büyük şehir belediyeleri ilçe belediyeleri üzerinde denetleme (onay) ve eşgüdüm (bütünleşme) rolü üstlenmektedir. Selçuk, 1993.

3.1.2. Planlama Yöntemleri

3.1.2.1. Belediyelerin Plan Yaptırma Zorunluluğu;

Ülkemizde belediyeler, imar planı yaptırma zorunluluğu yönünden türlü evrelerden geçmiştir. Her belediye, her zaman plan yaptırmakla zorunlu tutulmamıştır. Eski İmar Yasası'nda olduğu gibi, 3194 sayılı yasa da plan yapımında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na kimi yetkiler tanımıştır (madde 9). Aşağıdaki durumlarda, Bakanlık gerekli görürse, ilgili belediyelere ya da diğer yönetimlere bilgi vererek ve gerektiğinde onlarla işbirliği sağlayarak imar planı yapabilir, yaptırabilir, değiştirebilir ve doğrudan doğruya onaylayabilir. Bu durumlar şunlardır:

- a. Kamu yapıları ile ilgili imar planı ve değişiklikleri,
- b. Genel yaşamı etkileyen doğal afetler,
- c. Toplu konut uygulamaları,
- d. Gecekondu Yasası'nın uygulanması amacıyla yapılacak planlar
- e. Birden çok belediyeyi içine alan alanların imar planları
- f. İçinden ya da çevresinden demiryolu ve karayolu geçen, hava meydanı bulunan veya havayolu veya demiryolu bağlantısı bulunan yerlerdeki imar ve yerleşme planlarının tümü veya bir bölümüdür. Keleş, 1993.

Kent, bir toplumun zemindeki izdüşümüdür. (H. Lefebvre, 'Le droit a la ville')

Kentlerin oluşması diye tanımladığımız sürecin ana kaynağı imar planlarıdır. Bu planların getirdiği karmaşıklığı düzenleyecek yasa ve yönetmeliklerin, çevre düzenlemesine, bölgesel niteliklere uyulmadan çıkarılması yerel yönetimleri zor durumda bırakmaktadır. Bu tablo içinde bir yandan kaynak yetersizliği, diğer yandan siyasi riskler nedeniyle belediyelerimiz genel imar uygulamalarını tam anlamıyla yapamamaktadır. Belediyelerin en önemli sorunları; mali kaynak yetersizliği, gerekli yasal düzenlemelerin yapılamaması, yetişmiş personel olmak üzere üç noktada toplanabilir. Belediye ve Hükümet arasındaki ilişkiler halen yasal çerçevede yürütülmekte olup, yeni yasal düzenlemelerle merkezi yönetim ve belediyeler arasında yetki ve sorumlulukların yeniden dağıtılması sonucunda belediyelere çok daha fazla hizmet üretimi imkanı sağlanacaktır. Aldemir, 1992.

Hızlı kentleşme paralelinde kentlerin -özellikle büyük kentlerin- parasal sorunları güncelliğini korumaktadır. Bu olgunun, genelde ülke ekonomisinin içinde bulunduğu durumdan soyutlanabilmesi düşünülemez. Ancak mali kısıtlılığın oluşturduğu sorunlar da çok yönlüdür. Öncelikle, yaptırım ve uygulama gücü sınırlanmakta veya gecikmektedir. Bunun sonucunda hızlı kentleşme temposunun gerisinde kalınmakta ve sorunlar üst üste yığılmaktadır, daha sonra ise gerçekleştirilmiş düzenlemelerin bakım ve onarımı yetersiz kalmakta veya hiç yapılamamaktadır. Her iki durumun bir arada olması halinde ise karmaşa ve çaresizlik kaçınılmazdır. Bugün için bu sorunların birden ortadan kalkması veya çözümlenmesi beklenemez. Bu durumda yapılması gereken, detaylı ve kapsamlı plan kararlarının alınıp, uygulama planlarının hazırlanması ve bu planların çevre oluşumunun ödün verilmeyecek yasal denetim mekanizması olarak benimsenmesidir.

Yerel yönetimlerin en önemli sorunlarının başında kuşkusuz altyapı ve servis hizmetlerinin sağlanması gelmektedir. Yeterince mali kaynak bulunamaması sonucu, kent peyzajının ve görsel niteliklerin iyileştirilmesi bir "lüks" olarak yorumlanarak, öncelik çoğunlukla yukarıda belirtilen işlere verilmektedir. Bu uygulamanın sonucu, ne yazık ki yarım bırakılmış, tamamlanmamış bir çevredir. Bir benzetme yapılacak olursa, hasta ameliyatla kurtarılmakta ama maliyeti düşürmek amacı ile bazı iç organlar dışarda bırakılmaktadır! Durumun

düzenilmesi için yapılacak ikinci bir estetik operasyon daima daha pahalı ve riskli olmakta, bazen hasta kaybedilmektedir!

Bu nedenle yapılacak işlerde sağlıklı fizibilite etüdüleri yapılarak bitmişliğin sağlanması akılcı bir yaklaşım olacaktır. Daha önce belirtilen yasal düzenleme gerekliliği ise, kuşkusuz bu durumda da önemini korumaktadır. Kumbaracıoğlu, 1992.

3.1.2.2. İmar Yasasındaki Plan Kavramları

İmar ve planlama ile ilgili yasalarımızda, çeşitli plan kavramları yer almıştır. Bunlardan bir bölümü, İmar Yasası ile bu yasanın uygulanmasını düzenleyen yönetmeliklerde, bir bölümü de başka yasalarda ve yasal belgelerde yer almıştır. Ülkemizde İmar Hukuku'nu teşkil eden, daha doğrusu bir mimarlık ürününün ortaya çıkmasında, uyulması zorunlu olan yasalar, yönetmelikler şu şekildedir:

1. 3194 sayılı İmar Yasası, (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı hazırlar ve yürütür)
2. Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu (Kültür Bakanlığı hazırlar ve yürütür),
3. 3030 sayılı kanun kapsamındaki belediyelerin tabi olduğu "Tip İmar Yönetmeliği" (Çeşitli Büyükşehir Belediye Başkanlıkları hazırlar ve yürütür),
- 4.3030 sayılı kanun kapsamında dışındaki belediyelerin tabi olduğu "Tip İmar Yönetmeliği" (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı hazırlar ve yürütür),
5. Isı Yalıtım Yönetmeliği (Türk Standartları Enstitüsü hazırlar),
6. Asansör Yönetmeliği (Sanayi ve Teeknoloji Bakanlığı hazırlar ve yürütür),
7. Otopark Yönetmeliği (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı hazırlar ve yürütür),
8. Fikir ve Sanat Eserleri Yasası (Kültür Bakanlığı yürütür),
9. Afet bölgelerinde uygulanacak yapılar hakkındaki yönetmelik (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı hazırlar ve yürütür), v.b. yönetmeliklerden oluşur.

İmar Mevzuatı açısından göz önünde bulundurulması gereken imar planları ve imar planlarına göre hazırlanan imar durumları yapılaşmaları etkiler. İmar durumları genellikle kentlerde, kentsel yapı dokusunun en sağlıklı ve en kullanışlı bir yöntemle ve belirli sınırları

aşmaksızın tasarım ve yapımını amaçlar. Bu doğrultuda kat yüksekliği, yan, ön, arka bahçe, yoğunluk vs. gibi bazı sınırlamalar ortaya çıkmaktadır. Bu sınırlamalar, bir anlamda "**kentin düzen altına alınmasıdır**" diyebiliriz. İmar durumlarının biçimlendiren yasa ve yönetmelikler binaların tasarımlarını etkiler. Aldemir, 1992.

Ülkemizde özellikle büyük şehirlerde, çarpık yapılaşma ve gecekondulaşma giderek artmaktadır. "İmar affı", "kaçak inşaat cezalarına af", "tapu dağıtımı" güncel yaşamımızda sık sık duyduğumuz bu terimler, özellikle seçim dönemlerinde daha çok karşımıza çıkmaktadır. Oy kaygısıyla siyasilere verilen bu tür vaatlerin uygulanmasıyla, ortaya birçok yanlış uygulama ve kentte onarılmaz yaralar oluşturmaktadır. Aldemir, 1992.

Ancak diğer yandan bütün bu yönetmeliklerin getirdiği kısıtlamalar ve tasarım özgürlüğünü engellemenin sonuçları kentimize ve çevremizi etkilemektedir. İki oda bir salonlu, ışık ve güneş almayan toprağa gömülü mekanların ne kadar sağlıklı olduğunu, mimari projelerde bina ortak otoparkı yazılı mekanların şu anda hangi amaçla kullanılmakta olduğunu, 1.00 m.'lik açık çıkmanın ne işe yaradığı ve neden kapalı hale getirildiğini Ahmet Turan Altın ve Zafer Akay "Kent Mimarlığı" kitabında şöyle açıklamıştır: "Burada belediyecilerin tavrı dikkat çekicidir. Sınırlama koymaktan öteye gidip, yasağı delme şansını da ortadan kaldırıyorlar. Loca tipi balkona izin vermiyorlar. 1 metreye masa değil sandalye bile sığmaz. Ayrıca insanların sinemada gibi dizilerek oturmak istemedikleri hiç düşünülmemiştir, bir metrelik yan balkonlar çamaşır asmaya ve mutfak balkonlarına çöp koymaya yarar. Buraları başka işe yaramadıklarından insanların haklı olarak akıllarına ilk gelen onları kapatmak oluyor ve yasağa rağmen kapatıyorlar." Başka bir örnekte; beş kata kadar olan binalarda yan komşu mesafeleri 3.00 metredir. Yönetmelikte en az 3.00 m. denilmesine rağmen, en az terimi en fazla olarak algılanmıştır. Peki, neden 3.00 metredir? Bu kriterlerin hangi verilere dayandırıldığı noktasında, **yeniden düşünülmesinde yarar vardır**. Soydemir, 1995.

Günümüzde kentsel arsalar üretildikten sonra uygulama, haritacılar ve imar yönetmeliklerine bırakılmakta; bu durumda ise tasarımcıya esneklik tanımayan, mimari dil açısından yaratıcılığa izin vermeyen bir kentsel çevre üretilmektedir. Çeçiner, 1995.

Bu örnekleri, kısıtlamaları, zorlamaları İmar Hukuku'nu oluşturan tüm yasa ve yönetmeliklerimizde rastlamak mümkündür. Bu kısıtlamalar ve yönetmelikler kentimize, çevremize neler kazandırmakta, kentlerimizin, yaşadığımız çevrenin yaşanabilir olmasının çözümleri bunlar mıdır?, v.b. soruları hep beraber tartışmalıyız. Politikacısıyla, belediye yönetimiyle, mimarlarla, plancılarla, en önemlisi bu çevrede yaşayan insanların tümüyle tartışmamız gerekmektedir.

- Bölge Planı:

Bölge planı, sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, kesimlerle ilgili gelişme ereklerini, etkinliklerin ve altyapının dağılımını belirlemek üzere hazırlanan plandır. Bölge planlarını, gerekli gördüğü takdirde, Devlet Planlama Örgütü yapar ve yaptırır.

- Çevre Düzenleme Planı:

Çevre düzeni planı, İmar Yasası'nda, "Ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plan" olarak tanımlanmaktadır. Görüldüğü gibi "çevre düzeni planı"yla, daha çok anakent alanlarında, çevresiyle beraber ele alınması gereken yerleşim yerlerinde bölge ölçeğindeki planlarla bağlantılı olarak alınan planlama kararları anlatılmak istenmektedir. Nitekim, Kentbilimleri Terimleri Sözlüğü de, bu tür planları, "Bir büyük kent ya da çevresiyle beraber tasarlanması gerekli yerleşme özekleri ile bu özekleri etkileyen çevreler ya da önemli bölgeler için bölgesel tasarılarla ilgisi kurularak hazırlanan ve koruma, kullanma, yerleşme düzenlerine ilişkin ilkeler koyan tasar" diye tanımlanmıştır. Keleş, 1993.

- İmar Planı

Türkiye'de 3194 sayılı İmar Kanunu'nun hükümlerine dayalı, geleneksel kent planlama anlayışı çerçevesinde bir planlama yürütülmektedir. Bu yasaya göre, nüfusu 10.000 kişiyi aşan her yerleşim için plan yaptırılması zorunludur. Plan yaptırma yetkisi esas olarak yerel yönetimlere verilsede, " Kamu yararının gerektirdiği hallerde", Bayındırlık ve İskan Bakanlığı da, yerel yönetim ile işbirliği içinde, plan yaptırabilir, planı değiştirebilir veya geçici olarak bu yetkiyi tamamen devralabilir. Planı yaptıracak olan yerel yönetim veya bakanlık, kendi

adına İller Bankası'na veya banka aracılığı, yarışma ya da üsterme yolu ile yeterliliği belgelendirilmiş planı teknik bürolara yaptırır. Bu yaklaşım çerçevesi içinde; araştırma, plan yapma, planın onaylanması ve uygulanması evreleri sözkonusudur.

İmar planları, çizim anındaki durumu içeren halihazır harita üzerine yapılmalıdır. Çizim ile halihazır harita arasında büyük zaman aralığı söz konusu ise, bütünleme alımları ile halihazır harita tamamlandıktan sonra plan çizimi gerçekleştirilmelidir. Plan çizimi, uzun zaman aralığında gerçekleştirilmiş ise zemin ile plan karşılaştırılması mutlaka yapılmalıdır. Halihazır haritalar üzerine kadastral sınırlar işlenmeli, istenen kadastral durumu kadastral paftalara ve dökümanlara uygunluğu kadastral müdürlüklerine onaylatılmalıdır. İmar planları, planın hazırlık ilan süresi içinde ilgili vatandaşlara iyice anlatılmalı, tanıtılmalı, sorunlar asgari düzeye indirgenmelidir. Plan uygulamaları, her türlü siyasi ve maddi baskıdan uzak tutulmalıdır. Selçuk, 1993.

İmar Planları Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planı olarak iki başlık altında incelenebilir:

a) Nazım İmar Planı:

Ülkemizde plancı, "kentin geleceği için en doğru ve sağlıklı olanı bilen teknik eleman" rolünü kabullendiğinden, bu rol doğrultusunda, fiziksel ağırlıklı bir proje olarak; varsa, bölge ve çevre düzeni planına bağlı kalarak, elindeki sayısal veriler ve kanunlarla belirlenmiş standart yeniliklere göre, mevcut halihazır planlar üzerine, ilk olarak, (kentin büyüklüğüne göre 1/25.000, 1/10.000 veya 1/5000 ölçekte) kentin Nazım İmar Planını hazırlar.

Nazım İmar Planı, kullanım biçimlerini ve bölgelemeleri gösteren plandır. Kullanış biçimleri olarak plana işlenen; oturma, ticaret, sanayi bölgeleri, yeşil alanlar, yerleşim dışı alanlar ve yerleşimin ulaşım ağıdır. Bu büyük ölçekli planda; bölgelerin gelecekte ulaşmaları düşünülen nüfus yoğunlukları, öngörülen yapı yoğunlukları, yerleşme alanlarının büyüklükleri ve ulaşım çözümleri, kesin rakamlar ve sınırlarla gösterilir. Nazım Planı tamamlayan plancı, daha sonra bu planın belirlemeleri ve sınırlamaları doğrultusunda, Uygulama İmar Planı'nı çizer. Uygulama İmar Planı'nda Nazım Planı'nda yer alan

bölgelendirmelerin uygulama ayrıntıları, yine aynı kesinliklerde belirlenmiş, yapı düzeni, yapılanma kat sayıları, yükseklikleri, yer bölüm büyüklükleri, ulaşım ağının ayrıntıları ve yeşil alanların kullanım şekilleri, kamu tesisleri alanları ile otopark alanlarının yerleri gösterilmiştir. Bu planlar 1/10.000 ölçekli, Nazım Planın detaylarını gösterirler.

b) Uygulama İmar Planı:

Uygulama planı, güncel durum haritası üzerine çizilen, varsa yeryazını durumu da işlenmiş olan ve plan uygulanması için gerekli bütün ayrıntıları kapsayan plandır. Nazım plana uygun olarak hazırlanmak zorundadır. Bu planlarda çeşitli kent bölgeliklerinin yapı adaları, kent ve kasabanın yolları, yapı adalarının yoğunluk düzeni ve imar uygulama izlencelerini temel oluşturulacak uygulama evreleri belirtilir. Yapı düzeni, kat sayıları, kat yükseklikleri ve yer bölüm büyüklükleri bölge bölge gösterilir. Alt yapı tesisleriyle uygulama ilişkilerinin ayrıntılarını da uygulama ilişkilerinin ayrıntıları da uygulama imar planında yer verilir.

3.1.2.3. İmar Planı Yapılması Esaslarına İlişkin Yönetmelikteki Plan Kavramları

Gerek Nazım, gerekse Uygulama İmar Plan'larının gereksinimleri karşılamadığı durumlarda; Revizyon, İlave, Mevzi (İmar Planı dışında kalan alanlar için), İslah Planları ile özellikli bölgeler için yapılan; Turizm Amaçlı, Koruma Amaçlı Planlar ve Ulusal Park Geliştirme Planları yapılır.

- Revizyon İmar Planı:

Gerek nazım, gerekse uygulama imar planlarının **gereksinimleri karşılamadığı durumlarda**, planın tümünün ya da bir bölümünün yenilenmesi sonucunda elde edilen planlara, "gözden geçirilmiş" anlamına gelmek üzere, Revizyon İmar Planı denilmektedir.

- İlave İmar Planı:

Uygulanmakta olan imar planının, gelişme alanları açısından gereksinmelere yanıt veremediği durumlarda, ona **bitişik** ve onun **arazi kullanım kararlarıyla tutarlı**ve yine onunla **ulaşım açısından bütünlük ve uyum sağlayacak biçimde** hazırlanmış planlar, Ek İmar Planı olarak adlandırılmaktadır.

- Mevzi İmar Planı:

Uygulanmakta olan **imar planı dışında olup, bu planla bütünleşmeyen bir konumda bulunan adalar** için hazırlanan toplumsal ve teknik altyapı gereksinimlerini kendi içinde karşılamayı öngören planlar da, Mevzi İmar Planı adını almaktadır. Keleş, 1993.

3.1.2.4. Başka Yasalarda Plan Kavramları:

- İslah İmar Planı (İyileştirme Planı) :

Düzensiz ve sağlıksız biçimde oluşmuş yapı topluluklarının veya yerleşme alanlarının, sınırları belli edilmek suretiyle, mevcut durumu da dikkate alarak, dengeli, düzenli ve sağlıklı hale getirilmesi amacıyla yapılan imar planı olarak tanımlanmıştır. İslah İmar Planları, **yapı topluluğu** ya da **yerleşme alanı** olan yerler için hazırlanır. Yönetmelik, bu planlarda, korunmasına olanak görülmeyen yapıların yıkılmasını, ancak yerlerine yeni arsalar ayrılmasını öngörmekte ve nüfus yoğunluğunu arttıracak kararlara yol açmaması da istenmektedir.

- Turizm Amaçlı Planlar:

Nazım imar planlarında turizm kullanımına ayrılan alanlar ile sınırları nazım imar planına uygun olarak Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na belirlenen turizme dönük kullanımların ağırlıklı olduğu alanlar için düzenlenen uygulama imar planları olarak tanımlanmıştır.

- Koruma Amaçlı İmar Planı:

Sit olarak ilan edilen alanlar için yapı yapma ve koruma ilkelerini belirleyen planlardır. Bu terim, ilk kez Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Yasası'nda yer almıştır. Bu planların, en geç bir yıl içinde, valilikler veya belediyelerce onaylandıktan sonra Koruma Kurulu'nun onayından sonra Kültür Bakanlığı'na gönderilmesi gerekmektedir.

- Ulusal Park Gelişme Planı:

Ulusal park olarak belirlenen yerlerin özellik ve niteliklerini gözönünde bulundurarak, koruma ve kullnma amaçlarını gerçekleştirmek üzere, bu yerlerin kuruluş, gelişme ve işletilmelerini sağlamaktadır.

3.1.2.5. Plan Yaptırma Yolları:

Plan, kamu yönetimlerince ya da yetkili uzmanlarca yaptırılabilir.

Kamu Yönetimlerince;

- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı:

İmar planı yaptırmak, belediyelerin görevleri arasında olduğu halde, İmar ve İskan Bakanlığı'nın kuruluş yasası, bu Bakanlığa, planlarla ilgili geniş yetkiler tanımıştır. bunun nedeni, yönetim yapımızın özekçi olması ve belediyelerden bir çoğunun plan yapacak uzman bulmakta karşılaştıkları güçlütür. İmar Yasası, planların düzenlenmesine ilişkin yöntemlerle, teknik koşulları ve planları yapacak uzmanlarda aranacak nitelikleri Bakanlığın belirleyeceği hükme bağlamıştır. Bakanlık, bu koşulları bir yönetmelikle belirlemiş bulunmaktadır (R.G., 2.11.1985, No:18916).

- İller Bankası:

Öte yandan, İmar ve İskan Bakanlığı ile ilgili bir kuruluş olan ve belediyelerin de ortak olduğu İller Bankası, teknik hizmetler gören bir banka olarak, özellikle küçük belediyelerin imar planlarını yapar. Bu banka, plan yapma giderleri için belediyelere ödünç para da vermektedir. Hatta, ilk kez plan yaptıran belediyeler için, bu hizmet ücretsiz olarak yerine getirilmektedir. Belediyeler, imar planlarının yetkili bir kuruluş olan İller Bankası'na yapılmasını yeğlemektedir. Bu yolu seçen belediyeler, **Belediye Meclisi kararıyla İller Bankası'na yetki** verirler.

- Belediyeler:

Yetki belediyede olduğuna göre, teknik personeli ve kaynakları yeterli olduğu takdirde, imar planını kendi elemanlarına yaptırmaları, belediyeler için doğaldır. Ne var ki, ülkemizde çok az sayıda belediye bu olanaklara sahip olduğundan, planı belediyenin kendisinin yaptırması

yolu hemen hemen istisnai bir durumdur. Bu işe teknik gücü yeten belediyeler de, ancak uygulama planlarının hazırlanmasını üzerlerine almaktadırlar.

- Turizm Bakanlığı:

Turizm bölgelerinde bulunan kent ve kasabaların imar planları konusunda Turizm Bakanlığı da işe karışmaktadır. 2634 sayılı Turizm Teşvik Yasası 1982 yılında çıkmadan önce de, örneğin, Bodrum kasabasının imar planının da olduğu gibi, Turizm Bakanlığı Turizm Bankası aracılığı ile imar planı hazırlamaya kendini yetkili görebilmiştir. Hatta Eski Anıtlar Yüksek Kurulu bile, çevrime giderek bazı plan kararları alabilmiştir.

Ancak, asıl yukarıda sözü edilen 2634 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden sonradır ki, Kültür ve Turizm Bakanlıklarının bu alandaki yetkisi açıklığa kavuşmuştur. Çünkü bu planlarla ilgili maddesine göre, onaylı nazım imar planına ve imar mevzuatına uygun olarak varsa yeryazım (kadastro) durumu da işlenmiş güncel durum haritaları üzerine çizilen turizm amaçlı uygulama imar planları, plan açıklama raporu ile birlikte onaylanmak üzere Turizm Bakanlığı'na sunulur. Görülmektedir ki, kim yaparsa yapsın, turizm bölgelerinde nazım planların onaylanma yetkisi Turizm Bakanlığı'ndadır. Yönetmelik bu gibi yerlerde imar planı yapımına başlanabilmesi için, Turizm ve Bayındırlık, İskan Bakanlıklarından izin alınmasını da şart koşturmaktadır.

Söz konusu yönetmeliğe göre, imar planlarının düzenlenmesi sırasında, öngörülen en çok nüfus gözönünde tutularak kişi başına **en az 7 metrekare yeşil alan ayrılması esastır** (madde 9). Bu hüküm imar planlarında aktif yeşil alanların, planlamaya esas alınan nüfus başına 7 metrekareden aşağı düşürülemeyeceğine ilişkin yönetmelik hükmüne koşuttur.

- Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı:

Plan hazırlama tekeli, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile ona bağlı kuruluşlardan ve belediyelerden, yavaş yavaş başka kamu kuruluşlarına doğru bir kayma içindedir. Nitekim, Ulusal Parklar Yasası da, ulusal park olarak belirlenen yerlerin kuruluş, gelişme ve işletilmelerini sağlamak üzere hazırlanacak gelişme planlarının hazırlanması ve yürürlüğe konması görevini Orman Bakanlığı'na vermiştir (madde 4). Bunun gibi, yasa, "doğa parkı",

"doğa anıtı" ve "doğa koruma alanı" olarak belirlenmiş olan yerler için gerekli planların da, Turizm Bakanlığı'nın görüşü alınarak Orman Bakanlığı'nca hazırlanmasını öngörmüştür. Bu yerlerle ilgili her türlü plan kararlarının verilmesi sırasında Orman Bakanlığı'nın görüşünün alınmasını yasa zorunlu kılmıştır (madde 4). Keleş, 1993.

Yetkili Uzmanlarca;

- Yarışma Yoluyla:

Kimi zamanda da, belediyeler, imar planlarının hazırlanmasını yarışmaya çıkararak en uygun gördükleri plancılara vermek isterler. Ülkemizde, yarışma, çoğu kez belediye adına İller Bankası'nca açılır. Yarışmalardan bir bölümü, **Türk mimar ve mühendisleriyle kent plancılarına açık** yarışmalardır. Kimi yarışmalar ise, **uluslararası nitelik** taşır ve yabancı plancılara da açık bulundurulur. Hermann Jansen'in kazandığı Ankara kent planı, 1928 yılında uluslararası bir yarışmaya çıkarılmıştı. Ankara'nın 1954 yılında değişikliğe uğrayan planı da uluslararası bir yarışma elde edilmiştir. Bunun gibi, 1950'li yılların başında, İzmir için uluslararası bir plan yarışması açılmıştı.

İlgili yönetmeliğe göre, asıl ve danışman üyelerle raportörlerden oluşan en çok 9 kişilik seçici kurullar, yarışmanın koşullarını önceden hazırlayarak ilgililere duyurmaktadır. Seçici kurul üyelerini üçte ikisinin Kent Plancıları Odası'nın üye dizelgelerinden yer alınması zorunludur. Seçici kurul planı yapılacak kente giderek, sözleşme taslağını, yarışma izlencesini, ödüllerin büyüklüğünü ve sayılarını saptar, ilgililere duyurur. Yarışma sonucunda, kazanan ve kazanmayan yapıtların sahiplerinin de katıldığı bir kollokyumda, jüri kararları tartışmaya açılır. Birinciliği kazanarak ödül alan planın sahibi ile belediye genellikle bir danışmanlık sözleşmesi imzalar ve plan uygulaması evresinde de bu plancının belediyeye yardımcı olması sağlanır.

- Üsterme Yoluyla:

İmar Yasası, **imar planları ve güncel durum haritalarının** yaptırılmasını, **Devlet İhale Yasası'nın kapsamı dışında** bıraktığı halde, İller Bankası planları ihale ile yetkililere vermeyi sürdürmektedir. Bunda Bankanın, çabukluktan özveride bulunmaksızın, kamuya güveni sarsmak istememesinin payı vardır. İller Bankası ya da belediyeler üsterme dışında,

planları **pazarlık ya da emanet** yöntemleriyle de hazırlatabilirler. Üstermelerde, İller Bankası onaylı tip sözleşmelere uymak zorunda olduğu gibi belediyeler de sözleşme örneklerini Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na onaylatmak zorundadırlar.

İster üsterme yoluyla verilmiş olsun, isterse yarışma sonucunda bırakılmış bulunsun, plan yapmakla görevlendirilecek kent plancılarının belli niteliklere sahip bulunmaları aranır. İmar Yasası'nın 38. maddesine göre, kent planlarını yapmaya, bunların uygulanmasını sağlamaya; bölge ve kent planlaması konularında yüksek öğretim veren üniversite ve yüksek okulları bitirerek mühendis, mimar ve kent plancısı, bölge plancısı diploması ve sanı almış olanlardan, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca yetenekleri olanlar yetkili kılınmışlardır.

Adı geçen yönetmelik, imar planlarını hazırlayacak olanlarda aranan nitelikleri, gelecekteki nüfusların ve kentin kapladığı alanın büyüklüğüne göre de bir sınıflandırma yaparak saptamıştır. Buna göre kentler ve kasabalar 6 kümeye ayrılmıştır:

	Nüfus	Alan
A kümesi	: 300 ve daha fazla nüfuslu	5000'den az
B kümesi	: 100.000-300.000 arasında olanlar	2000-5000
C kümesi	: 50.000-100.000 arasında olanlar	1000-2000
D kümesi	: 30.000- 50.000 arasında olanlar	500-1000
E kümesi	: 10.000- 30.000 arasında olanlar	200-500
F kümesi	: 10.000'den daha az olanlar	200'den az

Yönetmeliğin plancılarda aradığı nitelikler, kümeden kümeye değişmekle birlikte, **ortak özellikler** şöylece sıralanabilir:

- Büyüklik: Yerleşim yerinin nüfusu arttıkça, plancıda aranan nitelikler de artmaktadır.
- Deneyim ve öğretim: Resmî ya da özel kuruluşlarda, belli bir süre kent planı yaparak çalışmak ya da kent planlaması öğretimini yapmış olmak.
- Başarı: Aynı kümedeki bir kent için açılan imar planı yarışmasında birincilik almış ve o işi bitirmiş olmak; ya da bir üst kümedeki kentler için açılan yarışmalarda mansiyon (anmalık) almış olmak; ya da daha alt kümedeki bir kentin planını bitirmiş olmak. Keleş, 1993.

- Özel Teknik Bürolarca da yaptırılabilir.

Ülkemizde ilk kez, 2981 sayılı yasa (R.G., 8.3.1984, nO:18335), yeminli özel teknik bürolara, valiliklerin islah imar planı hazırlatabileceklerini hükme bağlamıştır (madde 13/c). Yasa, bu planların fiili durumu olabildiği ölçüde dikkate alarak yapılmasını ve kısa sürede (1 ay) bitirilmesini öngörmektedir. Bu konunun düzenlenmesi amacıyla, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na çıkarılan Yeminli Özel Teknik Bürolar Yönetmeliği (R.G., 14.Mart 1984, No:1834), bu bürolara plan hazırlama görevinin gerektiği takdirde verilmesini öngörmüştür. Bu bürolarda görev alabilecek teknik personeli, Türkiye Mühendis ve Mimar Odalarına bağlı, Meslek Odalarına kayıtlı Yüksek Mimar, Mimar, İnşaat Yüksek Mühendisi-Mühendisi, Harita-Kadastro Yüksek Mühendisi-Mühendisi, Kent Plancıları ile nitelikleri belirlenecek öteki fen adamlarının oluşturması öngörülmüştür. Yönetmelik, bu kişilerce kurulacak bürolara, **imar uygulama planı, mevzii imar planı ve islah imar planları düzenlemek yetkisi vermiştir** (madde 7).

3.1.2.6. İmar Suçlarının Bağışlanması (İmar Affı)

İmar suçu ile kastedilen, **imar ve yapı yasalarına aykırı davranışlardır**. Gecekondu yasaları da bunlar arasında sayılır. Bu yasalara göre alınması gereken izinler alınmaksızın, yani kaçak olarak yapılmış yapılarla, yapı izin belgeleri alınmış olmakla birlikte, sonradan bunlara uyulmaksızın yürütülmekte olan yapıların, daha sonraki bölümlerde görüleceği üzere, kısmen para cezalarına çarptırılması ya da belirli durumlarda kısmen ya da tamamen yıkılması sözkonusudur. İşte günlük konuşma dilimizde **İmar Affı** diye bilinen olgu, **bu suçları işleyenlerin, kendilerinden bir para cezası alınarak ya da hiçbir ceza alınmaksızın bağışlanmalarıdır**. (Resim 3.1.1.)

İmar planlarının, ülkemizde türlü nedenlerle gereği gibi uygulanmadığından bahsedilmiştir. Yapı izin ve denetleme yetkilerinin, **kaynak yetersizliği, araç ve gereç yoksunluğu, örgütsel etkisizlik, partizanlık, rüşvet v.b.** nedenlerle gereği gibi kullanılmaması sonucunda, kaçak yapıların sayısı her gün hızla artmaktadır. Bunlara, gecekondu adı verilen kaçak binalar da eklenince, yıkılması gereken yapıların sayısı her yıl onbinlerce artış

Resim 3.1.1. Masum Gecekondular ve Hoşgörölü Denetimler Artan Nüfus, Büyük Kentlere Göç, Trilyonluk Rant Nedeniyle Arazi Mafyası Gecekondu Sayısının Hızla Büyümesine Neden Oluyor.

kaydetmektedir. Yasaların gereği gibi uygulanması, bunların yıkılmasını zorunlu kılar. Ancak yıkım, **öznel açıdan** türlü baskı kümelerinin dirençleriyle karşılaştığı gibi, **nesnel açıdan da**, ulusal servetin zarar görmesi anlamına geldiğinden, kaçak yapıların zaman zaman bağışlanması, imar uygulamalarımızda neredeyse değişmez bir kural olmuştur.

Özellikle gecekonduların önem kazandığı 1945 yılından bu yana **çıkarılan her gecekondular yasası**, çıkarıldığı tarihe değin yapılan gecekondular, kaçak sayılmaktan kurtarmış, sahiplerini bağışlamıştır. Keleş, 1993.

- İmar Affının Çözüm Olarak Değeri:

İmar suçlarının bağışlanması ardındaki düşünce, olup bittiler sonucunda ortaya çıkan yapıları **yıkmanın** toplum için **ekonomik maloluşunun yüksek bulunmasıdır**. Yıkma yalnız bir ulusal servet yitip gitmiş olmayacak, bundan çalışma yaşamı da etkilenecektir. Belki kaçak yapılarla ve gecekondularla kapatılmakta olan konut açığı büyümeye devam edecektir. Öte yandan, ceza hukukunda **af kavramı, suçun bir kez daha işlenmesini önlemek ve suçluyu topluma yeniden kazandırmak** amacını güder. Oysa, kentleşme, yerleşme ve imar konularında **zararların ortadan kaldırılması olanaksızdır**. Bu kişiler, imar suçlarının bağışlanması sonucunda, bu yolları yeniden denemeyeceklerine ilişkin bir güvence de vermiş olamazlar. Kısaca, **imar suçunun bağışlanmasında, sorunun nedenleriyle değil sonuçlarıyla uğraşma çabası vardır**. Böyle olunca **her imar affı, yeni imar aflarının bir başlangıcı, bir nedeni olur**. Topluma verilmiş zararların imar aflarıyla bağışlanması, ilgililerin para ya da hapis cezaları ile cezalandırılması, yitip giden değerlerin, topluma yeniden kazandırılmasına hiçbir zaman yetmez. Bu nedenle, sık sık imar suçlarını bağışlayıcı yasalar çıkarmak yerine, kentleşmeye düzenli ve sağlıklı bir biçim vererek, imar suçlarının geri dönülmez zararlar vermesini önlemek daha ussal ve gerçekçi bir yöntemdir.

3.1.2.7. Planlamaya Halkın Katılımı

- Katılım Kavramı

Katılım kavramı, "Kent sakinlerinin az ya da çok kendi evi ve çevresinin oluşmasına veya değişmesine katılmaları" nı ifade eder. Bu 'katılma' kelimesi, Kentsel Tasarım sürecine

girerek bir ankete cevap vermekten, bir işi başından sonuna kadar üstlenmeye uzanan bir çeşitliliği kapsamaktadır.

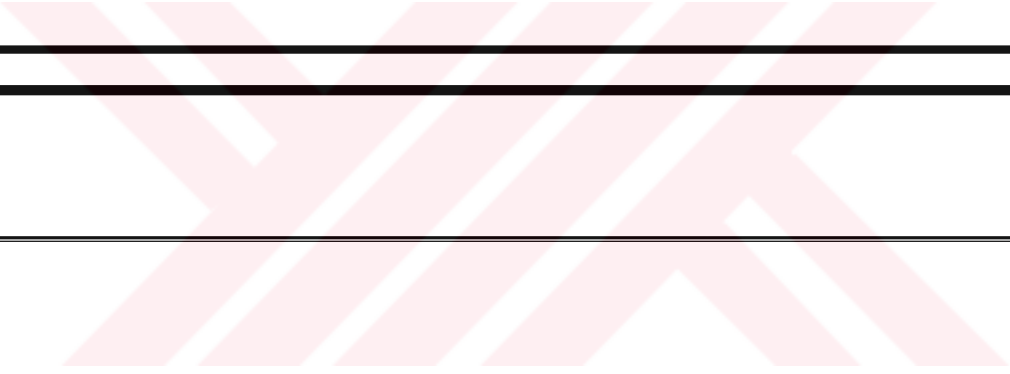
" Mimarlık toplumun yapısına, gereksinmelerine, ekonomik verilere bağlı olan bir sanattır; ve mimarlık, yalnızca mimarlara bırakılamayacak kadar önemlidir; terör gibi toplumun bütününe ilgilendiren bir sorundur (Berthold Lubetkin) ". Mimarlığın çok özel bir sanat olduğu düşüncesi topluma yayılmalı ve anlatılmalıdır. Toplumda mimarlığa ilgi arttıkça, insanlar mimarlığı öğrenmeye ve anlamaya başladıkça, mimarlar ve mimarlık toplum tarafından sorgulanmaya başlanacak ve gelecekte korunmaya değer, kaliteli yeni yapıların ve kentsel alanların üretilmesi için yollar aranması zorunluluğu doğacaktır.

Çağdaş bir kentte yapı etkinliğinin belediyece kontrolü demek halk tarafından kontrolü demektir. Bu kontrol yapılmadığında suçu sadece yerel idare de bulmak doğru değildir. Sorun toplumun ortak kültür ve bilincinin her alana yansımadır. Kuban, 1990.

Halk katılımı, Türkiye'de çok yeni ve çeşitli politik ve ekonomik nedenlerden dolayı tam olarak yürürlüğe girememiş olan bir kavramdır. Bu kavram genel olarak; halka mimarlığı öğretmek, halka yapılaşmış çevrelerine bakmayı ve duyarlı olmayı aşmak, halkın mimarlığa ve kente bilinçli yaklaşımını sağlamak, halkı düşündürmeye yönlendirmek, kendi gereksinimleri ve kullanımları için başkaları (mimarlar, kent tasarımcılar, mühendisler, müteahhitler, yap-satçılar, v.b.) tarafından oluşturulan mimari çevreyi yaratmada kendi öz katılımlarını sağlamak, halkı çirkin yapılaşmaya karşı tepki göstermeye, karşı çıkmaya yöneltmek gibi konuları içine alan ve uygulamada kendini göserecek olan bir kavramdır. Tanrıverdi, 1991.

Günümüzde Avrupa'da gittikçe artan ve mahalle ölçeğine kadar indirgenen çevre korumacı ve kent sakinlerinin yaşadığı mekânın rehabilitasyonu veya yaşamak istediği yerin oluşmasında etkinliği konusu yani çevrenin biçimlenmesinde kullanıcı katılımına gereken önem verilmemektedir. Kuban, 1990.

Coğulcu toplumlarda halkın planlama sürecine katılması. bir vandan demokrasinin öte

Yaşayanları kullanıcı olarak ifade edersek, kullanıcıların sosyo-ekonomik gelişmeye bağlı olarak fiziksel çevrelerinin değişmesi de ihtiyaçlarını büyük ölçüde değiştirmektedir. Değişmeye bağlı olarak çevreden siyasal sisteme yöneltilen istekler doğrultusunda yerel yönetimlerinde yükü artmıştır. Turan, 1992.

Ülkemizde büyük kentlerde kurulmuş farklı büyüklük ve güçte olan yerel belediyeler de, vatandaşa eşit hizmet götürememe sonucu kentsel gelişmeyi olumsuz yönde etkilemiştir. İmkanları ölçüsünde sorunlara çözüm arayan belediyelerde yerel konulara sakinlerin ilgisi ve katılım ölçüsü benimsenmeye başlanmıştır. Böylece insanların yerel nitelikli kararların alınmasında etkisi ve sonuca katkısı olması gerektiği fikri önem kazanmıştır.

Katılım; liberaller, doğal ve yapay fiziksel çevre kaynak, yarar ve güzelliklerinin bireyler tarafından eşit kullanılmasını öngören Neo-Marxistler ve canlıyı merkez alan çevrebilimciler tarafından savunulan, kendi kendini yönetme, kendi çevresel geleceğini denetleme anlamına gelen bir kavramdır. Çeşitli biçimlerde ele alınmaktadır. Genel olarak yönetimlerin katımlı planlamadan amaçları;

1. Katılıma fırsat verme,
2. Halkı eğitime ve topluma katma,
3. Yönetimle halk arasındaki anlaşmayı sağlama,
4. Eşit dağıtım sağlama,
5. Topluluk eylemlerini örgütleme,
6. Toplumsal refahı yükseltme,
7. Örgütlü ve denetimli bir şekilde toplumsal değişmeyi gerçekleştirme,gibi belirlenebilir (Bayazıt, 1982) Gür, 1996.

Katılım süresi, eldeki mevcut planlama mekanizmasının, yaşam standardının, aile yapısının ve yerel imkanların değişikliği doğrultusunda sınıflanmaktadır. Kent sakinleri de uygun bulunan katılım yönteminin gerekleri ile beraber uzman kişiler, belediye, baskı grupları, destekleyici kişi ve basın ile hareket etmektedir.Sonuç olarak, şehir planlama ile mimari tasarım gibi iki farklı ölçeğin arasında üç boyutlu ve bağlayıcı özelliği ile tanımlanabilen

Kentsel Tasarım'da kullanıcı katılımı bir süreçtir. Günümüzde sağlam temellere oturtulması ile gelecek yüzyıllarda kullanıcı katılımı sayesinde daha iyi çevre düzenleri oluşturulacaktır.

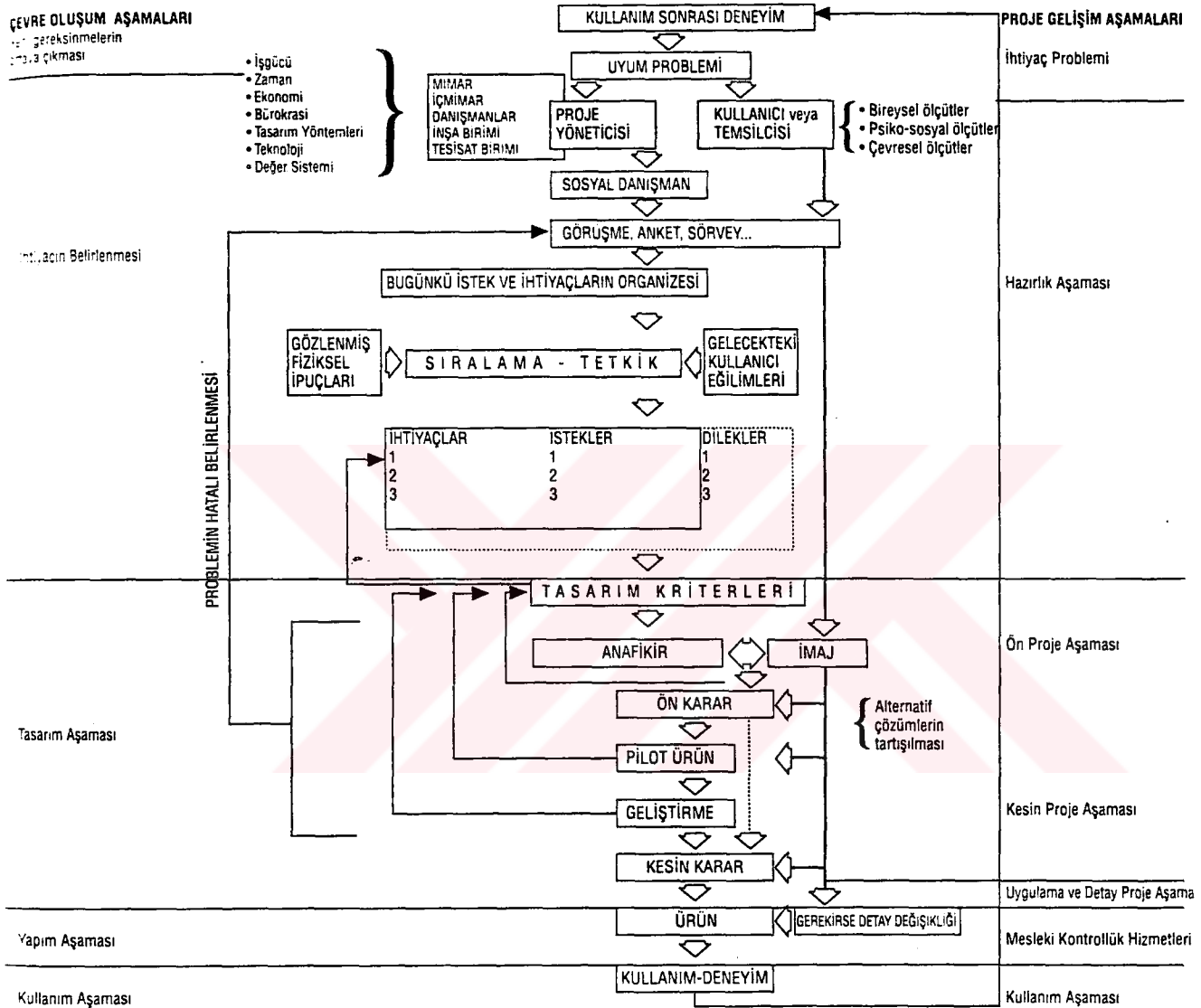
Kullanıcılar nasıl bir ortamda yaşamak istiyorlar?, İstekleri ve ihtiyaçları nelerdir?, Öncelikle çevresinde çözülmesi gereken sorunları nelerdir? Kullanıcının katılımının gerçekleşmediği durumlarda bu tür sorular, mimar-şehirci ve diğer uzmanlara verilmiştir. Kuban, 1990.

Halk katılımının en büyük avantajı, binaların ya da kentsel alanların günlük kullanıcıların, kullanıcı gereksinmelerini herkesten daha iyi bilmeleridir. Böylelikle katılım süreci içinde, insan işlevlerine, merkezi yönetimli planlama süreci içerisinde olduğundan daha iyi uyarlanmış çevreler yaratılabilir. Bunun yanında halk katılımı, insanları bir araya getirmede, onları yaşadıkları dünya ile ilgilenmeye yöneltmede ve yaşadıkları çevre ile aralarında duygusal bir bağlantı kurmada önemli bir rol oynar. Zaten insanlar da içlerindeki sahiplenme duygusunun etkisiyle yaşadıkları çevrenin ya da mekanın bir parçası olmak istemektedirler. Tanrıverdi, 1991.

- Halkın Katılım Biçimleri ve Araçları

Halk katılımı, herhangi bir çevrenin ya da mekanın kullanıcılarının, o çevreyi ya da mekanı biçimlendirmede dolaylı ya da dolaysız olarak katkıda buldukları, düşünme ürettikleri bir süreç olarak tanımlanabilir. Katılımın en basidi ve pratikte en geçerli olanı, bir binanın tasarlanmasında ve inşaa edilmesinde kullanıcının bir müşteri olarak tasarım sürecinin sonuna kadar mimarın ya da tasarımcının yanında yer alması, istetiklerini ve gereksinmelerini belirtmesi, yapının biçimlenmesinde söz sahibi olmasıdır. Bütünüyle katılım ise, pratikte her zaman mümkün olamayan, kullanıcı veya kullanıcıların kendileri için tasarlayıp inşaa etmeleridir. Üçüncü katılım ise kullanıcıların yapıları, mimari ve kentsel mekanları kendilerinin tasarlanması ve sonra bu tasarımların mimarlar, mühendisler bilirkişiler tarafından yapıma geçirilmesidir. Halk katılımı, bu üç tanım dışında da çeşitli yollarla (örneğin; halkın mimarlık ile ilgili toplantılara, tartışmalara katılımı, belediyeyi ve çeşitli kuruluşları sorgulama, basın organları yoluyla görüşlerini bildirme, vb.) pratiğe geçirilir.

Şekil 3.1.1.'de proje sürecinde kullanıcı-mimar bilgi alışverişine dayalı çözüm modeli önerisi sunulmuştur.

Plancılardan halka doğru bilgi akımı yaratan tek yönlü, az masraflı, yerel politikacıların karar verme sorumlulukları yönünden en az zamanını alan, genellikle halkla ilişkiler ve kitle haberleşmesinde kullanılan iletişim araçlarıdır. Başlıcaları sergiler, kamusal toplantılar ve duyurular, bilgi dökümantasyonu, anket araştırmaları ve yayın araçlarıdır.

Mimari tasarımda denenen katılma yollarında ise, kullanıcıya koşullu ve tek yönlü bir bilgi aktarımı ve belli seçenekler arasında seçim yaptırma söz konusudur. Bu deneyler yaklaşımı 'sözde' demokratik bir duruma sokmaktadır (Kişilerin bitmiş tasarımlar arasından seçim yaptırma yaklaşımı bu duruma örnek olarak verilebilir). Sonuç olarak katılma yaklaşımı salt pasif katılma olarak yorumlandığında sorunlar yüzeysel olarak çözülmüş görünmektedir.

Aktif etkileşimli katılımlar, katılım nesnenin çok boyutlu irdelenmesini sağlayabilir ve karar verme sürecinde "doğru"yu belirlemede kullanılabilirler. Aktif ve etkileşimli katılım, tasarımın çeşitli aşamalarında, örneğin; sorun tanımlamada ya da amaç, erek, ilke ve ölçüt belirleme durumlarında hedef alınan kullanıcı grubunun kendisinin veya toplumsal statü, yaş, cinsiyet ve diğer demografik ve deneyimsel verilerine uyumlandırılmış varsayımlar denek gruplarının bilimsel örneklem yöntemiyle saptanıp araştırmalara katılması demektir. Gür, 1996. Aktif katılım biçimleri ise;

- * İlk taslaktan yapım aşamasına kadar süren düzenli bir katılımcı davranış,
- * Mimar ya da şehircinin insiyatifi doğrultusunda seçim imkanının hazırlanması,
- * Az gelişmiş ülkelerde başvuru (self-help) kendi kendine yardım yöntemi ile kullanıcıların kendi evini kendisinin yapması şeklinde üç kısma ayrılabilir. Turan, 1992.

Halkı mimarlık ve kentsel tasarım konusunda biliçlendirmek ve tasarım süreci içinde belirli kararların alınmasında çoğulcu katılımı sağlayabilmek üzere, pratikte uygulamaya konulabilecek, halkı mimarlık ve kentsel tasarıma dahil etme yolları:

- * Kent içinde çeşitli bölgelere, tarihi veya modern binalara, günlük mimarlık turları düzenleyerek halka, mimari ve kentsel çevrelerine bakmayı, güzeli ve çirkini görmeyi ve ayırt etmeyi, değerlendirme yapmayı öğretmek,
- * Çeşitli mimarlık bürolarına, inşaat şirketlerine önceden organize edilmiş turlar düzenlemek yoluyla halka mimarlıkta tasarım ve yapım sürecini öğretici bilgiler vermek,
- * Mimarların ve tasarımcıların yapıları hakkındaki görüşlerini açıklayacakları toplantılar düzenleyerek halkı mimar ve tasarımcılarla yüz yüze getirmek, onlara sorularını, kuşkularını ve kendi yorumlarını getirme olanağı vermek,

* Basın ve yayın organlarının halkın eğitimi için katılımı sağlamak, gerekirse bilirkişiler tarafından konuyla ilgili röportajlar yapılması, televizyon ve radyo programları hazırlanması, makaleler yayınlanması,

* Üniversite öncesi okullarda mimarlık, kent, çevre bilincinin verilmesi, bu kavramların anlatılması; gerekirse, mimarlık fakültelerince görevlendirilecek öğretim görevlileri ve mimarlık öğrencileri tarafından okullarda mimarlığı tanıtmaya ve anlatmaya dersleri verilmesi, model binalar yaptırılması,vb. (bu tür bir çalışma, meslekten kişilerin, üniversitelerin, eğitimcilerin ve gönüllülerin katılımını gerektirir).

* Halk katılımı, şehir ve mimarlık konulu tartışma ortamlarının düzenlenmesi,

* Yalnızca mimarlar ve profesyoneller için değil, halk için mimarlık ve kent konularını içeren yayınlar hazırlanması, broşürler, kartpostallar basılması, yüksek tirajlı gazete ve magazinlerde mimarlık ve kent konulu bölümler oluşturulması,

Bünyelerinde, mimarlık kitaplıkları, sergi salonları, mimarlık arşivleri, toplantı ve konferans salonları barındırabilecek çatılar altında işlevlerini sürdürebilecek olan Mimarlık Merkezleri, yukarıda sayılan ve halkı mimarlık ve kentsel tasarıma yöneltecek, bu konularda eğitecek, bilişlendirecek ve katılımı sağlayacak birimler olarak, Avrupa'daki örneklerine (Paris-Pavillon de l'Arsenal, IFA Fransız Mimarlık Enstitüsü, RIBA İngiliz Kraliyet Mimarlık Enstitüsü, Hollanda Mimarlık Enstitüsü gibi) benzer şekilde toplumumuzda yerlerini almalıdırlar. Ülkemizde en yakın zamanda gerçek örneklerini görmeyi umduğumuz mimarlık merkezlerinin şu anda var olan en yakın örnekleri TMMOB Mimarlar Odası ve Yapı Endüstri Merkezidir. Tanrıverdi, 1991.

- Halk Katılımının Yarattığı Sorunlar

Birçok sorunun nedeni olduğu gibi, eğitim ve bilinç yoksunluğu, görsel kirlenmede büyük pay sahibidir. Bu durum kişisel karar ve uygulama gerektiren daha vahim sonuçlara ulaşabilmektedir. Her uygulama ve ayrıntısının, yasa ve yönetmeliklere bağlanabilmesi olası değildir. Bu nedenle toplumsal eğitim düzeyinin yükselmesi ile oluşan otokontrolün, düzenli bir çevre elde edilmesindeki rolü yadsınamaz Kolay ve süratli elde edilmesi olanaksız görünmekle birlikte, kitlesel iletişim araçlarının akılcı ve yoğun kullanımı ve orta öğretim

programlarında çağdaş bir yenilemeye gidilerek, bu büyük ülke sorununa uzun dönemde çözüm bulunması yalnız plancıların değil her aydının görevi olmak zorunluluğundadır. Kumbaracıoğlu, 1992.

Herhangi bir toplumda, çeşitli kentsel alanlarla ve mekanlarla ilgili sorulması gereken bazı sorular: yaşayanların, yaşadıkları yerlere psikolojik açıdan sahip olup olmadıkları, istedikleri gibi kullanıp kullanmadıkları ve kendilerine ait yerler haline dönüştürüp dönüştüremedikleri, v.b. olmalıdır. Bütün bunlara karşılık, halk katılımına karşı çıkan görüşlerde ortaya atılmıştır. Bunlardan biri, katılımın karmaşaya neden olacağı görüşüdür. Ancak doğaldır ki, tasarlarken karmaşa yerine bir düzen oluşturabilmek için insanların paylaştıkları ortak ilkeleri, amaçları, gereksinimleri, istek ve duyguları olmalıdır. Bir diğer görüşte, tasarım sürecine katılmış olan kullanıcıların zaman içinde gidecekleri, onların belli bir süre sonra artık o mekanın, binanın ya da kentsel alanın kullanıcıları olmayacakları, yeni kullanıcıların ortaya çıkacağı ve bu yüzden de, halk katılımının bir anlamı kalmayacağı görüşüdür. Tanrıverdi, 1991.

1. Plancının özellikleri ile ilgilidir. Halk katılım programlarının üretken ve olumlu olması her şeyden önce plancıların yeteneklerine bağlıdır. Halk katılımı programlarında çalışacak olan plancıların, teknik yönden ehliyetli, politik yönden azimli, psikolojik yönden duyarlı olmaları gerekmektedir.

2. Planlama da halk katılımının çok masraflı bir uygulama olmasıdır. Kitle iletişim araçları için reklam giderleri, seyahat masrafları, diyalog taleplerini karşılayabilecek bir kadroya sahip olunması, diyalog için yayın masrafları, v.b. katılımlardır.

3. Zaman sorunudur. Çünkü halk katılımı, planlama sürecini uzatan bir süreçtir.

4. Diğer bir sorun da danışmanlarla ilgilidir. Özellikle eğitim durumunun düşük olduğu, toplumsal sorunlara ilginin az olduğu hallerde, pasif halkın planlamaya katılımını sağlamak amacıyla halka bilgi verecek, onların tepkilerini planlama otoritelerine iletcek, otoriteler ile halk arasında köprü olacak danışmanlara ihtiyaç vardır. Turan, 1992.

3.1.3. Nazım Plan Sorunu

Ülkemizde çağdaş anlamda kent plancılığı, bir çok konuda olduğu gibi, Cumhuriyet döneminde başlamıştır. 1920'li yılların sonlarından itibaren dünyaca ünlü bir çok şehirci ülkemize getirilmiş, henüz yasal bir zorunluluk olmamasına karşın bazı büyük kentlerimizin nazım imar planları yaptırılmıştır. Günümüzde ise, çok büyük boyutlara ulaşan kentlerin metropoliten yönetim biçimine geçişe, yaygın hizmetlerin daha çabuk ve daha rasyonel şekilde çözümlenmesi açısından kaçınılmaz bir olgu haline gelmiştir.

İstanbul'un İmar Planı sorunu, 1923 yılında kurulan genç Cumhuriyetimizin, birçok yaşamsal sorun içinde, öncelikle ele aldığı bir konudur. O tarihten 1984 yılına kadar İstanbul'da imar planlama olayı daima varolmuş, zaman zaman dünyanın en ünlü şehircilik uzmanları ülkemize getirilmiş, araştırmalar ve değerlendirmeler yapılmıştır. 1964 yılında, İmar ve İskan Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan "Büyük Nazım Plan Bürosu" bu birikimleri devralmış, 20 yıl süre ile, yeterli denebilecek kadro ve maddi olanaklarla çalışmalarını sürdürmüştür. Bu çalışmalar yer yer 1/1000 ölçeğe kadar inmekle birlikte esasta 1/5000 ölçeğinde olmuştur. Ancak, Büyük Nazım Plan Bürosu 1984 yılında kapatılıncaya kadar, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planını ortaya koyamamıştır.

"İstanbul'da ise, her yerel yönetim kendi imar planlarını üretmektedir. Bugün yaşanan imar kaosunun esas nedenlerinden biri budur. Birbirinden bağımsız, ancak etki açısından birbirinin içinde yüzlerce nazım imar planı ve binlerce uygulama imar planı sorunu ile karşı karşıya bulunmaktayız. Bunun sonucu ise, saltyerleşim karmaşasının ötesinde, insan fizik ve moral sağlığının bozulması, ülke maddi olanaklarının savurganca harcanması, doğa ve kültür varlıklarının yok olmasıdır". Çeçiner, 1992.

İstanbul'un çarpık kentleşmesini önlemek ve uzun vadede, İstanbul'un çağdaş, huzurlu ve mutlu yaşanılan bir kent haline sokabilmemiz için önlemler iki ayrı evrede alınabilir. Önce, **mevcutların islah edilmesi**, yaşam koşullarının sıhhileştirilmesi şeklindedir. Bir taraftan mevcutlar iyileştirilirken, diğer taraftan da **yeni yapılacak yapıların kontrol edilmesi** gereklidir.

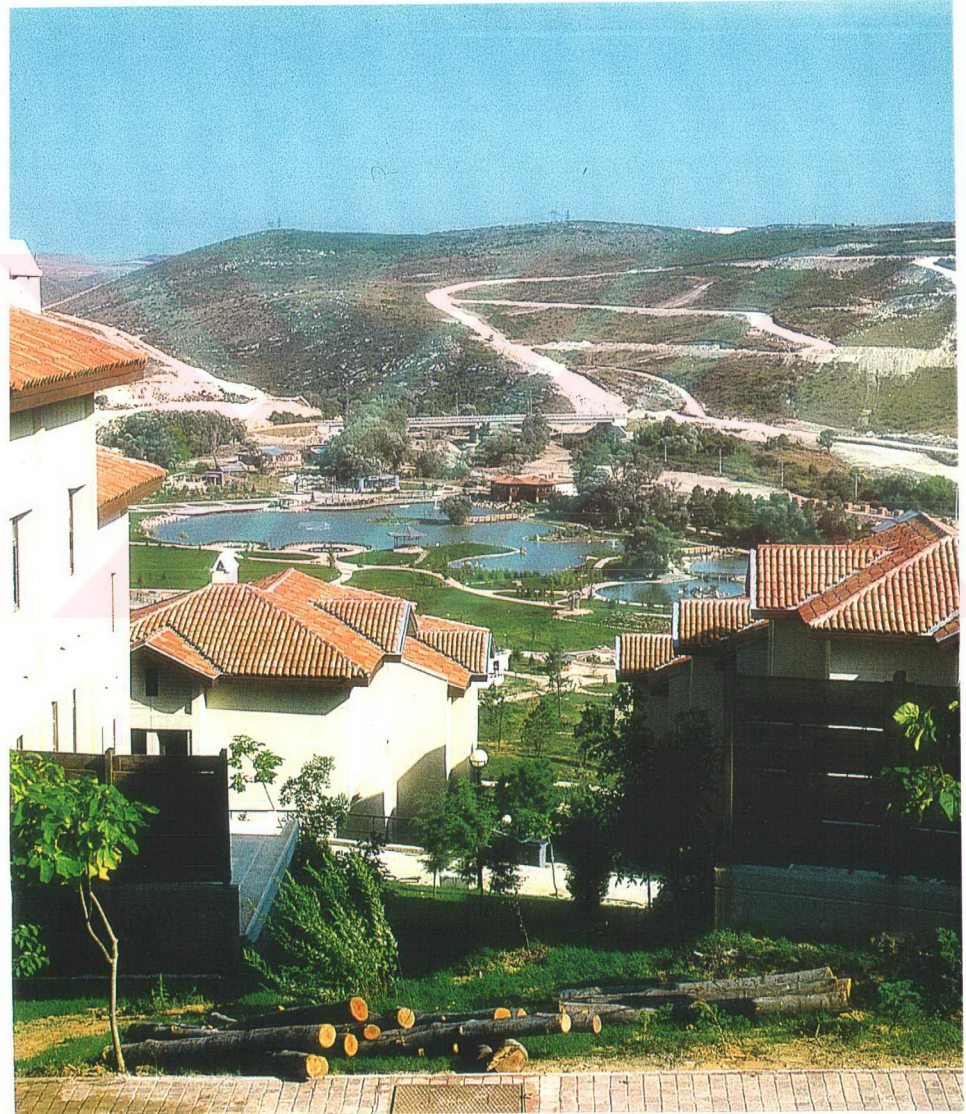
Doğan Hasol, 'Yağma Var!' adlı kitabında bütün bunları şöyle dile getirmiştir: "Büyük şehirler için kentleşme oranı daha da arttı ve bu şehirler, masum karakteri değişen ve artık mafyanın uğraşı alanı içine giren gecekonducularla ve kaçak yapılarla kuşatıldı; hatta kuşatılmaktan da öte, fethedildi. Sağdan soldan her partiden politikacılar bu oluşumda ödün üstüne ödün verdiler. Gecekondu ve kaçığı, elaltından teşvik ettiler, yasalar çıkararak affettiler. Böylesine bir himaye olmasaydı, Sultanbeyli gibi bir kent azmanı kaçak olarak nasıl kurulabilirdi? Kentleşme ve gecekondulaşma bütün hızıyla sürüyor. Konut açığı milyonlar, yıllık konut gereksinimesiyüz binlerle ifade edilirken mimarlar, mühendisler yine işsiz (Resim 3.1.2.). Proje, malzeme, teknoloji standartları hala yok. Hala geri yapım teknikleri egemen. mimarlık ve mühendislik okullarının sayıları artarken, bilimsel düzeyleri düştü". Hasol, 1997.

"Kentleşme olgusu sürüp gittikçe kentlerimiz kasabalaşmaya devam ediyor. İstanbul'un yüzyıllar boyunca birikmiş kültürel ve ekonomik varlığı kentin sağlıklı bir şekilde büyümesine ne yazık ki yetmedi. Kentleşme ile birlikte, İstanbul'a gelenler kendi kültürel ve ekonomik yapılarını getirdiler ve bu yapı yoğunlaşarak İstanbul'a egemen oldu. Böylece diyebiliriz ki, bugün İstanbul bir büyük kent, bir metropol değil, olsa olsa devasa bir kasabadır" (Resim 3.1.3. ve Ek 3.1.1.)*, Hasol, 1997.

"Edirne'den Erzurum'a Mersin'den Samsun'a kadar aynı çirkin yüz sırtıyor. Ne iklim dinliyor, ne kara, ne de deniz. Gelecek kuşaklara kalacak utancı taşıyacak olan yalnız mimarlar, şehirciler değil, başta politikacılar olmak üzere, yönetimde bulunan tüm kişiler, tüm aydın geçinenler bu vebalden sıyrılamaz. Geçmiş kuşaklara ve gelecek kuşaklara çok ayıp ettik biz bütün yaşayanlar." Yukarıdaki satırlar, Mimar Aydın Boysan'ın bir gazetesinin (Hürriyet 8.Gün- 19 Eylül 1982) magazin ekindeki yazısından alınmıştır. Boysan, böylece bir gerçeği acı acı dile getirmiştir. (Resim 3.1.4 ve Ek 3.1.2.)*,

* Resim 3.1.3. ve Resim 3.1.4. ektedir.

Resim 3.1.2. Konut Açığı Hızla Büyürken,
Lüks Villalar Yok Satıyor

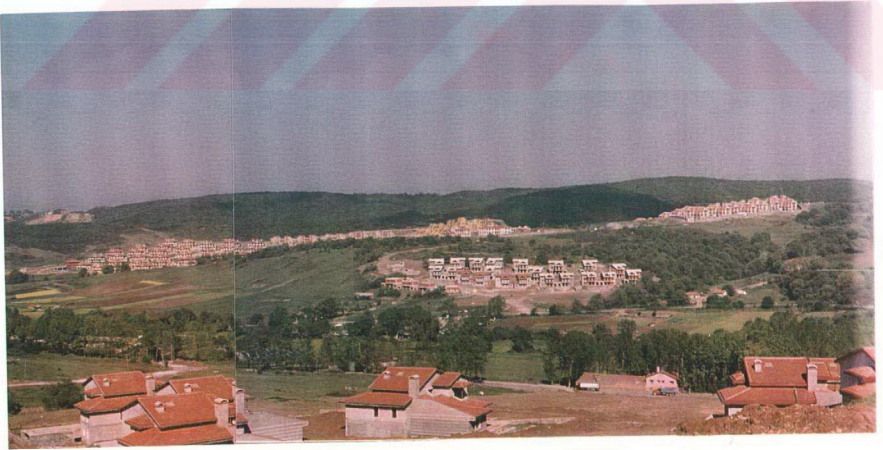
"Hiçbir ülke kent toprağını Türkiye kadar kötü kullanmamıştır. Türkiye'de aşırı kentleşme, kentlerdeki nüfus patlaması, kent topraklarındaki akıl almaz değer artışlarına neden olmuştur (Resim 3.1.5. ve Ek 3.1.3., Ek 3.1.4.). Planlar, 1950'lerden bu yana, çoğu kez politik ya da spekülatif baskıların istediği doğrultuda, kentin karakterini, doğayı, tarihsel dokuyu bozacak şekilde değişikliğe uğrarken bunun adına "imar" denilmiştir. Bir de plan dışı alanlardaki uygulamalar vardır. Gecekondu, hisseli tapuyla parsellenme, plan dışı alanda işgal edilen arazinin satılması ya da dağıtılması ve buralardaki yapılanmada plan dışı uygulamalardır. Özellikle, devletin gücünün zayıfladığı dönemlerde bu tür uygulamalarla kaçak inşaat çok yaygınlaşmıştır. Örneğin, 1970'lerin sonlarında İstanbul'da İmar planı kapsamındaki alanlarda bile Belediye yetkilerinin gözleri önünde, plana aykırı kaçak yapılar mantar gibi üremiştir. Bunlar için getirilen çözüm ise, bunların İmar Affı ile yasallaştırılması olmaktadır". Hasol, 1997.

İstanbul Nazım Planı, 11 Mart 1994 günü Belediye Meclisi'nde onaylanmıştır. "İstanbul'un planlı gelişmesini sağlayacak bir rehber plandır" cümlesi ile sunulan planın arazi kullanım ve ulaşım yatırımları kararlarının uygulanması için gereken yönetsel, hukuksal, ekonomik önlem ve programların bulunmaması, uygulamayı olanaksızlaştıracak yönelişleri oluşturacak ve sonuçta plan, oluşan bu eğilimleri kısıtlama ve kontrol savaşına dönüşecektir. Bu savaş da hep olabildiği gibi, plan oluşturduğu bütün toplumsal güçleri karşısında bulacağı için kaybedilecektir. Uzmanlar Nazım Plan 1994'ü çeşitli yönleriyle tartışmaktadır. Cansever, 1994.

İstanbul'un 1980 'lerden itibaren ağırlaşmaya başlayan sorunları; bir yandan Büyükşehir Belediyeleri yasaının yürürlüğe girişi, İstanbul'un altyapı projelerinin hazırlanması ve bunlar için dış krediler sağlanması, belediye gelirlerinin artırılması, ekonomik faaliyetlerin kent merkezlerinden uzaklaştırılması gibi doğrudan ve dolaylı bir çok önlemlerle çözülmeye çalışılırken, diğer yandan da gecekondu yapımına taviz veren ıslah imar planları uygulaması, plansız tahsis edilen konut alanları, turizm konaklama tesisleri için kent merkezinin tercihi, ulaşımın yeraltına alınmaması, arsa fiyatlarındaki aşırı artışın kontrol edilememesi, kent rantlarının bir gelir kaynağı olarak arzedilmesi, harcamaların aşırı artması dolayısıyla hazırlanan projelerin yatırıma dönüştürülememesi gibi politikalarla çelişen uygulamalar

Resim 3.1.5. Villalara Olan Talebin Artması İle Oluşan Yeni Yerleşim Bölgelerinden Olan Zekeriyaköy

nedeniyle olumlu sonuçlar alınamamıştır. İstanbul'un çözüm bekleyen sorunları hakkında önceki yıllarda yapılan çalışmaların gerekçeleri, 1990'larda ağırlığını artırarak geçerliliğini korumaktadır (Resim 3.1.6).

Diğer taraftan, İstanbul'un kendine özgü topoğrafik ve coğrafi yapısı, lineer gelişme özelliği, ekonomik gücü ve geniş etki alanı ile çevre il ve bölgeleri etkileme özelliği dolayısıyla, **3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Yasası'nın getirdiği merkeziyetçi yönetim yapısına uymamaktadır. Bu yasa, coğrafi şartları çok merkezli olmasını zorlayan uluslararası çapta bir metropole dar gelmektedir.** Yasanın, planlamayı ihmal etmesi ve metropol kavramıyla bağdaşmayan ilçe yönetimine dayalı küçük alt belediyeler oluşturması da İstanbul'u başka büyük kentleri etkilediğinden daha olumsuz etkilemiştir. İstanbul aslında çok merkezli olduğu halde tek merkezli olmaya zorlanan, geniş etki alanı ile karşılıklı etkileşimleri hiç düşünülmemiş, metropoliten alanın tümünü kapsayan dar Büyükşehir Belediyesi sınırlarına hapsedilmiş, yapay ve zorlama bir yerel yönetim ile yönetilmeye çalışılmaktadır.

İstanbul özel bir yasa ile yapısına uygun bir yerel yönetime kavuşturulmalıdır. Bunun için planlama ve planlama-yönetim bütünlüğünü sağlayacak bir model geliştirmesi sağlayacak bir model geliştirilmesi gereklidir. Yücel, 1993.

Amaç ve hedef, İstanbul'un gelecek beş yıl içinde uluslararası kaliteye sahip bir **kültür, iş ve ticaret merkezi** olmasıdır. Yönetim yapısı da, bu ana planlama amacına hizmet edecek nitelikte olmak zorundadır. Bu çerçevede içinde, İstanbul'un ne olmayacağına tespitinde de yarar vardır: İstanbul bir sanayi kenti olmamalıdır. İstanbul'un dünyada pek az kentin boy ölçüşebileceği kültür birikimi ne yazık ki; 1960 'ların sanayileşmeye çalışan Türkiye'sinde anlaşılabilmiş ve İstanbul bir sanayi olmaya feda edilmiştir.

İstanbul, yüzölçümü itibariyle olmasa bile nüfus yoğunluğu ve ulaşım güçlükleri itibariyle yönetilmesi çok güç bir duruma gelmiştir. Bu gerçek, gerek il idaresi gerekse belediye başkanlarından kendisini ağırlıklı hissettirmektedir. İstanbul'un bugün belediye sınırları içinde, 12'si Avrupa 8'i Anadolu yakasında olmak üzere toplam **32 ilçesi** bulunmaktadır.

Resim 3.1.6. Tek Tek Oluşan Yapılar ve Uydu Kentler

Metropolitan alanda 33'ü Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde, 31'i Büyükşehir Belediyesi sınırları dışında olmak üzere 64 belediye bulunmaktadır. 64 belediyenin 46'sı Avrupa, 18'i Anadolu yakasındadır. Bu derece bölünmüş ve parçalanmış bir yapı içinde İstanbul kentinde siyasi ve idari bütünlüğü sağlamak mümkün değildir. İstanbul için doğal bölünmesini esas alan, insan yapısı bölünmeyi en aza indiren ve her bölümün kendi içindeki bütünlüğünü koruyan bir yerel yönetim modeli geliştirilmesi şarttır. İl'in bütün halinde ve koordinasyonu sağlayacak bir il idaresi gerekli görülmektedir.

Nazım Plan Çalışması kapsamında Belediye bünyesinde ise Özel İhtisas Grubu çalışmaları paralelinde, Metropolitan Alan Bütününe yönelik envanter çalışmaları yapılmıştır. Daha önceki dönemde planlama grubunun ortaya koyduğu veri tabanı incelenmiş ve eksik görülen konuların tekrar araştırılması için 7 çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu gruplar;

1. Sanayi Sektörü
2. İskan Sektörü
3. Ticaret ve Hizmetler Sektörü
4. Turizm ve Tarihi Çevre Sektörü
5. Ulaşım ve Altyapı Sektörü
6. Sosyal Doku Sektörü
7. Doğal Yapı, Yeşil Alan ve Rekreasyon Sektörü

Daha sonraki aşamalar da, Ekonomik Sosyal Araştırmalar, Kentsel Hizmetler ve Mukayeseli Şehircilik Araştırma olmak üzere 3 ayrı sektör daha oluşturulmuştur. Böylece toplam 10 sektör kapsamında yapılan araştırmalarla, oluşturulan veri tabanları ve bu çalışmalarla ortaya çıkan sentez sonucunda, her bir sektörde 2010 yılını esas alan 1/200.000 ölçekli senaryolar üretilmiştir. Bu senaryolar kısaca aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

- * Doğu ve batı yakalarında dengeli bir gelişim öngören senaryo,
- * Batı ağırlıklı gelişimi öngören senaryo,
- * Doğal yapının korunmasını öngören senaryo,
- * Tarihi ve kültürel çevreyi korunmayı öngören senaryo,

- * Sanayinin gelişimi ve kirlenici sanayinin desantralizasyonu senaryosu,
- * Altyapı yatırımlarının olmaması ve göçün devam etmesi halindeki felaket senaryosu, vb.

Bu senaryolar kapsamında çıkartılan amaç ve hedefler doğrultusunda 1/100.000 ölçekli alternatif plan üretilmiştir. Sonuç olarak optimum çözüm önerilerinin yer aldığı 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Planı hazırlanmıştır. Yücel, 1993.

Sonuç olarak; 2010 yılına kadar İstanbul'un evrensel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel, doğal özdeğerlerine sahip çıkılarak, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bir dünya kenti statüsü kazandırmak üzere ülke ve bölge kalkınmasıyla uyumlu, büyüme ve gelişme doğrultusunda dünya metropoller kademelenmesi içinde hakettiği yerini alarak, dünya ve bölge ülkelerinin Ortadoğu, Balkanlar ve İslam Ülkelerinin ekonomik yapılarıyla bütünleşen, bölgesel fırsatları iyi kullanan ve yapılanmada öncü rol üstlenen tarih, bilim, kültür, sanat, siyaset, ticaret ve hizmet ağırlıklı bir metropoliten kent olmasının sağlanması için koruma ve gelişme dengesinin sağlanmasıdır.

3.1.4. Tek Yapının Oluşmasındaki Etkenler

3.1.4.1. Yapım Süreci: (Yapı izin ve denetleme yetkileri)

3.1.4.1.1. Yapıya Başlamadan Önce:

- Başvuru

Bu evrede, belediye ve komşu alan sınırları içinde yapılacak bütün yapılar için, belediyeden, bu sınırlar dışında yapılacak yapılar için ise, valiliklerden izin alınması zorunludur. Yapı ancak, kişi ya da kuruluşların, kendilerine ait tapusu bulunan arsa, arazi ve yerbölümlerinde yapılabilir. Tapusu olmamakla birlikte, ellerinde kamu kurum ve kuruluşlarının verilmiş "tapu tahsis belgesi" ya da "irtifak hakkı belgesi" bulunanlar da, imar planı, yönetmelik, yapı izni ve eklerine uygun olarak yapı yapmak hakkına sahiptir.

Yapı izni almak için, belediye ya da valiliğe yapı sahipleri bir dilekçe ile başvururlar. Dilekçeye, tapu ya da tapu yerine geçebilecek belgenin yanı sıra, mimari proje, statik proje, elektrik ve tesisat projeleri, resim ve hesapları, röperli, yoksa ebadlı krokiler de eklenir. İlgili yönetmelik, mimari projeye, yapının 1/500 ölçekli genel durum planının ve yapının büyüklüğüne göre de, 1/50 veya 1/100 ölçekli temel, bodrum ve kat planlarının, iki tam kesitinin ve önyüz resimlerinin de eklenmesini istemektedir. Öte yandan, statik projeye eklenecek belgeler arasında da, çelik karkas yapılarda çelik yapı hesabının, betonarme yapılarda betonarme hesabının ve çeşitli büyüklükteki resimlerin, asma katlı yapılarda çatı hesabıyla projenin ve belediye gerekli gördüğü takdirde de, tesisat planı, proje resim ve hesapları sayılmaktadır.

Bunların yanı sıra, yapı izni için yapılan başvuruda, arsanın yeri, tapu kaydı, pafta, ada ve yerbölüm numaraları, alanı, ve eğer varsa üzerindeki yapılar gösterilecektir. Ayrıca, yapılacak yapının cinsinin, kat sayısının, yapı ve yapım alanlarının, ne amaçla kullanılacağını ve yapı sahibinin kim olduğunun da gösterilmesi gerekir. Projeleri düzenleyen, yapının fenni sorumluluğunu üstlenecek olan ve gözetim hizmetlerini yapacak olanlarla ilgili bilgilere de başvuruda yer verilmesi gerekir. Yönetmelik gerek mimari, gerekse öteki projelerin belediyeye 4'er takım olarak verilmesini istemektedir. Yapının atık ve artık su çıkışlarının pis su sistemine bağlantısı ile ilgili projenin belediyenin ilgili dairesinin onayından geçirilmesi zorunludur. Keleş, 1993.

Yapılması için belediyeden yapı izni alınmış yapılarda herhangi bir değişiklik yapılması gerektiğinde, bunun için de belediyeden yeniden yapı izni alınması gerekir. Yasaya göre, bu gibi durumlarda, bağımsız bölümlerin brüt alanı artmıyor ve nitelik değiştirmiyorsa, yapı izni, hiçbir vergi, resim ve harca konu olmaz. Değişiklik bir yapının tümünü ilgilendiriyorsa, mimari projenin yeniden düzenlenmesi gereklidir. Bir ya da birkaç katı ilgilendiren bir değişiklik söz konusu ise, sadece değişiklik yapılması istenen katların planı belediyeye verilir. Bir katın yalnız belirli bir bölümünde değişiklik yapılması isteniyor ise, belediyeye yalnız bu kesimin değişiklik planının verilmesiyle yetilenebilir. Proje üzerinde yapılması olanaklı olan durumlarda ayrıca değişiklik projesi istenmez.

Yapılacak esaslı onarım ve değişiklikler yapı izni alınmasına bağlı olduğu halde, basit onarım ve değişikliklerde yapı izni alınmaz. Bunlara, bahçe düzenlemeleri, korkuluk, paratoner, pergola v.b. ile küçük ve basit kümesler, bölme duvarı, duvar kaplaması, baca ve saçak gibi yapı elemanları dahildir. İskele kurulmasını gerektiren yapılar için belediyeye yazı ile başvurulması gerekmektedir.

Kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılacak ve yaptırılacak yapılar, yapı izni yönünden ayrıksın kurallara bağlı tutulmuştur. Bu tür yapılara, imar planlarında o amaca ayrılmış olmak, plan ve yasalara aykırı olmamak üzere, mimari, statik, tesisat ve her türlü fenni sorumluluğun ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca üstlenilmesi ve iyeliğin belgelenmesi koşuluyla, avan projeye göre yapı izni verilir.

Devletin güvenliği ile silahlı güçlerin hareket ve savunma yönünden gizlilik taşıyan yapılara, belediyeden alınan imar durumuna, önyüz çizgisi, yerbölüm derinliği ve toplam yapım alanı ölçülerine uyularak, projelerinin kurumlarınca onaylandığı, statik ve tesisat sorumluluğun kurumlarına ait olduğunun ilgili belediye ve valiliğe bildirilmesi durumunda yukarıda sözü edilen belgeler aranmadan yapı izni verilir.

- Yapı İzni

Yapı izni, en genel anlamıyla, yapı yapmak isteğinde olan bireylerle kamu kuruluşlarının yapıya başlayabilmeleri için ilgili kuruluşlardan almak zorunda oldukları onaylı belgedir. İmar yasasında sık sık sözü edilen iznin ekleri (ruhsatiye ekleri) terimi ise, yapı izniyle birlikte onaylanan mimari, statik ve tesisat plan, proje, resim ve hesaplarını anlatır.

Belediyeler veya valilikler, normal koşullarda, başvuru tarihinden itibaren 30 gün içinde yapı iznini vermek zorundadırlar. Başvuru eksik ya da yanlış olduğu takdirde, başvuru tarihinden itibaren 15 gün içinde, başvuru sahibine eksik ve yanlışları yazı ile bildirilir. Bunlar giderildikten sonra yapılacak başvurunun üzerinden 15 gün geçmeden, yapı izninin verilmesi gerekir.

Yapı izni alındıktan sonra, yapıya başlama süresi iznin tarihinden itibaren iki yıldır. Bu süre içinde yapıya başlanmadığı ya da yapıya başlandığı halde, her ne nedenle olursa olsun, başlama süresiyle birlikte 5 yıl içinde bitirilemediği takdirde verilen yapı izni geçersiz sayılır. Bu durumda yeniden yapı izni alınması gerekir.

İmar Yasası'nın 23. maddesi, daha öncede belirtildiği gibi, imar planları sınırları içinde olamkal birlikte, plandakentin gelecekteki gelişmesine ayrılmış alanlarda (gelişme alanlarında) yapı izni verilebilmesini,

a) Yerbölümlenme planlarının belediye encümeni ya da il yönetim kurulunca onaylanmış bulunmasına,

b) Yollarının, pis su ve içme suyu ağlarının, kısaca teknik altyapısının bitirilmiş olması koşuluna bağlanmıştır.

Bununla birlikte, teknik altyapı bedelinin bir bölümünü (dörtte bir) peşin ödeyip, geri kalanını da, 6 ay içinde ödemeyi yüklenenlere de yapı izni verilebilmektedir.

Ayrıca, toplu konut alanlarında, ilgili yönetimin izniyle ilgili kişi ve kurumlarca tümünün yapımı bitirilen teknik altyapının her iki yanındaki öteki yer bölüm sahiplerinden, kendi yerbölümlerine düşen bedel alınmadıkça, kendilerine yapı izni verilemeyeceği yasada açıkça belirtilmiştir. Bu alanlarda altyapı tesisleri belediyelerce onaylanmış projesi uyarınca ilgililerce yapıldığı takdirde, belediyelerce altyapı hizmetleri nedeniyle hiçbir bedel alınmaz. Görüldüğü gibi, yasa yapıcı, kentlerin gelişme alanlarındaki yapılaşmalarda, yurttaşın altyapı hizmetlerinden yoksun kalmamasını sağlamaya özen göstermekle ve bu hizmetlerinin bedelinin de yine onlara yüklenmesini istemektedir.

Belediyeler, yapı iznini vermeden, izin başvurusunu, imar planı, imar yasaları, tüzük ve yönetmelikler açısından olduğu kadar, yerel yönetimlerle ilgili, halkın sağlık, esenlik ve güvenliğini ilgilendiren öteki yasal kurallar açısından incelerler. Bölgeleme, yerbölümlerinin denetlenmesi, Genel Sağlık Koruma Yasası, toplumsal konut ölçümleri, sivil savunma kuralları, bunlar arasında sayılabilir. Keleş, 1993.

3.1.4.1.2. Yapım Süreci İçinde:

Yapı yapmanın sürmekte olduğu evrede, izin ve denetleme yönünden iki önemli konu üzerinde durulmalıdır. Birincisi; yapı yerine ilişkin önlemler, ikincisi; izinsiz yapılara karşı uygulanacak kurallardır.

- Yapı Yeri

Eski İmar Yasası'nda, yapı yerine ilişkin ayrıntılı hükümler bulunmaktaydı. Bu hükümlere, yapı sahibinin, yapısını sürdürmekte olduğu sırada, yurttaşların güvenliğini tehlikeye sokacak etkinliklerde bulunmaktan kaçınması sağlanmak isteniyor ve yapı etkinliğinin kentin işlevlerini ve geliş geçişi aksatması önlenmeye çalışılıyordu. Bugün uygulanmakta olan İmar Yasası ise, sadece yapı izni belgesi ile eklerinin yapı yerinde (şantiyede) bulundurulması gerektiğini belirtmekle yetinmektedir (madde 29).

Ayrıca 34. maddede de, yapım ve onarımın devamı süresince, yolun ve yaya kaldırımlarının kamuya ve komşulara ait yerlerin işgal edilmemesi ve buralardaki yeraltı ve yerüstü tahrip edilmemesi, taşıt ve yayaların gidiş ve gelişinin zorlaştırılmaması, yapı yol sınırlarına üç metre ve daha az uzaklıkta yapıldığı takdirde, her türlü tehlikeyi önleyecek biçimde yapı önünün tahta perde ile ya da daha uygun malzeme ile kapatılması ve geceleri aydınlatılmasını zorunlu saymaktadır.

Yapı, yol kenarına yapıldığı takdirde ilgili yönetimin uygun göreceği durumlarda yaya kaldırımlarının bir bölümünün işgaline, yayalar için uygun geçiş sağlamak ve gerekli önlemleri almak koşuluyla izin verilebilecektir. Bu durumlarda yapı sahibi ya da yapıyı yapma işini üzerine almış olanlar gelip geçenlere zarar vermeyecek ve tehlikeleri önleyecek önlemleri almak zorundadırlar.

- İzinsiz Yapılar ve İzin - Eklerine Aykırı Yapılar

İmar Yasası'nın, yapı için izin almayı gerektiren hükümlerin etkili olabilmesi, bunların ancak, kimi yaptırımlar altında uygulanabilmelerine bağlıdır. Bu yaptırımların bir bölümü,

izin alınmadan yapılan yapılarla, bir bölümü de izin alındığı halde sonradan izin belgesine ve eklerine aykırı olarak sürdürülen yapı etkinlikleriyle ilgilidir.

Bu yapılara karşı uygulanacak yaptırımlar da yöntem, izin alınmadan yapılmış yapılarda olduğu gibidir. Durumun saptanması üzerine, yapım durdurulur ve yapı mühürlenir. Durdurma tutanağı yapı yerine asıldığı gibi, muhtara da bir kopyası verilir. Tutanağın yapı yerine asılması, yapı sahibine duyurulmuş olduğu anlamına gelir. Bu tarihten itibaren bir ay içinde izin belgesine aykırılık giderildiği takdirde, yapı sahibi mührün kaldırılmasını belediyeden ister. Aykırılık giderilmiş olmadığı takdirde ise, belediye encümeni ya da il yönetim kurulu kararıyla yıktırılır. Yıktırma giderleri yapı sahibinden alınır.

- İzin Alınmadan Başlanan Yapılar

İzin alınmadan başlanan yapılarda, durumun ilgili yönetimce, yani belediye ya da valilikçe doğrudan ya da fenni sorumlusunca saptanması üzerine, ihbar edilmesi ya da bir başka yoldan öğrenilmesi sonucunda, belediye ya da valilik yapının o andaki durumunu belirler ve yapıyı mühürleyerek yapımı durdurur. Durdurma işlemi, durumu saptayan tutamağın yapı yerine asılmasıyla yapının sahibine duyurulmuş olur. Yazının bir kopyası da muhtara bırakılır. Bu tarihten itibaren en çok bir ay içinde yapı sahibi, belediye ya da yerine göre valilikten yapı izin belgesini alarak mührün kaldırılmasını isteyebilir. Yasa'nın ceza hükümlerini içeren 42. maddesi, izin almadan yapı yapanlara para cezası verilebileceğini göstermektedir. Süresi içinde izin belgesi alınmayan yapılar, belediye encümeni ya da il yönetim kurulu kararıyla, belediye ve valilikçe yıktırılır ve yıkım giderleri yapı sahibinden alınır. Yapı izni alındığı takdirde ise, mühür kaldırılır ve yapının devamına izin verilir.

- Fen Adamlarının Sorumluluğu

Her yapının, teknik yönden belediyeye karşı bir sorumlusunun bulunması, halkın sağlık, esenlik ve güvenliği açısından yaşamsal önem taşır. Bu nedenle, İmar Yasası, yapım süresi boyunca, yapının bir fen adamının sürekli gözetim ve denetimi altında bulundurulmasını şart koşmuştur. Bu hükmün önemi, 1982 yılında Diyarbakır'da Hicret Apartman'ının çökmesi ve 100'e yakın yurttaşın yaşamını yitirmesi olayında açıkça ortaya çıkmıştır. Adı geçen yapının,

hem izin belgesi olmaksızın yapıldığı, hem de fenni sorumluluğunun yetkili fen adalarınca üstlenilmediği anlaşılmıştır.

İmar Yasası'nın 38. maddesine göre, yapıların, mimari, statik ve her türlü plan, proje, resim ve hesaplarının hazırlanması ve bunların uygulanmasıyla ilgili fenni sorumluluğu, uzmanlık konularına ve ilgili yasalarına göre mühendisler ve mimarlar üstlenebilirler. 1989'da çıkarılan 3542 sayılı yasa ile "Fen Adamı" kavramı genişletilmiş; yapı, elektrik tesisatı, sıhhi tesisat ve ısıtma, makina, harita-kadastro ve benzerleri alanlarda mesleki ve teknik öğrenim veren en az lise dengi okulların mezunları da "Fen Adamı" sayılmıştır. Bir yapının fenni sorumluluğunu üzerine alacak meslek mensupları yapıyı izin belgesi ve eklerine uygun olarak yaptırmaya, izin belgesi ve eklerine aykırı olması durumunda üç iş günü içinde izin veren belediyeye veya valiliklere bildirmek zorundadırlar. Bu durumda, az önce görüldüğü üzere, izin alınmadan ya da izin belgesi ve eklerine aykırı olarak yapılan yapılarla ilgili kurallar uygulanır.

Yapının fenni üzerine almış bulunan kişi bu görevden çekildiği durumda, üç gün içinde gerekçesi ile birlikte durumu yazılı olarak ilgili yönetime bildirmek zorundadır. Bunu yapmazsa, yasal sorumluluktan kurtulamaz. Fenni sorumlunun herhengi bir nedenle görevi bırakması durumunda, ayrılmasından önceki işlerden dolayı sorumluluğu sürer. Ayrılma ya da ölüm durumunda bir başka meslek mensubu fenni sorumluluğu üstlenmedikçe, yapının devamına izin verilmez. Konunun önemi dolayısıyla, belediye ve komşu alan sınırları içinde yapı etkinlikleri yapan yüklenicilerin sicillerinin belediyelerce bu sınırlar dışında özel yapım işiyle uğraşanların sicillerinin ise, valiliklerce tutulmasını yasa gerekli görmektedir. Keleş, 1993.

3.1.4.1.3. Yapının Bitiminden Sonra (Kullanma İzni)

Halk arasında iskan raporu diye bilinen yapı kullanma izni, bir yapının yapımının bitirilmiş olduğunun yasal kanıtıdır. Bir başka deyişle, yasa bir yapının bittiği tarihi, kullanma izninin verildiği tarih olarak tanımlanmıştır. Bunun uygulamadaki önemi, izin belgesine ve eklerine

uygun olarak tamamlanarak, kent hizmetlerinden yararlanmaya hak kazanmayan yapılarda oturmaya izin verilmemesidir.

İmar Yasası'na göre (madde 30), yapı tümüyle bittiği takdirde, tümünün, kısmen kullanılması olanaklı bölümleri bitirildiği takdirde bu bölümlerinin kullanılabilmesi için belediyeden izin alınması zorunludur. Bunun için, yapısı tamamlanan kişi, belediyeye yazılı olarak başvurur. Bunun üzerine, yapı fen ve sağlık görevlilerince incelenir; yapı izin belgesine ve eklerine uygun olduğu, kullanılmasında fen ve sağlık yönünden bir sakınca görülmediği durumunda, kullanılmasına izin verilir.

Belediyeler, yapı sahiplerinin kullanma izni için başvurularını 30 gün içinde sonuçlandırmak zorundadırlar. Belediyeden bu süre içinde yanıt alamayanlar, yapının tümünün ya da biten bölümünün kullanılması için izin almış sayılırlar. Bununla birlikte, belediyenin süresi içinde başvurulara yanıt vermemesi nedeniyle, kullanma izni alınmış sayılan yapıların sahiplerinin, yasaya, izin belgesine ve eklerine aykırı hareket etmiş olmaktan dolayı sorumlulukları ortadan kaldıramaz.

Yapı tümüyle ya da kısmen, izin alınmaksızın ya da izin belgesine ve eklerine aykırı olarak bitirmiş ise, izinsiz ya da izine aykırı yapılara ilişkin olarak yukarıda özetlenen kurallara uygunluk sağlanmadıkça, sahiplerine kullanma izni verilmez. Ancak izin belgesine ve eklerine aykırı olarak yapılan yapılarda, aykırılığın, olduğu gibi ya da giderilmesi sırasında yapının öteki bölümlerine zarar vermeyeceği ve kullanılmasına da engel olmayacağı saptanırsa, yapının izin belgesi ve eklerine uygun olarak tamamlanan ve bağımsız bir daire ve işyeri olarak kullanılması olanaklı bulunan kısımlarına kullanma izni verilir. Bu bölümlere kullanma izni vermeye, belediye encümeni yetkilidir.

Yapı sahipleri, kullanma izni verilebilmesi için, belediye yetkililerinin yapıyı gezmesine olanak tanımazsa, belediyenin başvurusu üzerine Sulh Hukuk Yargıcının izniyle ve kolluk güçlerinin yardımıyla yapıya girilir. İnceleme sonucunda kullanma izni verilmezse, belediyece yeniden Sulh Hukuk Yargıçlığına başvurularak yapı boşaltılır ve raporun gereği yerine getirilir.

Kullanma izini almanın en önemli tüzel sonucu, yapıda yaşayacak olanların belediye hizmet ve tesislerinden yararlanabilmeleridir. Yasaya göre, kullanma izni verilmeyen ya da alınmayan yapılar, izin alınmıncaya değin, elektrik, su ve kanalizasyon hizmetlerinden ve tesislerinden yararlanamazlar. Bu hizmetlerin yapılamaması, mal sahiplerinin yasal yükümlülüklerinden kurtarmaktadır. Kullanma izni alınan bağımsız bölümler, bu hizmetlerden yararlandırılır.

3.1.4.1.4. Cezalandırma Yetkileri

1580 sayılı Belediye Yasası'nın 19. maddesi, belediyelere, belde halkının sağlık, esenlik ve gönencini sağlamak, kentin düzenini bozulmaktan korumak için buyruklar vermek, yasalar koymak, bunları uygulamak ve aykırı davranışları olanları cezalandırmak gibi gene l bir yetki vermiştir. Bunun dışında, imar ve planlama işleriyle ilgili yasaların birer yaptırımı olarak öngörölmüş para cezaları yer almıştır.

İmar Yasası gibi, özel imar yasalalarında da türlü ceza hükümlerinin yer aldığı görölmektedir. 2805 sayılı İmar Affı Yasası ile 2960 sayılı Boğaziçi Yasası, bunlara örnek olarak gösterilebilir. Özellikle birinci yasa, imar yasalarına aykırılıkların biçimine ve türüne bağılı olarak, para cezalarının belli katsayılarla çarpılarak artırılmasını öngörmüştü (Md. 21).

Boğaziçi Yasası'nda ise, Boğaziçi alanında, yasaya aykırı yapılaşmaya yol açanları, fenni sorumluları ve yüklenicileri para cezalarına çarptırmaktadır. Bu tür etkinliklere izin verenlerin, yasadaki görevlerini yapmayan ve kötüye kullananlarında da 1-3 yıl hapis cezasıyla cezalandırılmalarını öngörmüştür (Md.18). Keleş, 1993.

Sonuç olarak; nüfusumuz hızla artmakta ve köylerden kentlere, komşu ölkelerden ölkemize büyük göç olayları yaşanmaktadır. Bu olaylar, kentlerimizi tehdit etmekte ve sağlıksız gelişmesine neden olmaktadır. Çare yürürlükte olan 3194 sayılı İmar Yasası'nın uygulamasına süreklilik kazandırmaktadır. Bugüne kadar yapılan uygulamalar göstermiştir ki, yürürlükte olan yasanın aksayan ve eksik yönleri vardır. % 35'e varan DOP'un

düzenlemeye giren kadastral parsellerden eşit miktarda alınması, plan hazırlayıcı, uygulayıcı ve vatandaş arasındaki diyalog kopukluğu ile yasayı uygulayıcı belediye veya valiliklerin uygulama için yeterli maddi olanaklara sahip olmamaları buna örnek gösterilebilir. Eşdeğer esasının getirilmesi, planın hazırlık ve uygulama aşamalarında vatandaşla diyalogun kurulması, imar planının yapımı ve uygulaması için devletin maddi desteğinin sağlanması veya fon kurulması, plan ve uygulama çalışmalarına süreklilik getirecektir.

3.2. MALSABİBİ / İŞVEREN

İş yaptıran kişi, malsahibi / işveren / müşteri olarak adlandırılır. İnşaat sözleşmeleri kapsamında; işle ilgili harcamaları yapmakla yükümlü olan, inşaatın gerçekleştirme süresini belirleyen ve projeye ilgili tüm konularda karar verme yetkisine sahip olan kişi veya kuruluş olarak tanımlanabilir. İnşaat girişimlerinde genel bir ayrım ile kamu ve özel gibi iki farklı işveren kesimi faaliyet gösterir. İşverenin kamu veya özel sektöre ait olması herbirinin proje maliyeti, süresi ve kalitesi açısından farklı beklentilerinin olmasına sebep olacak ve sözleşmenin kurgusunu değiştirecektir.

"Yapı elde etmenin temel koşullarından biri de iyi bir malsahibidir. En azaltılmış şekliyle malsahibi-mimar-müteahhit arasındaki ilişkiler Bermuda Şeytan Üçgenine benzer, bunlardan birinin aksaması herşeyi bozar. Malsahibinin sözkonusu yapıyı yapabileceğine inandıktan sonraki bölüm, projeyi ne kadar zamanda ve kaçta yapacağınıza gelmektedir, süre her zaman uzun ve fiyat her zaman pahalı olur. Kuşkusuz yapı görünmeye başladıktan sonra bilinmez güçler tarafından önerilen değişiklikler düzenlenebilir, genellikle işler yolunda gidecektir. Mimar, projesine gereken önemi vermiyorsa, başkaları hiç vermeyecektir. Başlangıçta yapılan iş programı ve keşifler başarılı ise çıkan "iş" bir felaket haline gelmez. Malsahibi, doğrudan kendisi ya da adına hareket edebilen tam yetkili bir temsilciyle mutlaka işin içinde olmalıdır. Anlatılmaya çalışılanlar iyi bir sonucun asgari koşullarıdır." Sayın, 1996.

Mimarlık ürünü; malsahibi / işveren, yüklenici / inşaatçı, eleştirmen, eğitimci, v.b. çeşitli girdilerle gerçekleşmektedir. Ancak bunların içinde en önemlisi malsahibidir. Malsahibi / İşveren, kamu, özel sektör, kurumlaşmış özel kimlikler olabilir, hepsi niteliği itibarıyla girişimcidir, yapı yapma iradesi onlarda başlamaktadır. Gerekli olan ortamı onlar hazırlar, arsayı ve kapitali bulurlar, mimarı onlar seçer. Tekeli, 1996. Mimarla işveren arasındaki ilişki, doğrudan bir kültür ilişkisidir. Ürün, o kültürel alışverişin sağlıklı oranda başarılı olur.

3.2.1. Malsahibi Tipleri

Meslek pratiğinde malsahibi / müşteri; sosyal statüsü ve kurumsal yapısı farklı, değişik amaçları, talepleri ve ihtiyaçları olan özel ya da tüzel kişilik olabilir.

3.2.1.1. Özel Sektör Olarak Malsahibi

Şahıs ya da ticari kuruluş olabilmekte, kar maaçlı yada kullanım amaçlı ihtiyaçlarından dolayı mimarla bağlantı kurabilmektedir. Kamu sektörüne oranla ilişkiler daha az bürokratik ortamda gerçekleştirmektedir.

*** Kişisel Girişimci - Şahıs**

Müşterinin bireysel olarak mimarla ilişki kurduğu müşteri tipidir. Bu tür müşteri genelde barınma amaçlı konut projeleri, iç mekan düzenlemeleri ya da yatırım ve kar amaçlı küçük ölçekli ticari bina tasarımları için mimarla anlaşmaktadır. Müşteri, mimari çoğunlukla tanıdık çevresinden ya da tanıdık tavsiyesi üzerine seçer.

*** Ticari Kuruluş**

Kuruluş amacı ticari faaliyet ve kar esasına dayalı olan işletmelerdir. Büro binaları, sanayii tesisleri müşterilerin mimardan talep ettikleri bina tiplerinin başında gelmektedir. Müşterinin statüsüne, iş yaşamındaki prestijine ve mali gücüne bağlı olarak tasarımların niteliğinde büyük farklılıklar olmaktadır. Kuruluşun büyüklüğüne ve topluma verilmesi istenen mesaja bağlı olarak "prestij binası" istekleri de sözkonusudur. Bu amaçla kuruluş genellikle sınırlı yarışmalar açarak tanınmış yerli veya yabancı mimarların tasarımlarını uygulamaktadır. Bu tip müşteriler kendi bünyelerinde mimar çalıştırdıkları gibi projeleri dışarıdan bir mimara yaptırarak danışmanları aracılığı ile tasarımı denetleme yoluna da gidebilmektedir. Meslek pratiğindeki bu tip müşteriler holdingler, bankalar ve şirketlerdir.

*** Kooperatifler**

Konut açığının sürekli artan nüfusa paralel olarak büyüdüğü bir ortamda kooperatifler inşaat sektörünün vazgeçilmez müşterileri arasında yer almaktadır. Kooperatifin müşteri olarak mimardan beklentileri kooperatifin kuruluş amacına, üyelerinin sosyal statüsüne, bütçesine

göre değişebilmektedir. Niteliği ve kullanım amacı ne olursa olsun, tüm kooperatiflerin ortak talebi; yasal sınırların sonuna kadar zorlandığı, izin verilen inşaat alanının son metrekaresine kadar kullanıldığı mekan çözümleri ve en aza indirgenmiş maliyet olmaktadır.

3.2.1.2. Kamu Sektörü Olarak Malsahibi

Kuruluş amaçları ve çalışma alanları farklı olan bu kurumlar, organizasyonel yapıları ve ihtiyaçlarının çeşitliliğinden dolayı mimar-müşteri ilişkilerinde farklı yaklaşımlar gösterebilmektedir.

*** Devlet Kuruluşları**

Devlet kuruluşlarının bina gereksinimleri Bayındırlık Bakanlığı İnşaat Dairesi'nce yapılan projelerin uygulanması ile karşılanabildiği gibi ihale ya da yarışma yoluyla elde edilen projelerin uygulanmasıyla da karşılanabilmektedir.

*** Belediyeler**

Belediyeler, sınırları içinde yapılan inşaatların yürürlükteki yasalara ve yönetmeliklere uygunluğunu denetleyen, inşaat ve oturma izni veren kurumlar olmalarından dolayı inşaat sektöründe kontrol ve onay mercii konumundadır. Belediyeler ihtiyaç duydukları mimarlık hizmetleri, ilgili olan küçük ölçekli işlerde bünyelerindeki mimar kadrosunun çalışmalarından yararlandıkları gibi işi ihale yöntemi ile elde etme yoluna gitmektedir.

*** Ordu**

Silahlı Kuvvetler teşkilatı içinde ihtiyaç duyulan binaların projeleri genellikle Genelkurmay İnşaat Emlak Dairesi bünyesinde yapılan çalışmalarla elde edilmektedir.

*** Sivil Toplum Örgütleri**

Siyasi partiler, sendikalar, dernekler, vakıflar, dini kuruluşlar, kuruluş amaçları doğrultusunda çalışmalarını sürdürebilmek için gereksinme duydukları mekanlardan dolayı inşaat sektörünün müşterisi olmaktadır. Bu örgütler çalışma amaçları doğrultusunda

genellikle eğitim, ibadet, sağlık ve yönetim binaları yaptırmak için mimarla bağlantı kurarlar. Ayhan, 1996.

3.2.2. Malsahinin Hakları ve Sorumlulukları

Malsahinin hakları ve sorumlulukları ile ilgili maddeler aşağıda belirtilmiştir:

* Malsahibi, mimardan İmar Kanunu, imar planı kararları, imar yönetmelikleri ile diğer yasa, yönetmelik ve kararnamelere aykırı iş ve işlem yapmasını isteyemez. Mimarlar Odası'nın koyduğu mesleki uygulama kurallarına aykırı davranışlarda bulunmasını isteyemez, mimarlık hizmetlerinin Oda'nın mesleki denetimine sunulmasını engelleyemez (Md. 1.2.1.).

* Malsahibi, mimarla yapmış olduğu "Mimarlık Hizmetleri Sözleşmesi"nin uygulanmasından üçüncü şahıslara karşı sorumludur. Malsahibi üçüncü şahıslara karşı kendisi ve mimarın hak ve menfaatlerini korumak ve onların şikayetlerine cevap vermek zorundadır. Mimarın onayı olmadan sözleşme kapsamındaki mimarlık hizmetlerini de bir başkasına devredemeyeceğini ve yaptıramayacağını kabul eder (Md. 1.2.7.).

* Malsahibi yapılmasını istediği mimarlık hizmetinin sağlanabilmesi için gerekli bilgi ve belgeleri mimara vermek zorundadır. Bu bilgi ve belgelerin eksik olması durumunda mimardan mimardan hizmet bedelini ödemek koşuluyla temini talep edilebilir. Konu ile ilgili olarak başka bir mimar tarafından yapılmış çalışmalar varsa mimar bu durumdan haberdar edilmelidir (Md. 1.2.3.).

* Malsahibi, mimarın "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu"na göre sahip olduğu telif haklarına uymak zorundadır (Md. 1.2.6.).

* Malsahibi, çalışmaların her aşamasında tüm masrafları kendine ait olmak üzere, tayin edeceği kişi veya kontrol bürosu aracılığı ile mimarın çalışmalarını kontrol etme hakkına sahiptir (Md. 1.2.8.).

* Malsahibi, 4077 sayılı "Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun"la belirlenmiş hakları çerçevesinde mimardan hizmetlerindeki ayıplarını düzeltmesini, aybın neden olduğu değer kaybının bedelden indirimini, ücretsiz olarak hizmetin yeniden yerine getirilmesini talep eder.

3.2.2.1. Malsahibinin Projede Bulunmak İsteddiği Katılım Miktarı

Malsahibi projelerine katılımda bulunmak ve devamlı bilgilendirilmek ihtiyacındadırlar. Proje öncesinde, işverenin projeye katılım biçimi ve miktarının netleşmesi bir zorunluluk olmaktadır. Bu noktada malsahibinin;

- işin takibi, kontrolü ve yönetilmesinde almak istediği görev miktarı,
 - fonksiyonların, özellikle tasarım ve yapım işlerinin koordinasyonu ve bunlar arasındaki haberleşmede yeralma isteği ve miktarı,
 - tasarım sırasında tasarımcılarla bulunmak istediği etkileşim miktarı,
 - her türlü toplantı, ara toplantıda fiilen yer alma istek ve olanağı,
 - tasarım, yüklenici ve alt yüklenici vb. sözleşme taraflarının temin ve seçimindeki yeri,
 - proje hedeflerinin belirlenmesindeki katkısı,
 - sözleşmenin düzenlenmesinde yeralma fikri,
 - malzemelerin teminine katılım miktarı,
- gibi konular açığa kavuşturulmalıdır.

Genel yüklenicilik usulünde, tasarım, yapım, diğer proje elemanları arasında haberleşme ve tüm proje boyunca koordinasyon işverenin karşı karşıya kaldığı düşünülmesi gereken bir durumken; Tasarım+Yapım'da bu iş için minimum işveren katılımı gerekmektedir. Aynı şekilde işverenin tasarım sırasında tasarımcılarla bulunmak istediği etkileşim miktarına farklı usul ve sözleşmeler, farklı derecelerde imkanlar sunmaktadır. Bağımsız bir tasarımcı, yüklenici ve işveren tasarımda tam bir etkileşim ve kontrole sahiptir. Tasarım+yapım ve Yap-İşlet-Devret ve Anahtar Teslim gibi tasarımın dahil olduğu sözleşmelerde işveren detaylı tasarımda daha az kontrole sahiptir.

3.2.2.2. Malsahibinin Proje Amacı

Bir inşaat malsahibinin, her eylemde olduğu gibi, proje ile ilgili belli bir amacı vardır. Bu amacı elde etmek için işveren, inşaat üretim sürecini başlatan "talepte" bulunur. Genel olarak kar elde etmek, sosyal fayda temin etmek, prestij ve politik gibi amaçlardan biri ve birkaçı bir projenin amacı olabilir. (Resim 3.2.1.)

Sosyal fayda sağlama gereğinden kaynaklanan projelerde sosyal ihtiyaçların karşılanmasının zorunluluğu vardır. Özellikle toplumun belirli kesimlerindeki, alım güçleri zayıf ihtiyaç sahiplerinin gereksinimlerini (çoğunlukla konut, dispanser, okul, vb.) karşılamak için işverenler kar amacı gütmeyen, ürünleri ihtiyaçla sahiplerine sunmayı amaç edinmektedir. Bu amaçtaki işverenler yardım kuruluşları, vakıflar, dernekler, vb. yer alır.

Bunun dışında yüklenici firmanın kendi kullanımı ve kar elde etmek amacıyla hem işveren hem de yüklenici olduğu durumlarda malsahibi-yüklenici usulüne başvurulması imkanı büyüktür. İşverenin aynı zamanda yüklenici olmadığı, kar sağlamak amacıyla yapılan diğer projelerde de inşaat ürününün bir an önce değer kazanıp geri dönebilmesi için süreçlerin üstüste binebileceği Tasarım+Yapım usulü, Genel Yüklenicilik biçimleri tercih edilecektir.

Üründe prestijin hedeflendiği inşaatlarda ise, kalite ön plana çıktığı için maliyetin karşılandığı sözleşmelere daha rahat girilebilmektedir. (Resim 3.2.2.ve Resim 3.2.3.)

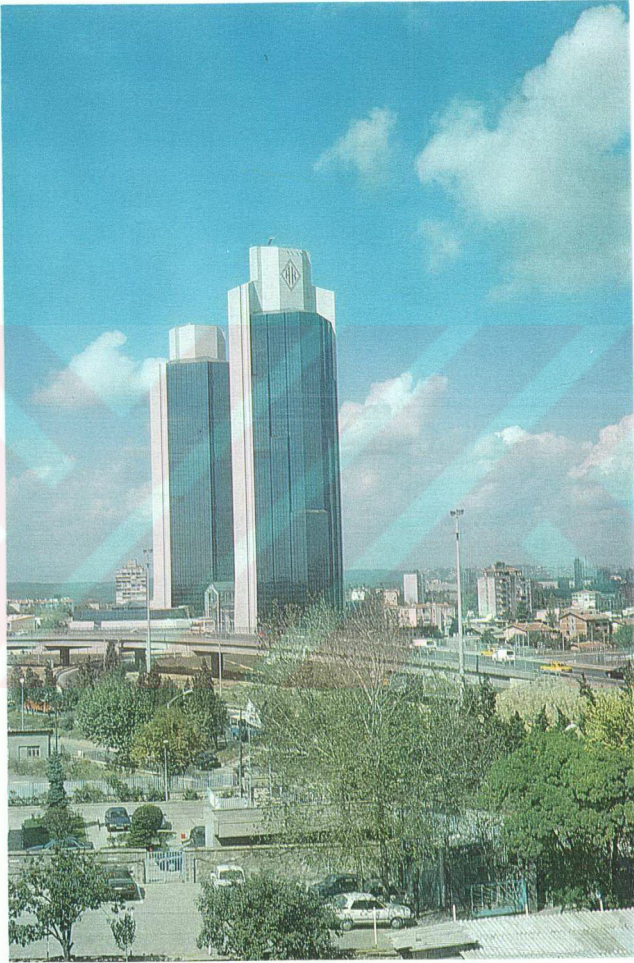
3.2.2.3. Malsahibinin İstek ve Beklentileri

Malsahibinin istek ve beklentileri, proje organizasyonunda yeralan diğer taraflarca karşılanması gereken zorunluluk ve hedeflere dönüşürler. Bir projedeki hedefler detayda çeşitlilik göstermesine rağmen, genelde malsahibi Şekil 3.2.1. 'de görüldüğü gibi üç temel alanla ilgilidir.

Resim 3.2.1. Yatırımın Büyüklüğü ve Süresi

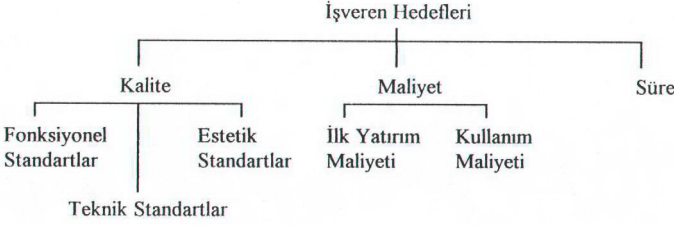

Resim 3.2.2. Prestij Binalarına Örnek Olarak
Sabancı İş Merkezi

resim 3.2.3. Başka Bir Prestij Binası Olarak Garanti Bankası Gn. Md. Binası

Şekil 3.2.1. İşveren Hedefleri, Seslioğlu,1996.

Bir inşaat projesi için tamamlama süresinin olabildiğince erkene alınmasının gerekli sebepler olabilir.

- Acil ihtiyaçlar; ürünü bir an önce kullanma ihtiyacı,
- Yatırılan paranın değerlendirilerek geri dönmesi, yatırımdan önce kar elde etme,
- Enflasyonist ortamda uzun sürede maliyetlerin artması durumu,
- İklim; hava koşullarının uzun süre çalışmaya imkan vermemesi vb.

Projenin işverene maliyetinin birinci derecede önemli olduğu durumlarda elbette işveren, işin en ucuza tamamlanmasına imkan veren usul ve sözleşme biçimini tercih edecektir.

Bitmiş inşaat ürününün sahip olacağı nitelikler işveren daha önemli ise inşaat projelerinde kalite önceliğinden bahsedilebilir.

3.3. MİMAR

3.3.1. Mimari Eğitim

Mimarlık eğitimi; tüm mezunların, teknik sistemler ve gereksinmeler ile sağlık, güvenlik ve ekolojik denge faktörlerinin göz önüne alınmasını da kapsamak üzere, mimari tasarım yapma konusunda yetkinlik kazanmalarını; mimarlığın kültürel, düşünsel, tarihsel, toplumsal, sosyal, ekonomik ve çevresel içeriğini anlayabilmelerini ve mimarın toplumdaki rolü ve sorumluluğunu eleştirel bir bakışla kavramış olmalarını sağlamayı güvence altına almalıdır. Aralarında önemli farklılaşmalar olsa da (yarı zamanlı programlar, iş deneyimi, vs.), mimarlık eğitimi pek çok ülkede geleneksel olarak üniversitelerde 4-6 yıllık tam zamanlı akademik eğitim (bazı ülkelerde, başarı ile tamamlanmasının ardından bir pratik deneyim / yetiştirme / internlik süresi) olarak verilmektedir. UIA, mimarın eğitim süresinin (pratik deneyim / yetiştirme / internlik dışında) 5 yıldan daha kısa süreli olmamasını, pedagojik yaklaşımlarında ve yerel koşullara tepkilerinde çeşitliliğe ve eşdeğerlik konusunda esnekliğe izin verse de, esas olarak akredite edilmiş / onaylanmış / tanınmış bir üniversitede, tam zamanlı olarak ve akredite edilmiş / tanınmış bir mimarlık programı içinde verilmesini savunmaktadır. TMMOB, 1998.

Mimarlık eğitiminin niteliği, süresi, yöntemleri, mimarlığın disiplinlerarası ve yaratıcılık / yetenek gerektiren bir meslek olması nedeniyle sürekli tartışma konusu olmaktadır. Özellikle mimarlık eğitimi içerisinde mesleğin özünü oluşturan tasarım öğretisinin güçlüğü eğitimcileri farklı yöntemler denemeye zorlamakta, süreç ve sonuçlar değerlendirilmekte, en iyiye ulaşabilmek uğruna yoğun çaba harcanmaktadır.

Mimarlık eğitimi, ülkenin çeşitli kentlerindeki, büyük merkezlerindeki ve kırsal alanlarındaki çevre düzenleme gereksinmelerini karşılayacak bir etkinliğe karar verici, planlayıcı, tasarımcı, gerçekleştirci ve denetleyici bilgi ve yeteneklerle donatılmış yaratıcı kişileri yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Mimarlar; uygulamacılar, işverenliği seçenler, memurluğu seçenler, başka dallar seçenler, yaşama koşullarından özverilerde bulunarak ödüllerle ayakta

durmağa çalışanlar, durumlardan yararlananlar, yurt dışına gidenler, biçiminde belirgin kesimlerde iş görmektedir. Aksoy, 1977.

Mimarlık, etkinliği çerçevesinde kimin için (İnsan Bilimleri), nerede (Çevre Bilimleri), ne (Yapı Bilimleri), nasıl (Tasarım Bilimleri) ve ne zaman (Sanat Bilimleri-Tarihsel Boyut) sorunlarına, bilimsel açıklık taşıyan yanıtlar getirmektedir.

Çevreyi değiştirerek yeni olanaklar yaratarak, ortamı insan için daha uygun, daha yüksek düzeyde organizasyonlara hazırlama çabasına getirilen katkılar ve kararların alınmasında büyük bir titizlik ve nesnellığe gerek göstermektedir. Bu nedenle planlama-tasarım-uygulama-denetim olaylarına bilimsel yöntemlerle yeniden dönmenin ve bu süreçlerin gerçeğinin araştırılmasının önemi vurgulanmış olmaktadır. Aksoy, 1977.

3.3.1.1. Mimarların Mesleğe Hazırlanış Esasları:

Okul kavramının bugünkü anlamda oluşmadığı eski dönemlerde mimarlığın da diğer uğraşı dalları gibi "usta-çırak" ilişkileri içinde öğrenildiği varsayılmaktadır. Bu düzende bir usta ve yardımcısı olarak çıraklar vardır. Bu acemi insanlar ustayı taklit ederek mesleğe başlamakta ve öğrenme yetenekleri ölçüsünde yükselmekte, bazen ustayı geride bırakmaktaydı. Endüstri devriminden sonra meslek adamlarına duyulan gereksinimin artmasıyla meslek öğreniminin organize bir şekilde kurumlaşarak okullara geçtiğini görmekteyiz. Usta-çırak döneminde mimaride keskin çizgili yöresel üsluplar vardı. Her kuşak bir öncekini taklitle işe başladığından üsluplar devamlılık gösterirdi. Mimarlık öğretimi şantiyelerden okullara geçince taklit yerine düşünerek yaratma olayının ağırlık kazanmasıyla "öğretim" in yanı sıra eğitim gündeme gelmekte, okul sözcüğü bir kavram, bir felsefe anlamında soyutlaşmaktadır. Ecole des Beaux Arts, Bauhaus, Illinois Institute of Technology v.b. isimler bu anlamda "ecole" oluşturmuş kurumlardır. Giderek mimarlık eğitimi daha da değiştirilerek, her öğrencinin kişisel eğilimi yönünde eğitildiği kurumlara dönüşmüştür. Özer, 1993.

"Günümüzde, üniversiteye giriş ve meslek seçme koşullarının çarpıklığı ile başlayıp, mezuniyet sonrası hemen kayıtlı mimar olma hakkı ile devam eden bir serüven içinde,

mimarlık eğitim programlarının " iyi mimar " yetiştirmedeki etkinliği bu bölümün konusudur. Tasarıma hiç ilgisi ve yeteneği olmadığı halde kendini sekizinci yeteneği olan mimarlık fakültesinde bulan bir öğrenciyi dört yılda dörtörtlülük bir mimar olarak yetiştirebilecek bir eğitim bir program arayışı, sihirli bir değnek arayışından farklı değildir." Erpi, 1996 .

Mimarlık eğitimi ve mimarlık okullarında yapılacak reform, tek başına birşey ifade etmeyecektir. Yapılacak iş, eğitim sistemlerinin temeline inmek ve ilkokuldan başlayarak çocukta bir sanat duyarlılığı geliştirmektir. Mimarlık öğrencilerinin kabulünde, adayların sanat ve teknik yeteneklerini değerlendiren bir eleme sistemi gereklidir. Mimarlık eğitimine girişte, yetenekli adayları bir imtihanla seçebilmek esasında çok güçtür. Daha doğrusu da, adayları kabul etmek ve eğitim sırasında elemeye tabii tutmaktır.

Mimarların mesleğe hazırlanış esasları aşağıdaki hususlar dikkate alınarak geliştirilebilir: Meslek öğrenimi öncesindeki 1. derece ve 2. derece öğretim devrelerinde ilk, orta ve lise öğrenimlerinin yeni bir düzen dahilinde ele alınarak tashihi gerekmektedir.

* Herkese belirli bir mertebede tatbiki zorunlu olan genel kültür öğreniminin özellikle ilk ve orta öğrenim sürelerinde yapılması,

* Lise öğrenimi süresince ise; öğrencinin mesleki yeteneklerini ortaya çıkarıcı ve geliştirici bir öğrenim uygulanmalıdır. Fen bilimleri, sosyal bilimler, kültür ve sanat bilimleri, v.b. meslek dalları ile ilgili öğrenim bölümleri ise eğitimin ilk sınıflarından itibaren verilmelidir. Bu bölümler tesbit edilirken, meslek dalları ile ülkenin gerçek ihtiyaçları gözönünde bulundurulurken bir yönlendirme yapılmalıdır. Her bölümde, gerekli genel kültür derslerinin yanı sıra, o meslek veya bilim bölümünün gerektireceği hazırlayıcı dersler verilmelidir. Bu öğrenim süresince, orta öğrenim yapmış öğrencilerin bölüm seçme hakkı bulunmalı, fakat bölümler içinde öğreticiler öğrenciyi yönlendirici ve teşvik edici rol oynamalıdır. Öğrencilerin, bir bölüme uyum sağlamazlarsa bölüm değiştirme hakkı olmalıdır. Böylelikle lise öğrenimi daha yararlı bir özellik kazanacaktır. Erpi, 1996.

Hızla değişen bir dünyada mimarlığın gelecekteki gelişimi konusunda kaygı duyan biz mimarlar, yapılı çevrenin oluşumunu, kullanılışı, döşenişi, peyzajının düzenlenmesi ve bakımı konusunda etkili olan herşeyin, mimarların yetki alanına girdiğine inanmaktayız. Geleceğin

mimarlarının eğitilmesi işinin, onların hangi kültürel miras ortamında olursa olsun, sürdürülebilir bir gelişme için çalışabilmelerini sağlayacak şekilde iyileştirilmesinden sorumlu olan bizler bilmek isteriz ki; genel olarak, yeni çağ bir çok yerleşim biriminde sosyal ve işlevsel bozulmadan kaynaklanan ve aşılması gereken ciddi ve karmaşık sorunları da beraberinde getirecek ve bu bozulmanın temel özelliklerinin başında toplumsal içerikli projelerden giderek daha fazla dışlanması gelecektir. Bu durum, akademik kuruluşlarda yürütülen araştırma ve projelerin, gerek günümüz gerekse gelecek için yeni çözümler ortaya koyması gereğini temel koşul kılmaktadır.

Mimari yapıların niteliği, bunların çevreleri ile ilişkisi, doğal ve yapılı çevreye olduğu kadar toplu ve tekil kültürel mirasa gösterilen saygı, toplumu ilgilendiren konulardır. Bunun sonucu olarak toplum, mimarların, mekansal planlama, tasarım organizasyonu, yapıların inşa edilmesi ve bunlarla birlikte yapılı mirasın korunması ve zenginleştirilmesi, doğal dengenin sakınılması ve var olan kaynakların akılcı kullanımı bağlamında, bireylerin, sosyal grupların ve toplulukların gereksinmelerini anlayabileceğinden ve bu gereksinmelerin ifadelerini ortaya koyabileceğinden emin olmak istemektedir.

Diğer bir konu da, mimarların farklı ülkeler arasında giderek artan hareketliliği, her diplomanın, sertifikanın ya da benzeri formel eğitim kanıtının karşılıklı olarak tanınması ve onaylanmasını gerekli kılmaktadır.

Mimarlık alanında mesleğin uygulanabilmesi için diploma, sertifika ya da benzeri formel eğitim kanıtlarının karşılıklı olarak tanınmasının kökeninde, bu yeterliliğe sahip kişilerin, bu şartın öngördüğü eğitimi almış olduklarını ve bu düzeyi muhafaza ettiklerini garanti eden nesnel ölçütler bulunması gerekir. Mimarlık okullarında yetiştirilecek olan geleceğin dünyası görüntüsü, aşağıdaki hedefleri içermelidir:

- * Yerleşim yerlerindeki bütün insanlar için, insanlığa yaraşır bir yaşam kalitesi,
- * İnsanların sosyal, kültürel ve estetik gereksinmelerine saygılı bir teknik uygulama,
- * Yapılı çevrenin ekolojik olarak dengeli ve sürdürülebilir gelişimi
- * Herkesin kendi malı ve sorumluluğu olarak görüp değer verdiği bir mimaridir.

3.3.1.2. Eğitim ve Hedefleri

1. Mimari, mantık, duyu ve içgüdü arasındaki bir gerilim alanında yaratıldığından, mimarlık eğitiminin, insanlığın geleneğinde var olan yapı yapma fikrini ifadelendirme, koordine etme ve uygulama yeteneğinin ortaya konması olarak görülmesi gerekmektedir.

2. Mimarlık, beşeri bilimler, sosyal ve fiziksel bilimler, teknoloji ve yaratıcı sanatlar gibi önemli bileşkenlerden oluşan disiplinler arası bir alandır. Mimarlık eğitimi, Üniversitelerde, Politeknik okullarında ve Akademilerde verilmektedir. Formel yeterliliğe yönelik ve meslek adamlarının mimarlık alanında mesleklerini uygulamalarına olanak veren eğitimin, ana eğitim alanı mimarlık olmak üzere, üniversite düzeyinde olması kesin olarak sağlanmalıdır.

3. Ana hedef mimarın farklı talepler arasında ortaya çıkabilecek çelişkileri çözebilen, toplumun ve bireylerin çevresel gereksinmelerine şekil verebilen bir genel meslek adamı olarak şekillendirilmesidir.

4. Mimarlık eğitimi;

* gerek estetik gerekse teknik gereksinimleri karşılayan mimari tasarımlar yapabilme becerisini,

* mimarlık ve ilgili sanat dalları, teknolojiler ve insan bilimlerine ilişkin kuramlar ve bunların tarihleri hakkında yeterli bilgiyi,

* mimari tasarımın kalitesinin etkileyicisi olarak, güzel sanatlar konusunda bilgili olmayı,

* kentsel tasarım, planlama ve planlama sürecinin gerektirdiği beceriler konusunda yeterli bilgiyi,

* insanlar ve yapılar, bu yapılarla çevreleri arasındaki ilişkileri anlayabilmeyi, yapıları ve yapılar arasındaki mekanları, insan-gereksinim ve ölçülerine ilişkilendirme gereğini kavramış olmayı,

* mimarlık mesleği ve mimarın toplumdaki yerini kavramayı ve bunlara, özellikle sosyal faktörleri göz önüne alan tekliflerin hazırlanmasında işlerlik kazandırabilmeyi,

* yapı tasarımı ile bağlantılı olarak strüktür tasarımı, inşaat ve mühendislik sorunlarını kavramış olmayı,

- * iç mekanlarda konfor koşulları yaratabilmek ve iklim koşullarına karşı koruyabilmek için yapıların fiziksel sorunları ve teknolojileri ile işlevleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmayı,
- * yapıların kullanıcılarının taleplerini maliyet öğeleri ve imar kurallarının koyduğu sınırlar içinde karşılamak için gerekli tasarım becerilerine sahip olmayı,
- * tasarım kavramlarını yapılarla dönüştürmek, planları genel planlarla bütünleştirmek için gerekli olan üretim, örgütlenme, yasal düzenlemeler ve işlemler konusunda yeterli bilgiye sahip olmayı, içerir.

5. Mimarlık öğrencilerinin yapılı çevre içinde karar verme süreçlerini oturabilecekleri bir etik çerçeve geliştirebilmeleri için, müşteri taleplerinin ardındaki siyasal ve mali dürtüler ile imar mevzuatında ciddi olarak haberdar kılınmaları gerekir. Genç mimarlar, toplum içinde meslek adamları olarak sorumluluk yüklenme yönünde teşvik edilmelidir.

6. Eğitim programları, gelecekte karşılaşılabilecek bakım masraflarını da göz önüne alan mimari tasarım yaklaşımlarını desteklemeli ve bakım gereksinimi düşük malzeme kullanan geleneksel inşaat yöntemlerinin aksine, bazı çağdaş, deneysel ve geçerrliliği henüz kanıtlanmamış endüstriyel sistemlerin ve malzemelerin, sürekli ve pahalı bakım gerektirdiği unutulmamalıdır.

7. Üçüncü paragrafta sözü edilen bilgi ve becerilerin dengeli bir biçimde kazanılması uzun bir olgunlaşma devresi gerektirmektedir; mimarlık eğitimi süresi hiçbir zaman bir üniversitede ya da buna eş değerli bir kurumda tam zamanlı olarak geçirilecek beş yıl ve buna ek olarak iki yıllık bir büro deneyiminden az olmamalıdır. Akademik çalışmaların tamamlanmasının ardından en az bir yıllık bir süre, mesleğin uygulanmasına ayrılmalıdır.

Yetiştirme süreci, eğitim programının sonunda, esas olarak kazanılan bilgi ve bunun tamamlayıcısı olan becerileri ortaya koymak üzere bir mimari projenin biraysel olarak sunulması ve savunulmasını içeren bir sınavla resmîyet kazanmalıdır. Bu amaçla, jürilerde uygulama yapan mimarlar ile, diğer okullardan öğretim elemanları ve eğer olanak varsa, diğer ülkelerden kişiler bulunmalıdır.

8. Çok çeşitli olan öğretme yararlanabilmek için, öğretim elemanları ve ileri düzeydeki öğrenciler için gerçekleştirilecek değişim programları uygun olacaktır. İdeal olarak, sonuçların karşılaştırılmasına ve eğitim kurumlarının kendilerini değerlendirmelerini olanak sağlamak amacı ile, oluşturulacak bir uluslararası bir ödüller ve sergiler sistemi ile, final projelerinin okullar arasında paylaşılması sağlanmalıdır.

9. **Erken yaşlarda kazanılacak mimari bilinç gerek geleceğin mimarları gerekse yapıların kullanıcıları için önemli olduğundan,** mimarlık ve çevreye ilişkin konular okullarda genel eğitimin bir parçası olarak sunulmalıdır.

10. Mimarlar için sürekli eğitim sistemleri oluşturulmalıdır; mimarlık eğitimi hiç bir zaman kapalı bir süreç olarak görülmemelidir.

Yukarıda dile getirilen hedeflere ulaşabilmek için aşağıdaki hususlar gözönüne alınmalıdır:

1. Eğitim kurumlarının düzenli aralarla öz-değerlendirme yapmalarına ve aynı alandan kişilerin değerlendirmelerine olanak verecek sistemler geliştirilmesi tavsiye edilir. Değerlendirme kurullarında diğer okullardan eğitim elemanları ve uygulama alanından mimarlar da bulunmalıdır.

2. Her eğitim kurumunun öğrenci sayısını eğitim verme kapasitesine göre ayarlaması gerekir. Öğrencilerin seçilme ölçütleri, mimarlık alanında başarı ile yetiştirmenin gerektiği yeteneklerle bağlantılı olacak ve eğitim programına giriş noktasında, okullar tarafından örgütlenecek uygun bir seçme süreci ile uygulanacaktır.

3. Çağdaş kişisel bilgisayar teknolojisi ve uzmanlaşmış yazılımlar, mimarlık eğitiminin her alanında bilgisayar kullanımının öğretilmesini temel koşul kılmaktadır. Mimarlık okullarında yeterli laboratuvar, araştırma için gerekli olanaklar, ileri düzeyde öğrenim, yeni teknolojiler için bilgi ve veri değişimi sağlanmalıdır.

4. Ortak bir anlayışın kazanabilmesi ve mimarlık eğitiminin düzeyinin yükseltilmesi için bilgi, öğretim elemanları ve son sınıflara gelmiş öğrencilerin değişimini sağlamak üzere, dünya çapında bir ağın oluşturulması gerekmektedir.

5. Mimarlığın uygulanması ve öğretilmesi arasında sürekli bir alışveriş teşvik edilmeli ve bu ilişki korunmalıdır.

6. Araştırma, mimarlık eğitimi verenler için temel bir faaliyet olarak görülmelidir. Bu mimarlık araştırmaları akademik disiplinler yanında, proje çalışmaları ve inşaat yöntemleri üzerine de kurgulanmalıdır. Mimarlık alanındaki araştırmaların değerlendirilmesi için özel değerlendirme kurulları oluşturulmalı ve genel araştırma değerlendirme kurullarında mimarlar da bulunmalıdır.

7. Tasarım projesi çalışmaları, kazanılan bilgi ve bunların tamamlayıcısı olan becerilerin bir sentezi olmalıdır.

Doğrudan öğretici / öğrenci diyaloguna dayalı bireysel proje çalışmaları, öğrenme döneminin önemli bir kısmını almalı ve ders programlarının yarısını oluşturmalıdır.

Sonuç olarak, bu şart UIA ve UNESCO 'nun girişimi ile ortaya çıkmış olup, uluslararası veya ulusal düzeyde herhangi bir mimarlık okulu tarafından benimsenmeye uygundur. Bu şart'ın içinde bireysel başarının herkes tarafından paylaşılacağı bir global mimarlık eğitimi ağının yaratılması yönünde kullanılabilir. Ayrıca bu Şart'ın, tüm dünyaya seslenen çağrısı ile, mimarlık eğitiminin çağdaş dünyanın gerekli sosyo - kültürel gerekse mesleki alanda karşımıza aşılması gerekli engeller olarak çıkarttığı ve koruma, geliştirme ve acil eylem güvencesi gerektiren sorunların anlaşılmasında da yardımcı olacaktır,(Nisan 1996).

3.3.1.3. Onay / Tanınma

Belirli bir eğitim programının saptanmış bir başarı standardına uyduğunun onaylaması sürecidir. Amaç, uygun bir eğitim temelini sürekli kılınması ve daha da iyileştirilmesinin

güvence altına alınmasıdır. Bağımsız bir kuruluş tarafından yapılacak olan akreditasyona ilişkin onaylanmış ölçüt ve usuller iyi entegre olmuş ve eşgüdümü sağlanmış mimarlık eğitimi programlarının geliştirilmesinde yardımcı olmaktadır. Deneyimler, standartların, nitelik güvencesi sağlayan iç denetimlere ek olarak, düzenli ve dışarıdan yapılan izlemelerle teşvik edilebildiğini ve aralarında uyum sağlanabildiğini göstermektedir.

Eğitim programları üniversitede dışında uygun bir otorite tarafından (kuruluş) en çok beş yıllık sürelerle akredite edilmeli / onaylanmalı / tanınmalıdır. UIA ilgili yüksek öğrenim kurumları ile işbirliği içinde, mesleğin ilkeli uygulanması ile yönlendirilecek süreçlerle, bir mimarın mesleki eğitiminin içeriğine ilişkin, akademik olarak yapılandırılmış, düşünsel olarak uyumlu performans temelli ve ürün hedefli Standartlar geliştirmelidir.

3.3.1.4. Pratik Deneyim / Yetiştirme

Pratik deneyim / yetiştirme / internlik mimarlık mesleğinin uygulanmasında , mimarlık eğitimi sırasında ve/veya bir meslek diploması alındıktan sonra, ancak kayıt / lisans / sertifika sürecinden önce gelen, yönlendirilmiş ve yapılandırılmış bir faaliyettir.

Kamuoyunun korunması amacıyla, akademik hazırlığın tamamlayıcısı olarak kayıt / lisans / sertifika için bütünleştirilmeleri gerekir. Mimarlık mezunlarından, eşdeğerlik için esneklik sağlanmasına karşın, kayıt / lisans / sertifika sürecinden önce en az iki yıllık kabul edilebilir bir yetiştirme süresini tamamlamış olmaları istenecektir.

Böylelikle, yeni mezunlara çalışma alanlarının açılması, uzun süreli stajların düzenlenmesi ve çalışma şartlarının rasyonelleştirilmesi sağlanacaktır.

Mesleki bilgi ve yeteneğin sergilenmesi; mimar olarak kayıt / lisans / sertifika için başvuran herkesin, ilgili otoriteye kabul edilebilir seviyede mesleki bilgi ve yeteneğe sahip olduğunu göstermesidir. Kamuoyu bir mimarın yetkinliğinden ancak o kişi gerekli eğitimi aldığını ve yetiştirme / pratik deneyim / internlik sürecinden geçtiğini ve mimarlık mesleğinin çok yönlü uygulamasından minimum yetkinliğe sahip olduğunu yazılı bir sınav ve mülakattan geçerek

gösterdikten sonra emin olacaktır. Bu nitelikler sınav ve/veya başka yöntemlerle kanıtlanarak gösterilmelidir.

Bir mimarın kazanılmış yetkinliği uygun kanıtlarla kanıtlamak zorundadır, bu kanıt Üniversite öğrenimi bitiminde (derece sınavı) ya da pratik deneyim / yetiştirme / internlik süreci sonunda en az bir sınavın başarıyla geçilmesini içermelidir. Mesleki uygulama, bilgi ve yeteneğin bir sınav konusu olmayan parçaları diğer uygun kanıtlarla kanıtlanmak zorundadır: yönetim ve iş idaresi, geçerli yasal koşullar, etik ve profesyonellik vb. konuları kapsayan bir sınavla sonuçlandırılmalıdır. TMMOB, 1998.

Mimarlığa ilişkin eğitim programlarında kazandırılması amaçlanan bilgi ve beceriler, "tasarım bilgileri" ve "tasarıma yardımcı bilgiler" olarak ikiye ayrılabilirler. Çevre tasarımıdaki başarı, sentez becerisinin yanısıra sorun ve olanakların yeterince tanınmasına bağlıdır. Bunun içinde mimarın kişiyi ve çevreyi zaman boyutu içerisinde çok iyi tanınması ve gözlemlemesi gerekmektedir. Tasarımı niteleyen etkenlerden birisinin de sentez becerisidir. Tasarımın en önemli koşulu hayal gücüdür. Tasarım olasılıkları ve bunların biçimlenme sınırlarının bilinmesi gereği, yine kişi ve çevrenin tanınmasını gündeme getirmektedir.

Programların uygulanış biçimlerinde, alınan bilgilerin sentezini sağlayan, bu nedenle mimarlık eğitimi için çok gerekli olan atelye çalışmalarına yeterli zaman ayrılmamaktadır. Atelye çalışması olarak yapılması gereken tasarım dersleri, öğrencilerin ödev olarak götördükleri çalışmaların eleştirilmesi biçiminde sürdürülmektedir. Yurtsever, 1992 .

Buradaki çalışma sözcüğü, öğretilmiş bilgilerin sınanması değil öğrencinin edindiği bilgilerin ışığında yaratıcı gücünü kullanarak ortaya koyduğu -bir bakıma kendi kişiliğini sergileyen- tasarım çalışmaları anlamında kullanılmaktadır. Çağdaş eğitim ustayı taklitten uzaklaştırarak özgün yaratılara teşvik yoluna yönlendirir. Bu durumda eğitmen, kendi mimari anlayışına uymayan bir öğrenci ürününü değerlendirirken kendisini duygularından arındırıp nasıl adil olabileceği sorunu gündeme gelmektedir. Bunun ülkemizde yaygınlık kazanmaya başlayan bir yolu jüri ile değerlendirme sistemidir. Hoca öğrencilerinin çalışmalarını belli bir düzeye getirdikten sonra bir jüri oluşturarak eleştiriye açar. Burada jürinin iki fonksiyonu vardır:

1. O güne kadar hocanın eleştirileri doğrultusunda projesini geliştiren öğrenci farklı görüşlere açılır, konuya daha geniş açıdan bakma olanağı kazanır. Burada jürinin eğitici fonksiyonu ortaya çıkar.
2. Jüri daha objektif bir değerlendirme yapabileceğinden olası haksızlıklar önlenir. Bu da jürinin adil değerlendirme yolundaki katkısıdır.

Amaç tek tek yapılar öğretmek ya da bir yığın teknik bilgi ile zihinleri doldurmak olmamalıdır. Sentez zihniyetini geliştirme ve verileri değerlendirmeyi öğretmelidir. Bunların yanısıra;

- öğrenciyi ekip çalışmasına hazırlama, ekip şefi olmanın gerektireceği açık düşünceli olmayı öğretmek,
- sadece mimari meselelerden değil, paralel konularda da; fizyoloji, psikoloji, mantık sosyoloji, iktisadi bilimler konularında da öğrenciyi fikir sahibi yapmak,
- örnekler yerine prensipleri öğretmek gereklidir.

3.3.1.5. Kayıt / Yetki / Lisans

Kayıt yapılması ve Lisans / Sertifika verilmesi, kişinin niteliklerinin resmi ve yasal olarak tanınması ve kalifiye olmayan kişilerin belirli işlevleri yerine getiremeyeceğine ilişkin yasal düzenlemelerle bağıntılı olarak, o kişiye serbest mimarlık mesleğini uygulama hakkının verilmesidir. Kamuoyunun sürdürülebilir bir yapıyı çevreye, yapı sektörü ile ilgili tehlikeler göz önüne alındığında, kamunun yeterince korunabilmesi için, mimarlık hizmetlerinin gerekli niteliklere sahip meslek adamları tarafından sağlanması çok önemli olmaktadır. UIA'nın bütün ülkelerde mimarların kayıt / lisans / sertifika uygulamasının usulleri yasal nitelikte olmalıdır.

6 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı YÖK yasasının yürürlüğe girmesi ile Türkiye'de tüm mimarlık eğitimi veren kurumlarda lisans eğitimi, bütün eğitim kurumlarında dört yıl olarak belirlenmiştir. Bu sürenin sonunda başarılı olan adaylara da mimar derecesi/ünvanı verilmektedir. Ülkemizde, mevcut üniversitelere bağlı Mimarlık Fakülte ve Bölümlerinin

eğitim programlarında farklılıklar görölmektedir. Bu kurumlarda, teorik ve uygulamalı derslerin oranları, bilgi aktarımı ve araştırmaya verilen ağırlık aynı olmamaktadır. Mesleki stajlar ise, yaz aylarında her yıl değişik bir konuda olmak üzere (şantiye, büro, vs.) kısa süreli stajlardır. Türkiye'de 13 üniversitenin mimarlık bölümlerindeki toplam lisans öğrenci sayısı beş binin üzerindedir. Bu eğitim kurumlarındaki öğrenci kontenjanları ise, ilgili bölümlerde görevli öğretim elemanı sayısı ile orantılıdır. Öğretim elemanı başına düşen ortalama öğrenci sayısı ise Batı ölkelerine göre daha yüksektir. Ölkemizde, konu ile ilgili herhangi bir eğitim kurumunu, belirlenen maksimum süre içerisinde, stajlarını da yaparak tamamlayan aday **mimar ünvanı / derecesi** ile, TMMOB Mimarlar Odası'na üye olmak koşuluyla, **uygulama yetkisi** kazanmaktadır.

Özellikle ölkemizde yetişen genç mimarların serbest dolaşım ve mesleğin icrası haklarından yararlanabilmesi, diplomaların üye ölkeler tarafından tanınabilmesi için ölkemizde uygulanan mimarlık eğitimi sistemlerinin bu doğrultuda yeniden gözden geçirilmesi yadsınamaz bir gerekliliktir. Genel sorunları şöyle sıralayabiliriz:

- Tasarım stüdyosu ile destek dersleri arasındaki kopukluklar,
- Sosyal içerikli derslerin yokluğu, mesleki derslerin yetersizliği,
- Kuramsal derslerle pratik uygulamalar arasındaki ilişkinin kurulamayışı,
- Lisans eğitimi sırasında öğrencinin yönlendirilemeyişi,
- Eğitim ve araştırma işlevlerinin düzenlenemeyişi,
- Bölümün birikimi değerlendiremeyişi,
- Eğitim planlamasına öğrencilerin katılamamasını sıralayabiliriz.

Özel olarak Mimarlıkta ikinci kademe eğitiminin sorunları:

- Master yapmanın amaçları,
- Tez konusunun seçiminde karşılaşılan sorunlar,
- Destek derslerle tez konusu ilişkisinin sağlanamaması,
- Öğrencilerin büyük bir kısmının ekonomik nedenlerden ötürü bir işde çalışma zorunluluğunun ortaya çıkardığı sorunlardır. Çakın, 1977.

Mimarın yasal olarak tanınmasından sonra çalışma hayatındaki yeri önem kazanacak, iş verme ya da alma olayına girilecektir. İş Verme; mimarlara işin verilmesi sürecidir. Mimarlar, (Davranış İlkeleri aracılığı ile) öncelikle toplumun ve daha sonra müşterilerin çıkarlarını kendi çıkarlarından önce tutarlar. İşlevlerini kamu yararı açısından gerekli standartlarda yapmak için gereken kaynaklara sahip olmalarını güvence altına almak üzere, mimarlar geleneksel olarak emeklerinin karşılığını ya zorunlu olarak uygulanan ya da tavsiye niteliğindeki mesleki ücret cetvellerine göre almaktadır.

Her ne kadar mimarlar işlerinde en yüksek standardı elde etme çabasında olmak zorunda iseler de, son zamanlarda gerek kamu gerekse özel sektör kesiminde giderek artan bir eğilim, mimar seçiminin sadece maliyet gözönüne alınarak yapılması yönündedir. Yalnızca ücrete dayalı seçim, mimarları müşteriye sunulan hizmetleri kısmak zorunda bırakmakta, bu da tasarımın niteliğini ve dolayısı ile yapıyı çevrenin kalite, donanım, sosyal ve ekonomik değerlerini tehlikeye düşürmektedir.

UIA, kamu yararı adına, hükümetlerin mimarların görevlendirilmesinde yetkinlik-temelli seçim usulleri aracılığı ile kaliteyi garanti altına almasını savunmalıdır. Bir diğer husus, mimarlık yarışmalarının açılmadığı ya da doğrudan görevlendirme yapılmayan projelerde, mimarların yetkinlik-temelli seçimi UIA tarafından yayınlanacak rehberlere göre yapılmalıdır.

Mimarın Seçilmesi:

- * Mimarın tavsiye üzerine seçilmesi,
- * Mimarın geçmişte birlikte yapılan çalışmalarından dolayı seçilmesi,
- * Mimarın özel bir konu üzerinde uzmanlaşmasından dolayı seçilmesi,
- * Mimarın ihale yolu ile seçilmesi;

İhaleler genellikle kamu sektörünün özel sektöre iş yaptırmak amacıyla kullandıkları, işi en ucuza yapmayı taahhüt edene veya en uygun görülene verilmesini esas alan bir yöntemdir.

İlgili devlet kuruluşları, gereksinimlerini belirleyerek Bayındırlık Bakanlığı ile bağlantı kurarak, bakanlığın bu gereksinimleri karşılayacak projeleri çalışma planına dahil etmesi,

bütçe dahilinde uygulama sırasına koyması devlet bürokrasisinde proje elde edilmesinin temel şeklidir. İhaleler, 2886 sayılı kanunla beş ayrı şekilde yapılmaktadır: Kapalı teklif usulü, açık teklif usulü, yarı açıkteklif, pazarlık ve yarışma usulüdür.

*** Mimarın Yarışma Yolu İle Seçilmesi:**

Devlet kuruluşları, belediyeler, vakıflar ya da özel sektör ihtiyaç duydukları yapıların projelerini elde etmek amacıyla mimari proje yarışmaları düzenlemektedir.(1.2) Kent yaşamının önemli odaklarını oluşturacak ve yapılı çevrenin mimari-kültürel belirteçleri olacak "simgesel" nitelikli yapılara özel önem verilmesi ve bu tür yapıların projelerinin tüm mimarlara açık, ulusal ya da uluslararası mimari proje yarışması yolu ile elde edilmesi gerekmektedir. Böylesi önemli tasarımlar için "teklif alma" ve "ihale" gibi yöntemlerin kullanılmasına son verilerek yarışmalar kurumsallaştırılmalıdır.

Herşey, ortamın düzeyinde yaşanmaktadır. Yarışmalar "milli" adı altında ülkeye yapılabilecek tasarımların en iyilerinin seçildiği anlamını taşımaktadır. Yarışmalar, katılımcıları, jürisinin başarısı, kazanma ve uygulama olasılıklarının verebildiği heyecanla, tasarıma ayrılan zamanla sınırlıdır. Ancak malsahibi ve mimar, kazanan çalışmaya bitmiş proje olarak kabul etme eğilimin de olup, gelişmesi için çaba gösterilmez.

Mimar meslek hayatında mesleğine yakışır etik ve davranışlarda bulunması, malsahibinin ve kamunun çıkarlarını koruması gerekir. Etik ve davranış usulleri belgesi, mimarlara mesleklerini uygulamada yol gösterecek olan, mesleğe ilişkin davranış standartlarını belirler. Mimarlar, mesleklerini uyguladıkları her idari birimde, etik ve davranış ilkelerini gözetmeli ve bunlara uymalıdır.

Etik ve davranış kurallarının ilk amacı, mimarlık mesleğinin çıkarlarının daha ileri düzeylere götürmek olduğu kadar, daha güçsüzlere ve genel sosyal refaha özen gösterecek kamunun korunmasıdır. UIA 'ya üye olan meslek kuruluşlarının davranış kurallarının en azından aşağıdaki dört ilkeyi içermesi de tavsiye edilmektedir:

Dürüstlük: Mimarlar iş yapan ya da mimarlar tarafından tasarlanan yapıyı çevreyi kullanan kişi ve kuruluşların yanıltma, sahtekarlık ve hileye karşı korunabilmesi için, mimarlar her zaman mesleki yükümlülükleri ile tutarlı olmayan ya da adına veya beraber iş yaptıkları kişilerin güvenini sarsacak veya dürüstlükleri konusunda kuşku uyandıracak eylem ve durumlardan kaçınacaktır.

Performans: Mimarlar görevlerini, bilgi ve yaratıcılıklarını etkinlik, sadakat ve *toplumun*, işverenlerinin ya da hizmetlerini talep eden ve kullananlarının çıkarlarına gerekli dikkati göstererek, "iyi mimarlık etik kurallarına bağlı kalarak tasarlanmış mimarlığı içerebilir" anlayışını akıllarında tutarak yerine getirecektir.

Kamu Yararı: Mimarlar yaptıkları işin kapsamını ve bunun çevre, yaşam tarzı, diğerlerinin maddi ve kültürel çıkarları ve verdikleri ürünlerin bunları kullanması veya bunlardan yararlanması beklenen herkes üzerinde yaratacağı etkileri gözetecektir. Mimarın üzerinde çalışmış olduğu projenin kullanıcıların ve *bu projelerden etkilenebilecek diğerlerinin*, aynı zamanda güvenli olmayan, sağlıksız ve dezavantajlı koşullara karşı korunması gerekraktadır.

Meslek: Mimarlar, bir meslek kuruluşunun üyesi olma sıfatlarına yaraşır davranışlar içinde olacak ve gerek kendi ülkelerinde gerekse diğer ülkelerdeki kentlilerin, meslektaşlarının, ilgili meslek sahiplerinin yasal hak ve çıkarlarını kesin olarak gözetecektir. UIA

Mimarın niçin bir değer yargısını ya da bir örüntüyü diğerine yeğlediği her zaman pek açık değildir. Bugüne kadar mimarlığın normatif kuramlarını irdeleyen betimleyici düzeylerin ötesine geçemediler. Son zamanlarda binaları, manifestoları ve programları incelemekten daha fazlasını yapan bazı çalışmalar;

1. Bir mimar ya da ekolün neden bir takım değerlerdense diğerlerine yeğlediği,
2. Neden bazı tasarımların diğerlerine göre önemli sayıldığı,
3. Müşterinin rolünün ne olduğu,
4. Sonuçlardan çıkarılan dünya görüşünün ne olduğu konusunda irdelemelere girmişlerdir.

Bir normatif pozisyonu diğerlerinden ayırd eden ölçütler nelerdir? sorusunda normatif pozisyonlar, toplumsal kültürü kabullenmek ya da değiştirmek istemesi konusundaki dünya görüşü ve değer sistemine, toplumda geçerliliği olan meslek ahlakı, yapı sanatı sorumluluğu, meslek kültürü ve buna bağlı işlerliği olan yasa ve yönetmeliklere karşı tutumuna bağlıdır. Mimarın bu konudaki iş alma, genişleme ve politik dengeyi koruma gibi davranışları ile etkileşim içindedir. Parasal kaygılar uğruna meslek ahlakına ters düşmek, oturmamış değer sistemlerinin mevcut olduğu ülkelerde sık rastlanan bir tablo olmaktadır. Diğer yandan mimarın normatif pozisyonu insan, doğa, mimarlık,tasarım süreci, araştırma, teknoloji ve politikaya olan tutumları belirler.

Mimar, insanı evrensel ve biyolojik bir varlık olarak algılayabileceği gibi belli değer, tutum ve davranışlara sahip bir varlık olarak da algılayabilir. Mimar doğaya egemen olma arzusu duyabildiği gibi, ki Rönesans mimarları ve bugün savundukalarının aksine birçok Japon mimarı bunu yapmaktadır, doğayla uyum sağlama arzusu da duyabilir. Fillandiya mimarlık sergisine katılan Aalto ve ekibinin yaptığı gibi...Yine insanın nasıl algılandığına bağlı olarak mimar sağlamlık, yararlılık, güzellik boyutlarından herhangi birine ağırlık verebilir. Sağlamlık konusunda ağırlığını belirleyen mimarın bu eğilimi teknolojiye karşı tutumuna da yansır. Eski teknolojilerdense yeni teknolojileri benimser ve strüktürün estetik öge olarak algılandığı ileri teknolojilerin sınırlarını zorlayarak yeni, ilginç ve hatta statik kurgusu henüz öngörülmemiş çözümlere yönelir. (Utzon'un Sydney Opera Binası tasarımında ilk eskizlerde olduğu gibi.)

Mimari politik bir süreçtir ve egemen güçlerin hizmetindedir. Genellikle parasal refah ve üne kavuşmuş mimarlar egemen güçlerin yanında ve onlara dirsek temasında olmayı normatif olarak benimsemiş kişilerdir. Bu kuralın en iyi örneği olan Mimar Sinan üç padişaha hizmet vermiştir.

3.3.1.5. Yurtdışında Mimarlık Eğitimi

Batı ülkelerinde, eğitimin geçmişi eski olduğu oranda, yerleşik eğitim sistemleri görülmekte; tarzlarını ülke ve kuramsal düzeyde belirgin bir biçimde ortaya koyabilmektedir. Örneğin,

mimarlık eğitiminde bir Amerikan sisteminden, Alman sisteminden söz edilebilir. 1950'li yıllarda Avrupa'da altı ülke arasında kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), sonraki yıllarda, aralarına altı ülkenin daha katılımını sağlayarak; ülkeler arasında ekonomik, endüstri, politika, vatandaşlık hakları ve yabancı politika alanlarını kapsayan çok yönlü bir uyumu hedef alan bir kuruluş olarak ortaya çıkmıştır. Topluluk, üye ülkelerin vatandaşlık hakları kapsamında, meslek sahiplerinin serbest dolaşım sistemi bağlamında mesleklerini icra edebileceklerine karar vermiş; değişik meslek grupları için hazırlanan yönergeler aracılığıyla, üye ülkelerde serbest dolaşım ve meslek uygulama ilkelerini belirlemiştir.

Değişik sosyo-kültürel yapı ve eğitim sistemlerine sahip ülkelerin, kısa bir süre içerisinde ortak ilkeler benimsemeleri oldukça zor görünmektedir. AET kapsamında diplomaların karşılıklı tanınması ve meslek sahiplerinin serbestçe meslek uygulama yetkisine kavuşmaları sözkonusu olduğundan, bu ülkelerdeki mimarlık eğitimi;

- * Eğitim süresi
- * Kurum / İçerik
- * Staj
- * Derece / Ünvan
- * Uygulama yetkisinin kazanılması
- * Öğrenci sayısı

açılarından incelemekte yarar vardır. Eğitimin süresi 3-6 yıl arasında değişen esnek konumuyla niceliği olduğu kadar, eğitimin niteliğine de etki etmektedir. Kurum türü ve içeriği, verilen mimarlık formasyonunun ağırlığını ve niteliğini; staj durumu ise, eğitim sürecinde uygulamaya verilen değeri yansıtmaktadır. Eğitim sonunda adaylara verilen derece/ünvan ise, eğitimin süre ve içeriği ile ilişkili olup, kurumlara göre değişmektedir. Ancak mesleki uygulama yetkisinin kazanılması, bazen bir devlet sınavının başarılması, bazı ülkelerde ise meslek odalarına kayıt olmakta elde edilmektedir.

AET'na üye ülkelerde, eğitim süresi genelde 5 yıl olmakla birlikte, ülke veya kurumlara göre 3 ila 6 yıl arasında geniş bir yelpaze içerisinde (Şekil 3.3.1). Eğitim programlarında belirlenen toplam ders saati de süreyi belirleyen ölçütlerden biridir. Eğitim içeriği de ülke ve kuruma göre değişiklikler göstermektedir. İtalya ve Portekiz'de ileri derecede teorik olan

eğitim, Almanya ve İspanya'da teknik bilgi ağırlıklıdır. Üye ÷lkelerden Almanya, Belçika, İngiltere ve İrlanda'da mimarlık öğrencileri, eğitim sırasında veya bitiminde, mesleklerini uygulayabilmek için uzun süreli staj yapmakla yükümlüdür. Hacıhasanoğlu, 1994 .

Şekil 3.3.1. AET Ülkelerinde ve Türkiye'de Mimarlık Mesleğinin Uygulanması İçin Gerekli Koşullar

ÜYE ÜLKELER	ÖĞRENCİ SAYISI	SÜRE (YIL)	KURUMLAR/İÇERİK	DERECE/UNVAN	STAJ	UYGULAMA YETKİSİ
ALMANYA	40.000	5 3-4	Güzel Sanatlar Yüksek Okulları Teknik Üniversitelerin Mimarlık Bölümleri Gesamthochschulen ve Fachhochschulen	Dipl. Ing. Architekt (Mimar) Mühendis-Mimar	Eyalete göre değişen 2 veya 3 yıl zorunlu mesleki staj, 3 ile 18 ay arasında uygulamaya yönelik staj	Meslek Odasına üye olmak
BELÇİKA		5	Devlet Mimarlık Okulları Bölgesel Mimarlık Okulları Güzel Sanatlar Kraliyet Akademileri "Saint-Luc" okulları Üniversitelerin uygulamalı Bilimler Fakültelerince verilen İnş.Müh./Mimarlık Eğitimi	Mimar Mühendis-Mimar	Diplomanın elde edilmesinden sonra 2 veya 3 yıl şantiye stajı	Staj gereği var Meslek birliğine üye olmak
DANİMARKA		5	Devlet Mimarlık Okulları	Mimar	Yok	
FRANSA	15.500	5	Özel Mimarlık Okulu Strasbourg Sanat ve Endüstri Devlet Yüksek Okulu	Architecte (DESA) (Mimar) Architecte (ENSAIS) (Mimar) Architecte (DPLG) 1959'a kadar Eğitim Bakanlığı tarafından, sonra Kültür Bakanlığı tarafından verilen hükümet diploması	Yok	Meslek birliğine üye olmak
YUNANİSTAN		5	Polytechnion Panepistimion	Mühendis-Mimar	Yok	Meslek odasına üye olmak
İRLANDA		5	İrlanda Devlet Üniv. Dublin Teknoloji Koleji	B.Arch. (NUI) (Mimar) Dipl. Arch.	İlk 3 yıllık eğitimin sonunda, 1 yıl staj	İrlanda Kraliyet Mimarlar Enstitüsüne üye olmak
İTALYA	90.000	5	Üniversite, Politeknik Mimarlık Yüksek Okulları	Laurea in Architectura Devlet sınavı sonrası Eğitim Bakanlığınca verilen diploma Dott. Architetto	Yok	Mesleğin bağımsız olarak uygulanabilmesi için Devle sınavı var Meslek birliğine üye olmak
HOLLANDA		6 5 4	Devlet Mimarlık Akademileri Üniversitelere bağlı Mimarlık Bölümleri Mimarlık Enstitüsü (IVA) Kurumu	Mimar Mimar Mimar		Sınav
BİRLEŞİK KRALLIK (İNGİLTERE)		5	Üniversite, Politeknik, Kolej, Akademi ve Teknoloji ile Sanat Okullarının Mimarlık Bölümleri	Mimar	Eğitimin ilk bölümü sonunda 1 yıl, ikinci bölümü sonunda 1 yıl staj	İngiliz Mimarlar Kraliyet Enstitüsü (RIBA) sınavını başarmak
İSPANYA		6		Mimar		Mes.Bir.üye olmak
PORTEKİZ		5		Mimar	Yok	Meslek kuruluşuna üye olmak
TÜRKİYE	5.400	4	Üniversitelere bağlı Mimarlık Fakülteleri ve Mimarlık Bölümleri	Mimar	Kısa süreli yaz stajları -Şantiye - Büro	TMMOB Mimarlar Odası'na üye olmak

3.3.2. Mimarlık Mesleğinin Uygulanması

Mimarlar, kendi sanat ve bilimlerini en eski zamanlardan bu yana uygulamaktadır. Mesleğin bugün tanıdığımız şekli 18. ve 19. yüzyıllarda resmiyet kazanmış ve 20. yüzyılda, özellikle son otuz yıl içinde çok büyük değişim ve gelişim göstermiştir. Mimarın işi içerik açısından daha zorlayıcı hale gelirken, gerek müşteriler gerekse teknolojik ilerleme daha karmaşıklaşmıştır, **sosyal ve ekolojik zorunluluklar daha baskıcı** olmuştur. Bu değişimler, tasarım ve yapım sürecinde yer alan pek çok kesimin gerek verdiği hizmetler gerekse de bu kesimler arasındaki işbirliği açısından da değişiklikler getirmiştir. TMMOB, 1998.

Mimar, inşaat ve çevre düzenlemesi ile ilgili her türlü eyleme katılır, genel bir işleyle "Eser" in ustası işlevini üstlenir. Mimar, mimari eseri gerçekleştirmenin yanı sıra aşağıdaki görevlere katılabilir: Aydemir, 1992.

- Düzenleme ve şehircilik işleri
- Toplu konut v.b. işler,
- Program seçimi,
- Avan proje ve şartname için gerekli ön çalışmalar, yatırım ve malzeme danışmanlığı koordinasyon ve iş yönetimi
- Danışmanlık ve bilirkişilik,
- Eğitim

Mimarlık mesleğinin uygulanması kent planlaması ve yapı veya yapı gruplarının tasarlanması, inşaaası, genişletilmesi, korunması, restorasyonu ve tadilatları için gereken mesleki hizmetlerin sunulmasını içermektedir. Bu mesleki hizmetler, planlama, stratejik planlama ve arazi kullanımı, kentsel tasarım; avan projelerin, tasarımların, çizimlerin, maketlerin, şartnamelerin ve teknik belgelerin temini, gerektiğinde ve belirli bir sınır konmadan başkaları tarafından (danışman mühendisler, peysaj mimarları ve diğer uzman danışmanlar) hazırlanan teknik çalışmalar arasında eşgüdümün sağlanması, yapı ekonomisi, sözleşme yönetimi, inşaatın izlenmesi (bazı ülkelerde kontrollük olarak tanımlanmaktadır) ve proje yönetimini içerir, ancak bunlarla sınırlı değildir. Mimarlık mesleğinin uygulanmasına ilişkin yukarıdaki tanımın, Uluslararası UIA Standartlarının geliştirilme sürecinde kullanılmak üzere kabul edilmiştir. TMMOB, 1998.

3.3.2.1. BİR MİMARDA ARANAN TEMEL KOŞULLAR

Mimarlar arazi geliştirme, yapı ve inşaat işlerini içeren ve içinde yer alanların, proje yaptırarak, koruyarak, tasarım yaparak, inşa ederek, donatarak, finansman sağlayarak, kurallar koyup, işlemler yürüterek yapıyı çevremizi toplumun gereksinmelerini karşılamak için etkilediği daha geniş bir ekonomik sektörün içinde yer alan kamu ve özel sektörlerin bir parçasıdır. Bu amaçlar için mimarlar grup olarak ya da tek başlarına çalışırlar. Kendi hesaplarına ya da özel veya kamu kuruluşlarının maaşlı elemanları olarak çalışabilirler.

"Mimar" sıfatı, genellikle yasalar veya töre ile tanınan, her zaman mesleki yetkinliğe sahip, çoğu kez de mesleğini uyguladığı idari birim içinde kayıtlı / lisanslı / sertifikalı olan ve toplumun yaşam ortamının mekan, form ve tarihsel içerik açısından **adil ve sürdürülebilirlik** **kalkınmasından, refahından ve kültürel** ifadesinden sorumlu kişilere özgü bir tanımlamadır.

Mimar olarak kayıt yaptırabilmek / lisans / sertifika alabilmek için gerekli temel koşullar, kişinin mimarlık mesleğini uygulamaya bir meslek adamı olarak yetkin olduğunun kabul edilmiş bir öğretim, eğitim ve sergilenebilir bilgi, yetenek ve deneyim yolu ile kazanılması gerekli olan ve aşağıda sıralanan beceri ve yeteneklerdir.

- * gerek estetik gerekse teknik gereksinimleri karşılayan mimari tasarımlar yapabilmek,
- * mimarlık ve ilgili sanat dalları, teknolojiler ve insan bilimlerine ilişkin kuramlar ve bunların tarihleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmak,
- * mimari tasarımın kalitesinin etkileyicisi olarak, güzel sanatlar konusunda bilgili olmak,
- * kentsel tasarım, planlama ve planlama sürecinin gerektirdiği beceriler konusunda yeterli bilgiye sahip olmak,
- * insanlar ve yapılar, bu yapılarla çevreleri arasındaki ilişkileri anlayabilmek, yapıları ve yapılar arasındaki mekanları, insan gereksinim ve ölçülerine ilişkilendirme gereğini kavramış olmak,
- * mimarlık mesleği ve mimarın toplumdaki yerini kavrayabilmek ve bunlara, özellikle sosyal faktörleri göz önüne alan tekliflerin hazırlanmasında işlerlik kazandırabilmek,

- * bir tasarım projesi teklif ve programının hazırlanabilmesi için gerekli araştırma ve yöntemlerini anlayabilmek,
- * yapı tasarımı ile bağlantılı olarak strüktür tasarımı, inşaat ve mühendislik sorunlarını kavramış olmak,
- * yapıları kullanacak olanların taleplerini, maliyet öğeleri ve imar kurallarının koyduğu sınırlar içinde karşılayabilmek için gerekli tasarım becerilerine sahip olmak,
- * iç mekanlarda konfor koşulları yaratabilmek ve iklim koşullarına karşı koruyabilmek için, yapıların fiziksel sorunları ve teknolojileri ile işlevleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmak,
- * tasarım kavramlarını yapılarla dönüştürmek, planları genel planlarla bütünleştirmek için gerekli olan üretim, örgütlenme, yasal düzenlemeler ve işlemler konusunda yeterli bilgiye sahip olmaktır. UIA AT tarafından 1985 Ağustos'unda onaylanan temel koşulların, mimarlık mesleği ve toplum geliştikçe güncel kalması amacıyla sürekli gözlem altında tutulmasını sağlayacaktır.

3.3.2.2. Mesleğin Uygulanmasının Kapsamı ve Şekilleri

Arazi kullanım planlaması, kentsel tasarım ve yapı projelerine ilişkin olarak tasarım ve yönetim hizmetlerinin sunulmasıdır. Toplum ve kentsel topluluklar geliştikçe, yapı projeleri giderek daha karmaşık bir hale dönüşmüştür. Mimarlar giderek çok daha geniş bir yelpaze içindeki kentsel, estetik, teknik ve yasal öğeyi düşünmek zorunda kalmaktadır. Yasal, teknik ve pratik zorunlulukların karşılandığının garanti altına alınması ve toplumun ihtiyaçlarına ve taleplerine cevap verilebilmesi için, yapı tasarımına eşgüdümlü bir yaklaşımın gerekli olduğu görülmüştür.

Geleneksel olarak mimarlar mesleklerini bireysel ya da ortaklıklar şeklinde veya kamu ya da özel kuruluşlarda ücretli çalışarak uygulamıştır. Son zamanlarda meslek uygulamasının gerekleri, her ne kadar uygulanmasına her ülkede izin verilmese de, ortaya, örneğin, sınırlı ve sınırsız sorumlu şirketler kooperatif deneyimleri, tasarım-yapım şirketleri, üniversite döner sermaye büroları, toplum mimarlığı gibi çeşitli ortaklık şekilleri çıkartmıştır. Bu ortaklık ya da işbirlikleri başka disiplinlerden kişileri de kapsayabilmektedir.

Mimarlar mesleklerini, yürürlükte olan etik ve davranış kurallarına uygun olmak koşulu ile, hizmetin sunulduğu ülkede yasal olarak mümkün olan her şekilde uygulayabilmelidir. Toplumun yararı adına mimarlık mesleğinin yapıcı ve yaratıcı rolünü genişleteceği düşünülen alternatif uygulama biçimlerini ve değişken yerel koşulları dikkate alarak politikalar ve standartlar geliştirilmelidir. TMMOB, 1998.

Mimar, tarihsel süreç boyunca toplum gözünde sanatla tekniği birleştiren kişi olarak diğer teknik meslek gruplarından ayrılan bir "sanatçı" imajına sahip olmuştur ve bu imajı günümüze değin -sanatsal kaygılardan uzaklaşarak da olsa- taşımıştır. Günümüz mimarı hayatın tüm alanlarında yaşayan hızlı değişiminden payını almış; gerek toplum yaşantısı içinde, gerekse meslek pratiğinde günün koşullarına uygun olarak yeni bir yapılanma içine girmiştir.

* Toplumsal Yaşamda Mimarın Konumu

* İnşaat Sektöründe Mimarın Konumu

Değişen ekonomik koşullar ve inşaat sektörünün giderek daha karmaşık bir yapılanma içine girmesi, mimarın sektöre sadece tasarımcı olarak hizmet vermesi ilkesinden ayrılarak tasarımla dolaylı yönden ilişkisi olan bazen de olmayan başka iş alanlarında da çalışmasına yol açmıştır. Günümüz mimarları temelde üç farklı grupta çalışmaktadırlar.

1.1. Serbest çalışan mimarlar (büro/firma sahibi ya da ortağı)

1.2. Kamu kesimi, ücretli çalışan mimarlar

1.3. Özel kesim, ücretli çalışan mimarlar

Serbest meslek yaşamının getirdiği risk faktörü, ekonomik koşulların dengesizliği, maddi yetersizlikler gibi nedenlerden dolayı, mimarların büyük çoğunluğu özel kesimde ücretli çalışmak zorunda kalmaktadır. Sektördeki diğer büro tiplerinden farklı olarak " patronun " da fiilen iş sürecine katılabildiği, bilginin genelde paylaşıldığı, büro içi ilişkilerin daha az resmi olduğu bir ortam sözkonusudur.

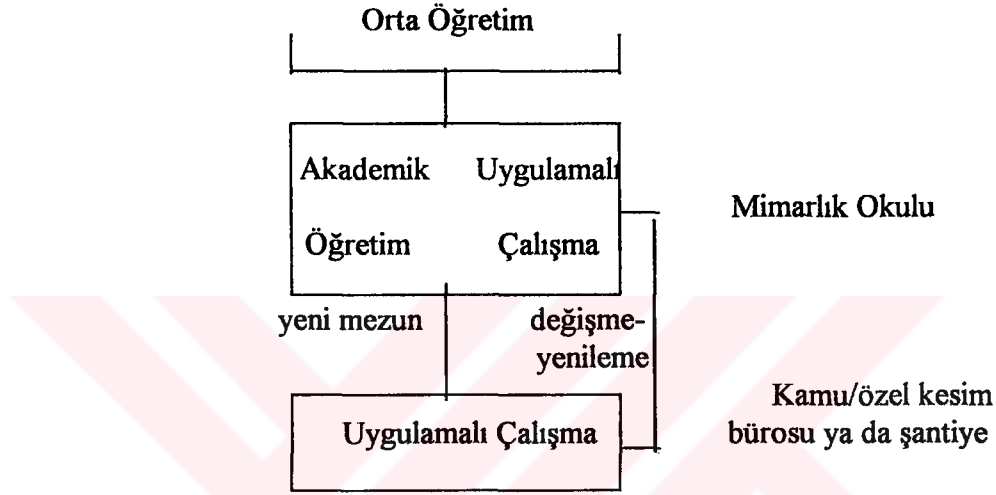
Kamu kuruluşları bünyesinde çalışan mimari bürolar kamuya ait yapılar için tasarımlar yaptıkları gibi, serbest mimarlık bürolarınca yapılmış tasarımları ilgili kuruluşun değişen ihtiyaçlarına uyarlama çalışmaları yapmakta, daha çok da kamu kuruluşları için hazırlanmış projelerin yasa ve yönetmeliklerine uygunluğunu proje ve uygulama aşamasında denetlemektedir. Kamu kesimi, düşük ücretlerinden dolayı giderek daha az rağbet gören bir sektör olmasına rağmen az riskli ve düzenli çalışma ortamından dolayı tercih edilebilmektedir. Kamu kuruluşları arasında, kuruluş amaçlarından dolayı Bayındırlık Bakanlığı ve bünyesindeki mimari bürolar bu türe verilebilecek en tipik örneklerdir.

Özel sektörde çalışan mimarlar ağırlıklı olarak projelendirme ve uygulama görevlerini üstlenmişlerdir. Bu çalışma biçimlerinin yanında hızla gelişen teknolojinin getirdiği yeni malzemelerin araştırılması, üretilmesi ve pazarlanması alanlarında çalışan mimar sayısı azımsanmayacak şekilde artmıştır. Ek olarak, genelde keşif / metraj olarak adlandırılan maliyet/gider hesaplaması işlemleri için uzmanlaşmış mimarlarda sektör içindeki yerini almıştır. Diğer bir çalışma alanı da danışmanlık ve uzmanlık hizmetlerinin verilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Şirketin çalışma konusuna bağlı olarak bünyelerinde çeşitli meslek dallarından teknik elemanlar bulundurmakta, teknolojik gelişmeleri yakından izlemekte, müşteri ilişkileri genellikle şirket yönetimi tarafından gerçekleştirilmekte, mimari büro şefi de müşteri görüşmelerinde gerekirse yer almaktadır.

Mimarlık hizmetlerine olan talebin artışı, mimarlık mesleğindeki alışılmış yaklaşımları ve ilişki düzeylerini de kaçınılmaz olarak etkilemiştir. Müşterinin mimara olan yaklaşımı bu değişimler içinde en önemli yeri tutmaktadır. Yeni müşteri, mimarı sadece binayı tasarlayan kişi olarak algılamaktan çıkmış; mimardan maliyet tahmini ve hesaplaması, yapım sonrası hizmetleri, yapının inşası gibi konularda hizmet istemeye başlamıştır. Buna ek olarak " iç mimari " kavramı gündeme gelmiştir. İç mekan tasarımı mimari büroların özellikle tecih ettikleri bir çalışma alanı haline gelmiştir. Bunda iç mekan tasarımının ve uygulamasının ekonomi açıdan yüksek getirisi olan bir çalışma alanı olmasının payı büyüktür.

Mimarlık, yapma çevrenin yaratılması olarak tanımlanmakta ve uğraşta, insanın fiziksel ve psikolojik gereksinmelerinin mimarın tasarlayacağı mekanlarda karşılanması

öngörülmektedir. İşte bu görevi yapacak olan mimarın eğitimi, çevrenin algılanması ve mekan örgütlenmesinin estetik yönlerinden, endüstrileşmiş yapım teknikleri ve ekonomisini ilgilendiren konulara kadar uzanan geniş bir alanı kapsamaktadır. Yeni mezun mimar, uygulama dünyasına bazı şeyleri değiştirmek üzere atılacak, bu esnada uygulama dünyasının bazı değer ve yöntemlerini alacak ve giderek, bir sonraki kuşağın mezunlarının getireceği değişme ve yenilikleri bekleyen uygulamacı haline dönüşecektir. Bu sürecin en önemli niteliği dialektik oluşudur. Şekil 3.3.2.'de sözü edilen dialektik süreci göstermektedir. Çakın, 1977.

Şekil 3.3.2. Akademik Öğretim / Uygulamalı Çalışma Dialektik Süreci. Çakın, 1977.

Ülkemiz mimarlığının bugünkü görünümünün nedenlerini yalnızca uygulanan mimarlık politikalarında ya da toplumun mimarlık anlayışında aramak doğru bir değerlendirme olmamalıdır. Yeterli düzeyde mimarlık nosyonuna, deneyimine ve mesleki duyarlılığa sahip olmayan mimarların, mimarlık adına çevreyi yaşanmaz duruma getirdikleri gerçeğini gözardı etmek olanaksızdır. Uygulama alanında ortaya çıkan bu yetersizlikler belirli oranda mimarların görmüş olduğu mimarlık eğitiminden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle bireyin yanında mimarlık eğitimi veren kurumların da bu oluşumda en az onlar kadar payı olduğunu belirtebiliriz.

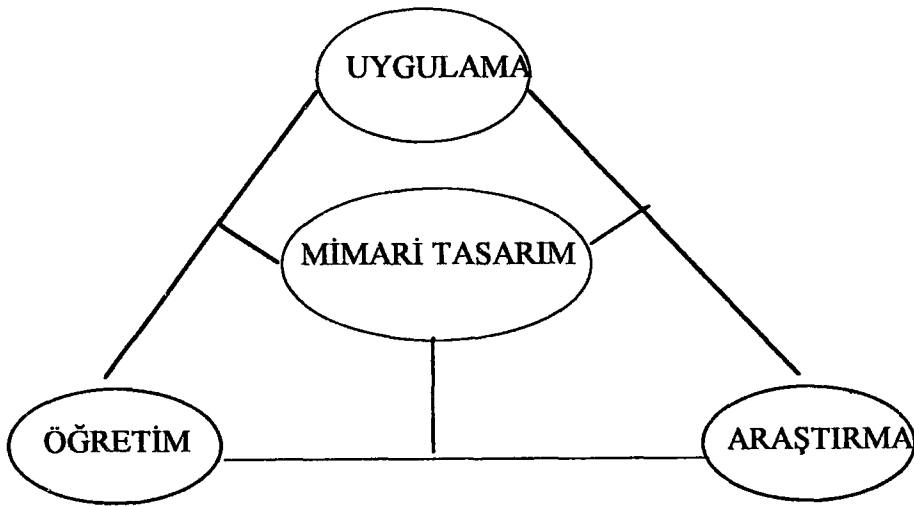
Geçmiş ve geleceğin birlikte yaşandığı günümüzün devingen ortamında mimarlıktan beklenenlerin nitelik ve boyutları artan bir ivmeyle değişime uğramaktadır. Bu değişime bağlı olarak mimarlık eğitiminin verdikleri ile eğitimden beklenenler arasındaki çelişkiler her

geçen gün giderek artmaktadır. Artık kısa sürelerde geçerliliğini yitiren ve işlev dışı tek tek binalar yerine, kullanıcının yaşamsal gereksinimlerindeki değişimlere uyum sağlayabilen, doğayla bütünleşen ve bu özelliklerini geniş zaman dilimlerinde koruyabilen bütüncül çevre organizasyonları, mimarlığın beklentileri arasında yer almaya başlamıştır. Bu beklentiler mimarlık okullarının öğrenci seçimine, öğretim elemanı yetiştirmesine ve eğitime ilişkin yöntem programlarını gözden geçirerek çağın koşullarına uygun bir biçimde yeniden belirlemeleri gereğini gündeme getirmiş bulunmaktadır. Yurtsever, 1992.

3.3.2.3. Sürekli Eğitim

Sürekli eğitim mimarların yetkinliğini sürekli kılmayı garanti altına almak üzere sahip oldukları bilgi ve becerilerini yitirmemelerini sağlayan veya bunları daha da zenginleştiren, ömür boyu sürecek bir öğrenme sürecidir.

Giderek daha fazla sayıdaki meslek kuruluşu ve düzenleyici ve denetleyici kurum üyelerinden zamanlarının bir bölümünü (genellikle yılda en az 35 saat) var olan becerilerin yitirilmemesi, bilgi dağarlarının genişletilemesi ve yeni alanlarına irdelenmesi için ayırmalarını istemektedir. Bu, yeni teknolojiler ve mesleğin uygulanma yöntemlerini, değişen sosyal ve ekolojik koşulları anında izleyebilmek açısından giderek daha büyük önem kazanmaktadır. Sürekli eğitim, meslek kuruluşları tarafından üyeliğin yenilenmesi ve devamının zorunlu koşulu olarak istenebilir.

Şekil 3.3.3. Mimarlık Eğitiminde Öğretim, Araştırma ve Uygulama İlişkileri: Çakın, 1977.

Kamu yararı adına, mimarlar sunacakları hizmeti gerçekten verebilecek güçte olduklarından emin olmalı ve Davranış Kuralları, mimarları saptanan bir standardı "Temel Koşullar" adı altında tanımlanan çeşitli alanlarda ve bunların gelecekteki varyasyonlarında korumaya zorunlu kılmaktadır.

3.3.2.4. Yurtdışında Uygulama

Bir başka ülkede uygulama, bir mimarın birey olarak ya da şirket olarak kendi ülkesi dışında bir ülkede iş araması ya da bir proje tasarlaması veya bir hizmet sunması için iş verilmiş olması durumudur.

Ekonomik olarak güçlü ülkelerden iyi özgeçmişe sahip mimarların, zaman zaman çevre, sosyal ve kültürel koşulları da dikkate almadan, daha az gelişmiş ülkelerde iş almaları doğrultusunda artan bir eğilim vardır. Bir üyelik koşulu olarak UIA, Üye kesimlerinin kendi üyelerini bir başka ülkede çalışırken, yasal, çevresel, sosyal, kültürel ve gerekli olabileceği gibi miras koşullarını etkin ve doğru bir biçimde anlamlarını sağlamak için, **yerel bir mimarla** ortaklık kurmalarını zorunlu tutmaları konusunda ısrarlı olacaktır. TMMOB, 1998.

3.3.2.5. Mesleki Kuruluşlar

Meslekler genellikle standartları belirleyen bir yönetim birimi tarafından kontrol edilir (örneğin; eğitim, etik kurallar ve mesleki standartlar gözlemlenir). Kurallar ve standartlar üyelerin kişisel çıkarları için değil, kamunun yararı için tasarlanır. Bazı ülkelerde belirli tip işler, üyelerin çıkarına olduğu için değil, kamuyu korumak için yasalarla mesleğe ayrılmıştır, bu tip işler yalnızca yeterli yetişme, standart ve disipline sahip kişiler tarafından yürütülmelidir. Mimarlığın gelişmesi, bilginin teşvik edilmesi ve üyelerinin belirli bir standardı yakalamalarını sağlamak kamu yararını korumak için enstitüler kurulmuştur.

Bazı ülkelerde (genellikle kanun ve kuralların Napolyon kurallarından ilham aldığı ülkelerde) "mimar" ünvanının korunması (bazen fonksiyon da korunur) sorumluluğu yasal bir birime verilir. Mimarlar adına tavır koyan bağımsız mesleki kuruluşlar geleneğinin olmadığı

durumlarda, kayıt birimi genellikle mesleği de temsil eder. Diğer ülkelerde (ortak yasa ya da Anglo-Sakson diye adlandırılan ülkelerde) kayıt biriminin yasal fonksiyonu ünvanın korunması ile sınırlıdır (kayda geçiş). Bu gibi durumlarda, (bazen Royal Charter tarafından kurulan) ayrı bağımsız bir kuruluşun mimarlığın gelişmesinden ve mesleği temsil etmekten sorumlu olması yaygın bir durumdur. Gene de ne ünvanın ne de korunması ile ilgilenmeyen bir üçüncü ülkeler kategorisi vardır. Bu tür ülkelerde açıkça yasal bir kuruluş olmamakla birlikte, genellikle mesleğin çıkarlarını hükümete karşı temsil edecek güçlü bir mesleki kuruluş bulunur.

Mesleki Kuruluşların üyeleri için belirli bir standardı yakalamalarını beklemek geleneksel bir durumdur. Bu, mesleki kuruluşlar tarafından yürürlüğe konan Davranış Kurallarına bağlılık ve üyeliğin diğer gereksinmelerini yerine getirme yoluyla sağlanır. Mesleki Kuruluşlar genel olarak mimarlık kültürünün, mimarlık bilgisinin ve hizmet ettiği toplumun gelişmesine katkıda bulunmalarını sağlamak için çaba göstermelidir. TMMOB, 1998.

3.3.2.6. Yasal Denetleyiciler

Mimar, yapı sahibinin gerçekleştirmek istediği maddi yapı eserinin fikri temelini oluşturan, plan ve projeleri düzenleyen, bunların yapıda fiilen uygulanması sırasında mesleki kontrollük hizmetini üstlenen, yapı işlerinin icrasında inşaatın teknik bakımdan denetim ve genel yönetim hizmetlerini yürüten meslek grubuna ait bir kişidir. Bir yapının meydana getirilmesinde mimar tarafından üstlenilen edimlerin tümüne " **mimarlık hizmetleri** " adı verilir.

*** İlgili Yasalar:**

*1938 tarihli ve 3458 sayılı " Mühendislik ve Mimarlık Hakkındaki Kanun "

*1951 tarihli ve "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu "

*1956 tarihli kanun

*1995 tarihli ve 5846 sayılı kanun ile mimarlık eserleri güzel sanat eserleri kapsamına girmiştir.

Tasarlanan bir projenin uygulanabilmesi için, uygulamanın yapılacağı yerin plan, fen, sağlık ve çevre koşulları gözönüne alınarak hazırlanan yasa ve yönetmeliklere uygunluk göstermesi gerekmektedir. Belediyeler, bölgelerinin imar planlarını hazırlamak ve belediye sınırları dahilinde yapılacak inşaatların hazırladıkları planlara, yürürlükteki yasa ve yönetmeliklere uygunluğunu denetlemekle yükümlüdür. Bu nedenle belediyeler mimar ve müşteri ile direkt ilişki içindedir. Projenin niteliğine göre, belediyelere ek olarak başka kamu kuruluşlarının inşaatla ilgili daireleri de sürece dahi olmaktadır. Turistik tesis yapımı için planların, yerel belediyelerin yanısıra, Turizm Bakanlığı İnşaat Daire Başkanlığı'nca da onaylanması gerekmektedir. Benzer bir durum sanayii tesisi projelerinde Sanayii Bakanlığı'ndan onaylanması gerekmektedir. Kamu kuruluşlarına yapılan mimarlık hizmetlerinin tanımı ve içeriği "Bayındırlık Bakanlığı Mimarlık Hizmetleri Şartnamesi" ile belirlenmiştir.

Diğer yandan müşteri taleplerinin genelde yasal sınırlamaların izin verdiğiinden daha fazla olması, meslek pratiğinde çok sık uygulanan ve "belediye projesi" olarak adlandırılan bir proje türünü ortaya çıkarmıştır. Bu türde, belediye tarafından onaylanan proje ile yerinde uygulanan proje farklı olmaktadır. Uygulama sırasında bu farklılıkları tesbit edilmesi durumunda verilen cezaların caydırıcılıktan uzak olması, siyasi baskılar, farklı belediyelerin farklı uygulamaları gibi nedenlerden dolayı bu tür yasadışı uygulamaların neredeyse legal hale geldiği üzücü de olsa kabul edilmesi gereken bir piyasa gerçeğidir. Bu tür durumlarda mimar, müşteri ile yasal denetleyici arasında kalmakta, rant ekonomisi düzeninde ve rekabet ortamında meslek ilkelerini bir yana bırakmaktadır.

*** Mimarın Hakları ve Sorumlulukları**

- Mimara başvurulma zorunluluğu,
 - Telif hakları,
 - Zorunlu sigorta,
 - İş bırakma yasağı şeklinde Fransa'da mimarlıkla ilgili düzenlemeler yer almaktadır.
- Aydemir, 1992.

3.4. YÜKLENİCİ

Yüklenici (müteahhit) 'nin kelime karşılığı "iş üzerine alan, yüklenen" dir. Yüklenici, malsahibi ile yaptığı sözleşme koşulları çerçevesinde; projenin organizasyonu, yönetimi ve gerçekleştirilmesinde sorumlu olan kişi veya firmadır.

Yüklenicilerin en önemli hedefi, işi proje ve şartnamelerine uygun olarak gerçekleştirmek ve sözleşmede belirtilen tarihte teslim etmektir. Yükleniciler proje ile ilgili her türlü talimatı malsahibinden ve onu temsil eden proje yönetimi ekibinden alır ve bu talimatlara harfiyen uymakla yükümlüdür.

Yüklenici işleri usulüne uygun titizlikle yürütmeli, kendisi ya da yetkili temsilcisi çalışma saatleri boyunca sahada olmalı ve tüm sorunlara, süre uzamalarına, kazalara ve beklenmedik olumsuz koşullara rağmen projeyi belirlenen tarihte teslim etmelidir. Bu şartları yerine getirmemesi, yükleniciyi meydana gelecek hasar ve kayıpları tazmin etmekle yükümlü kılacaktır. Ancak çalışmanın imkansızlığı gibi çok ciddi durumlarda yüklenici sözleşmeden doğan sorumluluklardan vazgeçebilmektedir.

Yüklenici işin akışı ile ilgili her türlü kanuni yükümlülüğe uymak ve bunların gereklerini yerine getirerek, gerekli başvuruları zamanında yapmak zorundadır. Ayrıca, şantiyede çalışan personeli, şantiye ekipman ve malzemelerini meydana gelebilecek kaza ve hasarlara göre sigorta ettirmekle de yükümlüdür. Seeley, 1988. Aynı zamanda kendi firması ve alt yükleniciler tarafından sağlanmış olan ve projede kullanılacak malzemelerin tümünden sorumludur.

Kompleks projelerde malsahibi ile sözleşme yapan yüklenici, işin bir bölümünü sözleşme ile alt yüklenicilere devredebilir. Bu sözleşmeler, yalnızca yüklenici ve alt yükleniciler arasında yapılmış olup, malsahibi ile alt yükleniciler arasında sözleşmeden doğan bir ilişki yaratmaz. Alt yükleniciler işin bir kısmının tamamlanması için kullanılmış olsa da yüklenici işin tümünden sorumludur.

Yüklenici aynı zamanda saha güvenliği için her türlü gerekli tedbiri almak durumundadır. Sigorta teminatının sağlanması yüklenicinin sözleşmesinden doğan bir sorumluluğudur. Malsahibinin ödemeleri yapmadığı durumlarda yüklenicinin gerekli mercilere müracat hakkı, sözleşmeyi sona erdirebilme hakkı gibi konularda bazı önemli haklara sahiptir.

Proje düzeyi, bina üretim organizasyonlarını oluşturan malsahibi firmaların, mesleki firmaların (mimar, inşaat, makina, elektrik mühendislerinden oluşan firmalar), yapımcı firmaların ve malzeme üreten firmaların teker teker kendi işlerini bina üretim organizasyonlarının varlığını ortaya koymaktadır.

İnşaat projelerinde, projenin özelliğine en uygun en rasyonel inşaat teknolojisinin uygulanabilmesi bu teknolojinin zamanında teknolojik belirlenmesine, tasarım kararlarının teknolojik belirlilikler içinde verilmesine ve bu teknolojiyi uygulayabilecek yapımcıyı / yükleniciyi bulmaya, onu rekabete sokacak düzeni yaratmaya ve özetle tüm proje aşamalarında planlama, örgütleme, yürütme ve denetim faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesine bağlıdır. Yüklenici firma kendi aralarında bazı farklılıklara göre ayrıma tutulabilir. Bunlar;

- büyüklüklerine göre,
- faaliyet gösterdikleri kesime göre,
- üstlendikleri inşaatın türüne göre,
- kullandıkları ya da kullanabilecekleri teknolojinin gelişmişlik düzeyine göre,
- yükümlülüklerin niteliği ve verdikleri hizmetlerin kapsamına göre değişiklik göstermektedir.

3.4.1. Yüklenici Tipleri

Son 20 yılda inşaat sektöründe büyük değişiklikler görülmektedir. İnşaat projelerinin maliyetini ve süresini azaltacak, kalitesini yükseltecek, teknolojik gelişmeyi teşvik edecek yeni yönetsel modeller ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan yeni yönetsel düzenlemeler geleneksel inşaat sürecinde yer alan kişi ve kuruluşlara yeni görevler vermekte yetki ve sorumluluklarını değiştirmektedir. Bu sistemler üç başlık altında toplanabilir:

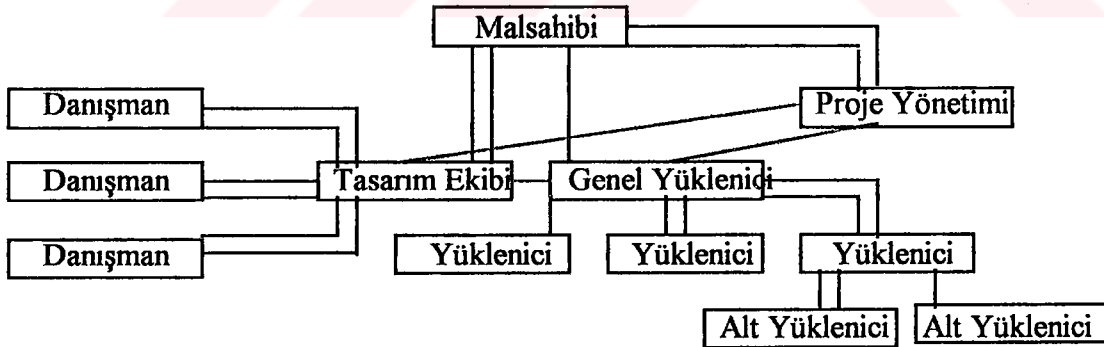
1. Geleneksel yüklenicilik sistemi

2. Tasarım inşaat sistemi
3. İnşaat yönetimi sistemi

3.4.1.1. Genel Yüklenici

Projenin inşaat hizmetlerinin, tek bir genel yüklenici ile malsahibi arasında yapılan sözleşme hükümlerine göre yüklenici tarafından yürütülmesi, tasarım hizmetlerinin ise malsahibi adına tasarım ekibi tarafından yürütülmesidir. Orhon, 1988.

Uygulamada genellikle malsahibi, belirli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir mimar (tasarım ekibi) ile sözleşme yapar. Malsahibi tasarım sürecinde; tasarım, maliyet ve süre limitleri koymak ve karar verme sürecinde tasarım ekibine bilgi temin etmek amacıyla tasarıma katılımda bulunur. Planlama ve tasarım sürecinin bitiminde ise yapım süreci için yüklenici seçimi aşamasına gelinmiştir. Yüklenici seçiminden sonra mal sahibi yüklenici ile bir sözleşme yapar. Yüklenici, ya tamamen malsahibine karşı direk sorumlu ya da malsahibinin seçtiği, işlerin yasal yönetmeliklere, proje, plan ve şartnamelerine uygun olarak yürütülmesini sağlamakla görevli temsilcilere (proje yönetim örgütüne / kontrollük örgütüne) karşı sorumludur. Genel yüklenicilik sisteminde rol alan kişi ve kuruluşlar ile ilişki şekilleri gösteren proje organizasyon şeması Şekil 3.4.1.'de gösterilmektedir.

Lejant:

- Proj e enformasyonu
- Sözleşmeyle iş yaptırma
- Adına iş yaptırma

Projenin maliyetinin ihale sırasında belirlenmiş olması malsahibinin riskini azaltırken yüklenicinininkini arttırmaktadır. Yüklenici ile yapılan sözleşmede fiyat ve ödemelere ilişkin

konular kontrol altına alınırken, projenin istenilen kaliteye gerçekleştirilmesini sağlayacak **denetim** araçları da kullanılır. Malsahibi, inşaat süreci içinde inşaatın istenileni sağlayıp sağlamadığını kendi adına denetler.

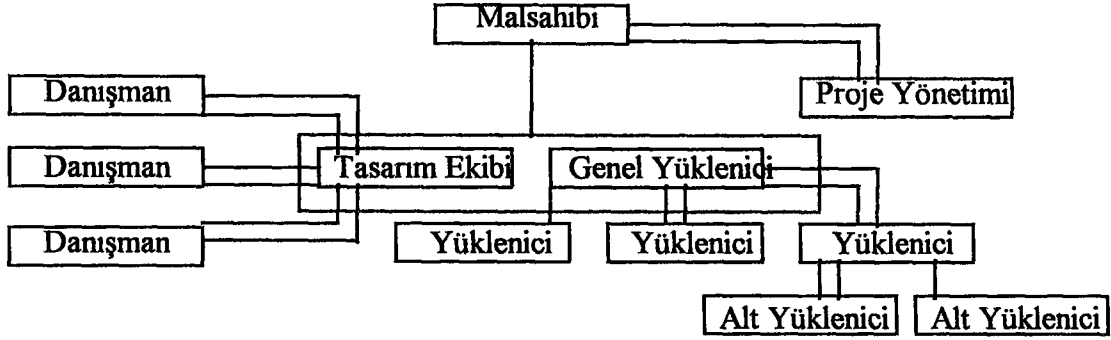
3.4.1.2. Tasarımcı Olarak Yüklenici

Projenin tasarım ve inşaat hizmetlerinin tek bir yüklenici ile malsahibi arasında yapılan sözleşme hükümlerine göre yüklenici tarafından yürütülmesi ve yüklenici seçimi için düzenlenen ihalenin tasarımdan önce yapılmasıdır. Kısacası ihtiyaç duyulan bir binanın tek bir sözleşme hükümüne göre bir organizasyon altında tasarlanması ve yapılması şeklinde bir düzenleme getiren bir proje organizasyon biçimidir. Orhon, 1988.

Tasarım öncesinde ihalenin yapılabilmesi, yüklenicinin teklif verebilmesi için bazı dökümanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Genellikle istenilen binaya ilişkin programlar, şematik çizimler ve binadan beklenen özellikleri ifade eden şartnameler bu dökümanları oluşturmaktadır. Tasarım ve inşaat hizmetlerinin tek kuruluş yönetiminde yürütülmesiyle en rasyonel yapım metodunun kullanılması, proje maliyeti ve süresinin minimize edilmesi amaçlanmaktadır. Tasarım başlamadan inşaatına başlanmasına imkan verdiğinden toplam proje süresi kısalmaktadır. Malsahibi için hem tasarım hem de yapım işlerini tek bir yükleniciye verdiği için yüklenicinin sorumluluğu artarken, malsahibinin riskini azaltır. Bu durum sözleşmede tasarımdan da sorumlu olan yüklenicinin istenen kalite ve standartları sağlayan yapıyı gerçekleştirebilmesi için gerekli her türlü detayın sözleşmede belirtilmesi gerekmektedir.

Bu sistemde, fiyat teklifleri sabit birim fiyatlar olabildiği gibi bazı uygulamalarda ödemeler rayiç değerler üzerinden de yapılabilmektedir. Ayrıca malzeme ve işçilik değerlerindeki azalma ve artışlar için gerekli önlemleri alabilecek şekilde bir düzenleme de gerekmektedir.

Tasarım inşaat sistemine ait proje organizasyon şeması Şekil 3.4.2.'deki gibidir.

Lejant:

- Projeye enformasyonu
- Sözleşmeyle iş yaptırma
- == Adına iş yaptırma

3.4.1.3. İnşaat Yönetim Sistemi (Kontrollör)

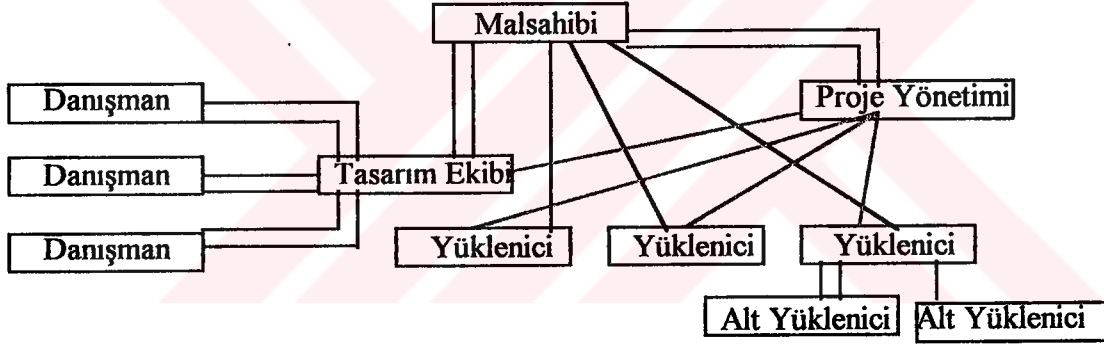
İnşaat yönetimi sisteminin özelliği malsahibinin maliyet, süre ve kalite isteklerini optimize etmeyi amaçlayan yeni bir profesyonelin organizasyona dahil olmasıdır. Bir profesyonel kuruluş malsahibi adına projenin yürütülmesini üstlenmektedir. İnşaat yöneticisi olarak isimlendirilen bu profesyonel, koordinasyon fonksiyonunu da üstlenerek çok sayıda yüklenicinin projede koordine bir biçimde hizmet verebilmelerini de sağlayabilmektedir.

İnşaat yönetim sisteminde de, tasarım ekibinin seçilmesi, tasarım sürecinin koordinasyonu ve tasarım kararlarının denetimde inşaat yöneticisinden daha kapsamlı rol alan ve inşaatın yürütülmesi için yüklenici seçme, inşaatın koordinasyonu ve denetim işlevlerini üstlenerek projenin planlama, tasarım, ihale, inşaat ve kullanım kararlarını maliyet, süre ve kalite açısından belirlenen hedeflere uygun olarak verilebilmesini sağlayan ve malsahibinin kendi organizasyonuna dahil ya da yapım sözleşmesi ile malsahibi adına ücret karşılığı atanan bir **proje yönetim örgütü** söz konusudur. Bu sistemde, proje süresini kısaltmaya imkan veren ve hızlı takip olarak isimlendirilen projenin parçalara bölünerek tasarım, ihale, inşaat zinciri halinde kısa sürede gerçekleştirilebilmesi sağlanabilmektedir.

Malsahibi, inşaat yöneticisi ve tasarım grubuyla çoğu kez pazarlığa dayanan bir sözleşme yapmaktadır. Yüklenicilerle ilişki genellikle sabit/değişken fiyat ve götürü usulle, malsahibi ile yüklenici arasında düzenlenen özel bir sözleşme ile kurulur.

İnşaat yönetimi sisteminde malsahibinin proje üzerinde daha etkin kontrolü sağlanmış olur. Proje örgütünde rol alanların inşaat yöneticisine riayet etmeleri durumu malsahibinin projedeki karar konularında daha etkin haberdar olma ortamını oluşturur. Projenin karar konularındaki malsahibinin daha etkin katılım dahilindeki yükünün artmasına rağmen inşaat yönetimi sistemindeki proje idaresi ve kontrolü için malsahibinin fazla eleman bulundurma ihtiyacının azaltıldığı görülür.

İnşaat yönetim sisteminde rol alan kişi ve kuruluşlar ile ilişki şekillerini gösteren proje organizasyon şeması Şekil 3.4.3.'de gösterilmektedir. Tuğlu, 1996.

Lejant:

- Proje enformasyonu
- == Sözleşmeyle iş yaptırma
- === Adına iş yaptırma

3.4.1.4. Malsahibi Olarak Yüklenici

Projeye katılım ve sorumluluk üstlenmede malsahibinin en çok yer aldığı metottur. Gerçekte tasarım - yapım düzenine benzetilmekte beraber malsahibi - yapımçı yaklaşımında ürünün dışardan bir malsahibi için değil, kuruluşun veya kişinin kendi faydası ya da kendi kullanımı için üretilmektedir.

Diğer yaklaşımlarda; detaylı tasarımda uzmanıyla, işgünün tutulması ve idaresinde inşaat yüklenicisi ile sözleşmeye girilirken, malsahibi / yüklenici yaklaşımında; malsahibi ayrıca, maaş bordrosu altında kendi işçilerine sahiptir.

Klasik olarak "kendi işini kendin yap" yaklaşımıdır, denilebilir. Malsahibi sözkonusu işi profesyonel yükleniciye vermek yerine kendi bünyesinden bir kişi veya grubu görevlendirir, kendi ekipman ve personelini kullanarak tüm projeyi tasarlar ve yapar. Eğer malsahibi bu yaklaşımla projeye girişmeyi düşünüyorsa en başta kendini kritik etmeli, bulabileceği kadroyu, organizasyonun tecrübesini ve süresel konuları belirlemelidir. Projenin gerçekleriyle, varolan malsahibi örgütünün yeteneklerini karşılaştırma sonucu kaynaklara karar vermeli; bu ikisi arasında oluşan farka göre kiralamaya ya da başka yaklaşımlara yönelmelidir.

"Genellikle malsahibi / yüklenicinin diğer varyasyonu da, malsahibi işgücü bulması için işgücü aracısı (labour broker) tuttuğunda oluşur. Bu metotta broker yükleniciden farklıdır. İşin tamamlanmasıyla ilgili herhangi bir risk üstlenmez, bu malsahibinin işidir. Broker sadece işçileri verir, hizmetlerine karşılık olarak da genellikle, bulduğu işçilerin aldığı toplam para üzerinden % ücret alır. Bu varyasyonda işçiler broker tarafından tutulur, ama malsahibi tarafından çalıştırılır ve yönetilir." Gilbreath, R.O., 1991.

"Devlet projeleri genelde ihale ile verildiğinden bu uygulama ancak tamirat projeleri ve acil durumlarda devlet kurumları tarafından uygulanabilir. Daha çok özel şirketler hem kendi tasarım işlerini hem de aktif yapım işinin birazı veya hepsini kendi ekipleriyle gerçekleştirir. Hatta bazı başarılı inşaat şirketleri kendilerini malsahibi / yükleniciye dönüştürmüş, temel işlerinin yanısıra yan iş olarak kendi kullanacakları yapımlarla beraber spekülasyon yapma da girişmişlerdir." Barrie, D.S., 1992.

Spekülasyon yapım; malsahibinin kendisi genel yüklenici durumundayken inşaat ürününü satmak veya uzun süreli olarak kiralamak için kendi hesabından inşa etmesi ve ürünlerin pazarlanmasını satıcı kuruluşlara devretmesidir. Çoğu spekülasyon yapımı bilmeyen alıcılar için inşa edildiğinden finansal düzenlemeler yapılmadan yani uygun satış ve kiralama

düzenlemeleri yapılmadan normalde yapım başlamaz. Malsahibi yüklenici olarak sözkonusu bu şirketlerin girişimcilik başarıları ise nadiren genel yüklenicilik veya tasarım - yapım şirketi olma özelliklerini azaltmış ya da yoketmiştir. Seslioğlu, 1997.

3.4.2. Yüklenicinin Sorumlulukları

Yüklenici sözleşmeleri gereği bir çok konu ile ilgilenir ve sorumluluğu üzerine alır. Bunların belli başlıları şunlardır:

- Teknik bir iş olan inşaatı yapmayı üstlenen yüklenici inşaat işlerine ilişkin teknik kuralları bilmek durumundadır ve işi üstlendiğinde bu kuralları bildiği kabul edilir.
- Yüklenicinin inşaatı kendi yönetimi altında yürütmesi, yeterli sayıda gerekli bilgilere sahip personeli temin etmesini, bunların denetim ve gözetimini sağlaması gerekir.
- İş, proje ve şartnamelere uygun olarak, en iyi şekilde, noksatsız gerçekleştirmeli ve sözleşmede belirtilen tarihte işverene teslim etmelidir. İnşaat sürecinde ise ilgili her türlü talimatı işveren veya onun temsilcisinden alıp bu talimatlara uymakla yükümlüdür.
- İşin akışı ile ilgili her türlü kanuni yükümlülüğe uymak ve bunların gereklerini yerine getirerek gerekli başvuruları zamanında yapmak zorundadır.
- Yüklediği inşaat faaliyetinin yürütüldüğü sahada çalışan personel, şantiye ekipman ve malzemelerinin emniyetinden sorumludur.
- İnşaat bittikten sonra ise inşaatın yürütülmesi için kurulan tesislerin sökülmesi ve şantiyenin kaldırılarak yüklenici tarafından uzaklaştırılması gerekir. Seslioğlu, 1996.

3.4.3. İnşaat Firma Büyüklükleri

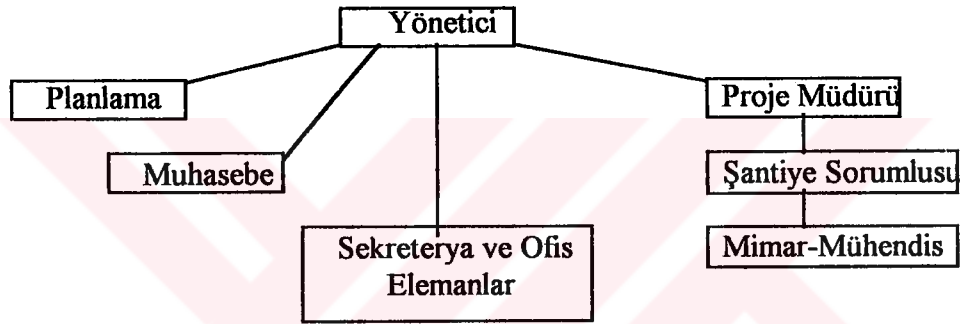
İnşaat sektörü açısından, kaliteyi sağlama çabalarının başarıya ulaşması, sektörde yer alan üç ana katılımcı grubun -malsahibi, mimar, müteahhit- kendi kalite sistemlerinin ulaşacağı başarıyla ve aralarında kuracakları koordinasyonun düzeyiyle doğru orantılıdır.

Malsahibi, işveren ya da yatırımcı firma (bu inşaat firmasının kendisi de olabilir), belirli bir ihtiyacı karşılamak veya mevcut bir olanağı değerlendirmek amacıyla bir inşaat yatırımı yapmaya karar verir. Bazı durumlarda yatırımın ekonomik veya teknik boyutlarını araştıran bir fizibilite çalışmasına ihtiyaç duyulabilir. Fizibilite çalışması, yapımın organizasyonunda

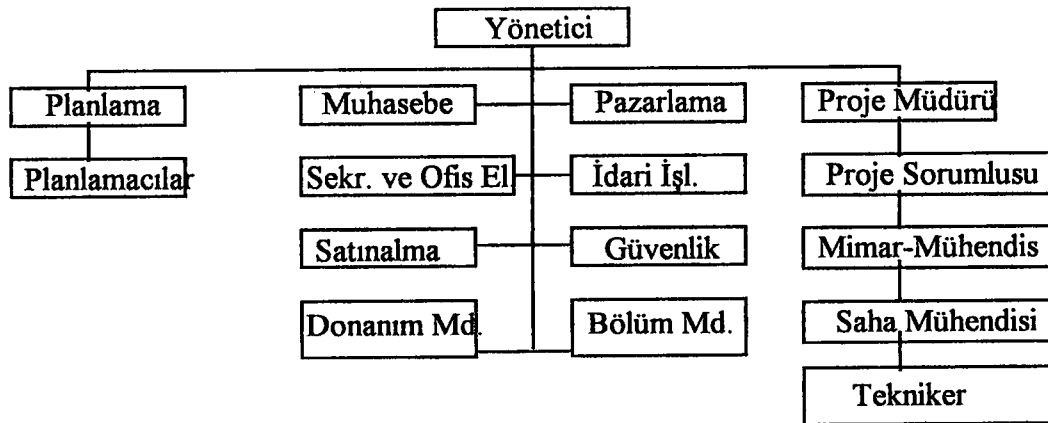
ürünün niteliklerine dek, bir çok konuda izlenecek konuda izlenecek yollar hakkında fikir verecektir.

Bu noktada elde edilen verilerin, işverenin ihtiyaçları, ekonomik sınırlamalar ve teknolojik olanakların dizayn çalışmaları ve koordine edilmeleri ile yapıya ilişkin projeler elde edilir. Mimari, statik, elektrik ve tesisat projeleri ile birlikte, projeleri açıklayan şartnameler de hazırlar. Bir maliyet tahmini yapabilmek amacıyla, projelerdeki imalat miktarları ölçülür ve rayiç bedelleri ile fiyatlanır. Böylece yapıya ilişkin oldukça yaklaşık bir maliyet tahmini yapmak söz konusu olmuştur.

Şekil 3.4.4. Çekirdek Bir İnşaat Firmasının Organizasyonel Yapısı (Volpe 1991).

Şekil 3.4.5. Orta Büyüklükte Bir İnşaat Firmasının Organizasyonel Yapısı (Volpe 1991).

Bir çok durumda yapımçı firmayı seçmek amacıyla ihaleye başvurabilir. Bu yola girildiğinde, işverenin iki temel işlevi yerine getirmesi gerekecektir. İhaleye davet edilecek yapımçı firmaların belirlenmesi ve bu firmaların tekliflerini oluşturabilmeleri için gerekli belgeleri içeren ihale dosyasının hazırlanmasıdır.

Bir inşaat firmasının üretim sürecinin ilk adımı olarak kabul edilen ihaleye girme aşamasında, temel olarak, firmanın ihale dökümanlarını dikkatle incelenmesi, imalat miktarlarını daha detaylı olarak tekrar hesaplanması, kendi maliyet bilgileri ile fiyatlanması sözkonudur. Bazı durumlarda, kar ön planda iken bazı durumlarda önemli bir kar beklentisi olmadan prestij, iş sağlamak v.b. nedenlerle bir şekilde işi almak daha önemli olabilir.

İhaleyi kazanan yapımçı firma öncelikle işi gerçekleştirmekle sorumlu bir inşaat yöneticisi atamak durumundadır. İnşaat yöneticisinin yapım öncesi gerçekleştirmek zorunda olduğu bazı işlevlerin kalitesi, projenin ilerlemesi sırasında karşılamak bir çok problemi baştan çözebilir veya daha ağırlaştırabilir. Bunların başında saha araştırması yapılması, gerçekleştirme senaryosunun ortaya konması ve buna uygun olarak şantiye mobilizasyonunun yapılması, şantiyenin bir işletme olarak organizasyonu ve resmi makamlar karşısındaki pozisyonunun belirlenmesi sayılabilir.

Eldeki işlere uygun olarak, istihdam edilecek teknik personelin bulunması gerekecektir. Genellikle üst düzey elemanlar firmanın sürekli çalışanı, alt düzeyde elemanlar proje bazında sözleşme yapan kimselerdir. Bu nedenle projede görev yapacak elemanların firma bünyesinden veya dışından bir araya getirilmesi de ayrı bir prosedür konusudur.

Bir sonraki aşama tedarikçilerin (malzeme ve işgücü) belirlenmesi, tedarik edileceklerin şantiyeye getirilmesi ve üretime geçilmesidir. Firma personeli esas olarak organizasyon ve denetlemeyi gerçekleştirir, fiili üretim alt yükleniciler tarafından yapılır. Mal sahibi adına görev yapan bir kontrol grubu da bir yandan üretimin proje ve şartnamelere uygun olarak yürüyüp yürümediğini kontrol etmektir.

Belirli periyodlar (genellikle aylık) yapılan üretim miktarları ölçülerek parasal karşılıkları işverenden talep edilir. Hakediş işlevleri iki türlü olabilir. Yatırımcı firma kendi tedarikçilerine (malzeme ve işgücü alt yüklenicilerine) yaptıkları hizmetler karşılığında bir hakediş ödemesi yapacaktır. Benzer şekilde malsahibinin sahada yapılmış tüm imalatların ve getirilen malzemenin, sözleşmede belirtilen koşullar çerçevesinde karşılığını hakediş olarak alacaktır.

Hakediş sırasında bir diğer önemli işlev, hakedişin kontrolüdür. Gerek yapımın firma kendi ödeyeceği hakediş için, gerekse mal sahibi adına çalışan kontrol grubu mal sahibinin ödeyeceği hakediş için etkin bir rol yapmak durumundadır. Bu kontrol, miktar açısından ve sözleşmeye uygunluk açısından iki türlü olabilir.

Şantiye ve parasal gelirler açısından bağımsız -yani hakedişin tümü tekrar şantiyeye dönüp proje için kullanılabilir- veya genel merkeze bağlı olabilir.

Şantiyedeki üretimin tamamlanmaya yakın bir duruma gelmesinden sonra geçici kabul işlemi yapılır. Bu sırada kontrol ekibi tarafından yapıda görülen eksiklikler tespit edilerek yapımcı firmaya bildirilir. Söz konusu eksiklikler tamamlandıktan sonra sözleşmede belirtilen koşullar çerçevesinde kesin kabulü yapılarak sözleşme sona erdirilmiş olur. Koca, 1996.

3.5. DENETİM VE SORUMLULUK

Ülkemizde, yaşanmakta olan hızlı ve düzensiz yapılaşma, çarpık şehirleşmenin ortaya çıkmasında en büyük etken olarak gösterilmektedir. Bu bölümün konusu, bina üretiminde dengeyi koruyabilen, düzenleyebilen, gerekirse bazı yaptırımlarla denetim işbirliğini sağlayabilen yaklaşımları saptamaktadır. Ayrıca, denetim mekanizmasının daha etkin bir şekilde nasıl çalışacağını ve bu denetimin sonunda, inşaat sektöründeki kalite düzeyinin oluşumuna değinilmiştir. İşgücü açısından, ülkemizin büyük bir potansiyeli olmasına karşın inşaat sektöründeki denetim ve sorumluluk sistemleri daha tam olarak oturmuş değildir. (Ek 3.5.1.) Avrupa Topluluğu ülkeleri yapı denetim ve sorumluluk olayını en iyi uygulayan ülkeler arasında yer almaktadır. Sistemi, yapıyı sigortalama işlemi ile bütünleştirmişlerdir. Kuban, 1990.

Genel olarak, inşaat sektörü faaliyetlerini altyapı ve bina işleri olarak ikiye ayırabiliriz. Gelişmiş ülkelerde bina denetimi alanında devletim güdümü ve genel yol göstericiliği altında kalite-kontrol ve onay yetkisi, tanınmış özel kuruluşlar seferber edilerek merkezîyetçilikten uzaklaşp denetimde ihtisaslaşmaya gidilmiştir.

3.5.1. Denetleyici Kurum Açısından

3.5.1.1. Mesleki Denetim - Mimarlar Odası

Mimarlar Odası, yasaya göre gerekli koşulları tamamlanmış mimarlar tarafından oluşturulur. Fransa'da mali bağımsızlık ve tüzei kişilik sahibi olup Kültür Bakanlığı'nun vesayeti altındadır. Bakan gerek Ulusal Konsey gerekse Bölgesel Konseyler'de bir hükümet komiseri tarafından temsil edilir. Bunlar diğer kurum üyeleri ile aynı haklara sahiptir. (Fransız)

Ülkemizde Oda, 1940'larda mesleki sorunları iletmek amacıyla dernek olarak kuruldu; 1954'te Gaziantep Milletvekili Mimar Süleyman Kurane, girişime mühendisleri de katarak 6235 sayılı TMMOB kanunu meclisten çıkardı.1960'larda mimarlar duygusal yapıları nedeniyle sol düşünceye ilgi duydular. Bu ilgi karşı çıkma duygusu ile birleşerek bir kimlik haline geldi. Bir kısım mesleki çalışmalara döndü, diğerleri örgütler etrafında yaşamlarını

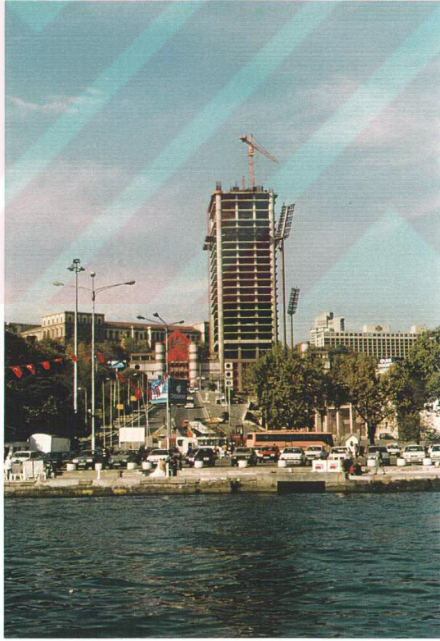
sürdürüyorlar. Günümüzde yeni örgütler türedi: Müşavir, Mühendis ve Mimarlar Birliği, Mimarlar Derneği, Serbest Mimarlar Derneği, v.b.

"Sağlıksız kentleşme, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana ülkemizin temel sorunlarından biridir. Türkiye'de kentli nüfus doğumla çoğalmanın ötesinde, yer değiştirmekle artmaktadır. Bazı yerler boşalırken bazıları olağanüstü yoğun bir nüfus baskısıyla karşı karşıya kalmaktadır. Böylesi bir sorun global planda, devletin müdahalesi ile çözümlenmelidir. Oysa politikacılar şimdiye kadar meseleye yalnızca konut açığı olarak ele almaktadırlar. Burada sorun yerleşme sorunudur, bu da planlamayla olur. Türkiye'nin kentleşme planı kesinlikle göçü önleyecek bir model olmalı, insanların yerlerinde kalmaları ile gerçekleşmelidir. Günümüzde kırsal kesimden büyük şehirlere gelmekte;marjinal işlerde çalışılmakta, kaçak binalarda oturulmaktadır. İstanbul binalarının %65'i kaçaktır. Mimarlar Odası üç eksen çerçevesinde bir çalışmaya girmiştir. **İlki; meslek düzeyinin, kalitesinin yükseltilmesi, ikincisi; kamu yararının gözetilmesi, diğeri de doğal ve kültürel değerlerden asla taviz verilmemesi meseleleridir.**" Eruzun, 1997.

Yaşamın sürekliliği için doğal değerlere muhtaç olmamız ve kültürel değerlerin geri getirilemez nitelikte olması bu sorunları açıklayan nedenlerdir. Örneğin; İstanbul'un kuzeyindeki ormanlık alanın şehrin nefes alması için korunması, yapılaşmaya açılmaması şarttır. Bunun için Koç Üniversitesi'nin kampüsüne Mimarlar Odası karşı çıkmış, dava kaybedilmiştir.

* Park Otel inşaatı tamamen yasa dışıydı, binanın arsanın 1.5 katını aşmaması gerekir, ancak dünyanın hiçbir yerinde bu kadar merkezi ve sıkışık bir alanda 40-50 katlı bir gökdelen olamaz; içme suyu, tesisatı, çevresinde otoparkının kapasitesinde yol, v.b. yoktur. Her şeye rağmen inşaat devam etmektedir.

* Swiss Otel, Conrad gibi oteller askeri dönemde çıkarılan Turizmi Teşvik Yasası'ndan yararlanılarak inşaa edilmiştir ki anayasaya göre bu yasalara dokunulamaz. Hepsi yeşil alanları kullanmış, Dolmabahçe'nin içinde yer aldığı silüet bozulmuştur. (Resim 3.5.1.)

Resim 3.5.1. Mart 1992'de Yürürlüğe Giren Turizmi Teşvik Yasası'na Dayanarak Yapılan Binalara Örnek Olarak Swiss Otel ve Gökkafe Binaları

3.5.1.2. Belediye Denetimi

Belediye ve mücavir alan içinde yapılacak, özel mülkiyete ait tüm yapılar için belediyelerden ruhsat alınması zorunlu kılınmıştır. Yapım sürecinin başlaması için yapının mimari ve statik projelerinin ilgili birimlerinden onay alınması zorunludur. Yapım sürecinde ise belediyelerin inşaatı durdurma ve gerekirse yıktırma yetkisi vardır. Belediyelerin sahip oldukları yetki ve sorumluluklar belediye ve mücavir alanları dışındaki tüm alanlar valiliklere verilmiştir.

3.5.1.3. Sigorta Denetimi

Yapı sigortası, yapının bitiminden sonraki dönemler için yapı sigortası yapan şirketleri ifade eder. Sorumluluk taşıyan malsahipleri, yapı kusur ve hasarlarından kaynaklanan zararların telafisi amacıyla, zarar sigortası yaptırmak zorundadır. Yapıda sorumluluk taşıyan diğer taraflar ise, sorumluluk sigortası yaptırmak zorundadır. Sigorta türlerine ait esaslar çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Yapı sigortası, Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yeterlilik belgesi almış sigorta şirketleri tarafından yapılır. Zarar gören kuruluş, kişi veya varisler zararın meydana gelmesinden veya öğrenilmesinden sonra ilgili sigorta şirketine başvurmak suretiyle zararın tesbitini talep edeceklerdir. İlgili sigorta şirketi zararın tesbitinden itibaren 30 gün içinde miktarı zararı görene ödemek zorundadır. INTES, 1994.

3.5.1.4. Mal Sahibi Denetimi :

Şahıs veya kurum, yapacağı binanın denetim ve sorumluluğunu, eğer büyük bir kompleks değilse, müellif mimar veya mühendis aracılığı ile yapmaktadır. Eğer büyük bir yatırımın gerçekleştirileceği bir proje ise büyük kontrol firmaları vasıtası ile yapılmaktadır.

Özel mülkiyete ait yapım işini, kendi olanakları ile finanse eden ya da belirli koşullarla (kat veya para karşılığı) ikinci bir şahısa yaptıran kişi ya da kurumdur. Mal sahibinin kendine karşı sorumlu olan kişi ya da kurumlar (müteahhit, proje müellifleri v.b.) aleyhinde rücu hakkı mahfuzdur. (Borçlar Kanunu, Madde 58). Yapıda Denetim ve Sigortaya ilişkin yasaya

göre; sorumluluk taşıyan mal sahipleri, yapı kusur ve hasarlarından kaynaklanan zararların telafisi amacıyla, zarar sigortası yaptırmak zorundadır.

3.5.1.5. Kamu Denetimi :

Devlet kendi yaptıracığı projelerde denetim olayını iki şekilde gerçekleştirmektedir. Yapılacak olan bina normal çok kompleks olmayan ve ileri teknoloji gerektirmeyen projeyse kendi içindeki kontrol birimlerine denetimi yaptırırken ileri teknoloji gerektiren bir proje ise, özel çalışan ve direkt olarak inşaat sahibine bağlı büyük kontrol firmalarına denetimi yaptırır.

3.5.2.DENETİM AMACI AÇISINDAN

3.5.2.1. Süre Denetimi :

Her bina inşaatının bir başlangıç ve bitiş tarihi vardır. Tüm eylemlerde para, işgücü, malzeme gibi kıt kaynaklar kullanılır. Bunların optimum derecede kullanılması için süre denetimi çok önemlidir. Bina üretimi sırasında belirli dönemlerde yapılan denetimlerde işin, yapılan iş programına göre gidip gitmediği kontrol edilir.

3.5.2.2.Maliyet Denetimi :

Maliyet denetimi, işin yapımında özellikle malzeme ve giderlerin denetim altında tutulması ve bina üretiminde nakit akışının programlanan şekilde gitmesi, gerek müteahhit gerekse mal sahibi açısından zor dönemlere girilmeden işin tamamlanmasını sağlar.

3.5.2.3. Kalite Denetimi :

Kalite sözcüğü, mühendislik açısından, gerekliliğine göre belirlenmiş ihtiyaçlar, para değeri, ihtiyaca uygunluğu veya müşteri tatmini olarak incelenebilir. İnşaat sanayiinde, kalite denetim çalışmalarını etkileyen etmenleri kısaca ele alırsak; tasarımcı, çizim ve spefikasyonlar, müteahhit, sözleşme, inşaat arasındaki "Kalite Denetim Beşgeni" diyebileceğimiz bir sistem ortaya çıkmaktadır. Kalite tasarımıyla başlar. Tasarımcı, programın tanımını, programa uyacak şekilde yapar. Plan, teknik spefikasyonlar ve malzeme listesi,

binanın yapımının kesin olarak tanımlanmasını sağlar. Müteahhit, gerekenlerin yapılmasını, istenen kalitede olmasına dikkat ederek gerçekleştirmesini sağlar. Sonuç olarak her kesimin kendi işinin kalitesini sağlayabilmesi için organize olması gerekir. Binanın kalite denetimi, binanın teslim alındıktan sonra da bakımının kullanıcı tarafından devam ettirilmesi gerekir.

İnşaat firmasının mevcut ve benzeri işler için şöyle bir yaklaşımı vardır:

- * Müşterinin ve kullanıcıların tatmin olması,
- * Toplumun memnuniyeti,
- * Firmanın tatmin olmasıdır

3.5.3. Türkiye'de ve Dünya'da Yapıda Denetim - Sigorta ve Sorumluluk Konusundaki Uygulanan Sistem

- Almanya

Almanya'da kullanılan sistemin özünü, projelendirme aşamasından itibaren başlayan ve yapı üretim sürecinin sonuna kadar devletçe bu konuda görevlendirilmiş kuruluşların uyguladığı çok ciddi bir denetim sistemi oluşturmaktadır. Disiplinli ve tavizsiz olarak yürütülen bu denetim, toplumda güven yaratmakta ve dolayısıyla Fransız sisteminde ön plana çıkarılan sigortacılık boyutunun sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Buna rağmen sigortacılık boyutu tamamen ortadan kalkmış değildir. Sistem, özel koşullar dışında olmak üzere, yapının iskan ruhsatı alındığı tarihten itibaren, beş yıl süre ile herhengi bir hasara karşı garanti edilmesini öngörmektedir. Maltepe, 1995.

Almanya'da bu denli sıkı denetime dayalı sistemin başarı ile devam ettirilmesi, denetimin bürokratik işlemlerden arındırılmış olması ve bu denetimin özel denetim bürolarınca üstlenilmiş olması ile izah edilebilir. Aslında yapı üretim eylemlerinin denetimi yerel yönetimlerin yükümlülüğündedir. Yerel yönetimler ise böyle büyük çaplı bir işin külfetini çekmek yerine, bu denetim yetkisini, kendi adına bu işi yapacak özel bürolara devretmişlerdir. Bir de devlet tarafından tanınan Denetim Mühendisleri mevcuttur. Yetkiner, 1994.

Bunların dışında Kalite Güvencesi kavramı Almanya'da halen gelişme halindedir. Ulusal politikaya göre bütün planlama ve bina olaylarını yapan Yapı Tekniği Enstitüsü - I.f.B.T. (Institute für Bautechnik(Alm.)) vardır. Griffith, 1990.

- Fransa

Fransız sistemi, toplumsal gelişmenin etkisiyle ve 1802 yılında Napolyon'un hazırlattığı Medeni Kanun'dan bu yana yapı sahipliği ve sorumluluğu kavramının gelişmesi sonucu, Fransız insanının binanın sağlamlığını ve kalitesini amaçlayan ve buna sahip olmayı isteyen bir duruma getirmiştir. Ayrıca bu ülkede, köklü ve üst düzeyde bir yapı üretim geleneğini sağlamak mümkündür.

Fransız sisteminde sigortalama yoluyla yapının denetimi sözkonusudur. Yapının tesisatları gibi kolay sökülüp takılamayan elemanları 10 yıl (kabulden sonra); kapı, pencere, musluklar gibi elemanlar için de ihtiyari 2 yıllık sigorta sözkonusudur.

Sigorta şirketi, mal sahibine karşı, müteahhidin yaptığı işi bir denetim şirketine kontrol ettirmek kaydıyla, sigorta eden kurumdur. Projeyi hazırlayan mimar, mühendis veya proje büroları, yapının üretimini gerçekleştiren müteahhit ve alt yükleniciler, kullanılan malzemeyi üreten veya satanlar, sigorta süresi içinde meydana gelebilecek hatalar dolayısıyla sigorta şirketine karşı sorumludur. Yetkiner, 1994.

Yerel Yönetimlerin, yapıda kalite ve kalite kontrolüne ilişkin rolü ise inşaat ruhsatı verirken imara, genel yerleşme ve çevre kurallarına uygunluğunu denetlemektedir. Yapı üretiminde yer alan organizasyonlar da kendi içlerinde, kalitenin sağlanması için kalite yönetim sistemleri ve güvencesi standartlarını uygulamaktadırlar. Bu alanda yardımcı olarak C.S.T.B. (Government Technical and Scientific Centre for Construction (İng.)) adlı kuruluş yer almaktadır. Bir de, Fransız Ulusal Standartlar Örgütü A.F.N.O.R. (French National Standards Organization (İng.)) vardır. Griffith, 1990.

- A.B.D.

A.B.D. sistemi, Avrupa'da uygulanan sistemlerle ana ilkeler bakımından benzerlikler göstermektedir. Yerel yönetimlerin yapının projesini ve şantiye uygulamalarını denetim hakkına sahiptirler. Yine yerel yönetimler, yapının projesini ve şantiye uygulamalarını denetim hakkına sahiptirler. Yine yerel yönetimler, yapının imar durumuna uygunluk kontrolünü yaparlar, inşaat ruhsatını verirler. Ancak, inşaat sürecindeki kontrollük, serbest piyasadan uzmanlara veya proje müellifine; özelliği olan binalarda ise bilinen ve güçlü denetim organizasyonlarına yaptırılır. Yetkiner, 1994.

A.B.D. sisteminden bahsedilirken, yasal olarak proje ve uygulama sorumluluğu alabilen P.E. - Professional Engineer veya P.A. - Professional Architect kavramları dikkati çeker. P.E. veya P.A. ünvanları, mühendislik - mimarlık lisans eğitiminden sonraki en az dört yıllık başarılı mesleki çalışma döneminden ve mesleki sınavdan sonra kazanılan bir mertebedir. Çok ciddi bir seçim ve ayıklanma sözkonusudur. Bu ünvanı alamamış bir teknik elemanın, tasarım projeciliği, şantiye ve kontrol sorumluluğu alması mümkün değildir. Bu ise, işin doğru ve kaliteli yapılması anlamına gelmekte ve kuvvetli bir güvencesini oluşturmaktadır. Maltepe, 1995.

- Türkiye

Türkiye'de G.S.M.H. (Gayri Safi Milli Hasıla) 'nın % 6'lık payı yapı üretim sektörüne aittir. Yan sanayileri ile % 14'ü bulmaktadır. Yatırım harcamaları içerisinde % 5'lik bir yer tutmaktadır. D.P.T.'nin yaptığı analizlere göre yapı üretim sektörünün diğer ülkelerden aldığı girdilerin payı % 59'dur. Akal, Eke ve Aksoy, 1983.

Bu, yapı üretim ve yapının kalitesinin çok büyük oranda bu girdilere bağımlı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, 1977'de üçüncü beş yıllık kalkınma planı ile ilgili Bakanlar Kurulu kararnamesi ile kamu kaynaklı proje girdileri olarak kullanılacak bütün girdilerin kalite değerlendirilmesinin yapılması ve kalite belgelerinin (Standarda Uygunluk Belgesi, Kalite Belgesi, İmalat Yeterlilik Belgesi, Özel Şartlara Uygunluk Belgesi, vb.) verilmesi ile T.S.E. görevlendirilmiştir. Özen, 1984.

Türkiye'de yapı üretiminin kalite kontrolü, denetimi ve İmar Mevzuatı'na uygunluğu 03.05.1985 Tarih ve 3194 Sayılı İmar Yasası ve Yerel Yönetimlerin sorumluluğuna bırakılmıştır. Aynı yasanın 22. maddesi şöyle demektedir:

"Yapı ruhsatı almak için, Belediye'ye yapı sahipleri veya kanuni vekillerince dilekçe ile müracaat edilir. Dilekçeye sadece tapu, mimari proje, statik proje, elektrik ve tesisat projeleri, resim ve hesapları, röperli veya yoksa, ebatlı kroki eklenmesi gerekir. Belediyelerce ruhsat ve ekleri incelenerek eksik ve yanlış bulunmuyorsa müracaat tarihinden itibaren en geç otuz gün içinde yapı ruhsatı verilir."

Bu fıkranın orijinal halinde, Belediyelerin ruhsat verme yetkisi "Yeminli Serbest Mimarlık ve Mühendislik Büroları"na verilmiş idi. Ancak bu, 18.04.1987 Resmi Gazete ve E.1985/11, K.1986/29 s. Numaralı Anayasa Mahkemesi Kararı ile iptal edilmiştir. Tezcan, 1994.

Yapının uygulama sırasındaki denetimi ise, yapı sahibinin seçeceği ve ücretini ödeyeceği bir "Teknik Sorumlu" ya (T.U.S.) bırakılır. Aynı yasanın 28 No'lu maddesi aynen şöyle der:

"Yapının fenni mesuliyetini üzerine alan meslek mensupları yapıyı ruhsat ve eklerine uygun olarak yaptırmaya, ruhsat ve eklerine aykırı yapılması halinde üç iş günü içinde ruhsat veren Belediye'ye bildirmeye mecburdurlar."

Binanın inşaatı bitince, yapı kullanma izni müracaatı yapılır. Madde 30'a göre, sadece gözleme dayalı kısa bir inceleme sonucu, tüm üretim süreç ve girdilerini kontrol etmeden, yalnızca üç ürün denetlenerek, mal sahibinin müracaatı üzerine yapının ruhsat ve eklerine uygun olduğu ve kullanılmasında fen bakımından mahzur görülmediğinin tespiti yapılır ve kullanma izni verilir.

Görülüyorki, projelerin kontrolü Belediye Mühendislerine, uygulamanın kontrolü ise yapı sahibinin seçeceği bir Fenni Sorumlu'ya (T.U.S.) bırakılmaktadır. Malsahibinin kendisinin veya yakınlarının teknik adam olmaları sonucu, çoğu zaman teknik sorumlular göstermelik

olarak seçilmektedir. Bu durumun bilincine varan yerel yönetimler kontrol gereğinin önemini kavramış, Türkiye Mühendis ve Mimarlar Odası Birliği ile protokoller imzalayarak proje kontrolünün tecrübeli mühendisler eliyle, bilinçli ve etkin bir şekilde yapılmasını sağlamak amacıyla 1980 yılından itibaren, T.M.M.O.B.'ni devreye sokmuştur. Ancak bu uygulama, en hızla gelişen ve en kötü yapılaşan şehirlerimizden biri olan İstanbul'da 27 Mart 1994 Yerel Seçimleri sonrası iş başına gelen yerel yönetim yetkilileri tarafından iptal edilmiştir. Maltepe, 1995.

Yapı kalitesinin yükseltilmesinin, müteahhitlik sektörünün disipline edilmesinin ve Avrupa Birliği ile uyum sürecinin gereği olduğu vurgulanan Yapıda Denetim Sorumluluk Sigortasına ilişkin yasa taslağı Türkiye İnşaat ve Tesisat Müteahhitleri İşveren Sendikası (INTES) tarafından hazırlanmaktadır. Bu kanunun amacı, yapılarda yaşam kalitesi ve konforunun sağlanması, yapıda aynı hak sahibi olan tarafların yapıya gelecek, bu denetimin öngördüğü kusur ve hasarlardan kaynaklanan, karşı korunmasıdır. Kapsamı ise, mal sahipleri, proje müellifleri, inşaat müteahhitleri, inşaat malzemesi imalatçıları ve satıcıları, inşaat denetim şirketleri ve zarar görenler arasındaki müteselsil sorumlulukların belirlenmesi dahil, hukuki ilişkileri düzenler. Bu yasayı Bakanlar Kurulu uygular.

Yapının inşasında sorumluluk üstlenen taraflar, yapının taşıyıcı sisteminde, kullanım ve dayanım bozukluğu yaratmaksızın yapıdan ayrılamayan parçalarda ortaya çıkacak zarardan 10 yıl süre ile sorumludurlar. Bunlar dışında kalan diğer yapı elemanlarında meydana gelecek zararlar için ise busüre 2 yıldır. Sorumluluğun süresine yönelik ve deprem özel etkisini de kapsayan esaslar çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. INTES, 1994.

Bina dış denetimi ya da inşaattaki bina denetimi zor ve pahalıdır. Dış denetim aktivitesi, müşteri denetimini ve kamu denetimini içermektedir. Müşteri denetimi müşteri tipine göre kamu sektörü ve özel sektör olarak ikiye ayrılır.

Konu ulusal yapı sektörünün gelişmişliği ile ilgilidir. Uygulanan denetim ve sorumluluk sistemi, diğer ülkelere kıyasla tam olarak yerine getirilememektedir, yasalarla belirli sınırlar içine alınmasına rağmen uygulama aşamasında başarısızdır. Yapıda sigorta olayının Türkiye

ve Kıbrıs'ta tam olarak yerleşmemesinin nedenlerinden biri de toplumun bu bilince erişememesidir. Yapıda sigorta konusunu, bir tek Fransa yasal zorunluluk şekline getirmiştir.

Gelişen bir ülke olarak altyapı ve bayındırlık hizmetlerine (en başta konut) duyulan gereksinim ve ayrıca nüfus artışı, kentleşme olgusu, inşaat sektörüne çok önemli bir boyut kazandırmaktadır. Ancak Türkiye'de inşaat sektörünü etkileyen;

- Yapı teknolojilerinde ve yapı malzemelerinde ülke koşullarına uygun değişimlerin ve iyileştirmelerin gerçekleştirilememesi,
- Kamu ve özel kesim inşaatçıları arasında yakın bir işbirliğinin kurulamaması,
- Yapı ve yapı malzeme standartlarının ve kalitenin yetersiz denetimi,
- Sermaye birikiminin ekonomik kullanılmaması,
- Yasa hükümlerinin günün koşullarına uyum sağlayacak uygulamalara olanak vermemesi,
- Finansman zorlukları gibi olumsuz faktörler mevcuttur. Akal, Eke ve Aksoy, 1983.

Türkiye'nin ekonomik koşulları yanında bu olumsuz faktörler de gözönüne alınırsa kaliteli yapı ve onun üretiminin sağlanmasının zorluğu ve önemi daha da ön plana çıkmaktadır. Bu nedenlerle üreticiler (girişimciler, yükleniciler) için "En İyi" kalite yerine "Hedeflenen Kalite" den (Optimum Objektif Kalite) söz etmek daha yerinde olur.

Bölüm sonucu olarak; yapım faaliyetlerinde dayanıklılık ve fonksiyonellik yönlerinden uygunluk ya da başka bir deyişle denetimin sağlanması esas hedeftir. İşin kalitesinin uygunluğuna garanti oluşturacak "yapıda sigorta" kavramı yapıda denetim ve sorumluluk kavramlarının bir parçasıdır. İnşaat sektöründe kalite denetimi açısından özel sektör ile devletin yapmış oldukları denetim sistemlerindeki farklılıklardan dolayı, kalite düzeyleri de farklıdır. Devlet sektörü özel sektörün yapmış olduğu projelere kıyasla daha kaliteli ve daha düzenlidir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Kentlerimiz, nüfus patlaması sonucunda, plansız ve denetimsiz olarak, gelişigüzel, altyapısız, her türlü estetik kaygıdan uzak bir şekilde merkezden dışa doğru adeta bir ur gibi büyümektedir. Bu durum çevrede, insanca yaşamaya olanak vermeyen ilkel yerleşmelerin kenti kuşatmasına, merkezde ise mevcut dokunun tahribine, tarihsel, kültürel ve doğal değerlerin yok olmasına yol açmaktadır.

Doğal olarak da şehirde yaşayan nüfus kır nüfusundan aldığı göçlerle giderek artmaktadır. Ancak Türkiye'de anormal büyümelerin, yani hızlı göçün getirdiği bir plansızlık, bir dağınıklık vardır. Planlar yapılmıştır; ancak bu planlar anormal büyüyen nüfusun ve ihtiyaçların gerisinde kalmış, kentleşme planlamayı izleyeceğine, planlama kentleşmeyi izlemiştir. Çoğu kez de planlama kaçak yapılaşmayı yasallaştırmak için kullanılmıştır. Böylece, kentleşme-planlama konularında da ülkenin hemen tüm konularında olduğu gibi süreklilik sağlanamamış, bir başka deyişle ortak bilinç oluşmamıştır.

Kentlileşememe veya kentlerde köylüce yaşama diye özetlenebilecek genel görünüm 1980'den 1990'a ve 2000'li yıllara doğru Türkiye kentlerinin ortak yazgısını oluşturmaktadır. Geri kalmış sosyo-kültürel yapının öncülüğünde en ileri teknolojik olanakların çarpık kullanımı ile kentlerimizin ortak yazgısı yazılmaktadır. Ülkemizde son derece ciddi, uluslararası standartlarda mimari tasarım potansiyeli olmasının yanısıra bu orandan daha fazla sayıda duyarsız meslekdaşlar ve kullanıcılar vardır. Kentlerimiz her geçen gün tahrip olmakta, doğal çevre değerlerimiz giderek yok olmakta ve yakın çevremiz, kentlerimiz her geçen gün "kitsch" ürünü çirkinliklerle dolmaktadır.

Çarpık kentleşme; toplumsal mutsuzluğa, çevre kirlenmesine, tarihsel, kültürel ve doğal değerlerin yok olmasına, verim kaybına, kaynak israfına, hizmetlerin aksamasına, asayişsizliğe ve güvensizliğe, devlet düzeninin kurulmasına, büyümeyle doğan kent rantlarının kamu dışında yağmalanmasına, neden olduğu artık herkesçe bilinmektedir.

- Ülke çapında kentleşme politikasının saptanması gereklidir. Bu politika, değişen iktidar ve kişilerce değişmeyecek ulusal kararlar niteliğinde olmalıdır ve bu ulusal dış politika, ulusal savunma, sağlık, milli eğitim ve ekonomi politikalarından daha az önemli değildir. Devlet konuya ciddi olarak sahip çıkmalı, planlama ilkelerini ve direktiflerini belirlemelidir.
- Ulusal plan direktifleri içinde nazım planlar yaptırılmalı ve demokratik kurum ve kurumlarla tartışılarak kamuya benimsetilmeli, mali kaynak ayrılmalıdır.
- Ortak bilince ulaşmamız gereken önemli sorunlardan biri de, mülkiyet sorunu ve bunun son anayasamızda ele alınış şeklidir. Sağlıklı kentleşmeyi sağlamak için kamunun güçlendirilmesi şarttır. Kamu yararı ile kişi yararını kentleşme açısından dengeleyecek hukuk düzeninin kurulması şarttır. Bir gece, arsasına yapı yasağı konarak, yeşil alan yapılarak yurttaşın birikimi nasıl sıfırlanmamalı ise, tarlaları imara açarak bir günde kamu eliyle milyarlar yaratmak yöntemleri de terk edilmelidir.
- Kamu, ciddi çalışmalarla elde edilecek gelişme planları yönünde arsa üretmelidir. Bu şekilde kent sınırlarının gelişigüzel, kontrolsüz ve sonsuz şekilde genişlemesi önlenilecek, kırsal alanların dolayısıyla çevrenin korunması sağlanabilecektir.
- Kent merkezlerinin çağdaş gereksinmelere uygun hale getirilmesi, mevcut yapı stoğundan yararlanma konusudur.
- Planların kesinliği ve şeffaflığı sağlanmalıdır. Kısaca, planlar kesinlik kazandıktan sonra bütün yurttaşlara açık olmalıdır.

"İmar planlarında üçüncü boyut dikkate alınmamaktadır. Sadece nüfus yoğunluğu üzerinde iki boyutlu çalışma yapılırken, şehirlerin estetik boyutları üzerinde çalışmalara ihtiyaç vardır. Bununla beraber Hükümetin nitelik yanında niceliğe de yer vermesi gerekmektedir. Mekanların niteliği ertelenemeyecek kadar önemlidir." Aydemir, I.

İmar Mevzuatındaki yasa ve yönetmeliklerin getirdiği kısıtlamalar ve tasarım özgürlüğünü engellemenin sonuçları kentimize ve çevremizi etkilemektedir. Bu kısıtlamalar ve yönetmelikleri politikacısıyla, belediye yönetimiyle, plancılarla, mimarlarla, uygulayıcısıyla, en önemlisi bu çevrede yaşayan insanların tümüyle tartışmamız gerekmektedir.

İstanbul'un çarpık kentleşmesini ivedi olarak önlemek için , İstanbul'un çağdaş, huzurlu ve mutlu yaşanılan bir kent haline sokabilmemiz için yapılması gereken çalışmaları iki ayrı evrede alabilir. Önce, **mevcutların islah edilmesi**, yaşam koşullarının sıhhileştirilmesi şeklindedir. Bir taraftan mevcutlar iyileştirilirken, diğer taraftan da **yeni yapılacak yapıların kontrol edilmesi** gereklidir. Bütün bunlar için de Nazım İmar Planı'nın bir an önce uygulamaya girmesi gerekir.

Geçmiş ve geleceğin birlikte yaşandığı günümüzün devingen ortamında mimarlıktan beklenenlerin nitelik ve boyutları artan bir ivmeyle değişime uğramaktadır. Bu değişime bağlı olarak mimarlık eğitiminin verdikleri ile eğitimden beklenenler arasındaki çelişkiler her geçen gün giderek artmaktadır. Artık kısa sürelerde geçerliliğini yitiren ve işlev dışı tek tek binalar yerine, kullanıcının yaşamsal gereksinimlerindeki değişimlere uyum sağlayabilen, doğayla bütünleşen ve bu özelliklerini geniş zaman dilimlerinde koruyabilen bütüncül çevre organizasyonları, mimarlığın beklentileri arasında yer almaya başlamıştır. Bu beklentiler mimarlık okullarının öğrenci seçimine, öğretim elemanı yetiştirmesine ve eğitime ilişkin yöntem programlarını gözden geçirerek çağın koşullarına uygun bir biçimde yeniden belirlemeleri gereğini gündeme getirmiş bulunmaktadır.

Hızla değişen bir dünyada mimarlığın gelecekteki gelişimi konusunda kaygı duyan biz mimarlar, yapı çevrenin oluşumunu, kullanılışı, döşenişi, peyzajının düzenlenmesi ve bakımı konusunda etkili olan herşeyin, mimarların yetki alanına girdiğine inanmaktayız. Geleceğin mimarlarının eğitilmesi işinin, onların hangi kültürel miras ortamında olursa olsun, sürdürülebilir bir gelişme için çalışabilmelerini sağlayacak şekilde iyileştirilmesinden sorumluyuz. Bu durum, akademik kuruluşlarda yürütülen araştırma ve projelerin, gerek günümüz gerekse gelecek için yeni çözümler ortaya koyması gereğini temel koşul kılmaktadır. Erken yaşlarda kazanılacak mimari bilinç gerek geleceğin mimarları gerekse yapıların kullanıcıları için önemli olduğundan, mimarlık ve çevreye ilişkin konular okullarda genel eğitimin bir parçası olarak sunulmalıdır.

Mimarlar mesleklerini, yürürlükte olan etik ve davranış kurallarına uygun olmak koşulu ile, hizmetin sunulduğu ülkede yasal olarak mümkün olan her şekilde uygulayabilmelidir.

Toplumun yararı adına mimarlık mesleğinin yapıcı ve yaratıcı rolünü genişleteceği düşünülen alternatif uygulama biçimlerini ve değişken yerel koşulları dikkate alarak politikalar ve standartlar geliştirilmelidir. Toplumda mimarlığa ilgi arttıkça, insanlar mimarlığı öğrenmeye ve anlamaya başladıkça, mimarlar ve mimarlık toplum tarafından sorgulanmaya başlanacak ve gelecekte korunmaya değer, kaliteli yeni yapıların ve kentsel alanların üretilmesi için yollar aranması zorunluluğu doğacaktır.

Ortaya çıkan ürünün yani yapının denetimi, gelişmiş ülkelerde devletin güdümü ve genel yol göstericiliği altında kalite-kontrol ve onay yetkisi, tanınmış özel kuruluşlar seferber edilerek merkezîyetçilikten uzaklaşıp denetimde ihtisaslaşmaya gidilmiştir. Ülkemizde projelerin kontrolü Belediye Mühendislerine, uygulamanın kontrolü ise yapı sahibinin seçeceği bir Fenni Sorumlu'ya (T.U.S.) bırakılmakta, mimari çevrenin denetiminde yeterli olmamaktadır. Kamu yararı adına daha etkili denetimlerin yapılması için denetim şirketleri, sigorta şirketleri yer almalı ve halk bilinçlendirilmelidir.

İnsanlar buldukları ortamlardan büyük ölçüde etkilendikleri, daha da öte, buldukları ortamların, çevrelerin insanların doğrudan mutluluklarını, mutsuzluklarını etkiledikleri yapılan çeşitli araştırmalardan bilinmektedir. Bu etkilemeyi yapan, büyük ölçüde bu çevreleri oluşturan mimarlık ürünlerinin nitelikleri ve görünümleridir. Bu tür olumsuz çevrelerde yetişen, yaşayan insanlardan olumlu nitelikler ve davranışlar beklemek doğru değildir.

"İnsan çevresini, çevrede insanı yansıtır".

Çevre bilinci ve kullanımı ile birlikte bu olumsuz gelişmelere karşı;

- * Genelde insanın özelde tasarımcının çevrenin bilincine varması,
- * Ortaya konulmak istenen şey için mevcut ya da yaratılacak çevrenin uygun olup olmadığının önden kestirilmesi,
- * Gerekli değişiklikleri yaparak çevre ve insan arasındaki uyumun sağlanması gerekir.

Bunun içinde, çevreciler, mimarlar, şehirciler, restaröterler, yerel yönetim, halk en kuramsal düzeyde bile olsa operasyonel bir platformda konuşmak zorundadırlar. Bizim kent ve

yerleşme sorunlarımız; kentin politik ve sosyal örgütlenmesi, acımasız ve kontrol edilemeyen bir toprak spekülasyonu ve yüzde 50'leri geçen gecekonduların yerleşmeleri, akılcı olmayan arazi kullanımı, yüzyıllarca varolmamış altyapı sorunları, teknoloji kullanımı, eğitimin hedefleri ve mesleğin uygulanıp uygulanamaması, planlamak yerine planlayamamak, parasal yetersizlik, katılım gibi konularda yoğunlaşmaktadır.

Sonuç olarak; herşeyden önce ülke çapında yerleşme planlamasının yapılması, hangi yörelere nelerin yerleşeceği, hangi yatırımların nerelere yapılacağı, öncelikle korunacak bölgelerin belirlenmesi, ödüllere son verilmesi gerekmektedir. Bunun yanında malsahibinin mimari çevre konusunda duyarlı olması, iyi bir işveren özelliklerini taşıması, malsahibinin seçeceği mimarın eğitiminde ve mesleğini uygulama konularında yetişmiş olması, çevrenin oluşmasında mimara başvurulma zorunluluğu, her önüne gelenin binayı inşa eden yüklenici olamaması, sonuçta ürünün her aşamada denetlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Akal Z., Eke N. ve Aksoy S., (1983), Türk İnşaat Sektörünün Güncel Sorunları, M.P.M. Yayınları, No:292, Ankara.

Aksoy, E., (1997), "Mimarlıkta Tasarımda Amaç Belirleme", Mimarlık Eğitimi, Yaprak Kitabevi, Ankara, 1-4.

Aldemir, C., (1993), "Çevre, Mimarlık ve Belediyeler Üzerine Bir Söyleşi", Yapı Dergisi, 16.

Aydemir, I., (1992), "Fransa'da Mimarlık İle İlgili Düzenlemeler", Mimarlık Meslek Yasası, TMMOB Yayınları, İstanbul, 201-208.

Ayhan, M., (1996), "Tasarım Sürecinde Mimar-Müşteri İlişkileri-Türkiye Örneği", Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

Balanlı, A., (1995), "Yapı Biyolojisi Kavramına Çevre Sistemden Yaklaşım", Yapı Dergisi, Y.E.M. Yayınları, İstanbul, 159: 37-39.

Balamir, A.K., (1992), "Meslek Sorunlarımız İçinde Mimarlık Eğitim Programlarının Yeri ve Program Başarısındaki Etkenler", Yapı Dergisi, Y.E.M. Yayınları, 122: 38-44.

Barrie, D.S., (1992), B.C. Professional Construction Management, Mc.Graw Hill Inc.

Cansever, T., (1994) "İstanbul Nazım Planı Hakkında Düşünceler", Yapı Dergisi, Y.E.M. Yayınları, İstanbul, 152: 24.

Çakın, Ş., (1977), "Mimarlık Eğitiminde Öğretim-Araştırma ve Uygulama Bağlantıları", Mimarlık Eğitimi, O.D.T.Ü., Ankara, 1-4.

Çakın, Ş., (1991), İnsan, Toplum ve Çevre İlişkileri , 1-5, İstanbul.

Çakan, K., Önce, B., (1993), "Doğal Çevre ve Planlama", Planlama Pratiğinde Yeni Yaklaşımlar, İller Bankası, 47-52, İstanbul.

Çeçiner, B., (1995), "İstanbul'un Kültür ve İmar Sorunları", T.M.M.O.B. Yayınları.

Çubuk, M., Karabey, H., (1977), Bir Çevre Laboratuvarına Doğru Mimarlık Eğitimi, O.D.T.Ü., 1-3, Ankara.

Doğrusöz, F., N., (1995), "Tarihi ve Özgün Çevrelerde Yeni Yapı Sorunu ve İnfiil Olgusuna Farklı Yaklaşımlar", Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış), 30,55.

Drury, C., (1988), "Management and Cost Accounting", Chapman and Hall Ltd, Londra.

- Ekinci, O., (1993), "Kent Planlamasında Kültürel Kimlik Sorunu", Planlama Kavramı ve Pratiğinde Yeni Yaklaşımlar Semineri, 59-61, Ankara
- Eraydın, A., (1983), "Türkiye'nin Ulusal Kalkınma Planlarının Bölgesel Araştırılmasına Yönelik Bir Yaklaşım", Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Erençin, A., (1979), "Kapodakya Yerel Konutlarında Turizme Yönelik Yenileme Çalışmalarına Bir Yaklaşım", Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Erkman, U., (199), Mimari Tasarım İçin Bir Veri Olarak Çevre Analizi, İ.T.Ü. Matbaası, Gümüşsuyu, 2.
- Erpi, F., (1996), "Nasıl Bir Mimarlık Eğitimi", Mimarlık, 264:17-18.
- Eruzun, C., (1997), "Yaşam ve Kültür", Marie Claire Maison.
- Gilbreath, R.O., (1991), Managing Construction contracts : Operational Controls for Commercial Risks, John Wiley & Sons, New York.
- Gül, B., (1994), "Tasarım Sürecinde Kullanıcı ve Mimar Arasında Bilgi Alışverişinin Önemi", Yapı Dergisi, 157: 60-63.
- Gür, Ş.Ö., (1996), Mekan Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık, 1-3, 11-25, 129-144, Trabzon.
- Hacıhasanoğlu, I., (1994), "Mimarlık Eğitimi - A.E.T. ve Türkiye", Yapı Dergisi, Y.E.M. Yayınları, İstanbul, 153: 43-45.
- Hasol, D., (1992), Yağma Var!, Y.E.M. Yayınları, 1997, 13-19,31-38.
- INTES, (1994), "Yapı Denetimi ve Sigortası Yasa Tasarısı", Yapı Dergisi, Y.E.M. Yayınları, 151:18-19.
- İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, Planlama ve İmar Dairesi Bşk., (1995), Şehir Pl. Md., 1/50.000 Ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 3-31, İstanbul.
- Keleş, R., (1993), Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, 146-229.
- Koca, B., I., (1996), "Yüklenici İnşaat Firmalarında Kalite Sistemi, İnşaat Firmalarında Yapı Üretim Süreci", Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış), 67-71.
- Kuban, D., (1990), Mimarlık Kavramları, Y.E.M. Yayınları, İstanbul, 14-87.
- Kumbaracıoğlu, C., (1992), "Çevre Kirlenmesinin Üçüncü Boyutu: Görsel Kirlenme", Mimarlık, 2:53-55.
- Maltepe, K. L., (1995), "Yapı Üretiminde Kalite ve Kalite Kontrolü", Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış), 75-81.

Milli Güvenlik Kurulu Gn. Sekreterliği, (1993), Türkiye'de Bölge Planlamasının Evreleri, Ankara, No:2, 40-49.

Orhon, İ., (1988), İnşaat Projelerinde Kullanılan İş Usulleri ve Şartname Türleri, TUSSIDE Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü İnşaat Sanayinde Yönetim Semineri, Kocaeli.

Örgüt, R., N.,(1990),"Günümüzde Kültür, Mimarlık ve Gerçeklik", Mimarlık, 3: 59-61.

Öztürk, K., Velioğlu, A., (1992), "Tarihi Çevrelerde Mimari Değerler ve Tasarım Üzerine Ölçütler", Yapı Dergisi, 37-40.

Özer, B., (1993), "Prof. Bruno Zevi'nin Bakış Açısından Mimari", Yorumlar, Y.E.M. Yayınları, İstanbul, 170-175, 180-185.

Sağdıç, B., (1991), "Çelişkiler Dönemi", Mimarlık & Dekorasyon, 9: 35.

Sayın, N., (1996), "Yapılar, Mimarlar, Malsahipleri", Mimarlık, 268: 20.

Seeley, I. H., (1988), "Quantity Surveying Practice", 160.

Selçuk, M., (1993), "İmar Kanunu 18. Madde Uygulamasında Teknik ve Hukuksal Sorunlar", Planlama Kavramı ve Pratiğinde Yeni Yaklaşımlar Semineri, İller Bankası I. Bölge Müdürlüğü, 25,27.

Seslioğlu, Ç., (1997), "İnşaat Projelerinde Proje ve İşveren Özelliklerinin Proje Teslim Sistemi - Sözleşme Biçiminin Seçimine Olan Etkisinin Analizi", Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

Soydemir, F.,(1995), "Tasarım Özgürlüğünden İmar Yasası ve İmar Yönetmeliklerine", Mimarlık, 261: 12-13.

Şentürer, A., (1990), "Mimaride Estetik Olgusunun -Mutlak Değişmez ve Bağımlı Değişken- Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi", Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

Tanrıverdi, F., (1991), "Kent Planlaması Çalışmalarında Halkın Katılımı", Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü. Şehir Bölge Planlama.

Yürekli, F., (1983), "Mimari Tasarımda Belirsizlik: Esneklik / Uyabilirlik İhtiyacının Kaynakları ve Çözümü Üzerine Bir Araştırma", Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

Tekeli, D., (1996), "Mimar Gözüyle İşverenler", Mimarlık, 268: 35-41.

Tezcan, S., (1994), "Yapıda Denetim ve Sertifikalı Mühendis Kavramı", Yapılarda Tarafsız Denetimin Önemi ve Yapı Sigortası Sempozyumu, 5. Bildiri, 69-88.

Tezer, G., (1984), "Türkiye'nin Kalkınmasına Planlı Yaklaşım ve Eleştirisi", Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

TMMOB, (1993), "Tüm Simgesel Yapılar Yarışma Yolu İle Elde Edilmeli!" Yapı Dergisi, 143: 18.

TMMOB, (1997), "İmar Mevzuatı", İstanbul Büyükşehir Şubesi, Anadolu 1. Bölge Temsilciliği Yayınları, No:4

TMMOB, (1998), Mimarlık Mesleğinin Uygulanmasında Tavsiye Edilen Uluslararası Profesyonellik Standartlarına İlişkin Mutabakat Metni Üzerine Çalışmalar, Görüşmeler, 11-18, 28-31.

Tuğlu, Z., (1996), "Malsahibi Adına İnşaat Projeleri Yönetiminde Kontrollük Görevleri ve İlgili Raporlama Sistemi", Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü, 8-20.

Tunca, M., (1992), "Mimari Tasarımda Çevreye Uyum Sorunları",Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış), 1-7,21-30

Turan, H., (1992), "Kentsel Tasarımda ve Çevrenin Biçimlendirilmesinde Kullanıcı Katılımı Üzerine Örnekler", Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü. Şehir ve Bölge Planlama.

Conrads, U., (1991), "20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar", Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, 132.

Vanlı, Ş., (1997), "20. Yüzyıl ve Bugünün Türkiye'sinde Mimarlık", Arredamento-Dekorasyon, 2: 76-78.

Yetkiner, M., (1994), "Yapıda Denetim - Sorumluluk - Sigorta üçgeni ve Türkiye İçin Öneriler", Yapılarda Tarafsız Denetimin Önemi ve Yapı Sigortası Sempozyumu, 1. Bildiri, 9-37.

Yurtsever, H., (1992), "Mimarlık Okulları İçin Bir Eğitim Programı", Yapı Dergisi, Y.E.M. Yayınları, 130:35-38.

Yücel, A., (1993), "İstanbul İçin Planlama ve Yöntem Modeli", Türkiye'de Bölge Planlamasının Evreleri, Ankara, 2: 1-5.

Yürekli, H., (1980), "İnsan Davranışları ve Çevre İlişkilerine Bağlı Olarak Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi İçin Bir Metod Önerisi", Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış), 46-48.

Zevi, B., (1990), Mimariyi Görmeyi Öğrenmek, Birsen Yayınevi, 11-12, İstanbul.

EKLER

Ek 1. Müteahhitler ve Denetim Sorunu

Ek 2. Kaçak Yapılar ve Diyarbakır

Ek 3. Bu Manzara Hasta Ediyor.

Ek 4. Müteahhitler ve İzin Verenler

Ek 5. Türk Müteahhitler Dünya'nın İnaaatını Yapıyor.

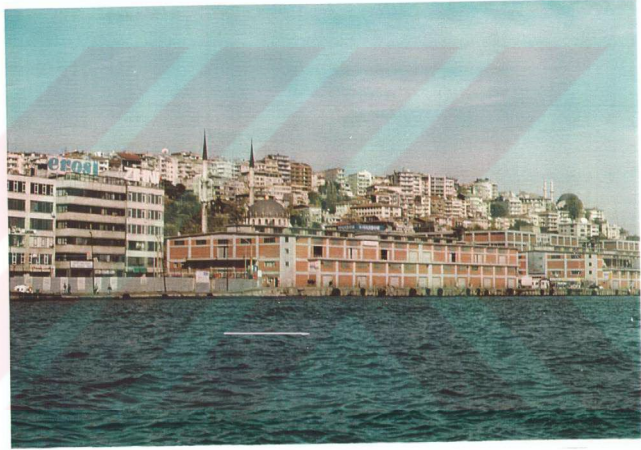
Ek 6. Konut Açığını Kapatmak İçin Her Yıl 450 bin Konut Yapılması Hedefleniyor.

Ek 7. İstanbul Gecekondu Cenneti

Ek 8. İstanbul'da Olsaydı

Ek 9. Biz Zırlamayan Derneğiz.

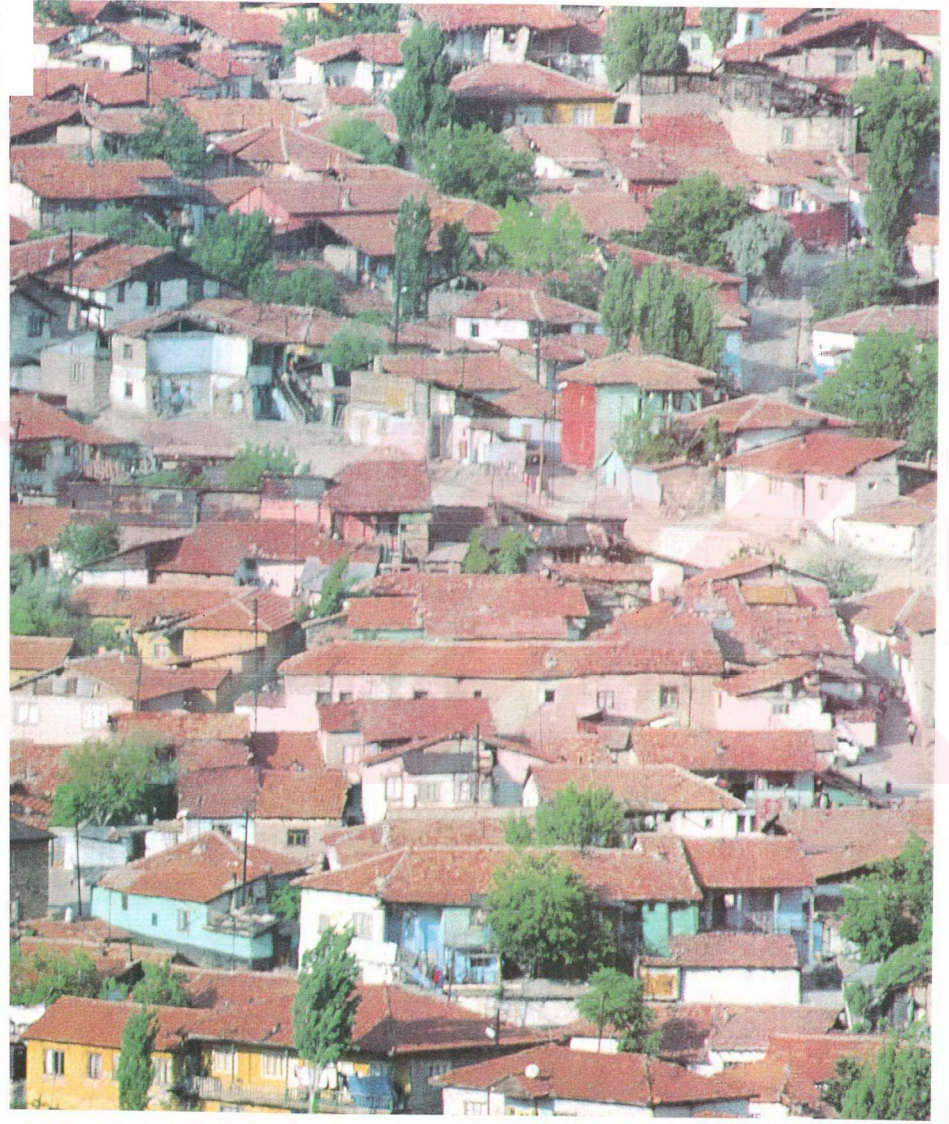

Resim 2.3. Mühürlenmiş
Park Otel İnşaatı, M.S.Ü.,
Sn. S. H. Eldem'in Yapıları ve
Galata Köprüsü ve Galata Kulesi

Resim 2.9.
Yeni ve Eski
Binaları ile
Kadıköy

Resim 3.1.3.. İstanbul Bir Köy Manzarasında Kalamaz.

Resim 3.1.4. Türkiye'nin En Batısı Olan İzmir - Karaburun' daki Yapılaşmaya Örnekler,
Değişen Bir Şey Yok!

deniz sahil şeridi çürük binalarla dolu

Mimar ve mühendisler, bir deprem durumunda Akdeniz sahilindeki 25 bin konutta hasarın çok büyük olacağına dikkat çekiyor.

İskân faciası

Binlerce binaya izin veren belediyelerde mühendis yok

■ Tarsus - Anamur arasında 260 kilometrelik sahilde çoğunlukla belde belediyeleri ruhsat ve iskan izni veriyor. Bu kuşakta yer alan 35 belediyeden sadece Erdemli, Kumkule ve Mezitli belediyelerinde mühendis istihdam ediliyor.

■ Onbinlerce yazlık inşa edilen Akdeniz sahil şeridindeki diğer 32 belediyede, ortaokul veya lise mezunu fen memurları, 21 kata kadar çıkan yükseklikteki binaların ruhsatlarına ve oturma izinlerine imza atıyor. 19'da

□ Savcıdan müteahhitlere yakalama emri 18'de

Ek 3.5.1. Müteahhitler ve Denetim Sorunu

Adanalıların yarası kanıyor

■ Adana'da parklar, hastane binaları kamp gibi. Halk su aracını kuşatıyor. Kana kana içiyorlar. Çünkü gündür su akıyor.

Yavuz DONAT'ın yazısı 16'da

Müteahhitler ve denetim sorunu

■ Adana'da yıkılan binalarda üç-dört müteahhidin adı geçiyor. Yıllardır hep aynı sorun, çözümü "denetim", ama ne yazık ki bu da yok.

Duvzu ASENA'nın yazısı 18'de

Ek3.1.2.Kaçak Yapılaşma
ve Diyarbakır

Diyarbakır'ın yüzde 80'i kaçak

ADANA'da meydana gelen depremden sonra gündeme gelen kaçak yapılaşmanın en çok görüldüğü kentler sıralamasında Diyarbakır'ın birinci sırada yer aldığı bildirildi.

Diyarbakır Mimarlar Odası Başkanı Ahmet Çengiz, Diyarbakır'ın yüzde 80'inin kaçak olduğunu söyledi. Diyarbakır'da hiçbir binanın teknik standartlara uygun olmadığını ifade eden Çengiz, Adana benzeri bir depremin kente gelmesi halinde taş üstünde taş kalmayacağını söyledi. Kaçak yapılaşmanın sorumluluğunun belediyelerde olduğunu hatırlatan Çengiz,

Bölgede sorunlar nedeniyle kaçak yapılaşma uçurum zaman gündeme gelmiyor. Ancak böyle bir felaket yaşandığı zaman konuşuluyor. Onun dışında hayata geçirilen bir şey yok" dedi.

Teknik standartlara uygun olmayan binaların kural dışı yapılması gerektiğini belirten Çengiz, Bölgede yaşanan göçte kaçak yapılaşmayı izliyoruz. Türkiye'nin her yerinde kaçak yapılaşmaya rastlamak mümkün. Önemli olan bunların önüne geçilebilir. Kalitesiz ve kötü yapılaşmanın en iyi örneği Diyarbakır'da örnek mümkün" diye konuştu.

Antalya Adana'yla aynı kuşakta TÜRKİYE'nin en hızlı gelişen kentlerinden Antalya'nın birkaç yıl önce 4. derece deprem kuşağından Adana'nın da yer aldığı 2. kuşağa geçtiği, ancak inşaat ruhsatlarında hala 4. kuşağın esas alındığı belirtildi. İnşaat Mühendisleri Odası Antalya Şubesi Başkanı İbrahim Köç, "1981-

1986 arasında Richter ölçeğine göre 4. - 6.9 arasında 338 deprem tespit edildi. . C dönemde nüfusun dağılımı 1 - 2 katlı bahçeli evlerde yaşıyor olması önemli bir hasar meydana gelmemiştir. Aynı şiddette depremin bugün olması halinde, 'kaçak yapılaşma' yıllara geçecek bir hasar meydana gelmesi kaçınılmazdır." **Talıp TÜMSEL - ANTALYA**

Milliyet yazarları deprem bölgesinde

Yazarmız Yavuz Donat, Adana'da sokak sokak dolaşarak depremden etkilenen yurttaşların sorunlarını dinledi. Parkların kampa dönüştüğü Adana'da derdini anlatmak isteyenler kuyruğa girerken, herkesin ortak derdi ise hasar tesbitinin bir an önce yapılmasıydı.

Deprem yöresinde sokakları dolaşan Duygu Aşena, ilginç bir saptamada bulunuyor: "Nere yerle bir olmuş bir bina görürseniz, üç dört tane müteahhidin adı geçiyor. Adana'da ve Ceyhan'da tüm binalar ayakta, o adamların yaptıkları ise tarumar."

Müteahhitler ve izin verenler..

Duygu AŞENA

İNSANIN isyan edesi geliyor... Çelip de görürnce iyice anlaşılıyor ki depremin faciası bu kadar büyük olmayabilmiş... Nerede yerlebir olmuş bina görürseniz üç dört tane müteahhidin adı geçiyor. Adana'da da Ceyhan'da da tüm binalar ayakta, sapaşağlam, o "adam" larınki tarumar...

Yıllardır hep aynı dert, aynı sorun, çözümü ise "denetim", ama ne yazık ki bu da yok... Numune Hastanesi başhekimini Mehmet

Aktün, "basın olarak sizden dilediğimiz

vatanadaşı panliğe kapırmamız" diyor. Çerçektan görüldüğü ki, panliğe kapılacak bir durum yok, yeter ki, binalar usulünce yapılmış olsun, belediye ilgilileri de yalnızca usulünce yapılan binalara izin versin. Ne yazık ki durum böyle değil. Dilevelin ülkemiz başka depremler yaşansın, çünkü belli ki her şehirden, karpuzcu, bakkal, ilkokul mezunu sorumsuz müteahhitlerin yaptıkları binalar var, bu binalara "bir sekilif" izin verilmiş ve "cezasız vatanadaşlar da buralarda

yaşıyorlar...

O müteahhitler ve onlara izin verenler hepizi birer katil... Bir katillerden kimbilir ne kadar çok var ve pervasızca işlerini sürdürüyor, zenginlik içinde içimizde yaşıyorlar:

50 saat, yıklan apartman altında kalan Hatice Eker'in durumu oldukça kırık... Tüm vücudu betonlar altında kalmış, sadece başı açıkta kaldığı için kurtulabilmiş. Ama böhreklere çalışmıyor, akciğerleri öden yapmış, bacakları tutumuyor. Başhekimine onunla

konusmama sözü veriyor ve Yanuna giriyorum... Yüzünde saçkınlık, merak ve kurtulmamamı verdiği sevinç var...

Diyorlar ki, Samsun'da öğrenen olan 20 yaşındaki kızı ölü olarak çıkarılmış. Ama Hatice öğretmenin bunu bilmiyor. Hiç konuşmadan yanarda oturuyorum bir sürü duyduğum şey sorunuzuza baskın; utanıyorum. Bu sorumsuzluklarını, hatta vahşetin yaşandığı ülkeden, inssurlardan utanıyorum.

Depremün acısını daha çok kadınlar yaşıyor. Çünkü erkekler o sırada dışarıda.

Türk müteahhitler "dünya"nın inşaatını yapıyor

İNŞAAT sektörü, Türk ekonomisinin lokomotif sektörlerinden biri olma özelliğini taşıyor. Özellikle son yıllarda Türk müteahhit firmaları hem içeride hem de dışarıda büyük başarılar imza attılar. Birçok Türk firması, Libya'dan, Rusya'ya kadar birçok ülkede baraj, otayollar, hastaneler, oteller ve konut yapımı gerçekleştirildi.

25 LYILLIK GEÇMİŞ

Türk inşaat sektörü, 1970'li yıllarda inşaatçıların sosyal faaliyetleri kenar ve bina gibi sektör için çözümler ve alanlarının tümünde faaliyet gösteren müteahhitlik kuruluşları ile birliktir olarak doğrudan veya dolaylı olarak malzeme, makina, araç-gereç üreten yaklaşık 300 çeşit işletmeleri kapsayan önemli bir sektör haline geldi.

Yaklaşık 25 yıl içinde sadece yurtiçinde faaliyet gösteren müteahhitlik kuruluşları bu süre içinde, yurt içinde ve dışarıda tek başına ya da yerli ve yabancı firmaları ortaklık ve konsorsiyumlar kurarak en başarılı şekilde diğer ülkelerde çalışmaya başladılar. Bu kısa sürede elde edilen başarı ve gelişim, inşaatçıların işleri gerçekleştirme kabiliyetleri ve istenilen kalitede

Yurt içinde büyük projeler gerçekleştirilen

Türk müteahhitler son yıllarda dışa açıldılar. Özellikle son yıllarda Türk müteahhit firmaları yurtdışında otayollar, toplu konutlar, oteller, iş merkezleri ve hastane projelerine imza attılar.

bitirilmesi, yetmiş Türk işçisinin becerisi ile Türk işadamlarının kazandırdıkları sektörün diğer ülkelerde etkinliği olmaktadır.

Türk inşaat sektörü başka konularda da Türk ekonomisinin önemli aktörü haline geldi. Türkiye'de üretilen çeşitli inşaat malzeme ve ekipman

yurtdış taahhütlerde kullanılan üzere ihraç edilir hale geldi.

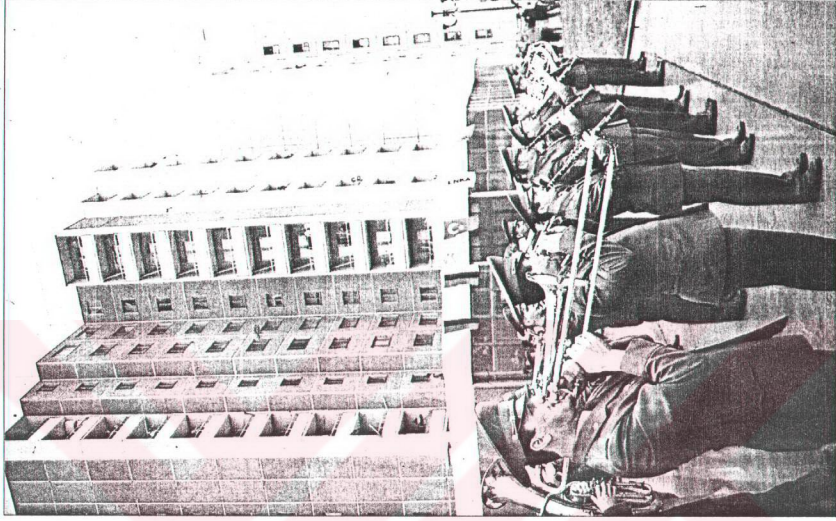
İnşaat sektörü yarattığı istihdam ve katma değerle, sağladığı dövizle, insan gücü ve ekipmanlarıyla, ileri teknoloji ve çağdaş yönetim anlayışı ile yetişmiş insan gücü, sağlıklı finans ve işveren ilişkileriyle, ahlâmcılığı, yararlılığı, dinamizmi ve müteahhitlik dışı hizmet alanlarının hemen

hepsinde faaliyet gösteren şirket grupları ile tarım sektörünün sona gelen önemli bir sektör konumuna ulaştı.

Ne var ki uluslararası alanda Türk inşaatçıları ve bina yapımcılarının potansiyeliyle ilgili yüksek enflasyon inşaat sektörünün mevcut potansiyeline uygun iş arzının olmamasından dolayı zaman zaman durgunluk yaşanmasına sebep oluyor.

KİM YURTDIŞINDA İŞ YAPIYOR?

Türk inşaat firmaları yurt içinde gösterdikleri başarıyı yurt dışında da tecrübe ediyorlar. Baytur İnşaat, Çarmıklı Şirketler Grubu, Bayındır Holding, Enka İnşaat yurtdışında birçok projeye imza atan şirketler arasında bulunuyor.

Türk müteahhit firmalarının yurtdışında gerçekleştirildiği projelerin teslim süreçlerinde ilginç görüntüler yaşanıyor. Rus siberler, konutlarını barınak mizaire eşliğinde teslim ediyorlar.

Koray'dan yurtdışında trilyonluk inşaatlar

KORAY Şirketler Grubu

kuruluşundan 41 yıl sonra 11 ayrı şirkete ulaştı. Ankara'da T. İş Bankası ve DSI Genel Müdürlük Binaları, Yapı ve Kredi Bankası, T. C.

Ziraat Bankası Ankara Merkez Binası, Yapı ve Teknoloji Bakanlığının Binası, İskenderun Demir Çelik Tesislerinin Haddelanme ve Çelikhane gibi çeşitli endüstriyel binaların inşası ile olgusulan Koray Yapı Endüstrisi ve Ticaret A.Ş., 1997 yılında sadece yurtdışında toplam 1.431.464 metrekarelik proje tamamladı ve yıllık crosu 85 milyar dolara ulaştı. Grup aynı zamanda Rusya'da iki otel inşaatı, Mekke'de Ayyad Makkaah Oteli gibi toplam 117 milyon dolar değerindeki yapılarla imza attı.

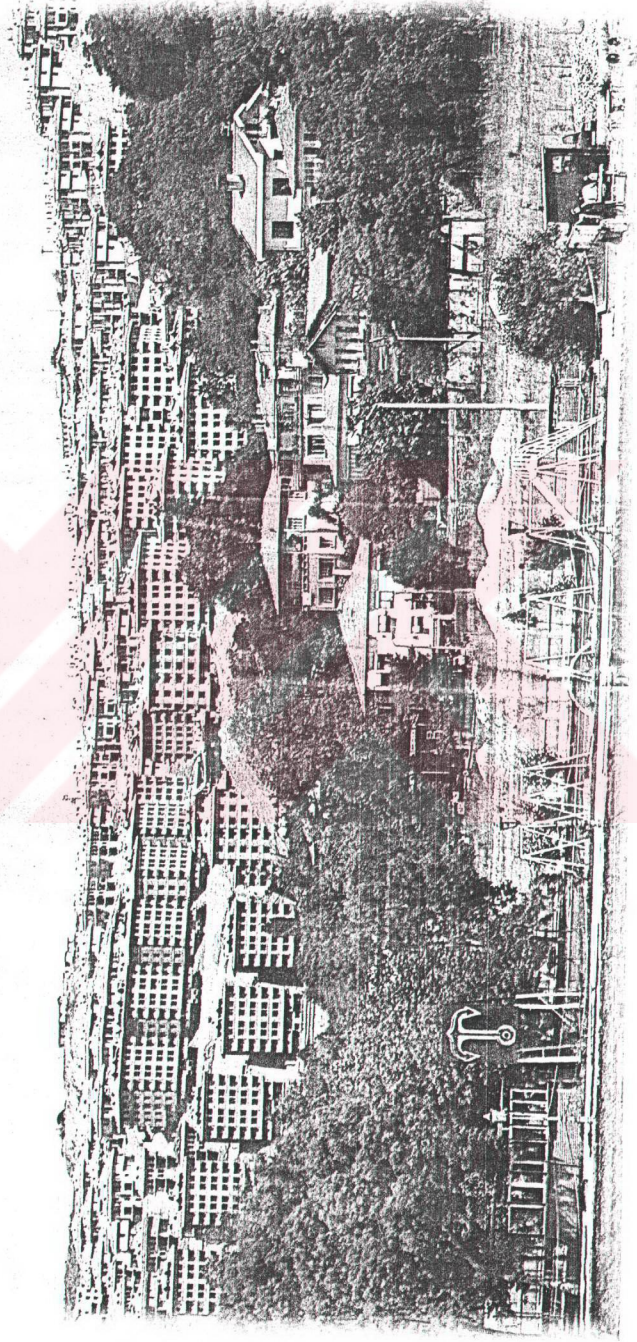
Ayrıca Lübnan'da Alman "Heilil" firması ile kurduğu ortaklık bu bölgedeki büyük projelerin gerçekleştirilmesini sağladı.

1997 yılında Moskova'daki 78 milyon dolar değerindeki İKİ ofis projesi gibi yurtdışı projeleri de kapsayan A.Ş. Kredi Bankası Genel Müdürlüğü, Elite Residence Konut İnşaatı, Akbank 2000 projesi doğrultusunda tüm Akbank şubelerinin renovasyonu ve Sabancı Üniversitesi gibi toplam değeri 265 milyon doları bulan projeler grubu aktif bulunuyor.

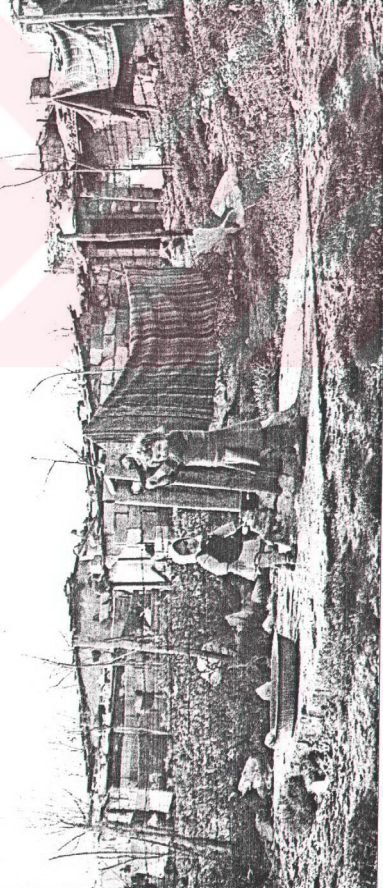
Hürriyet KONUT ÖZEL

19 Eylül 1997 Cuma

Konut açığını kapatmak için her yıl 450 bin konut yapılması hedefleniyor

İstanbul gecekonduları cenneti

Türkiye'de toplam 1 milyon 750 bin adet gecekondunun yarısından fazlası İstanbul'da bulunuyor. Modern yapılaşmanın olmadığı gecekondularda yaşam koşulları hiç de kolay değil.

DEVLET Planlama Teşkilatının raporuna göre Türkiye'de toplam 1 milyon 750 bin adet gecekondu var. Bunların 350 bini Ankara, 750 bini İstanbul, 200 bini İzmir, il sınırlarında bulunuyor. Diğer illerdeki gecekonduların sayısı ise 460 bin adet. Gecekonduların yüzde 90'ının Hazine arazilerine yapılması ise şaşırtıcı bir gerçek.

İstanbul'da gecekondulaşmanın hızla sürdüğü bölgeler arasında; Küçükarmutlu, Büyükkarmutlu, Esenyali, Gülsuyu, Ayazağa, Umranıye, Sangazi, Samandıra, Beykoz, Sultanbeyli, Kartal, Maltepe, Tuzla, Pendik, Sarıyer, Kağıthane, Beğdiler, Güngören, Esenler, Gaziosmanpaşa, Kırkcıçekmece, Bançelievler dikkat çekiyor.

PAKAMLARLA GECEKONDU

- ▶ Türkiye'de gecekondulaşma İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana'da yoğun olarak yaşanıyor. Türkiye'de toplam 1 milyon 750 bin adet gecekondu var. Bunların 350 bini Ankara, 750 bini İstanbul, 200 bini İzmir il sınırlarında bulunuyor. Diğer illerdeki gecekonduların sayısı ise 460 bin. İstanbul'da nüfusun yüzde 60'ı gecekonduda oturuyor. Nüfusu 10 milyon üzerinde olan İstanbul'da gecekonduda oturanların sayısı 6 milyonu buluyor.
- ▶ İstanbul'da gecekondulaşmanın hızla sürdüğü bölgeler arasında; Küçükarmutlu, Büyükkarmutlu, Esenyali, Gülsuyu, Ayazağa, Umranıye, Sangazi, Samandıra, Beykoz, Sultanbeyli, Kartal, Maltepe, Tuzla, Pendik, Sarıyer, Kağıthane, İlgatlar, Güngören, Esenler, Gaziosmanpaşa, Kırkcıçekmece, Bançelievler dikkat çekiyor.
- ▶ İstanbul'daki gecekonduların yüzde 96'si kamu ve vakıf arazileri üzerine inşaa edilmiş. Gecekonduların toplam sayısında yüzde 18'i araziyi kendi işgal etmiş, genel kalamlar ise arazileri gecekonduların marifetinden satın almış.
- ▶ Gecekonduların yüzde 40,75 ile 100 metrekare büyüklükte. İstanbul'daki her 100 gecekondunun yüzde 51'i tek kat, 31'i iki kat, 18'i ise üç katlı binalardan oluşuyor.
- ▶ İstanbul'daki her 100 gecekondunun 90'unda tuvalet, 67'sinde banyo, 93'ünde mutfak, 91'inde elektrik var.
- ▶ Her 100 gecekondunun 45'inde 4 ila 5 kişi, 30'unda 6'dan fazla kişi, 23'ünde 3'den az kişi yaşıyor.
- ▶ Gecekonduda yaşayışlarının yaş ortalaması 32.
- ▶ Gecekonduların nüfusunun yüzde 30'u, 11 yaşın altında.

Burada yaşamak her şeye değer!

İstanbul'da olsaydı

Büyükşehir Belediyesi Yer Bilimleri Çalışma Grubu'na göre; 397 bin bina yıkılacak, 1,5 milyon bina hasar görecektir ve binlerce kişi can verecektir...

Afet işleri'nin senaryosu

Afete göre tahmini 120 cana, binlerce yaralıya neden olan depremde ölümler İstanbul'da meydana gelecektir. MTA İşleri Çalışma Grubu'nun hazırladığı Deprem İşleri Araştırma Daire Başkanlığı'nca 2 ya da öne hazırlanan senaryo oturdular mı, hale gelecektir...

Bilimsel bir diğer senaryo

Jennifer Awa ve Esat Durukal tarafından bir süre önce hazırlanan "İstanbul İçin Deprem Hasar-Gelişim Senaryosu" konulu bilimsel bir tebliğ göre ise "En az 90 bin yaralı olmak üzere binlerce kişi evsiz kalacak, betonarme binalardan 13 bin tamamen yıkılacak, 37 bin bina ağır hasar görecektir..."

Kandilli'nin ürküten tespitleri

Bosphorus Üniversitesi Kandilli İstatistik ve Deprem Araştırma Enstitüsü'ne bağlıdır. Zeynep Köknar, Bakırköy, Bağcılar, Bahariye, Zeytinlik, Zeytinlik, Zeytinlik, Mithatpaşa, Kartal ve Pendik bölgelerinde Adalar'da çok sayıda katlı betonarme binalardan ortalama yüzde 40 si, Beykoz, Üsküdar, Etiler, Beşiktaş, Beşiktaş, Üsküdar ve Üsküdar bölgelerinde yüzde 20 si, Kağıthane, Sarıyer ve Beykoz'da ise yüzde 9'u kalın duvarlı betonarme binaların hasar görecektir ya da yıkılacaktır...

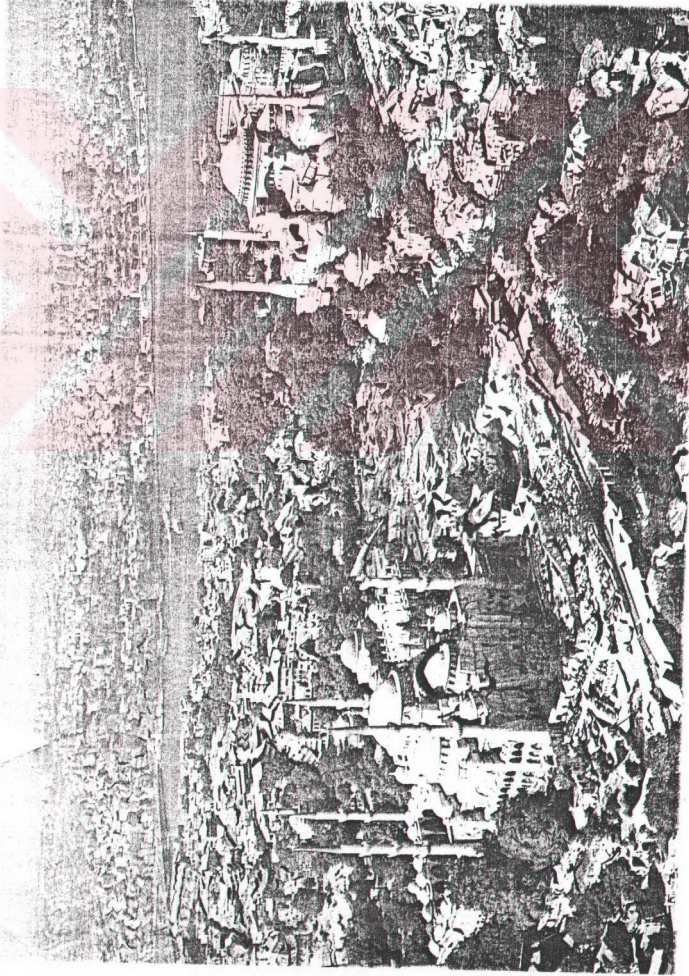
Uyarım duracak, su-elektrik kesilecek

Aynı raporda ayrıca, vıyadüklerini yüzde 5-20 arasında hasar görecektir. TEM ve E-5'te ulaşım tamamen kesileceği düşünülüyor. Deprem sonrası ve atak su şebekelerinin yarı-kesilmesi, su kesilmesi, çamaşır ve atak su şebekelerinin yarı-kesilmesi ve yangınlar başkaca bir şekilde büyük potansiyel taşıyıcı yapılar için büyük tehlike oluşturacaktır. İstanbul Milletvekili Ali Talip Özdemir, SAKRAH-İSTANBUL, yazdığı açıklamada, "Söylemeye dilimiz, yazmaya kalemlimiz var mıyor ama, Adana'da meydana gelen şiddetli bir depremin İstanbul'da ne kadar malolucağına düşünmek bile birileri dahişare düşürmek için kafi geliyor..." dedi

Suçlu bugünden belli

Yazısı ERDAL ABE' nin köşesinde

Bir deprem sonrası İstanbul manzarası

Graviteer arkadaşımız İbrahim Şen, bir İstanbul fotoğrafı üzerinde çalışarak, deprem sonrası oluşacak manzaraya "Yıkılan evler, binalar, camiler, minareler... Kısacası harap hale gelmiş bir İstanbul... Böylelikle Büyük Hasarı bir depremin binlerce cana malolucağına tem korkusu içinde omur geçiriyor..."

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi	29 Eylül 1973	
Doğum Yeri	Kayseri	
Lise	1987-1990	Beşiktaş Kız Lisesi
Lisans	1990-1994	Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	1994-1998	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Ens.
	1994-1995	İngilizce Hazırlık Programı
	1995-1998	Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı
Çalıştığı kurumlar	1993-1996	Çatki Mimarlık Bürosu
	1996-1997	Yapı Merkezi İnşaat ve San. Tic. A.Ş.
	1997-1998	Dumankaya İnşaat ve San. Tic. A.Ş.
	1998	Üçem Turizm Yatırım ve Sa. Tic. A.Ş.